

Birinchi Bob

Kun oxirida quyosh cho'g'day qizardi. U xuddi alanga olib, o'z olovida yonib ketadiganga o'xshardi. Tezda ufqqa yonboshlab, kahrabo nurlari bilan Long-Aylend-Saund bo'ylab bir-birini quvlayotgan to'lqinlar o'rkachidagi ko'piklarga sanchildi.

- Shamol avjiga chiqayapti, - dedi Palmer keksa yaxtachiga qarab.

- Tashvishlanadigan joyi yo'q, - deya javob berdi qariya. Boshqaruvni Palmerga topshirarkan chaqqonlik bilan arqonni grot-machtaga tortib mahkam bog'ladi.

Palmer qariyaning qaddini rostlab, boshini sal qiyshaytirganicha shamol shishirgan kema old yelkanini kuzatayotganiga qarab turardi. Cholning baquvvat tanasi to'lqinlar tebratayotgan yaxta bilan birga u yoqdan-bu yoqqa borib kelardi.

- O'ngga buring, - dedi u Palmerga. - to'g'ri sohil minorasiga qarab haydang.

Berkxardt unga umuman qaramayotganini unutgan Palmer bosh iring'ab qo'ydi.

"Qariya kun bo'yi meni kuzatayotganini bildirmadi-ya", - deb qo'ydi o'zicha Palmer. Holbuki, Berkxardt bunday sayrga yagona maqsad - Palmerni shaxsan sinab ko'rish uchun taklif etgandi.

- Kanalning etagi - Minoradan chapda, - dedi Berkxardt.

U qayrilib qaradi va moviy ko'zlari Palmerning yuziga tushdi.

- To'xtash joyiga yuraver, - dedi qariya va yuzini o'girdi. Endi Berkxardt kema tumshug'i yelkani soyasida edi, trubkasini olib unga tamaki joylay boshladi. Shu damda uni dunyodagi hech narsa qiziqirmayotgandek edi.

Qirg'oqdan esayotgan shamol esa borgan sari kuchayib borardi. Palmer yaxtaning silkinib, oldinga engashganini his qildi. U shoshganicha rulni aylantiradigan dastakni bo'shatdi, machta asta-sekin tik holiga qaytdi.

Sohilga yetay deganda yaxtani cho'ktirib yuborish ajoyib sayru sayohatning muvaffaqiyatli yakuni bo'lishi mumkin emas, - degan qarorga keldi Palmer. Agar Berkxardt suzishni istamasa, mayliga, ixtiyorida ertangi kun bor hali. Harholda, qariya o'zining shanbalik hordig'ini buzmoqchi emas.

- Endi anqayma, ko'zingga qara, - baqirdi Berkxardt. - Rulni o'ngga bur va haydayver.

Palmer "xo'p" deganday bosh iring'adi. U sayrning eng nozik pallasi boshlanganini his etgandi. Palmer o'z ishining ahvoli Chikagoda Berkxardt idorasi tomonidan jiddiy tekshirib chiqilganiga shubha qilmasdi. Uning oilaviy ahvoli ham qariyaga yaxshi ma'lum edi, missis Berkxardt ertalabki nonushta payti yana qandaydir dalillarni aniqlashga urinib ko'rdi. Biroq, aynan hozir, xuddi shu daqiqada, uning shaxsiy fazilatlarini o'rganilmoqda.

- To'g'rilab qo'ya qol! - baqirdi Berkxardt.

Palmer: "xo'p bo'ladi, ser" demoqchi bo'lib og'iz juftladi-yu, o'ylab ko'rib, indamay qo'ya qoldi. U rumpelni[1] mahkam ushlab, yaxtani to'g'ri portga haydadi. Grot-machtaga yelkan shamolda shishib, yaxta shiddat bilan olg'a intildi.

Sohil aniq ko'rina boshladi. Palmer kuzatuv minorasidagi qizil kalta ishton kiygan dengizchining qiyofasini aniq ko'ra boshladi.

Yaxta shitob bilan sohilga qarab borardi. Palmer ikkita yo'l-yo'l soyabonni va damlama solni ko'rdi, lekin kanal etagiga kirish yo'lini sira ilg'ay olmadi.

- Kanal etagi minoradan o'ngdami? - baqirdi Palmer.

- O'ng bort tomonda! - javob berdi Berkxardt.

Palmer tishlarini g'ijirlatdi. Qariya, shubhasiz, imtihon varag'imga baholar qo'ya boshladi, o'yladi u. Bu baholar, aftidan, uncha muhimmas.

Sohil dahshatli tezlik bilan Palmerga qarab bostirib kela boshladi. Yuragi tashvishli ohangda, gursillab urardi. Minora, bolalar, soyabonlar, cho'milish xonalari, baliqchi qayiqdari - hammasi kaftdagidek ko'rinib turardi. Faqat kanalning etagi ko'rinmasdi. Michigan ko'lida, yakka machtali yelkanli kemasi yoki ota-onasining qirg' metrli yaxtasida u o'zini mutlaqo erkin tutardi. U yerda mo'ljal va masofa tanish bo'lganidan, hatto mana shunday shitob ketib borayotgan yaxtani to'xtatish uning uchun odatdagiday tanish, yoqimli ish edi. Bu yerda, notanish suvlarda esa, yaxtani to'xtash joyiga yetkazish azob-uqubat.

- Xuddi shunday boshqaraver! - qichqirdi Berkxardt.

Palmer rumpelni qo'yib yubordi, qayiq ohista burila boshladi, shamoldan shishib turgan yelkanlar shalvirab qoldi. To'satdan cho'kkan sukunatda Palmerning ro'parasida qoyalar to'sib turgan kirish kanalining etagi paydo bo'ldi.

- Yaxtani kanalga olib kir, - dedi Berkxardt.

Lekin qayiq yo'nalishdan chalg'igan edi. Palmer yana yelkanlarni yengilgina tortib, yo'nalishni ohista to'g'rilagan holda qayiqni kanalning toshloq etagi orqali sohilning sokin suvlariga olib kirdi. O'ng tomonda, bir necha yuz yard[2] masofada Berkxardtning qayiqdari saroyi - shamollar shiddatida hilpirab turgan qizil vimpelli mo'jazgina inshoot ko'zga tashlanardi. Mazkur saroy nimasi bilandir Keyp Kodning mittigina aksini eslatib turardi. Ehtimol, Berkxardt hozir shu uycha haqida gapirib qolar, deb o'yladi Palmer. Lekin o'sha zahotiyoyq qariya yaxtaga oid barcha tashvishlarni uning o'ziga tashlab qo'yib, trubkasini qo'llari bilan shamoldan to'sib o't oldirishga urinaB-yotganini his etdi.

Palmer kutilmagan dadillik bilan yelkanlarni yana shamolga to'g'riladi. Qayiq to'xtash joyiga qarab suzdi. Agar u meni shu tariqa sinab ko'rayotgan bo'lsa, o'yladi alam bilan Palmer, sayrimiz so'ngiga borib yuragi to'xtab qolsa, o'zidan ko'rsin.

Yaxta to'g'ri to'xtash joyiga qarab borar, bandargoh ko'rinishlari yiriklashib va yaqinlashib kelardi. Faqat eng so'nggi daqiqalardagina Palmer rumpelni keskin aylantirdi, qayiq o'ng bortga qarab burildi. Yelkanlari tushirilgan yaxta tezligini pasaytirdi, yo'nalishini sal o'zgartirdi. U harakatdan qariyb to'xtagan ko'yi arqon bog'lanadigan qoziqlarga taqalib bordi.

- Yaxshi eplading, - dedi qariya.

U o'rnidan turdi, arqonni qo'lida ushlaganicha chaqqonlik bilan prichal[3] tomon o'tdi-da, arqonni ustunga ildi. - Men ham xuddi shunday qilgan edim. - qo'shib qo'ydi taxta to'shamali prichalga sakrab o'tarkan. - Vudi, qani, menga arqonning uchini tashlab yubor-chi. Keyin shag'al tosh to'kilgan, bosh binoga olib boruvchi uzun yo'lak bo'ylab asta yurib ketdi. U yo'l-yo'lakay sviterini yechib yelkasiga tashlab oldi.

- Kechga borib salqin tushadi, - ming'irladi u.

- Avgustning oxiri, axir, - nima ham qilardik. - Palmer ko'z qiri bilan ulkan emanga nigoh tashladi. Undagi bittagina yaproq ham bandidan uzilib, havoda aylana-aylana yo'lakka, ularning oyoqlari tagiga tushdi.

- Odatda, bayram kunlari shaharga ko'chib o'tamiz. Edis bolalar bilan hali kelganicha yo'q. Bu safar ular men qaytib borgunimcha kutib turishadi.

- Shunday qarorga o'zing keldingmi yoki xotiningmi?

- O'zim.

Ular anchagacha indamay qiyalikdan ko'tarilishdi.

- Bordi-yu, sen N'yu-Yorkda biror hafta ushlanib qolsang-chi? Nima deb o'ylaysan, sening yordamingsiz bu yoqqa ko'chib o'tishni eplarmikin?

- Eplaydi, albatta. - Palmer nafasini rostlab oldi: qiyalik borgan sari tikka ko'tarilib borardi. - Vudi, katta o'g'lim yordam beradi. U o'n besh yoshga to'ldi.

- O'g'illaring ikkita edi, shekilli?

- O'g'illar ikkita, yana qizim Jerri ham bor. - Bularning hammasi Berkxardtga yaxshi ma'lum ekaniga Palmer shubhalanmasdi.

Lekin nega endi o'zini bilmaslikka olayotganini tushunib bo'lmasdi. - Hademay u ham o'nbir yoshga to'ladi, - davom etdi Palmer, - u Vudidan keyin, ikkinchi bo'lib dunyoga keldi.

Berkxardt endi indamay borardi, Palmer birdan tushundi, qariya nafas olishga qiynalayotganini yashirishga urinardi. Asta-sekin yo'l tekislandi, ular do'nglikning eng tepasiga ko'tarilishdi. Berkxardtning hashamdor uyi ular oldida namoyon bo'ldi. Botayotgan quyosh nurida uying zangori qoplamasi yashilroq ko'rinib ketdi.

Qurilish uslubining hashamdorligiga qaramay, uy yaxshi taassurot qoldirarkan deb o'yladi Palmer. Markaziy inshoot ikki qavat hamda bo'y-basti bo'yicha ustunli peshayvonga ega edi. O'ng qanotda, aftidan, istiqomatgohlar, chapda esa xonadondan uy ortidagi boqqa to'g'ri olib chiquvchi yo'lak bilan chegaralangan edi. Imoratning umumiy ko'rinishi, ayniqsa, hayratga solardi...

- Men sendan bu haqda so'ragan edim, - nafasini rostlab olgan Berkxardt uning fikrini bo'ldi. - Bordi-yu, N'yu-Yorkda yana bir necha kun qoladigan bo'lsang, bu sening oilangni qiyin ahvolga solib qo'ymaydimi?

- Ular bunga allaqachon ko'nikib qolishdi.

Berkxardtning kichik-kichik, ammo o'tkir ko'zlari o'sha zahoti u tomonga qadaldi. Lekin Palmer nigohini allaqachon chetga burgandi.

- Otang paytida u yoq-bu yoqqa borib turishga to'g'ri kelmasdi, shekilli?

- Urush boshlangach, vaqt-vaqti bilan borishga to'g'ri kelardi.

- Garovga narsa qo'yish munosabati bilanmi? - qiziqdi qariya.

- Avvaliga bu mol-mulkni baholash bilan bog'liq bir ish edi, - dedi Palmer. - urush tugagandan keyin esa, mana, ikki yildirki, men butunlay boshqa ish bilan bandman. Biz qarz beramiz... - uning ovozi o'chdi, birdaniga bu mayda-chuyda gaplar qariya uchun zerikarli ekanini anglab qoldi.

- Mening bilishimcha, sen bir vaqtlar Kredit boshqarmasida ishlarding.

- Ha, urush oldidan. Juda oz ishlaganman. 1950-1951 yillar oralig'ida, - qo'shimcha qildi Palmer, - men tijorat qarzi bilan bog'liq ishlarda qo'l qabartirganman.

- Sening otang bankir hamma narsani bilishi kerak, deb hisoblarkan, shu rostmi?

Berkxardt birdan to'xtadi, taroshlanmagan toshdan tiklangan devorni suyab turuvchi ustunlardan biriga qarab qoldi.

- Qandaydir yaramas, - dedi u ohista, - chirigan olma otgan ekan. Go'yo kaptarlar yil bo'yi shu yerga o'tirib, mana shu ustunni axlati bilan bejab tashlaganday.

- Olma yuqini suv bilan yuvib ketkizsa bo'lar deb o'ylayman.

- Yo'q, mumkinmas, qurib ketsin! Olma kislotasi kuydiradi, uni ketkazib bo'lmaydi. U toshni oqartiradi, - to'ng'illadi qariya. - Qum bilan ishqalash kerak, shekilli! - Qariya boshini chayqaganicha burildi-da, uyiga qarab yurdi. - Sen, shuningdek, matbuot va reklama masalalari bilan shug'ullanarding-a?

Palmer bu savolmi yoki tasdiqlash ekanini uncha tushunmadi.

- Ha, shunday bo'lgandi, - deya javob berdi u qariyaning so'zi ohangida.

- Bundan o'n besh yil burun, - dedi qariya, - otang reklamani ahamiyatini, matbuot bilan mustahkam aloqa o'rnatish zarurligini yaxshi tushunib yetganiga ishonish qiyin. Ammo, shuni tan olish kerakki, otang seni bu sohaga yaxshi tayyorladi. Hozirgi paytda bank bilan matbuot aloqasini amalga oshirayotgan arboblardan ayrimlarigina bankning amaliy jarayonlariga tushunadi. Bularning aksariyati jurnalistlar, reklama bo'yicha vakillardir. Ular orasida bankirni uchratmaysan.

- Biroq, ularsiz ishning yuritilishi ham qiyin, - dedi Palmer beparvogina. - Agar qo'l ostida shu soha mutaxassislari bo'lmaganida nima ham qila olardim, hech tassavur etolmayman.

- Albatta, ularning xizmatidan foydalanishga to'g'ri keladi. Endilikda bu yigitlarning oshig'i olchi. - Berkxardt garaj tomonidan uyga olib kiruvchi yon eshikni ochib yubordi. - Ana shunday tajribaga ega seningdek kimsani qidirib topish amri mahol. Qani, kir ichkari.

Qorong'i dahlizga kirgach, pixini yorgan bu qari qirchang'i o'yinning oxirigacha qartalarini ocharmikan, deb so'radi Palmer o'zidan. Hali savdo bitmasdan turib kelishuvdan xursand ekanini kim ham tan olardi?

Uy oldida, qora-tillarang yo'llar bilan bo'yalgan bostirma ostida, og'ir marmar taxtali stol atrofida tartibsiz holda to'qilgan oromkursilar turar, stol ustida esa sigaretlar va kuldonlar tayyorlab qo'yilgan edi.

Palmer hammomga kirib chiqdi, kiyindi va endi oromkursida o'tirganicha chorboqqa qarab huzur qilardi. Osmonda kunbotar shafaqlari so'na boshlagandi. Berkxardt uning yoniga o'tirdi, trubkasini tamaki bilan to'ldirdi-da, cheka boshladi.

Bosh xizmatkor patnis keltirib stolga qo'ydi va devordagi tugmani bosdi. Yongan chiroq yorug'ida Palmer ikki shisha viski, uchta stakan, sifon va muz solingan kumush halqali yog'och chelakchaga ko'zi tushdi.

- Bilasanmi, - dedi Berkxardt, ular o'z oromkursilarida qulayroq joylashib, bir qultumdan viski ichganlaridan so'ng, - odamlar endi har qanday bahonalar bilan to's-to'polon ko'tarmoqdalar. Ehtimol, ko'plar oddiy narsalarni murakkablashtirish uchun nimalar qilayotganini o'zing ham ko'rib turgandirsan.

- Ha, bu yangilik emas, - dedi Palmer qariya nimaga shama qilayotganini tushunishga urinib. - Men shuni aytmochimanki, bizlar avval ham shunga moyil edik, shunday emasmi?

- Bizlar emas, - e'tiroz bildirdi Berkxardt, - ular. Bunday chalkashliklarni chetlab o'tish bankirga qiyin bo'lgani yo'q deb o'ylayman.

- Siz agar mavhum g'oyalarni nazarda tutayotgan bo'lsangiz, - davom etdi Palmer, - u holda bunday g'oyalar oddiy fuqaro uchun juda murakkab ko'rinadi. Ular avom uchun qanchalar murakkab ko'rinishini tasavvur ham qilolmaysiz.

- Men aniq tushunchalar haqida ham gapirayapman. Hamma narsa to'g'risida, - o'ylab gapirdi Berkxardt. - Uylanish. O'lim. Foyda ko'rish. Hokimiyat. Ish. Qimmatchilik. Masala, shimni mahkam ushlab turish uchun kamarmi yoki yelkalar osha tasma taqib yurish ma'qulmi? - mana shunda. Umuman, ming bir mayda-chuyda. Odamlar hamma sohada pixini yorishdi. Bunday boshboshdoqlik

orasidan o'tish amri mahol bo'lib qoldi.

Palmer diqqat bilan Berkxardtga nazar soldi. Qariya nimani nazarda tutayapti deb fahmlashga urinardi. Keksa bankirning kalta olingan oppoq sochlari boshini xira yoritayotgan chiroq nurida kumushdan quyilganga o'xshab ko'rindi. Uning o'tkir qirg'iy burni kichik og'zi va to'mtoq iyagi uzra keskin chiqib turardi.

Palmer viskini simirdi. Ko'p yillik bo'lsa kerak, deb o'yladi u o'zicha: shishada yorliq yo'q edi.

- Tushunarli, - ming'irladi Palmer, garchi hech narsa tushunmagan bo'lsa ham va birdan o'zini yomon ahvolga solganini his qildi. Bu ahvoldan chiqib ketish qiyin edi. Ushbu holat unga otasi oldida ham qiyin ahvolga tushib qolgan paytlarini eslatdi. Bundan o'zi ham necha yillar izza bo'lib yurgandi.

U yana bir qultum viski sipqordi-da, o'zi uchun kutilmagan bir taxlitda:

- Yo'q, to'xtang, - deb qoldi. - O'lay agar, aytgan gaplaringizdan biror narsa tushungan bo'lsam! - U kaftlari namiqqanini his qildi. Endi u o'zini tutib turolmaydi, dilidagi gapini ro'yirost aytadi. Axir bir soat oldin o'z jonini xatarga qo'yib bo'lsa ham

Berkxardtning yaxtasini prichalga olib kirishdan tap tortmagan edi-ku. O'zi bu qariyada nimadir bor edi va xuddi ana shu narsa Palmerni uning orqasiga boplab tepki tushirishga undardi. Xuddi otasi bilan bo'lgani singari o'zini hamisha iskanjada tutib turish bo'yo'q, Palmer bunga aslo ko'nmaydi.

Berkxardt kulib yubordi. Shuncha vaqt ichida bu uning birinchi bor kulishi edi.

- Vudi, - dedi u, - oilada kenjatoy bo'lganingni hisobga olib, otang sen bilan jiddiy shug'ullangan deb hisoblayman. Garchi sen, ehtimol, buni qadrlamasang ham. - U qo'lini silkigan edi, stakanidagi muz parchalari shiqirlab ketdi.

- Sen o'zing bizning birinchi bor uchrashganimizni eslaysanmi?

- Chikagodami?

- Uinnetkda, sening otangnikida, - dedi Berkxardt. - Bu turg'unlikdan ikki yil oldin bo'lgandi. Buvang hali tirik edi. O'shanda necha yoshda eding? O'n birdami?

- Ha, shunday.

- O'shanda hammalaring birga yashardingiz. Onang, akang Xenli va sen. Akang Xenli tirik edi. Juda qiziquvchan bola edi-da. Sen bo'lsang, negadir odamlardan o'zingni olib qocharding. Bular hammasi yaxshi esimda. Biz otang bilan moliyaviy tanglikdan keyingina, yigirmanchi yillar oxiri, o'ttizinchi yil boshlarida qayta uchrashdik. Bu paytga kelib u onang bilan ajrashgan edi.

- Ha, to'g'ri.

- Xenli o'shanda necha yoshda edi? O'n beshda, - fikrini ovoz chiqarib aytganday dedi Berkxardt. - U juda e'tiborli va sadoqatli farzand edi. Yozgi ta'til paytlari u bankda ishlay boshlagandi. Sen bo'lsang, meningcha, uning qiziqishlariga moyil emasmiding, to'g'rimi?

U juda qattiq uxlardi. Arabistonda ekanimizda ham ertalab uni uyg'otish uchun ozmuncha mehnat sarf qilmasdim. Ko'zlarini ochishga unamagandan keyin, otga minayotganday qorniga minib olib qistash, uzun mo'ylovlarini tizgin qilib tortish, "chux"lash kerak bo'lardi. Lekin bu kecha uni uyg'otishdan qo'rqdim. Uyg'onsa, meni ilgarigiday yoniga o'tkazishga ko'nmaydi, yalinib yolvorishimga qaramay, buvimga eltib beradi, deb o'yladim.

- Ha, men bu bilan ancha keyinroq qiziq boshlagandim, - ming'irladi Palmer.

U qariyaning nima deyishini bilishni istardi. Chol u haqda nimalarni bilarkan? Hozir Berkxardt uning siyimosida sodiq va mehribon farzandni, otasining jonkuyar vorisini ko'rishni istardi.

- Seni hamisha boshqa narsalar qiziqtirardi, - ta'kidladi Berkxardt. - Esimda, o'shanda sen bu yerda, sharqiy sohilda qandaydir voqeaga aralashib qolganding. Bu Redklif yoxud Smit kollejidan bir qiz bilan bog'liq edi aftidan?

Palmer cho'zib tirjaydi.

- Bu siz qaysi voqeani nazarda tutayotganingiz bilan bog'liq.

Berkxardt kuldi. Bu uning ikkinchi bor kulishi edi.

- Keyin esa, - davom etdi u, - urush vaqtida sen bir necha bor o'limdan qolding. Maxsus xizmat topshirig'imidi?

- O, unchalik emas! Oddiy harbiy topshiriq edi.

Berkxardt bir necha daqiqa trubkasini so'rganicha jim o'tirdi.

- Balki urushdan keyin, uyingda joylashib, o'z ishning bilan shug'ullana boshlagach, ancha yengil tortgandirsan?

Palmer shoshmasdan viskini ichishda davom etdi. Xavfli damlar o'tib ketdi.

- Ha, albatta, - u yolg'on gapirdi.

- Men bo'lsam, seni hamon o'n bir yoshli, yuvvosh, o'z hayotiy qarashlariga ega bolakay sifatida eslayman.

- Men hali hayotga o'z qarashlari bo'lmagan birorta ham o'n bir yoshli bolakayni uchratganim yo'q.

- Sen o'shanda Xenli yordamida Lindberg samolyotining modelini yasaganding, xuddi hozirgidek esimda: kattakon model, jin ursin, uzunligi qariyb bir metr kelardi. Sen o'z qurilmangda olis-olislariga uchib ketaman deb turib olganding, o'sha joyni esa Ki-ber-Pass deb ataganding.

- Bo'lmasam-chi, - dedi Palmer, - o'sha paytda fantastik sarguzashtlar kitobini ko'p o'qirdim. Kitobni Xenlidan olgandim. O'sha yilni men ham yaxshi eslayman.

- Esingdami, onang seni ko'ndirishga qancha uringandi: "Keragi yo'q, uchib ketma, Vudi, bu juda uzoq-ku. Biz boshqa ko'risha olmaymiz!" derdi onang. Sen bo'lsang: "Hechqisi yo'q. Ertadan keyin uyga qaytib uchib kelaman" derding... Ajoyib, yoshlikda kelajakni tasavvur qilish juda oson! Biroq, ona uchun bu unchalar oson kechmasdi. O'sha paytda men ham bunga ishonolmasdim. Mana, hammasi o'zgardi, go'yo bir kunda yuz bergandek.

- Ha, qariyb hammasi shunday, oradan atigi bir necha o'n yil o'tdi, xolos, - dedi Palmer.

- Xo'sh, nima demoqchiligim senga tushunarlimi? - birdan keskin so'radi Berkxardt. - Odamlar eng oddiy narsalarni murakkablashtirishga moyil. Buning hammasi oddiy narsalar ekanini ko'rish uchun alohida aql tuzilishi kerak.

- Alohida aql tuzilishi... bunga yo bankir, yoki go'dak ega bo'lishi mumkin.

Qariya tag'in kuldi va stakanidagi viskini ichib tugatdi.

- Shu desang, hozirgi paytda odamlar nimalar bilan shug'ullanmaydi, - dedi u nihoyat. - G'arb tamadduni haqida, erkin dunyo to'g'risidagi ulug'vor g'oyalarni aytmasanmi. Hozir faqat shular haqida eshitasan, xolos.

- Bu tabiiy, chunki odamlar tashvishda... - Palmer jimib qoldi, u kekse bankir fikri rishtasini yo'qotib qo'ydi, deb o'yladi.

- Ularning tashvish tortishiga hojat yo'q. Hamma narsani chalkashtirib yuborishmasa bo'lgani.

Berkxardt biroz oldinga engashdi, shundan gavdasi birdaniga katta ko'rinib ketdi.

- Aytaylik, o'sha "erkin dunyo"ni olaylik, - u stakaniga tikilganicha so'zida davom etdi. - Boshqacha aytganda, bizning yarim sharimiz va butun Yevropani, "temir parda" ortidagi mamlakatlar bundan mustasno, albatta. Axir, biz buni shunday tushunamiz. - Shunday.

- Shunday ekan, - Berkxardt qaddini rostladi va uning ovozi bilan birdaniga tantanavor ohanglar eshitildi. - "Erkin dunyo" haqida gapirganingda, sen kapitalizmni nazarda tutasan, kapitalizm to'g'risida gapirganingda esa Amerika Qo'shma Shtatlarini o'ylaysan, chunki uni biz boshqaramiz. Qo'shma Shtatlar haqida gapirarkansan, sen banklarni nazarda tutasan, chunki pulni aynan banklar beradi. Shu tariqa: sen banklar deganingda, ular orasidagi eng nufuzlilari, ya'ni "Yunayted benk"ni ko'zda tutasan. Chunki eng yirik bank shu. - Qariyaning kichik-kichik moviy ko'zlari Palmerga juda jiddiy tikildi. - Sen "Yunayted benk" deganingda esa, - uning ovozi kutilmaganda juda past eshitildi, - demak sen men haqimda gapirasan.

Oraga bir necha soniyalik jimlik cho'kdi. Palmer qariya o'tirgan oromkursi g'ijirlaganini eshitdi.

- Men xuddi mana shu haqda gapirayapman, - xulosa qildi qariya. - Hamma narsaga oddiyroq qarash lozim. Menga bankning birinchi vitse-prezidenti kerak. O'z vazifangni bajarishga qachon kirishasan?

Ikkinchi Bob

Dushanba kuni Palmer Grand Sentral stansiyasida yerosti yo'lidan chiqdi-da, ertalabki quyoshning yorqin nuridan ko'zi qamashib, bir zum to'xtab qoldi. U ishga shoshayotgan kishilarga nigoh tashladi, Park-avenyu bo'ylab "Merrey Xill" mahallasi yo'nalishida ketayotgan ayollar poshnalarining taqillashiga quloq soldi.

Pastlab yoyilgan ertalabki tuman o'tkinchilarning tund yuzlaridagi tashvish soyasini ancha yumshatdi. Ular ko'zlarini dadil tikkanlaricha olg'a intildilar. Ayollarning lablari qon tomayotgan yaradek qizil, peshanalariga ajin to'r tashlagandi. Shahar aholisining yuzi dushanbada quyosh nurida rang-barang ko'rinadi.

Palmer bir qo'lidagi sakvoyajini go'yo uning og'irligini chamalayotgandek, ikkinchi qo'lga oldi-da, taksi topish ilinjida Park-avenyuning chap tomoniga o'tdi. Bundan yigirma daqiqa oldin Berkxardtning haydovchisi ikkalasini "flitvud"da Van-Kortlend parkidagi metro bekati ga eltib qo'ygandi. Park ertalabki shudringdan nam edi. Ular yerosti ekspresi vagoniga o'tirib, gazeta o'qishga tutindilar va yo'l bo'yi lom-mim demay o'qishda davom etdilar. Grand Sentral bekati da Palmer metrodan chiqdi. Puritanlik bema'nilikdan boshqa narsa emas, o'ylardi Palmer. Qolaversa, bu xislat sharqiy sohildagi boshqa bankirlarga ham xosdir. Berkxardt shahar chekkasida o'zining uyi joylashgan Konnektikutdan N'yu-Yorkkacha shaxsiy "flitvud"ida borishi mumkin edi. Biroq, Bronksdagi metro stansiyasidan nari o'tmasdi. U yerdan esa o'n besh sentga yerosti yo'li bilan Broud-stritga yetib olardi. Ehtimol, uning puritanlik vijdoni bunga yo'l qo'ymagandir.

Yo'q, degan qarorga keldi Palmer, bu ishga vijdonning umuman aloqasi yo'q: Berkxardt metro uni N'yu-York markazigacha avtomobilga nisbatan ancha tez eltib qo'yishini allaqachon hisoblab chiqqan. Bronksdagi so'nggi stansiya esa butun yo'l bo'yi vagonda o'tirib borish uchun ancha qulay.

Palmer Park-avenyu bo'ylab janubga qarab jadal yurib ketdi. U qo'lidagi sakvoyajini siltab borardi. Chekib olish uchun to'xtagan edi, orqadan kelib unga tenglashgan ayolning soniga turtib yuborishiga sal qoldi.

Nega endi men muncha qo'l siltab qoldim? - deya o'yg'a toldi Palmer, bu balki hayajondir: shuncha vaqt u Berkxardt bilan yurib, yuksak lavozimga tayinlanganini, o'zini qamragan quvonchni oshkor qilmaslikka uringan edi-da.

Yo'lni ochib bergan svetoforming ishorasiga qarab, Palmer yosh juvon ortidan chaqqon yurib ketdi. U ayolning sonlari harakatidan ko'z uzmay borardi. Ayol o'ttiz to'qqizinchi ko'chaga burildi. Palmer burchakda to'xtab, uni nigohi bilan kuzatib qoldi. Nimadir yuragini qisdi. Ko'zlarini yumib, tomog'ida qotib qolgan havoni zo'rg'a yutdi. Uning boshi aylandi, yuzi qizib ketdi. U shu zahoti ko'zini ochdi. O'zini yiqilib ketayotgandek his etdi. Qulab tushmaslik uchun bir qadam orqaga tisarildi. Juvon esa olomon orasida ko'rinmay ketdi.

Palmer chuqur nafas oldi, ko'chani kesib o'tib, ohista oldinga yurdi, burchakdan burildi-da, "Yunion lig" klubi binosining aylanma eshigini itardi. Mashinalar signali, avtobuslar tormozlarining g'ijirlashi, ayollar poshnalarining taq-tuqi ortda qoldi. Uni xotirjam sukunat qamrab oldi. Palmer yo'lakning chap tomonidagi zina yonida ko'p yillardan beri turgan baland bo'lyli negrga imo qildi.

- Xayrli tong, mister Palmer, ser.

- Xayrli tong, - xuddi ushbu salom-alikni o'z vaqtida ekanmi deya tekshirganday o'z soatiga qaradi va sakvoyajini unga tutqazib, soat to'qqizgacha hali besh daqiqa borligini qayd etdi.

- Xonangizga olib boraymi, ser?

- Ha, albatta, - dedi Palmer. U to'g'ri liftga bormoqchi edi, lekin burildi-da, Dou-Jons indeksli[4] teletaypdan hamda birja yangiliklaridan xabar olish uchun shoshildi.

Birja ochilishiga hali vaqt borligi uchun Palmer aksiyalar narxining so'nggi hafta ma'lumotini shoshilib ko'zdan kechirdi. Keyin u lift xonasiga kirdi va uning yumshoq ko'tarilayotganini his etdi.

Lift to'xtadi. Palmer sakvoyajini xonasiga eltayotgan negr orqasidan yurdi. Xizmatchi qo'lidagi yukni ikki kishilik ulkan karavot yonidagi maxsus stulga qo'yib, derazani ochdi.

- Qanday ko'rsatma bo'ladi, mister Palmer?

Palmer bosh chayqamoqchi edi-yu, birdan fikridan qaytdi:

- Bilasanmi nima, - dedi u, - menga "Chikago tribyun" va "Uoll-strit jornel"dan topib kel...

- Xo'p bo'ladi, ser. Agar sizga tamaddinoma kerak bo'lsa, u yozuv stoli tortmasida, ser.

- Rahmat, nonushta qilganman.

- Ixtiyoringiz, ser.

Xizmatchi ortidan eshik shovqinsiz yopildi.

Palmer karavotga o'tirdi. U katta chamadondan buyumlar olinib, uning uch kun yo'qligi paytida javon tokchalariga taxlab qo'yilganligini sezdi. Ikkita kostyumi dazmollanib, devordagi javonga ilib qo'yilibdi. Palmer u hali N'yu-Yorkda ekanligida yana nimalar qilishi kerakligini eslashga urinib ko'rди, biroq safarning asosiy maqsadiga erishilgani tufayli, endi nima qilishi kerakligini bilolmasdi.

"Yunayted benk"ning vitse-prezidenti! Palmer yostiqa bosh qo'yib, karavotga ro'y-rost cho'zildi. Keksa moliya korchaloni o'z bankining qudrati haqida gapirganda mubolag'a qilmagandi. Shubhasiz, mamlakatning eng qudratli moliya pishangi uning qo'lida edi. Chunki "Fyorst neshnl siti benk" va "Benk of Amerika" singari yirik banklar unga nisbatan ikkinchi darajali o'rinni egallar edilar.

Qiziq, "Yunayted benk"ning avvalgi vitse-prezidentlari shu lavozimni egallaganlarida necha yoshda bo'lgan ekanlar, deya o'ylardi yotganicha Palmer. Ellik besh yoshdami? Yoki oltmish yoshda? Palmer ko'zlarini yumib o'zicha tasavvur qilmoqchi bo'ldi: bir oydan so'ng moliyaviy xabarlar bo'limida:

"Yunayted benk" 44 yoshli Palmerni vitse-prezident lavozimiga tayinlaydi" degan xabar bosilsa, gazetalar qanday sarlavhalar bilan chiqarkan?

Chikago gazetolari bu e'lonni xushxabarday yoritishi turgan gap:

"Vuds Palmer-kichik "Yunayted benk"ning vitse-prezidenti qilib tayinB-landi. Ushbu lavozimda Palmer o'tmishdoshlari ichida eng yoshidir".

Eshik ohista taqilladi.

- Kiring, - dedi Palmer o'rnidan turib o'tirarkan.

Yugurdak negr kirdi.

- "Chikago tribyun", ser, - dedi u. - Yana "Uoll-strit jornel". - u bir pas jim turdi-da, qo'shib qo'ydi: - "Tribyun"ni endigina tushira boshlashdi, "Kommodor Vanderbilt" oteli uchun, ser. Grand Sentralda oshnam bor, har kuni ertalab u menga bittadan gazeta olib keladi.

- Juda soz, - dedi Palmer. U choychaqa uchun shimi cho'ntagiga qo'l solgan edi, negr bola choychaqa kutib o'tirmadi, faqat Palmerga bosh irg'ab, burildi-da, xonadan chiqdi.

Bir o'zi yolg'iz qolgach, Palmer gazetani qo'lga oldi-da, sahifalarni birin-ketin shoshmasdan varaqlay boshladi. Uning e'tiborini avtomobilning yangi modeli reklamasi tortdi. Avtomobil yonida cho'milish kiyimidagi qiz tasvirlangandi. U rasmga qarab, bir zum qotib turdi, so'ng gazetani qo'lidan tashlab yubordi. Gazeta karavotdan sirg'anib, yerga tushdi.

U telefon go'shagini ko'tardi.

- Meni Uotervlit bilan ulang, Viskonsin, raqami besh-besh-o'n, ikki qo'ng'iroq. - Palmer bir-oz kutgach, qaytardi: - Uotervlit. - Keyin go'shakni joyiga qo'ydi. Yuragi bejo ura boshladi, u tinchlanish uchun chuqur nafas oldi. Qiziq, yuragi nega tipirchilab qoldiykin? Ehtimol, Edis bilan bo'ladigan suhbatidan hayajonlanayotgandir, deya javob berdi o'ziga o'zi, ayni paytda buning yolg'on ekanligini ham his etdi.

Yo'q, o'yladi Palmer, Edis bilan bir necha kunga ayriliq, balki u yana haftacha cho'zilar, bunga daxlsiz. Urush davridan buyon uyidan necha bor ayrilishga to'g'ri kelgan, amaliy safarlar bilan mamlakat bo'ylab bir necha haftalab aylanib yurgan. Bularning hammasining na Edisga, na uning bu yerda yolg'iz yashayotganiga, na telefonda bo'lajak suhbatga aloqasi bor.

Biroq unga nima bo'ldi? Balki bunga yangi lavozimga tayinlangani sababdir?

U shiftga tikildi. Nega endi u taxminlarga shunchalik qul bo'ldi? Axir, qalbidan nimalar kechayotganini o'zi yaxshi bilardi-ku. U birdaniga tomog'i quruqshab qolganida, N'yu-York ko'chalarida har bir ayol zotini yutoqib kuzatganida buni yaxshi his qilardi. Ehtimol, bu bahordayoq boshlangandir. Yoki bir oz keyinroq, yozda, Viskonsindagi dala hovlida yashayotgan xotini va bolalari oldiga har shanba borib turganida boshlangandir. O'sha payt u yerda anavi cho'milish kiyimidagi qizchalar ham bo'lardi. O'sha damlari chidab bo'lmas darajada kechardi. Shaharda esa butun xafta davomida ter to'kib ishlardi.

Faqat N'yu-Yorkka mana shu safaridan bir hafta oldin, avgustning oxirida, o'ziga nimalar bo'layotganini payqab qoldi. Bu kompaniyalar qo'shilishi munosabati bilan reklama va axborot bo'limining majlisida bo'lgan edi. Erkaklar e'tiborini o'ziga jalb qilishga hamisha muvaffaq bo'lib kelgan Xerman xonim chap oyog'ini o'ng oyog'i ustiga, so'ngra o'ng oyog'ini chap oyog'i ustiga shunday ustalik bilan oldiki, Palmer uning oyog'i va sonlarini yaxshiroq ko'rib turish uchun stulning chekkasiga surilib o'tirdi. Va, albatta, bu zaldagilarning diqqatini tortmasdan qolmadi.

- Ha, erkaklik klimaksi[5], - o'yladi Palmer. Xuddi shu payt telefon jiringlab qoldi.

Palmer karavotga o'tirdi. Endi uning yuragi xotirjam tepardi.

- Uotervlitni ulayapman, - dedi telefonchi qiz. Telefon ikki bor tanish qo'ng'irog'ini tinglarkan, u soatiga qarab qo'ydi. Demak, Viskonsinda sakkizu yigirma. Yana ikki bor qo'ng'iroq chaldi. Edis o'rnidan turib, missis Keyj bilan nonushta qilgan bo'lsa kerak. Bolalar hali uxlashayotgandir. Yana qo'ng'iroq. Balki ular barchasi nonushta oldidan cho'milish uchun barvaqtroq turishgandir. Garchi hozir ko'lda suv ancha salqin bo'lsa ham. Yana qo'ng'iroq. Yoki hali hech kim turmaganmikin? Ha, shunday bo'lsa kerak. So'nggi qo'ng'iroq keskin jiringladi.

- Xello?

- Edis? Xayrli tong.

- Voy, assalomu alaykum, adajon, bu menman.

- Jerri? Uyg'otib yubordimmi?

Telefon go'shagiga qizning uzoq esnagani eshitildi.

- Yo'q, - dedi Jerri. - Bizning chordog'imizda ari in qo'yibdi. Ular meni ertalabdan uyg'otadi. Qayerdan gapirayapsiz?

- N'yu-Yorkdan. Qanday yashayapsizlar?

- Juda zo'r.

- Vudi qanday? Tom-chi?

- Juda zo'r.

- Oyingni telefonga chaqir.

- Oyim hozir bu yerda yo'qlar.

- Bo'lmasa uni izlab top, Jerri. Men kutib turaman.

- Men qayerdan qidirishni bilmayman.

Palmer nafasini rostladi, xotirjam bo'lishga urindi.

- Jerri, go'shakni qo'y-da, uni chaqir. Shunday baqirki, u eshitsin. Xo'pmi?

- Bordi-yu, u uyg'onmagan bo'lsa-chi? Agar baqirsam uyg'otib yuboraman-ku.

- Menga quloq sol, - dedi sekingina Palmer. - Fol ochishning hojati yo'q. Men aytganimday qil, Jerri. Axir, men juda olisdan telefon qilayapman-ku.

- E-e... - qat'iyatsizlik bilan cho'zdi qizcha va birdan shunday qichqira boshladiki, otasining qulog'ini teshib yuboray dedi: - Oyi! Oyi! Hoy, Oyi!

- Go'shakkamas, Jerri!

- Oy-yi!

Tashlab yuborilgan go'shak telefon stolining taxtasiga taraqlab urildi. Palmer qizi Jerrining ovozi uzoqlashib borayotganini eshitib turdi. U yana yostiqqa bosh qo'ydi va qizining eski uylari bo'ylab qanday chopayotganini tasavvur qildi. Balki u hozir pijamadadir, ehtimol shortidadir. Jerri Palmerni o'xshardi, bu qiz uchun juda qulay, deb o'ylardi u. U yoshiga nisbatan ancha bo'ychan edi. O'n bir yoshda onasi Edis bilan tenglashib qolgandi. Oyoqlari Palmer oyoqlari singari uzun, yuzi ham otasining yuziga juda o'xshab ketardi. Jerridan zo'r manekenchi chiqishi mumkin-da, o'yladi Palmer va soatiga qaradi. Oradan besh daqiqa o'tibdi. Agar go'shakka baqirsa, Jerri eshitarmikin? Qayoqqa ketdi ekan-a?

Ko'l bo'yidagi uy Palmerning buvasi tomonidan, Mak-Kinli o'ldirilishidan ko'p o'tmay qurilgandi. Uydan ko'lgacha uch yuz metrli taxta yo'lak eltardi. Palmerning xotirasida bolalik chog'lari, ana o'sha uylari bilan bog'liq esdaliklari saqlanib qolgandi.

Palmer yana soatiga qaradi: sakkiz daqiqa o'tibdi. U karavot chetiga o'tirib, yerda sochilib yotgan "Tribyun" sahifalariga qaradi. Reklama sahifasida cho'milish kiyimidagi qiz maftunkorona unga qarab turardi.

Berkxardt bugungi kunni YuBTKning[6] rahbar hodimlari bilan kengashga bag'ishlamoqchi edi. Palmer Berkxardtning ham qo'ng'irog'ini kutayotgandi, u uchrashuv vaqtini aniqlashtirish niyatida edi.

- Dada! - Jerrining ovozi eshitildi.

- Ey, xudo! - telefonni bunchalik band tutib turish mumkin emasligini nahotki tushunmasang?..

- Men oyimni topolmayapman, - uning gapini bo'ldi qizi.

- Mayli, - dedi Palmer jahli chiqqanini bildirmaslikka urinib. - Unga ayt... yo'q, yaxshisi, qalam olib yoz...

- Xo'p bo'ladi.

- Yo'zib ol, - dedi Palmer ancha xotirjam ovozda. - Birinchi vitse-prezident...

- Yo'zayapman. - Jimlik. - Vitse-prezident so'zida nechta "e" bor?

- Voy xudoyim-ey, Jerri!

Palmer o'zini sal bosib olish uchun chuqur nafas oldi.

- Yo'z: "Yunayted benk end trast kom..."

- Voy-voy. Yunayted, qolgani nima?

Palmer ko'zini yumdi va xotirjam ovozda takrorladi:

- ... benk end trast kompani... Endi marhamat, yozganingni o'qib ber-chi. - U diqqat bilan tingladi-da, tasdiqlab, bosh irg'ab qo'ydi.

- Oyingga ayt, men shu lavozimga tayinlandim...

- Endi biz N'yu-Yorkka ko'chib o'tamizmi? - so'radi Jerri.

- Albatta.

- Dada! - ingrab yubordi Jerri.

- Quloq sol, miss Palmer, sen hech jiddiy kaltak yeganmisan?

- Mayli, mayli, - xo'rsindi qizcha, - men hammasini aytib qo'yaman. Lekin bu xabar birortasini xursand qilarmikin?

- Xayr, Jerri. - Palmer go'shakni qo'yib qo'ydi.

Qiziq, prezident so'zida nechta "e" bor emish! Go'yo bu so'zni boshqacha yozish mumkinday!

Palmer o'zini yostiqqa tashladi va yuzini qo'llari bilan berkitdi. Quloq sol, azizam, quloq sol, endi men, qirq to'rt yoshimda, mamlakatning eng katta bankB-iB-ning lavozim bo'yicha ikkinchi rahbari bo'ldim. Quloq sol, azizam, endi Chikagoda o'lib-tirilib ishlashimning keragi yo'q. Xello, azizam, xayrli kech!

U o'rnidan turib pardoz stolidagi ko'zgu yoniga bordi. Ko'zlari ostida paydo bo'lgan shish-qopchiqlar salqigan va sal qoraygan edi. Berkxardtning uyida yomon uxlagandi. Yaxtani nozik boshqaruvdan so'ng lol qoldirgan g'alaba uni butunlay uyqudan mahrum etgandi.

Palmer Beshinchi avenyuga ochiladigan deraza yoniga keldi va parishon bir holda o'tgan-ketganlarni kuzata boshladi. U nimadir yetishmayotganini his etib, og'ir xo'rsindi. Oradan biroz vaqt o'tgach, olomonga qarab turib, o'tkinchilar orasidan ayol kishini qidirayotganini tushundi. Biroq soat to'qqizdan keyin ularning hammasi ish joylarida edilar. Palmer ulardan qaysidir biri ishga kechikib, uning oldidan nozu karashma bilan o'tib qolar degan umidda ancha turib qoldi.

Tomog'iga allanarsa tiqilib qolganday bo'ldi, Palmer jon holatda uni yutdi-da, derazadan o'girildi. U oyog'idagi paypog'iga nigoh tashlab, yerda yotgan gazetaning reklama sahifasidagi cho'mimlish kiyimida o'zini ko'z-ko'z qilayotgan qizni ko'rdi.

Telefon jiringlab qoldi. Palmer go'shakni ko'tardi.

- Vudi? Biz soat o'n birga yaqin uchrashishimiz mumkin. Xo'pmi? - dedi Berkxardt.

- Juda soz.

- Demak, ko'rishguncha. - Berkxardt go'shakni ildi.

Palmer javon tortmasidan ko'ylagini olib kiyimoqchi bo'ldi-yu, missis Keyj uning yoqasida dazmoldan iz qoldirganini ko'rib, hafsalasi pir bo'ldi. U boshqa ko'ylakni olib kiyarkan, xayolan Berkxardt bilan telefondagi suhbatga qaytdi. Bu uchrashuv qanday bo'larkan, deb o'yladi. Ehtimol, uchrashuv norasmiy tusda o'tar. Balki uni tor doiradagi xizmatdoshlariga tanishtirishar. Ularning suhbatida qanaqa masalalar ko'tarilishi mumkin.

Palmerning ustunlik tomoni uning voqeani boshqalardan oldinroq payqash qobiliyati edi. Hozir u buni biladi. Avvallari bu qobiliyatini o'zi payqamasdi ham. Buni birinchi bo'lib payqagan odam otasining vitse-prezidenti Garol'd edi. Garol'd iste'foga chiqib ketmoqchi edi, buni anchadan beri o'ylab yurardi. Ikkinchi jahon urushidan so'ng bank muayyan ko'lamga erishdi. Biroq rahbarlikning mavjud tarkibi bilan bundan keyingi ravnaqini kutish amri mahol edi. Palmerning otasiga qaraganda Garol'd buni ancha aniq tasavvur qilardi. O'sha paytda u bedavo dardga chalingandi. Bu paytda Garol'd ham, Palmerning otasi ham saksonni qoralab qolishgandi. Garol'd o'shanda vitse-prezident kotibi vazifasini bajarib turgan yosh Vuds bankning vitse-prezidenti lavozimiga tayinlanishini qat'iy yoqlab chiqqandi.

- Sizlarga eslatib qo'ymoqchimanki, bu yigit endigina o'ttiz beshdan oshdi! - deya e'tiroz bildirdi Vudsning otasi.

- Shunday, lekin unda sizning boshingiz bor, - javob berdi Garol'd. - Buning ustiga, ikkalangiz bir xil fikrlaysizlar. Ikkovi Palmerning nomzodini oshkora muhokama qilardilar, go'yo bu xonada, ular bilan yonma-yon Palmer yo'qday. Aslida esa Palmer va yana bankning uchta vitse-prezidenti ham bor edi. Palmer otasining o'rnini egallashga intilayotganiga hech kim shubha qilmasdi. Bu kundek ravshan edi. Har bir ota o'g'li uchun ish yaratadi, bu quyosh har kuni sharqdan chiqishidek tushunarli. Biroq, agar o'g'il otasining hadyasini qabul qilishni xohlamasa, agar u o'z avlodining omadsiz nasli bo'lsa va u ushbu kengashda otasi o'lim to'shagida ekani tufayligina qatnashayotgan bo'lsa-chi? Unda bu narsa o'g'ilgagina taalluqli, nafsilamrini aytganda, bu uning vijdoniga bog'liq masaladir.

- U oldindan ko'ra bilish qobiliyatiga ega, - dedi Garol'd o'shanda. - Bunday qobiliyat faqat bankirlardagina bo'ladi. Bu - tabiat in'om etgan chinakam bebaho tuhfadir.

Oraga jimlik cho'kdi. Palmer yo'talib oldi-da, kulimsirab hazillashdi.

- Shu narsa yaxshi ma'lumki, elektron hisoblash mashinalari firmasi yangi uskunalar tayyorlash ustida ish olib boryapti. Ana shu uskunalar bu masalani ancha oson hal qiladi...

Boshqa, toza ko'ylakni kiyarkan, Palmer hammomdagi katta oynada diqqat bilan o'zini ko'zdan kechirdi. Yosh merosxo'r shahzodani o'ttiz besh yoshida kichik taxtga o'tqazish uning otasini ham, Palmerning o'zini ham ilhomlantirmadi. Bu haqda o'zi hatto eshitishni ham xohlamadi. Hozir esa u, anchagina katta qirolik - "Yunayted benk end trast kompani" saltanatining kichik taxtiga xuddi bo'yniga bo'yinturuq solganday, o'tqazib qo'yilgandi. Shu boisdan ham u darhol mamlakatdagi eng yirik bankning ikkinchi rahbari lavozimini egallagandi.

Palmer portfeliga qarab qo'ydi. Bugun bo'ladigan amaliy uchrashuvga yaraydigan biror foydali narsani Meygen qog'ozlari orasiga qo'yganimkan? Shunday qilib, oldindan ko'ra bilishdek bebaho tuyg'u bugun yana asqotdi. U portfelini ochdi, "N'yu-York banklaridagi ahvol" ma'lumotnomasini ohista varaqladi, mashinkada bosilgan qisqa sharhlarni qayta-qayta ko'zdan kechirdi. N'yu-York moliya dunyosidagi ishlar barqaror edi. Zero, mamlakatdagi barqaror vaziyat shuni taqozo etardi. Chunki Uoll-strit bir vaqtning o'zida N'yu-York bilan aloqada bo'lgan shtatlardagi minglab banklar o'tkazayotgan siyosatni ifoda etardi. Palmer vaziyatni chamalab ko'rib, ahvol tangligini his qildi. Chunki kredit turkumi bo'g'ma ilonga o'xshab o'z-o'zini shu qadar qattiq chirmab olgan ediki, yana biroz harakat qilsa, o'z dumini yutib yuborishi hech gap emasdi.

Xuddi avvalgi singari yangi pul oqimiga, jamg'armaga va naqd mablag'ga, ya'ni yashil banknotlarga[7] talab juda katta edi. Zero, bunday banknotlar olingan paytda bank kreditlari tarzida yangi mablag'larni vujudga keltirardi va pul muomalasida ulardan keng foydalanish mumkin.

Xususan, kreditlar bilan bo'ladigan barcha muammo mana shundan iborat edi. Butun mamlakat banklarga kredit topishda yordam berishga da'vat etardi. Bulturgi avtomobilni yangi rusumdagi bu yilgi mashinaga almashtirish shart deb hisoblovchi haydovchidan tortib, omborlarida tiqilib yotgan mahsuloti o'rniga po'lat sotib olish uchun pul olishga intilayotgan Detroyt zavodchilarigacha shunga harakat qilardi.

Biroq, o'yladi Palmer vujudga kelgan vaziyatni hisobga olarkan, bu yangi pullar qayerdan paydo bo'ldi? Odamlar qanday qilib pul jamg'arishga muvaffaq bo'ldilar? Oddiy malakali mexanik oyiga 600 dollarga yetar-etmas, ya'ni yiliga 7200 dollar ish haqi olardi. Daromad solig'i chegirib tashlansa, unda 6000 dollardan sal ortiqroq pul qolardi. U yashab turgan uy kamida o'n yildan keyin qulab tushishga mo'ljallab qurilgan edi. Bu esa unga qurilishning sotuv narxidan ikki baravar qimmatga tushardi. Shu tariqa, bo'lib-bo'lib to'lash sharti bilan nasiyaga olingan uy yiliga navbatdagi to'lov va soliqlar tarzida kamida 2000 dollarni yutib ketardi. Natijada hayot kechirish uchun 4000 dollarga yaqin pul qolardi. Shundan 2000 dollari avtomobil va uy buyumlari sotib olish bilan bog'liq to'lovlarga ketardi. Shunday qilib, oddiy amerikalik xotini bilan baxtli va farovon hayot kechirishi va uch farzandini yedirib-ichirib, kiyintirishi-yu o'qishi uchun yiliga 2000 dollar, ya'ni haftasiga taqriban 38 dollar qoladi deb taxmin qilinadi. Palmer "N'yu-York banklaridagi ahvol" ma'lumotnomasini bir chetga qo'yib, qarz olib, qarz berish hayotining bu havo pufagi, nihoyat, qachon yorilarkan deb bosh qotira boshladi. Umuman, shu pufak yorilishi mumkinmi? Bu halokatning oldini olishning biror chorasi yo'qmikan?

YuBTK yozuvli ma'lumotnomani olib, varaqladi-da, Palmer qariyb yigirmanchi marta "Katta Odam" sarlavhali qiyqimga diqqat bilan tikildi. Maqolaning ikkinchi ustuni Berkxardtning tarjimai holi va martabasi haqida edi. Fotosuratda yigirma metrli yaxta shturvalida kelishgan ammo, jahldor Berkxardt savlat to'kib turardi. Surat ostiga esa: "Leyn Berkxardt "Yunayted benk end trast kompani" jilovdori" degan tagso'z yozilgandi. Ushbu bo'lim Berkxardtga mohir yaxtachi sifatida ta'rif berish bilan boshlanib, istioralarga to'lib toshgandi:

"O'sha unutilmas yilda, sentabr oyida, Berkxardt dengiz shamollari oqartirib yuborgan yaxtachi qalpog'ini tashlab, eskirib g'ijiray boshlagan (1798 yilda qurilgan) moliyaviy kema ruliga o'tirdi. Bu kema N'yu-Yorkning Uoll-stritida "Yunayted benk end trast kompani" nomi bilan mashhur edi. Pirl-Xarbordagi 1941 yilgi voqealar paytida kemanding taqdiri ishonchli qo'llarda, Berkxardt nazorati ostida edi.

YuBTK rulini boshqaruvchi yangi kapitan nazoratni shunchalik mahorat bilan qo'lga oldiki, tashvishli elliginchi yillar oson kechdi, so'ngra mamlakatdagi eng yirik moliyaviy bunyodkorlik davri boshlandi. Bu, albatta, qo'shilish yo'li bilan amalga oshirildi. Shunday qilib, Uoll-stritda "Cheyz Manxetten benk" va "Fyorst neshnl siti benk" singari ulkan kemalar qatorida qudratli YuBTK ham suzishga chiqdi. Shu tariqa, ikki pahlavon yoniga uchinchi qo'shildi. Kaliforniya ahli hamon faxr bilan "Benk of Amerika"ni ulkan deb hisoblardilar. Chunki o'shanda N'yu-Yorkdagi banklar u bilan bellasha olmasdilar.

Shu haftada Leyn Berkxardt va "Xadson trast" vakili Pol Jerati tushlik payti "Yunion lig" klubida uchrashishdi. Tushlik so'ngida Berkxardt "Xadson trast"ni ellikta filiali bilan birgalikda yutib yubordi. Shu tariqa "YuBTK" bir sakrashdayoq shunchalik oldinga o'tib ketdiki, endilikda N'yu-Yorkning ulkan uchligi Bir qo'shuv Ikkiga aylandi. "Yunayted benk" aktividagi 12 441 207 353 dollar "Benk of Amerika"ning 11 milliardidan o'zib ketdi.

O'z taxminlarini oshkor qilishni istamagan shum niyatli moliyachilar Berkxardtning yutgan yog'li luqmasini hazm qilishiga shubhanalardilar. "Xadson trast" portfeli elektronika va raketosozlik singari nobarqaror tarmoqlardagi o'ta qaltis sanoat zayomlari bilan to'lib ketgan. Bu zayomlar moliyaviy tanglik uchun jiddiy sharoitni vujudga keltirishi mumkin edi".

Gazetadan olingan bu qiyqimni chetga olib qo'yar ekan, Palmer Berkxardt telefon qilganidan beri uni tashvishga solayotgan masala haqida o'ylab qoldi.

U karavotdan turdi, o'ziga oro berganday bo'ldi, yana ko'zgu oldiga bordi, o'ziga bir nigoh tashladi, bir zumga ko'zlariga tikildi. Shunda uning esiga bir hafta burun Chikagoda telefondagi suhbat tushdi. Issiq va rutubatli kun edi, tund osmon bag'rini chaqmoqlar chaqini tilib tashlardi. U endigina matbuot konferensiyasidan chiqqan. Konferensiyada u otasining bankini sotishga qaror qilgani haqida bayonot bergandi. Palmer buni qo'shilish niqobi ostida amalga oshirish niyatida edi.

Uning ilhomi kelib ketdi, go'yo hozirgina dadil harbiy yurishni muvffaqiyatli amalga oshirgandek edi. Lekin baribir, shu ishga kirishar ekan, u ancha ehtiyotkor edi va belgilangan an'analarga amal qilib, otasi vafotidan bir yil o'tishini kutdi. Uning bankdan va u bilan bog'liq barcha narsadan tezroq xalos bo'lishga qanchalar intilganini hech kim fahmlamadi ham.

Aslida bu bankning merosxo'ri akasi Xenli bo'lishi kerak edi. Xenli ukasi Vudsga qaraganda ancha vazmin va ko'ngilchan bo'lib, otasiga uncha tashvish keltirmasdi. Biroq, 1941 yilning boshlarida Xenli otasining izmidan chiqib ketdi. U harbiy katerda Pensakoladan dengizga chiqib ketdi-yu, shu bo'yi qaytib kelmadi...

Palmer ko'zgudan o'girildi-da, xayolan Chikagoga, o'sha unutilmas kunga uchdi. Jurnalistlar matbuot konferensiyasi o'tgan zalni hozirgina tark etishdi. U bir o'zi qoldi, erkning mastonavor kayfiyatidan anchagina sarxush o'tirdi. Uning yelkalaridan otasi bankining og'ir yuki olib tashlandi. Shu yuk bilan birga otasi unda uyg'otgan ezguvchi his-tuyg'u ham yo'qoldi. Umrining yarmi o'tdi, balki undan ko'prog'i o'tib bo'ldi, lekin endi u yana o'ziga o'zi xo'jayin.

Xuddi shu payt telefon jiringlab qoldi. Bu xizmat telefoni emas, shaxsiy telefoni bo'lib, daftarda qayd etilmagandi. N'yu-Yorkdan qo'ng'iroq qilishayotgandi. Go'shakda gapirayotgan Berkxardt edi. Palmerning matbuot konferensiyasidagi bayonoti unga ma'lum bo'lgandi. Hali matbuotda bosilmasdan oldin unga yetkazishgandi.

- Vudi, - dedi baland ovozda Berkxardt, - oliy toifadagi komandaga o'tish vaqti kelmadimikin?

- Nima, Chikago oliy nufuzdagi komanda emasmi? - e'tiroz bildirdi Palmer.

- So'nggi yillarda matbuotdagi tasodifiy maqolalar biror aniq asosga ega bo'ldimi? - savolga savol bilan javob berdi Berkxardt. - Boshqacha qilib aytganda, o'z kuchini ishga solish uchun faoliyatning kengroq maydonini izlamayapsanmi?

- Foliyatning keng maydoni deganda nimani nazarda tutayotganingizni tushuntirib berolmaysizmi?

- Nima balo, buni senga telefonda bayon qilaman deb o'ylayapsanmi? - dedi Berkxardt.

Palmer bir daqiqa jim qoldi, telefondagi suhbat savollar tarzida o'tdi deb o'yladi Palmer, lekin ularning hech qaysi biri bu savollarga javob ololmadi. Suhbat juda cho'zilib ketdi shekilli, degan o'yda Palmer kulib yubordi:

- Mendek qishloqi oddiy odamga, siz n'yu-yorklik bankchilar o'ta ustamonsizlar.

- Bo'lmasa, tezda samolyotga chiq, - dedi o'shanda Berkxardt. - 17.40 da uchasan, men tayinlab qo'yaman, seni Aydluayld aeroportida kutib olishadi...

Hecham-da, shoshilishning keragi yo'q, o'zini tergadi Palmer va javob berdi:

- Hozir-a? Yo'q, Leyn, bu yerda mening biroz ishlarim bor, hatto, shu past toifadagi komandada ham.

- Qanaqa ishlar tag'in? - so'radi Berkxardt. - Shunday birlashishdan so'ng yana qanday ishlaring bo'lishi mumkin? "Kirim" va "Chiqim" jildlarimi? Men chindan ham jiddiy, rostakamiga diqqatga sazovor ishni nazarda tutayapman, jin ursin!

Palmer bir oz jim turdi-da, ehtiyotkorona javob berdi:

- Rostini aytсам, bilmayman. Ehtimol, ushbu arziyas sayohatimiz Edisga quvonch baxsh etar.

- Men uni bag'rimga bosishga hamisha tayyorman, lekin bu safar emas. Xo'sh, ertaga vaqting qanaqa?

- Borolmasam kerag-ov...

- Mayli, - uning so'zini bo'ldi Berkxardt. - Eng kechi bilan jumaga. Mening shahar tashqarisidagi uyimda hordiq chiqarasan. Xo'pmi?

- Xo'p, - rozi bo'ldi Palmer, - Meni qiziqtirib qo'ydingiz.

- O'ylaymanki, senda qiziqishdan ko'ra katta narsa ham uyg'ota olaman, - javob berdi Berkxardt. - Demak, juma kuni Aydluayld aeroporti, soat 17.40...

U o'zini ko'zguda ko'rди va esladi, Berkxardt bilan suhbatdan so'ng naqadar quvonchli hayajon qamrab olgandi. Palmer qariya unga ancha yuqori, mas'ul lavozim taklif etishini o'shandayoq bilardi. U o'zida qoniqish hosil qildi.

Uning o'z oldiga qo'ygan maqsadi yaqin edi. U Chikagodagi idorasida o'tirar va o'zini zo'riqqanday his qilardi. Og'ir, rutubatli havo kislorodsizga o'xshab ko'rinaridi. U zo'rg'a nafas olar, havo yetishmayotganga o'xshardi.

Ha, bu zafar, chinakam, to'la g'alaba edi. U bankdan, kekxa otasining hukmronligidan ozod bo'ldi va endi shiddatli tezlik bilan Chikagodan xalos bo'layotgandi. Safarini jumagacha qoldirish unga nechun kerak bo'lib qoldi? Haftaning oxirigacha kutish naqadar og'ir? Axir, shu bir necha kundan so'ng uni uzoq kutilgan to'la ozodlik qarshi oladi.

"Yunion lig"dagi o'z xonasida ko'zguga qaray turib, Palmer burun kataklarining ana shu ozodlikning yangi havosini mumkin qadar ko'proq hidlashga intilib, kengaya boshlaganini sezdi.

Xenli uchun belgilangan ro'l - otasining o'ng qo'li ro'lini o'ynashga necha yillarini sarfladi, yelga sovurdi. Ich-ichidan yemirgan kasallikdan asta-sekin o'layotgan otasining o'ng qo'li vazifasini bajarib yurdi.

- Agar bu seni tashvishga solayotgan bo'lsa, - dedi Edis urushdan keyingi dastlabki yillarda, - Xenlining o'rmini bosolmasligingni otangga ayt. Aytib, bu ishdan bo'sha-da, tashvishdan qutul.

- Bunday qilolmayman. Otam kasal, buning ustiga yolg'izlanib qolgan. Bunaqa qilish qo'limdan kelmaydi.

Palmer ko'zgudan nari ketdi va eshikka yo'naldi. U hozir o'zini huv o'sha, urushdagi og'ir damlardagidek his qilardi. Harakat qilish kerak. Shunisi hayratlanarliki, u hali ham harakat qilish qobiliyatini yo'qotgani yo'q. Urushdan keyingi behuda sarflangan yillariga qaramay, u hali dadil ko'rinaridi. Axir o'sha paytlar har bir qarorning qabul qilinishi kekxa, mijg'ov va o'jar, ishning orqaga surilishidan zavq oladigan otasiga bog'liq edi.

Palmer eshikni ochib, yo'lakka chiqdi va liftga qarab yurdi. Kutish yillari, aftidan o'tib ketganday bo'ldi. U o'zini taqdirining sohibiday his qildi. Urush paytida ham xuddi shunday bo'lgan edi. Unda o'zi uchun yangi bo'lgan g'ayritabiiy hayotbaxsh tuyg'u paydo bo'ldi. Bu tuyg'u uni yoshligiga qaytarganday bo'ldi. U hayotini yangidan boshlaganday his etdi.

Palmer liftni kutarkan, bunday tuyg'uni so'nggi bor qachon his etganini eslashga urindi. Bu o'n besh yil burun bo'lgan edi.

O'shanda Palmer boshchilik qilayotgan bo'linma Rostokdan, bombalardan o'ydin-chuqur bo'lib ketgan ko'chalar bo'ylab mashinalarda Greyfsvall'dagi "V-2" bazasiga borishardi. Ular taslim bo'lish hali nimaligini bilmagan aholi hududidan raketasozlik sohasida ish olib borayotgan fashist olimlarini izlab yurishardi. Palmerning bo'linmasi ruslar bu yerlarga kelmasdan burun raketachi olimlarni o'g'irlab ketishlari kerak edi. Ularning tepasida pastlab uchayotgan "fokkevul'flar" charx urardi.

- Pastgami, ser?

Liftchi Palmerning nigohidan ko'zini olib qochib, o'zini gilam naqshlarini tomosha qilayotgandek ko'rsatardi. Palmer lift ichiga kirdi, uning eshigi yopilishini kuzatib turdi, yuragi hovriqqani uning pastga tushayotganini his etdi. Qandaydir daqiqalarda u o'zini vaznsizdek, yengil va ozod sezdi. So'nggi o'n besh yil ichida u o'zini bunday his etmagandi.

U chuqur nafas oldi va bo'lgusi voqealarga ich-ichidan tayyorlandi.

Uchinchi Bob

Broud-stritda Palmer taksidan tushdi. Har safar N'yu-Yorkka kelarkan hayron bo'lardi: Chikagoga nisbatan bu yerda taksi naqadar arzon. YuBTK idorasining binosini ko'zdan kechirayotgan Palmer bir necha soniya yo'lakda turib qoldi.

Eng yirik banklarning ko'p sonli filiallaridan har biri bosh idoradan ko'ra hashamatli ko'rinaridi. Ulkan g'ildiraklarda gardish hamisha o'qdagi tiqinga nisbatan tez aylanadi. Bu yerda esa, Palmerning ro'parasida xuddi o'shanday tiqin mana men deb tururdi.

Bundan o'ttiz yilcha oldin mana shu hashamdor, xunukdan-xunuk bino xuddi yerdan o'sib chiqib, qad rostlagandek bo'ldi. Lekin o'sha paytlarda ham mana shu o'n sakkiz qavatli imorat zamonaviy emasdek, eski uslubda qurilgandek ko'rinardi.

Palmer uning ijodkorlari - bank direktorlarining niyatlarini aniq tasavvur etdi. Mazkur binoni qurish g'oyasi, aftidan, 1921 yilgi mashhur birja vasvasasidan keyin, yigirmanchi yillar shov-shuvi avjiga chiqqan paytda, turg'unlik arafasida vujudga kelgan. Bank idorasiga o'shanda yuzlab shunday loyihalar qalashtirib tashlangan bo'lsa kerak. Binoning qanday bo'lishi to'g'risida bahslashuvlar bo'lgani turgan gap. O'shanda ham hamisha bo'lganidek, Ehtiyotkorlik Beg'amlikka qarshi qo'yilgandir. Ha, umuman bir milliard dollar o'sha davrlarda ham qudratli parvozdan dalolat berolmasdi. Buning ustiga "Yunayted benk" katta dabdabalarga unchalik intilmasdi ham. Ko'pchilik avlodlarga YuBTKning turg'unlik davridagi turli kompaniyalarning qo'shilishidan ancha oldin atrofda gildardan mustaqil ravishda rivojlanish huquqiga ega bo'lgan qudratli kompaniya sifatida tasavvur qilinardi...

Birinchi qavatda joylashgan, omma uchun mo'ljallangan zalga faqat bitta aylanma eshikdan kirilardi. Palmer eshik tepasidagi yashil rang marmarga o'rnatilgan, tilla suvi yuritilgan devoriy soatga ko'z tashladi. Berkxardt tomonidan belgilangan uchrashuvga besh daqiqadan oshiq vaqt qolgandi.

U eshikning sayqallangan yog'och romini asta itargan edi, salmoqli oynavand shisha sekin aylandi. Palmer o'zini kattakon zal ichida ko'rdi.

Eshikdan chap tomonda ulkan stol atrofida ikki bank xizmatchisi o'tirardi. Ulardan biri tilla hoshiyali taqvimga qandaydir belgilar qo'yardi. O'ng tomonda oq yo'l-yo'lli yashil marmar devor cho'zilib ketgan bo'lib, unga o'n ikkita tilla gardishli g'azna darchalari ishlangandi. Darchalar ortida g'aznachilar daftarlari ustiga engashib, o'zlarini ishga jiddiy banddek ko'rsatishardi.

Palmerning oyoqlari ostida oq marmar to'shalgan pol yaltirab turardi. Uch qavatli uy balandligidagi shiftdan yog'ilib turgan zarhal shafaq zalni yoritib yuborgandi. Palmer qoramtir-yashil rangga bo'yalgan shiftga ko'z yugurtirdi. Billur taqinchoqlar osilib, tilla suvi yugurtirilgan qadimiy qandillar go'yo yarim tun osmonida yulduzlardek porlab turardi. Markaziy darvozaning har ikki tomonida yashil charm divanlar qo'yilgan, ular orasidagi nafis tagliklarda tilloyi kuldonlar yaltirardi. Zalning to'rida ikkita lift yonida kichkinagina, sochlari oppoq, ozg'in odamcha turardi. Uning kasbiy kiyimi va yoniga osgan politsiyachi to'pponchasining g'ilofi bo'lmaganida uni rutbali xizmatchi yoki darbon deyish mumkin edi.

Shiftning balandligi uch qavat uy bo'yi keladigan hashamatli zalda sukunat hukm surar, elektron jihozning mayin chiqillagani eshitilardi. Aftidan, xizmat xonalarida hujjatlarni saralayotgan uskunaning ovozig'a o'xshaydi. Palmer bir zum darchalardan kelayotgan tovushga quloq tutdi: zayomlar bo'yicha qarzdorlikni hisoblayotgan bo'lsa kerak.

Uning kelganiga hech kim e'tibor bermagandek ko'rindi: bankka kiraverishda o'tirgan xizmatchilar, darbon va hatto lift yonidagi qorovul ham u tomonga bir bor qayrilib qarashmadi. Tillasi yaltirab turgan marmar to'shama bo'ylab odimlab borarkan, u poshnalaridan taralayotgan bo'g'iq tovushni his qilardi, xolos.

Palmer yaqinlashib kelishi bilan qorovul unga bosh egib sassiz salomlashdi va tugmani bosdi, liftning qopqalari ikki yonga surildi. - Siz o'n sakkizinchi qavatga chiqasiz, mister Palmer, - dedi qorovul.

Palmer bu yerda ko'rsatilayotgan "tomosha" uchun o'zicha istehzoli jilmaydi-da, keskin orqaga burildi. Uni diqqat bilan kuzatib turgan bank xizmatchilari - ma'murlardan tortib g'aznachilargacha - qotib qolishdi. Ularning noqulay ahvolga tushib qolishganini ko'rmaslik uchun Palmer shu zahoti yana orqaga burildi-da, liftga kirdi va tugmani bosdi. Eshiklar yopildi. U soatiga qarab qo'ydi. Bir daqiqasi kam o'n bir. Juda soz.

Lift yuqoriga mayin ko'tarilib borarkan, Palmer yana bank binosining birinchi qavatidagi tarhini kim ishlab chiqqanini o'yladi. Binoning birinchi qavatidagi zalning g'oyasi umrini yashab bo'lgan konservatizm qonunlari asosida paydo bo'lganligi shundoqqina ko'rinib turardi. Axir, bu cheklangan, qari, mijg'ov, sharobxo'r sarmoyadorlar o'z niyatlarida teatr bezaklari naqqoshlari ham amalga oshirolmagan narsalarni ko'ra bilgan va bunyod etgandilar.

Ana shu kekxa yapaloqqushlar erishgan yutuqlar o'zining kutilmaganligi va takomilligi bilan hayratga solardi. Birgina zalning ichki ko'rinishdagi tilloyi va yashil ranglar uyg'unligi ham shuni tasdiqlab turibdiki, ular rivojlangan dunyoning ko'pchilik malakatlarida ana shu ikki rang pulni bildirishini ham hisobga olganlar.

Klerklarning[8] an'anaviy ehtirosizligi-chi? Palmer hech bir tomoshada aktyorlarning o'z ro'llarini bunaqa zo'r o'ynaganini hali ko'rmagan edi. Holbuki, ularga hech kim va hech qachon o'zlarini mana shunday tutishlari kerakligini aytgani yo'q. Ularning o'zlarini shu tarzda tutishlari asta-sekin an'anaga aylandi va avloddan-avlodga o'tib kelmoqda.

Palmer shu yerda ishlashi kerakligini sezganidan birdaniga quvonch his etdi. Ammo bu tuyg'u shu lavozimga tayinlanganida his etgan tantana zavqiga sira o'xshamasdi. Palmer jilmayib qo'ydi. Lift eshigi ochilib, u binoning oxirgi qavatidan tashqari chiqqanida ham uning chehrasidan tabassum arimagandi.

Yo'lakdagi kattakon stol yonida o'tirgan qiz paypog'ini to'g'rilash uchun engashdi. Palmer nigohi bilan uning oyoqlari bo'ylab bir suzib o'tdi-da, ko'zini chetga oldi. Biroq atrofida diqqatga sazovor biror narsa uchratmagach, orqasidagi lift eshigi yopilishi bilan yana qizga qaradi.

Savol alomati bilan unga qaragan qiz so'radi:

- Mister Palmermi?

U tasdiqlab bosh irg'adi. Qiz shoshilib o'rnidan turdi-da, yo'lak bo'ylab yurarkan, orqasidan yurishini taklif etdi: "Bu yoqqa, marhamat". U qizga ergashdi, keng va yashil yo'lak bo'ylab borarkan, uning qaddi-qomatiga qaramaslikka harakat qildi.

Yo'lak uni sayqal berilgan yog'ochdan ishlangan ikki tabaqali katta eshikka olib keldi. Palmer yuqori labining yengil terlaganini his qildi va barmog'i bilan artib qo'ydi. U zo'r berib bostirib kelayotgan noo'rin fikrlardan o'zini chalg'itishga urinardi. Berkxardt o'z bankida ichki kommunikatsiya uchun mexanik uskuna - interkomdan foydalanishni lozim ko'rmagandi, shu bois keluvchilarni uning huzuriga boshlab kirishardi. Bu qariya tizimining tarkibiy qismi bo'lib, Palmer bu yerda u bilan tanishib bo'lgan edi. Qiz eshikni taqillatgach, Palmer bu yerda ham chinakam konservatizmning salmoqli yuki borligini his etdi.

Eshik oldida turgan qiz sezilar-sezilmas harakat bilan butun tanasi og'irligini bir oyog'iga o'tkazdi. Palmerning nigohi sonlari bo'ylab sirg'anib pastga tushdi, u chuqur, sassiz tin oldi-da, boshliqning taklifini kutib, ko'zlarini yumdi.

Og'ir eshik qopqalari ortidan Berkxardtning ovozi eshitildi: "Kiring!"

Qiz eshikni ochib, Palmerni o'tkazib yuborish uchun o'zini chetga oldi.

- Mister Palmer, ser, - dedi qiz va tashrifchining ortidan eshikni yopdi.

Qayerdadir, Palmerning boshidan teparoqda soat zang urdi. Berkxardt zag'cha ko'zlarini qisarkan, o'rnidan turdi.

- Aniqlik - bu eng muhimi, - dedi tantanavor Berkxardt. U qo'l berib ko'rishdi-da Palmerni yozuv stolining har ikki tomoniga qo'yilgan yashil charm oromkursilardan biriga taklif qildi.

Palmer e'tiborini tortgan narsa shu bo'ldiki, boshliqning stolida tilloyi qirqmali mo'jzagina yon daftar, yashil siferblatli yashil marmardan ishlangan tilla soatlar va yozuv ashyolaridan bo'lak hech narsa yo'q edi. Shu buyumlarni ko'zdan kechirar ekan, Palmer birdan qariya uning gapirishini kutib turganini his qildi.

- Xo'sh, nima ham derdim, - dedi Palmer, - tan olish keark, taassurotlarim mutlaqo beqiyos.

Qariya kulib yubordi.

- Ha, ko'rishga arzigulik narsalar talaygina, to'g'rimi? - U oromkursining suyanchig'iga yastandi-da, nafasini rostladi. - Bu yerda men haftasiga uch marta, ertalablari bo'laman. Beshinchi avenyudagi idoramizda ham bir xona ish joyim bor. Bu idora esa, o'zing tushunasan, keksa va doimiy mijozlarimizga mo'ljallangan.

- Tushunarli. Ammo ba'zida uning eshiklari sizning yangi mijozlaringiz uchun ham keng ochiladi.

Berkxardt tasdiqlab bosh' irg'adi:

- Ha, lekin kamdan-kam, shunda ham ularga kim bilan ish olib borishayotganini eslatib qo'yish uchun.

- Men Beshinchi avenyudagi idorani ko'rganman, - qo'shimcha qildi Palmer. - Ya'ni zamonaviy me'morchilik al'bomida uning suratini ko'rganman. O'ylashimcha, shunday sharoitlarda mijozlarni saralash uchun o'yin olib borish sizga qiyin emas. Siz avvaliga ularni tasodifiy tadbirkorlarga mo'ljallangan Beshinchi avenyudagi idora orqali o'tkazasiz. O'sha joyda ular o'zlaridan sizning bir qadam ham uzoqlashmasligingizga to'la kafolat oladilar. Keyin, oradan bir necha yil o'tgach, agar ular haqiqatan ham tadbirkor bo'lsalar, o'z niyatlariga yetishib, salmoqli ulush olish ilinjida bo'ladilar, shunda siz ularning bosh idoraga - ishonch va xotirjamlik qo'rg'oniga kirishlariga imkon berasiz.

Palmer shu mavzuni davom ettirmoqchi edi, yangi kelgan odamga shu ham yetarli, deb o'yladi. U sezdirmasdan, ayni chog'da suhbat yo'nalishini sezdirmasdan, shu bilan birga dadil o'zgartirdi.

- Aftidan, sizning urushdan keyin qurilgan filiallaringizning aksariyati Beshinchi avenyudagi idora namunasida rasmiylashtirildi.

Berkxardt yelkalarini qisdi:

- Bir jihatdan shunday, har holda tayinlangan joy bilan bog'liq bu. - U o'tirgan stolidan turdi-da, butun devorni egallagan kitob javoniga yaqinlashdi. Biz "Xadson trast"ni qo'lga kiritganimizda elliktaga yaqin baqqollik rastasini eslatuvchi titig'i chiqqan qurilmalarga ham ega bo'lgandik. Biroq, yigitlar ularni ancha epaqayga keltirib oldilar. Sintetika, alyuminiy, yorqin bezaklar va hokazo.

Qariya kitob javonchasidan yashil muqovali katta kitobni oldi-da, yozuv stoliga qo'ydi.

- Mana o'sha filiallar, ikki yuztacha bor, - dedi u. Kitobni Palmerga tomon surib, u qo'shib qo'ydi. - Uni o'zing bilan olib ket. Bo'sh vaqtlaringda ko'zdan kechirarsan. Bu yerda qavatlar bo'yicha rejalar, rangli suratlar, umuman, hamma narsa bor.

Palmer kitobni qo'lga oldi, hatto uni ochib ham ko'rdi. Nimadir ko'ngildagidek emasdi. Berkxardtning hissiz ovozigga quloq solarkan, qandaydir mavhum tuyg'uni his etdi: ularning munosabatlarida ilg'ash qiyin allanarsa bor edi. Berkxardtning so'zlaridan gap nimadaligini payqash qiyin edi. Shubhasiz, nimadir bor edi... Lekin nima? Manfaatdorsizlikmi? Ichki aloqa o'rnatishga qobiliyatsizlikmi?

Nima bo'lganda ham, ish ko'ngildagidek bo'lmayapti, deb o'yladi Palmer. Albatta, qariya bilan o'zining aloqalari yaxshi bo'lib ketadi deb kutmagandi. Biroq, Berkxardtning o'z manfaatlarini uchun kelgusida o'zaro munosabatlari qay tarzda bo'lishini aniqlash maqsadida ushbu uchrashuvning dastlabki daqiqalaridan foydalanib qolishi kerak edi. U buningsiz ham uzoq tushuntirishni, bank ichki tizimini namoyish qilinishini va bu borada o'z ro'lining belgilab berilishini kutmagan edi. Lekin bu yerda, Berkxardt o'zining birinchi o'rinbosari Palmer bilan keyinchalik birgalikda ishlashi uchun jo'shqin rejani belgilab olishi darkor edi.

Palmer birinchi qadamini o'zi qo'yishga qaror qildi. U biroz oldinga intilib, yo'talib oldi-da, na ta'kidlash, na savol alomatida so'radi:

- Sizni nimadir tashvishga solayaptimi?

Berkxardt hayron bo'lib unga qaradi. Keyin burnini burishtirib, Palmerga tag'in ko'z qiri bilan qarab qo'ydi.

- Men hozir o'ylab qoldim, - deya so'z boshladi-yu, birdan nafas olib, jimib qoldi. Biror soniya o'tar-o'tmas, qisqa barmoqlari bilan oppoq sochini silab, davom etdi: - Sening kelishing oldidan men telefonda gaplashgan edim... Men Jo Lumis haqida o'ylayapman.

U menda qariyb yigirma yil boshqaruv a'zosi bo'lgan edi, jin ursin.

Palmer tushunaman, deganday bosh irg'adi:

- "Jet-TEX indastriz".

- Ha. Hamda "Vakuterm elektroniks".

- Xo'sh, necha... U necha yoshda? - so'radi Palmer. - Yetmishga yaqinmi?

- Yetmish bir. Lekin gap bunda emas. Xudoga yaqin, toki uning yoshiga yetganingda senda ham o'shanday kuch-quvvat bo'lsin. - Berkxardt boshini sarak-sarak qildi. - Yo'q, bu yerda gap butunlay boshqa narsada. U turli sarmoyadorlarga vasiy. Ular esa jami o'n besh million dollar sohibidir. Bundan tashqari u uchta boshqa bank boshqaruvining ham a'zosisidir.

- Uning faqat unvonlarining o'zini sanashdanoq mening boshim aylanib ketdi.

- Ana shu banklardan biri, - sekin davom etdi Berkxardt, - Merrey Xillning omonat bankidir.

Palmer Berkxardt undan qanday javob kutayotganini bilmay, boshini chayqadi. U qariyaning joyidan turib, o'z oromkursisi ortidagi katta deraza yoniga borganini diqqat bilan kuzatdi. Kengligi yigirma fut[9] keladigan ulkan deraza har biri ikki futdan kataklarga bo'linib silliqlangan yog'och muqova bilan qoplangan edi. Berkxardt oyna yonida parishon holda ulardan oftobni to'sib turgan qo'shni osmono'par ikki bino oralig'idagi torgina tosh tirqishni kuzatardi. Uning nigohi yo'nalgan tomonga qarab, Palmer kuz quyoshi nurida yaltirayotgan daryoga ko'zi tushdi. Ayni shu paytda daryoda tanker ohista suzib ketayotgandi.

- Sizda omonat banklari tufayli biror ko'ngilsizlik yuz berdimi? Shunaqami? - so'radi Palmer. Javob bo'lmagach, bir zumga jim qoldi. Aytadigan gapini fikran to'pladi-da, davom etdi: - Baribir, dushman qarorgohida do'stingiz borligini bilish quvonchli...

Berkxardt asta suhbatdoshiga o'girildi.

- "Merrey Xillning omonat banki" buni xuddi shunday baholayapti, - dedi u alam bilan.

Berkxardt so'zini davom ettirmagani uchun Palmer ham o'rnidan turib deraza oldiga bordi.

- Shunday qilib, - dedi u, - Jo Lumis kim tomonida ekanini aniqlash kerak.

- Aftidan, men o'z fikrimni aniq ifodalamadim, shekilli. U mening eski do'stlarimdan biri.

Palmer yuzini burishtirdi:

- Ha, bu og'ir.

- Juda ham.

Uylar ortiga o'tib, ko'zdan g'oyib bo'lgan tanker izidan qararkan, Palmer so'radi:

- Nima qilmoqchisiz?

- Hech nima, - dedi Berkxardt nihoyat. - Bularning hammasini yangi vitse-prezidentim yelkasiga ortmoqchiman.

- Tashakkur.

- Bundan tashqari, - davom etdi qariya kutilmaganda ishonchli ohangda, - mana shu omonat banklari g'alvasini sizga yuklamoqchiman.

- Sizning yo'riqlaringiz?

- Men ularning hammasini yer yuzidan supurib tashlanishini istayman.

Palmer derazadan o'girilib, qariyaga qaradi.

Bor-yo'g'i bir nechtagina so'z shu tongga burilish bag'ishladi, ikkalovi o'rtasidagi o'zaro munosabatlarga ham shunchalik kutilmagan aniqlik kiritdi.

- Qachon boshlash kerak?

Berkxardt panel qoplangan devorga yaqinlashdi, devordagi javon eshikchalari surildi, qariya u yerdan shlyapasini olib, chaqqongina boshiga qo'ndirdi.

- Nimani kutamiz? - dedi u. - Qani, yur-chi, ularni tugatishda sizga yordam bera oladigan epchil makkor bilan uchrashib ko'raylik.

To'rtinchi Bob

Palmer yo'lak bo'ylab qariya orqasidan yurib, kotibalar yonidan o'tib borardi. U hayron bo'lardi: qiziq, bankning mas'ul xodimlaridan nega birortasi ham unga tanishtirilmadi. Albatta, u hali rasman ishga tushgani yo'q. U mehnat kunidan keyinroq ish boshlashi kerak edi. Biroq bu uning YuBTKka birinchi tashrifi bo'lib, odob yuzasidan qaysidir shart-sharoitlarga rioya qilish zarur edi.

Ular kotibalar yonidan o'tishganda lift kutib turardi. Kotiba Berkxardtga portfelni tutqazdi-da, telefonni oldiga tortdi. Liftga kirarkan, Palmer kotibaning Berkxardtga shahar mashinasini chaqirayotganini eshitdi. Qiz bir zumda boshini ko'tardi va ularning nigohlari uchrashdi, lekin shu zahoti lift eshiklari yopildi.

- Yigitlarimizdan ayrimlari bilan tanishtirmaganim uchun uzr, - dedi Berkxardt lift pastga tushayotganda.

- Bu omonat banklari masalasi, aftidan, juda shoshilinchga o'xshaydi?

- Ahmoqona, o'rinsiz narsa, jin ursin! - dedi qariya. - Sira tushunib bo'lmaydigan mujmal masala. Buni boobro' bankchidan kutish ham qiyin. Lekin baribir sen haqсан: bu ish juda shoshilinch.

- Men hali yetarli tanishganimcha yo'q, - dedi Palmer pastki qavatda liftdan chiqar ekan.

Aslida esa, bu ishlardan u yaxshigina xabardor qilingandi. Garchi u Illinoysda omonat banklari bilan to'qnash kelmagan bo'lsa-da, ular tijorat banklariga qanchalik talafot yetkazishi unga ma'lum edi. Biroq, pul mablag'larining asosiy qismi jamlangan N'yu-Yorkda bu nizo alohida keskin tus olardi.

- Bu borada senga nima ma'lum o'zi? - so'radi Berkxardt tilloyi marmar to'shalgan dahlizdan tashqariga chiqish eshigiga yo'nalisharkan. Ularni sochlari oq qorovul kutardi. U eshik dastasini ushlaganicha, har daqiqada uni aylantirishga shay turardi.

- Faqat ular, haligi...

- Bu haqda mashinada gaplashamiz, - uning so'zini bo'ldi Berkxardt va bank xizmatchilaridan biriga bosh irg'adi. U iliq tabassum bilan javob qaytardi. Aslida jahannamga emas, jannatga tushishini bilgan bandagina shunday tabassum qilishi mumkin, o'yladi Palmer. Yo'lka chetida ularni kulrang "Rolls-Roys" kutib turardi. U bu yerga hozirgina kelganini kim ham o'ylardi deysiz: ko'chaga aynan shu mashina yurishi uchun suv sepilgandek edi. Berkxardt dan so'ng Palmer ham kirib, qoramtir-kulrang charm qoplangan orqa o'rindiqda yonma-yon o'tirdi.

Mashina o'rmidan ravon qo'zg'alib, tekis yo'lga tushib oldi-da, Broud-strit bo'ylab yalpi oqimda sassiz yurib ketdi. Berkxardt ularni haydovchidan ajratib turgan oynani tushirdi-da:

- Beshinchi avenyudagi ofisga, Garri, - dedi.

Palmer oynaning yana ko'tarilganini sezdi, shisha to'siq yonidagi maxsus tokchadagi telefonga ko'zi tushdi. - Endi hammasi joyida, qani, gapir-chi, - amr etdi Berkxardt.

Palmer chimirildi, go'yo nimadir ustida bosh qotirardi. Holbuki, ba'zi narsalardan umumiy xulosa chiqarish unga cho't emasdi.

- Bu yerda hamma masala yangi pullarda, - dedi bamaylixotir. - Omonat banklari katta dividend to'laydilar, shu boisdan yangi-yangi pul qo'yishni jalb qiladilar. Vazifa - ana shu pullarni bizga yo'naltirishga erishishdan iborat.

- Gapping indallosini aytding. Qo'shimcha qilishimning hojati qolmadi.

- Men mamnunman, - dedi Palmer. - Lekin bu borada sizning nima qilganingiz menga qorong'i. Men shuni bilishim lozim.

ВЪНВа'zan aldashga to'g'ri keladi, - o'yladi Palmer, - lekin bu yolg'on yaxshi niyatda to'qiladi. Qariya, axir, o'limigacha hammasini to'kib solgisi kelayapti, shuning uchun ilk imkoniyatga ham yopishib oldiВЪК.

- Nima qildingiz, deydapsanmi? - to'ng'illadi Berkxardt. - Biz bu yerda laqillab, yulduz sanab yurdik, mana nima qildik. Butun o'n besh yil davomida beparvo o'tirib, omonat banklari shundoqqina burnimiz tagidan dollar ketidan dollarni tashib ketayotganini tomosha qilib o'tirdik. Chunki biz o'z vaqtida bunday mayda-chuyda ish bilan shug'ullanishni ep ko'rmadik. Endi bo'lsa, ana o'sha dollarlar bizga kerak bo'lib qolganida, hatto nima qilishniyam bilmayapmiz.

- Xuddi mana shuni men tushunmayapman-da, - yana yolg'on gapirdi Palmer. - Men shuni aytmoqchimanki, o'sha omonat banklari faoliyatida men hech qanaqa sir ko'rmayapman. Ular o'zi qancha? Butun shtat bo'yicha yuz o'ttizta ham chiqmaydi, axir?

- Ha, taxminan shuncha, filiallari bilan birgalikda ikki yuz elliktaga borib qoladi.

- Shundayku-ya, lekin birgina YuBTKning o'zi ularning barcha tizimlarida mavjud bo'lganchalik filialga ega-ku?

Berkxardt bunga javob bermadi. Palmer esa qariya dilida borini to'kib solsin deya so'rab-surishtirishda davom etdi.

- Menga hammadan ko'ra aynan shuni tushunish qiyin bo'layapti, - dedi tag'in Palmer. - Mana, doimiy maosh oladigan odamni olib ko'raylik. Odatda, uning maoshining uchdan ikki qismi qarzlarni to'lashga ketadi. Lekin, baribir, u haftasiga 10 dollardan, aytaylik, hatto 5 dollardan olib qo'yadi. Uning qanchaligi ahamiyatsiz. Savol tug'iladi, u mana shu jamg'armasini qayerga qo'yishi kerak?

Hamma joyda, qariyb har bir burchakda YuBTK, "Menyu-fenchererz" yoki "Cheyz Manxetten", "Fyorst neshnl", nihoyat, Kimyo banklarining bo'limlari joylashgan. Boshqacha aytganda, omonat qo'yuvchi o'zi uchun tijorat banki singari qulay bo'lgan jamg'arma banki bo'limini izlab topishga vaqt sarflashi kerak bo'ladi. Shunday emasmi?

Berkxardt yelkasini qisdi.

- Bu nima yuz berganini izohlab berolmaydi, - deya javob berdi u Palmerdan ko'ra o'ziga. - Shuning o'zi omonat qo'yuvchilar pulining uchdan ikki qismi nima uchun aynan jamg'arma banklariga tushib qolganini aytib bermoqda. Holbuki, o'sha pullar bizga havoday zarur.

- Bu qandaydir bema'nilik-ku, axir.

- Yo'q, bu odatdagi amerikacha ahmoqlik, - e'tiroz bildirdi Berkxardt. - Gap shundaki, jamg'arma banklari o'z dividendlari biznikiga nisbatan yarim foizga oshiq deb e'lon qildilar. Qandaydir ayanchli yarim foiz! Nahotki shuni pul qo'ymoqchi bo'lgan har bir omonatchiga harfma-harf tushuntirish kerak bo'lsa? Oxir-oqibatda hammasi shunga borib taqaladiki, pul qo'ygan odam o'zining bankdagi hisobida bor-yo'g'i besh dollar oshiq sarmoyaga ega bo'ladi. Agar omonat qo'yuvchiga shu tarzda tushuntirilsa, u tentaklik qilayotganini tushunmasdan qolmaydi. Lekin hamma balo shundaki, buni unga hech kim tushuntirmayapti. - Berkxardt jimib qoldi, ammo keyin Palmerga yuz burib, so'radi: - Nima deb o'ylaysan, bu yerda gap nimada?

Palmer yana qoshini chimirdi, javobini o'ylayapti degan qiyofaga kirdi.

- Menimcha, sababi shundaki, - deya boshladi u, yuziga uning javobi jiddiy fikrlashning mevasi degan tus berib, - bankda saqlanayotgan omonat bankning turidan qat'i nazar, juda kam foyda berayotganini tan olishdan hamma qo'rqadi.

- Xuddi shunday. Agar odamlarga shu tarzda tushuntiriladigan bo'lsa, ular bu banklardan o'z pullarini olib, sug'urta kompaniyalari fondlariga topshiradilar yoxud o'zlari birjada o'ynaydilar. Bu sohada ovsarlikning yana boshqa turlari ham bor. Bu - ko'chmas mulk sindikatlariga o'xshash turli birlashmalardir.

"Rolls-Roys" nihoyat Ist Saydda katta yo'lga chiqib oldi va soatiga qirq besh mil[10] tezlikda yumshoq sirpanib, shaharning ishbilarmonlar qismiga yo'naldi.

Palmer ma'lum muddat o'ng tomondagi daryoda suzib ketayotgan tankerlar va yuk katerlariga ko'z yugurtirdi. Yengil tuman qoplagan daryo yaltirab va qariyb harakatsiz turganga o'xshardi. Avgust quyoshi nuri jilvalanib, daryo sathida jimir-jimir qilardi. Mashina O'ttiz to'rtinchi ko'chaga burildi, shundagina Palmer ular anchadan beri gaplashmay kelayotganini sezdi.

Palmer Berkxardtga o'g'irilib qaradi-yu, hayron bo'ldi. Qariyaning yuzi og'riqdan burishib ketgandi. Uning xira-moviy ko'zlari chimirilgan qoshlari ostiga berkilgan, og'zi burchaklaridan achchiq ajinlar tortilgan, ichida qandaydir og'riq azob berayotganday edi. Palmer biror joyingiz og'riyaptimi, deb so'ramoqchi bo'ldi, lekin qayta o'ylab, indamay qo'ya qoldi. Gapirishga ehtiyoj - faqat bo'shliqni so'z bilan to'ldirish Palmerning o'smirlik odati edi, bu qilig'ini hech tashlay olmasdi.

Gapirib boshiga balo orttirgandan ko'ra jim turish - hayot hikmati. Bu hikmatni unga otasi singdirgandi. Otasi unga o'n ikki yoshidan aytgan bo'lsa ham, juda kech, o'ttizdan oshgandan so'ng tushundi.

Endi bo'lsa, u qirq yoshdan oshgandan so'ng bu haqiqatga shubhalana boshladi. Hozir, shimolga uchib borayotgan "Rolls-Roys"ning o'rindig'i suyanchig'iga yastanganicha jim turmoq chindan ham ko'ngilsizlikdan asrar ekan. Buni bahslashish ortiqcha. Biroq yillar o'tishi bilan Palmer tez-tez ko'ngilsizlik nima degan savol haqida o'ylab qolardi. Rostdan ham ularning mohiyatidan qat'i nazar, ko'ngilsizlikdan qochish kerakmikin?

Mashinada Berkxardt bilan yonma-yon o'tirib, ayni damda "ko'ngilsizlik" o'zi bilan hali uzoq yillar unga boshliq bo'ladigan odam o'rtasida aloqalarni mustahkamlashi mumkinligini tushunardi. Yoshligida otasi bergan o'g'itni buzib, endi gap boshlayman deganda:

- Jin ursin, qari tentak! - deb xitob qildi Berkxardt.

Palmerning peshonasi tirishdi, Berkxardtning junbushga keltirgan nima bo'ldiykin, deb o'yladi.

- Siz Lumis haqida aytyapsizmi? - so'radi u.

- La'nati chol! Esini yegan tentak! Shayton aqldan ozdirdi, shekilli, ertalab menga telefon qildi!

- Nima kerak ekan?

- Butun sayyoramiz... faqat shu kerak ekan.

- Aftidan, bunga jamg'arma banklar aralashgan. Shundaymi?

- Mana shunisi menga alam qilayapti-da! - to'ng'illadi Berkxardt. - U, xabaring bor, tul bo'lib qoldi. Yiliga bir bor shahrimizga dam olgani keladi. Kamdan-kam birga ovqatlanamiz. Ba'zan klubda uchrashamiz, bir qadahdan otib olamiz. U YuBTK boshqaruvi majlisiga umuman kelmasligi mumkin. Biz u bilan asosan jamoat ko'z o'ngida uchrashamiz. Men undan shaxsiy manfaatlariga mos tushadigan hech narsa so'raganim yo'q. U ham menga nisbatan xuddi shunday yo'l tutardi. Lekin bugun, jin ursin, u birdan to'g'ridan-to'g'ri "Merrey Xill" vasiylari majlisidan telefon qilib qoldi. Ular bu yil shtatning qonun chiqaruvchi yig'ilishiga taqdim etishga tayyorlanayotgan qonun loyihasiga YuBTK qarshi e'tiroz bilan chiqmasligini so'radi.

- Uncha nozik iltimos emas.

- Lekin mening jahlimni chiqargan bu emas, - to'ng'illadi Berkxardt. - Albatta, u o'sha yerda to'plangan barcha vasiylar oldida bunaqa iltimos bilan murojaat qilishi meni quvontirmaydi. Aslo yo'q. Meni hamma narsadan ko'ra ko'proq g'azablantirgan narsa mening... mening... - u kerakli so'zni qidirib, tutilib qoldi va yordam kutgandek jahl bilan Palmerga qaradi.

Nima demoqchi? Etikami? Vijdonmi? Axloqmi? Turmush tarzimi? Nima ekan? - deya Palmer xotirasini tita boshladi. Lekin birorta so'zni ovoz chiqarib aytmadi. Kutib turishni lozim topdi va qariyaning g'azabli nigohiga bardosh berdi.

- Hammasidan ham meni boshi berk ko'chaga kiritib qo'yishga urinayotgan odamning bema'ni surbetligi g'azablantirayapti. U yo YuBTK manfaatlarini yoxud eski do'stligimiz manfaatlaridan birini tanlashni ko'ndalang qilib qo'ymoqda. Buni kechirib bo'lmaydi! - dedi qariya.

- Unga nima deb javob berdingiz? - so'radi Palmer.

- Javob berdim? Unga nima deya olardim? Javob berishdan bosh tortdim.

- Oxir-oqibat javob berishga to'g'ri keladi-ku, axir.

Berkxardt keskin bosh irg'adi. Uning yuzini qat'iy, qariyb shafqatsiz ifoda egalladi. Ko'zlari katta-katta ochilgan, nigohi haydovchining yelkasiga qadalgandi. Go'yo u yerdan bo'lajak voqealar natijasini uqib olmoqchiday edi.

- Faqat mengina yolg'iz uning do'stiman, deb o'ylama, - qo'shib qo'ydi qariya. - Jo buni mendagina so'ramaydi. Jamg'arma banklarining vasiylarida ham, tijorat banklari boshqaruvi a'zolari orasida ham do'stlari topilishi mumkin. Hozir ular bu haqda butun shahar bo'ylab so'ray boshlaydilar. Lekin bu biz uchun mutlaqo nomaqbuldir. Bu borada menga tazyiq o'tkazishlariga yo'l qo'yolmayman.

- Qaysi qonun loyihasi haqida gap bo'lgandi?

- Mundoq tuzuk esimda ham yo'q, - dedi qariya. Bo'lib o'tgan voqeani tahlil qilarkan, u sal o'ziga kela boshlagandi. Eski do'sti bergan zarbadan u larzaga tushgandi.

- Balki bu filiallar haqidagi son-sanoqsiz qonun loyihalaridan bittasidir?

Berkxardt g'azablendi, keyin ohista Palmerga o'girildi.

- Qiziq, sening bundan qanchalik xabaring bor, Vudi? - so'radi u tutoqib. - Bundan xabaring menikidan kam emasga o'xshaydi.

- Iye, nima deyapsiz! Bundan sal-pal xabarim bor, xolos.

- Cholni mazax qilmoqchi bo'ldingmi-a? - sovuq to'ng'illadi Berkxardt. - Vudi, kel, kelishib olaylik. Sen biror narsani bilmagan bo'lishing mumkin, shunda, albatta, qandaydir xabarga muhtoj bo'lasan. Faqat bilib qo'y, o'zingni go'llikka solib, meni ahmoq qilma. Tushundingmi?

- Lekin men...

- Bilib qo'y, agar oldimga poxol solayotganingni sezsam... - uning gapini bo'ldi Berkxardt. - Agar biliming va qobiliyating haqida menda aniq tasavvur bo'lmasa, ishimizda jiddiy to'siqlar bo'laveradi. Sen kechayu kunduz ishing qay tarzda ketayotganidan boxabar bo'lib turishing lozim. Tushundingmi?

- Tushundim. UZR, - dedi Palmer.

Berkxardt lablarining burchaklari sal ko'tarildi.

- Bor gap shu, - dedi u, biroz yumshab. - Men buni unutib ham yubordim.

- Men esa eslab qoldim.

- Juda yaxshi.

Oltmish birinchi ko'chada "Rolls-Roys" sezdirmay chap qatorga o'tdi-da, katta yo'ldan burilib, shaharning g'arbiy qismiga qarab yurdi va mashinalarning umumiy oqimiga qo'shildi. Shu yurishda Beshinchi avenyuga yaqinlashgan sari avtoulavlar gavjumlashib borardi.

Ancha davom etgan sukutdan so'ng qariya yana gap boshladi:

- Qonun loyihasi chindan ham jamg'arma banklarning bo'limiga daxldordir. Lekin mohiyati nimadaligi esimda yo'q.

- Ularning miqdorini ko'paytirishmoqchi, albatta.

Berkxardt yelkalarini qisdi.

- Ha, shahar chekkalarida. Hozir shahar chetidagi qasabalarga qo'llari yetmaganidan paytavasiga qurt tushgan ularning.

- Ularning omonatchilari, aftidan, qasabalarga ko'chib o'tishmoqda.

- Umuman shunday, - tasdiqladi Berkxardt. - Ammo jamg'arma banklari o'zlaridan bo'lak hech kimni ayblay olmaydilar. Urush boshlanishi bilan ular ko'plab sarmoyasini garovga qo'yidilar. Bu ularda qarz berishning yagona turidir va, albatta, juda ham yanglishdilar. Ular omonatchilarning shahardan chiqib ketishlariga yordamlashdilar, o'zlari esa ular izidan borolmayaptilar.

- Unda bunchalik tashvishning nima keragi bor? - so'radi Palmer. - Agar o'z qopqonlariga o'zlari tushgan bo'lsalar, azobini o'zlari tortaversinlar.

- Ular o'z qopqonlarida azoblanish niyatida emaslar. Ular katta erkinlik berilishini talab qilayaptilar va bunga erishish uchun hamma narsaga tayyorlar.

Palmer tushunaman, deganday bosh irg'adi:

- Og'ir vaziyat. - U yo'l tirbandligidan to'xtab qolgan mashinalarga qaradi.

Ancha oldinda Uchinchi avenyuda bir binoni buzishayapti, uning oldida yuk mashinalari navbat kutib, turib qolibdi. Ko'cha bo'ylab torgina yo'lak qolgan bo'lib, Berkxardtning mashinasi o'tib ketishi uchun o'z navbatini kutardi. Burchakdagi taxta to'siqlarda yorqin lavhalar ko'zga tashlanardi. Ularda yuzlarida tabassum balqib turgan kishilar g'azna darchasiga shoshilishyapti. Lavhalarga "Endi ko'p kutmaymiz" degan shior yozilgan. Tez orada bu yerda "Merrey Xill" bankining yana bir bo'limi qulaylik tug'diradi. U N'yu-Yorkning tejamkor aholisiga to'rt yarim foizdan to'lashga tayyor.

Palmer istehzoli kulib, qariyaga o'girildi:

- Mana shu burchak yonidan o'tayotganimizda qon bosimingizni nazorat qilib turing, - dedi. - Bu yerda "Merrey Xill"ning yana bir bo'limi ochilayapti.

- Bilaman, - ming'irladi Berkxardt, - har kuni ertalab shu yerdan o'taman.

- Men ularning bankida filiallarga nisbatan muayyan cheklovlar bor, deb o'ylardim.

- Shu yilning bahorida ular boshqa bir jamg'arma banki bilan birlashdilar. Uning esa uchta filiali bor. Bu shulardan bittasi.

Palmer yengil hushtak chalib yubordi:

- Bu jarayonni nima bilan to'xtatish mumkin?

- Hech narsa bilan, - to'ng'illadi Berkxardt. - Ular istagancha birlashaB-verishlari mumkin. Banklar faoliyatini boshqarib turuvchi ma'murlarimiz rozilik berar ekan, bu ish davom etaveradi.

Endi ularning har ikkovi ham mashinaning yon oynalaridan ko'chani kuzatishardi. Uchinchi avenyu burchagida maxsus taxtada "Merrey Xill" banki bo'limining qurilayotgan binosining ulkan loyihasi aks ettirilgandi. "Rolls-Roys" tezligini pasaytirib burchakka yaqinlashganda Palmer rasmdagi bo'lajak o'ttiz qavatli binoning tarhini diqqat bilan ko'zdan kechirdi.

- Xizmat binosi uchun juda g'alati joylashgan-ku bu, - ming'irladi u. Lekin shu payt nigohini ko'chani kesib o'tmoqchi bo'layotgan ayol tortdi. U baland bo'yli, to'ladan kelgan, xushbichim oyoqlari go'yo...

- Sen hali ham ko'hna Uchinchi avenyu haqida o'ylayapsan-a? - dedi Berkxardt.

Palmer unga qarab o'girildi-yu, qariya ham boyagi ayolni ko'rganini payqadi.

- Eldagi eski uylar buzib tashlanishi bilan, - davom etdi Berkxardt, - bu yerda "Blumingdeyl" univermagi qad rostladi, u yerda esa ma'muriy binolar tiklana bordi.

- Holbuki pul hozir ancha tanqis.

- Jamg'arma banklarida esa pul bor, jin ursin ularni, bu - yaraga tuz sepganday gap! Ularga pul oqib kelmoqda. Ularning aktivi[11]

- naqd pul yoki ularga teng bo'lgan davlat zayomlaridir, buning ustiga yana garov vasiqalari ham bor. Bu axir, bu xuddi...

Berkxardt alam bilan tufladi.

- Xuddi bankdagi naqdgina pul, - shipshitdi Palmer istehzo bilan.

Berkxardt unga sovuq qarash qildi.

- Quloq sol, Vudi, men yumor hissini qadrlayman. Bizning hayotimizda ba'zan u judayam asqotadi, aks holda chidab bo'lmaydi.

Lekin shunday vaziyatlar bo'ladiki, unda kulgi o'rinsiz.

Oraga uzoq sukut cho'kdi. Mashina Uchinchi avenyuni kesib o'tdi va sekin yurib borib, Park-avenyudagi svetofor oldida to'xtadi.

Shu vaqt ichida Palmer uch marta nimadir demoqchi bo'ldi-yu, uch bor ham fikridan qaytdi. "Rolls-Roys"ning yumshoqqina

charm o'rindig'ida qulayroq joylashib oldi-da, butun hayoti to'g'riligini isbotlagan tamoyilni shubha ostiga olish aqldan emas-ku, axir, - dedi o'ziga-o'zi. Bu yerda ikki xil fikr bo'lishi mumkin emas: albatta, jim turish o'rniga gapirib qo'ysang, ko'ngilsizlik bo'lishi turgan gap.

Mana, hozir ham, qariya nimani xohlayotganini, hatto nimani kutayotganini, gapirib yuborib, ikkalasi o'rtasida vujudga kelgan begonalarashishga bir necha yarashiruvchi so'z bilan barham berishini bilib, Palmer sukut saqlash har qanday so'zdan ko'ra kamroq ko'ngilsizlik keltirishini o'ylab, jim turishga qaror qildi.

- Jin ursin uni, - deya to'ng'illadi Berkxardt mashina Park-avenyudan janub yo'nalishiga burilganda. - Bular asabimga qanchalar tekkanini ko'rib turibsan-ku, Vudi. Shu telefon qo'ng'irog'i bilan u boshimga musht tushirgandek bo'ldi...

Palmer ohista, go'yo istamagandek unga qaradi.

- Sizni bunchalik tashvishga solayotgan nima o'zi? - so'radi u. - Jamg'arma banklaridagi ishkalmi yoxud sizga tazyiq o'tkazmoqchi bo'lgan Jo Lumismi?

- Ikkoviyam bir go'r. Mana, necha yildirki, ana shu chalkashliklar ichida yashayapman. Ahvol borgan sari tanglashayapti. Menda ikki yo'l bor. Bittasi bankimizdagi muomala jarayonini ancha qisqartirishni taqozo etsa, ikkinchisi eski do'stimni yo'qotishga olib boradi. Sodda, ammo qo'pol qilib aytganda, shunday bo'ladi.

Palmer Berkxardtning oldida turgan muammo mohiyatini to'kib soladi deb kutdi. Bu o'rinda u qabul qilishi kerak bo'lgan bitta qaror borligini ko'rib turardi, shuning uchun ham so'radi:

- Shu boisdan siz bu ishni menga topshirgan ekansiz-da, shundaymi?

- Faqat qisman, - to'ng'illadi qariya.

- Yana boshqa sabablari ham bormi?

Berkxardt yelka qisdi:

- Bo'lmasam-chi. Agar, bordi-yu, Jo Lumisni bir yoqli qilishga to'g'ri kelsa, men buni boshqa biron qilishini istardim. Ammo bu - muammoning bir qismi, xolos. - U chuqur nafas oldi. - Uning ikkinchi qismi - Berns bilan sen tez orada tanishishing mumkin.

Shu asnoda ularning mashinasi yengilgina g'arbga burildi-da, Ellik beshinchi ko'cha bo'ylab yurdi, Medison-avenyuni kesib o'tdi va Beshinchi avenyuga yetdi.

- U ancha uddaburon yigit, - dedi Palmer. - Chikagoda bir ma'ruzasini eshitganman. Yaxshi notiq.

- Yaxshilardan biri. Ishni kino sanoati matbuot vakilidan boshlab, shu martabaga erishdi.

- Hozir u reklama va axborot bo'yicha maslahatchi yoki shunga o'xshash vazifada, shekilli? Menimcha, Chikagoda mijozlari bor.

Berkxardt xo'rsindi:

- Demak, Mak Bernsning shuhrati Chikagoga yetib boribdi-da?

- Nima, unga biror e'tirozingiz bormi?

- Aslo. Afsuski, bizga kerak bo'lgan kimsa aynan o'sha.

- Biroq bu ishni xuddi o'shani deb menga yukladingiz, shundaymi?

- Xuddi shunday, - javob berdi Berkxardt.

Ularning "Rolls-Roys"i ohista to'xtadi, shofyor mashina eshigini ochdi.

- Men greklar yoki suriyaliklarga yoxud o'sha Bernslarga qarshi emasman, - dedi Berkxardt, mashinadan chiqarkan. - Lekin men aynan o'shalar bilan chiqisha olmayman. Shu boisdan senga shu Mak Berns bilan hamkorlik qilish imkonini beraman...

Yo'lakka chiqib olgan qariya Palmerning mashinadan chiqishini kutardi.

- Ha, yana bir narsa, - dedi sekingina Berkxardt ulkan shisha eshik oldida to'xtatib. Bu o'sha zamonaviy bank binosining eshigi edi.

- Xo'sh? - dedi Palmer qariyaga burilib.

- Berns unga qanday munosabatda ekanimni yaxshi biladi. Men buni yashirolmayman. Shuning uchun sen u bilan do'stlashib olishing lozim. Bu muvozanat uchun kerak. Buni uddalay olasanmi?

- Nega uddalay bo'lmas ekan?

- Senga bu odam bilan yelkama-elka va uzoq vaqt ishlashga to'g'ri keladi. Eplay olasanmi?

- Eplayman.

- Bernssiz biz tamom bo'lamiz.

Ular sukut saqlagancha bir-biriga qarashdi. Palmer jamg'arma banklari bilan bog'liq voqealar tufayli cholning miyasi aynib qolgan, shekilli, deb o'yladi. U qariyadan burildi-da, bank binosini ko'zdan kechira boshladi. To'ppa-to'g'ri uning boshi uzra nozik kumush halqalar o'ralgan shisha minora yuksalib turardi. Palmerning miyasidan, bu bino istalgan paytda putur ketib, yerga qulashi mumkin, degan fikr kechdi.

Beshinchi Bob

Liftda odam xizmat qilmasdi, lekin u shu darajada mexanizatsiyalashgan ediki, unda ko'tarilish jarayonini "o'z-o'ziga xizmat" deyish adolatdan bo'lmasdi. Berkxardtning qo'li "yuqoriga" degan yozuv ostidagi tugmachaga tegib, ko'rsatkich taxtadagi yashil doira yongach, lift eshigi ochildi. Palmer sherigi orqasidan liftga kirdi. Eshiklar yopildi, lift xonasining devorlari metallardan to'qilganga o'xshardi. Palmer beixtiyor yoqimsiz tuyg'uni his etdi: agar lift xonasi tepaga ko'tarilish o'rniga pastga, sho'r suvli dengiz oqimiga tushib ketsa bormi, o'yladi u, unda suv darhol metall xonaning qarama-qarshi zaryadli qismlari bilan kimyoviy reaksiyaga kirishib, kuchli elektr zarbasi ularni xona bilan birga chilparchin qilgan bo'lardi.

U ko'rib turibdi: Berkxardt uzun va yo'g'on ko'rsatkich barmog'i bilan boshqa tugmani bosdi. Plastmassali bu tugmada "Yuq" - "Yuqori qavatga" degan yozuv bor edi. Tugma yashil bo'lib yondi. Ko'rsatkich taxta tagidan plastmassa panjaradan mexanik ovoz eshitilib, odam ovozig'a o'xshagan tovushda: "Lift yuqorigi qavatda...(jimlik)... to'xtadi" deb xabar qildi.

Berkxardt Palmerni qaradi, yovuzona tirjayib:

- Buni biz "qishloqlar uchun tuzoq" deb ataymiz, - dedi.

Palmer hech nima demadi, qo'lini cho'zib liftdagi "12" raqamini bosdi. Dinamik radio to'rida nimadir ikki bor "chirq-chirq" etdi-da, yana mexanik ovoz eshitildi: "Lift o'n ikkinchi qavatda...(jimlik)... to'xtadi." Palmer "bekor qilish" tugmasini bosdi. Haligi ovoz: "Lift yuqorigi qavatda...(jimlik)... to'xtadi" - dedi.

Palmer nafasini rostladi va chetroqqa turib, Berkxardtga murojaat qilib, dedi:

- Shuncha o'ynading, yetar, bas qil.

Eshiklar yana ochildi, qandaydir soniyada har tomondan bostirib kirgan yorug'lik ko'zlarni qamashtirib yubordi. Lift xonasidan

chiqarkan, Palmer ko'zlarini bir yumib oldi-da, so'ng yuqori qavatning baland shiftiga maroq bilan nigoh soldi. Shift alyuminiy qoplamali to'rtburchak jilosiz va shaffof oynalar bilan qoplangan edi.

Keyin ular har tomondan nur tushib turgan, gilam to'shalgan yo'lak bo'ylab yurishdi. Yo'lakning oppoq devorlarini zamonaviy rassomlar asarlari bezab turardi. Yo'lak oxirida kichik siymo ko'zga tashlanardi. Siyomoga yaqinlashgan sari u kattalashib bordi va ular ko'z o'ngida yigirma sakkiz yoshlardagi mallasoch bashang ayol qad rostladi. Bo'yi boshliqning bo'yidan qolishmasdi. Xonim har ikkalasi bilan salomlasharkan, maftunkorona tabassum qilib: "Xayrli tong" dedi-da, navbatdagi eshikka qarab yurdi. Anodlangan alyuminiy qoplangan bu eshik dastasi oppoqligi bilan ajralib turardi. Eshikni ochgan ayol ularni oldinga o'tkazib yubordi. Palmerning dimog'iga qimmatbaho atirning hidi urildi, Rojdestvo bayramida u Edisga xuddi shunday atir sovg'a qilgandi. Qiziq, Berkxardt bu ayolni ishga uning baland bo'yi yuqorigi qavat shiftining balandligiga uyg'un bo'lgani uchun olganmikin? - o'yladi Palmer. Uni yana shu narsa biroz hayron qoldirdiki, N'yu-York kotibasi o'ziga qimmatbaho atirni ep ko'rishi mumkin, lekin uning ko'z o'ngida Berkxardtning ishchi xonasi butun hashamati ila paydo bo'lishi bilan Palmerning o'y-fikrlari tarqalib ketdi. Gap xonaning chindan ham bahaybatligida emas, deb o'yladi uni ko'zdan kechirarkan, Palmer. Muhimi shunda ediki, hamma narsa oshkora amalga oshirilgan edi, ishning ko'zini bilib, keng miqyosi bilan hayratga solishni ko'zlab loyihalashtirilgandi. Xonaning ikki devori oq edi. Qisqaroq bo'lganining uzunligi 30 futga yaqin kelardi, balandligi 12 futga, ya'ni butun yuqorigi qavat balandligiga teng edi. Ikkinchi devorning uzunligi 50 futdan kam emasdi. Uning ustidagi shift esa xuddi ko'kka talpingan chag'alayning qanotiga o'xshab yoppasiga shishadan yasalgan bo'lib, balandligi 20 futcha kelardi. Palmer o'zini ulkan eshitish muguzi ichidagidek his qildi. Miyasida bema'ni bir fikr yarq etdi: agar u turgan yeridan turib baqirsa bormi, qo'ng'iroq shaklidagi xona uning ovozi shu qadar kuchaytirardiki, bu kuchdan kattakon oyna chil-chil sinishi hech gap emasdi.

U o'z ovozi kuchini sinab ko'rish niyatidan voz kechdi va buning o'rniga Berkxardt tomonga o'girildi. U esa diqqat bilan Palmerni qarab turardi.

- Ana oyna-yu, mana oyna, - dedi Palmer qo'pol ohangda. - Shunday katta shisha toboqlar yasash mumkinligini bilmas ekanman.

- Odatda, bunaqalarini yasashmaydi ham, - uni ishontirishga shoshildi qariya. - Ammo Korning yigitlari me'mor da'vatiga labbay deb javob berishdi. Bu oynani loyihalagan Korning o'ziniyam lol qoldirdi. Bu shunday shishalarning to'rtinchisi. Avvalgi uchtasi silliqayotganda sinib ketdi.

- Bunisi sinmaydimi? - Palmer yana nimadir demoqchi bo'ldi-yu, lekin shu savol bilan cheklanib qo'ya qoldi.

- Korning odamlari kafolat berishdi. Maunt Palomar rasadxonasidagi teleskop ko'zguisi ham shunday oynadan yasalgan.

Tayyorlash jarayoni o'sha-o'sha - asta-sekin sovutish. Buning qalinligi bir dyuym dan kam emas.

Berkxardt eshik yonidagi tugmani bosgan edi, xona tag'in ham yorishib ketdi.

Palmer shiftga ko'z yugurtirib, jilosiz va shaffof oynadan yasalgan to'rtburchaklar ustida shaxmat tartibida joylashtirilgan taxtalarni ko'rdi. Ular zalga quyosh nuri bilan birga kirib bordilar. Palmerning nigohi yozuv stoliga tushdi. Stolda kimdir o'tirardi.

U o'rnidan turib, bularga peshvoz chiqdi.

- Sizni shuncha kuttirib qo'yganimdan afsusdaman, Mak, - dedi unga qarab yurarkan Berkxardt. Lekin u shunday masofada to'xtadiki, ularni kutib olgan kishining qo'li yetmasdi. Berkxardt Palmerni o'girilib, dedi:

- Qani, Vudi, bir sakrab yerga tush-da, Mak Berns bilan tanish. - Ana shunday murakkab harakatdan so'ng Berkxardt stolning narigi tomoniga shu tarzda joylashdiki, unga cho'zilgan qo'lni qisib qo'yishdan ataylab bosh tortdi degan tasavvurga o'rin qoldirmadi. Palmer oldinga yurib, Bernsning qo'lini qisdi.

- Mister Berns, men Vuds Palmerman.

Berns jilmaydi. Uning qoramag'iz og'zida bir tekis mayda oppoq tishlari yaltiradi.

- Mister Berns - mening otam, Vudi, meni esa oddiygina qilib Mak deyishadi, - dedi u.

- Mak, - deya takrorladi Palmer va asta o'rindiqqacha cho'kdi.

Berkxardt ham xuddi shunday o'rindiqqacha o'tirdi-da, bo'shliqqa qarab nimagadir irjayib qo'ydi.

- Vudi - bizning iyerarxiyamizda[12] ikkinchi raqamli odam hisoblanadi, - dedi Berkxardt. - Vudi Palmer - mening birinchi vitse-prezidentim... Uni sizga tanishtiraman.

- Leyn... - dedi Berns va mana shu bir bo'g'inli so'z havoda osilib qoldi. Berns ushbu vaziyatga hal etilmagan holda qolish imkonini berdi, o'z oromkursisiga o'tirdi, qoramtir-ko'k shimining qatlamini tizzalari ustidan biroz tortib qo'ydi. U kostyumini ko'zdan kechirib, yengida mavjud bo'lmagan changni qoqib qo'ygandek bo'ldi. Palmer Bernsning kostyumi ajoyib bichimda ekaniga e'tibor berdi. Uning tikilishi mashhur aka-uka Brukslar buyumlariga o'xshamasdi. Boshqa har qanday rusumdagi mashhur kostyum ham bunga tenglasha olmasdi. Faqat oq ko'ylagigina uncha qovushmay turardi.

- Leyn, - takrorladi Berns, - mijozim meni xabardor qilib turadigan bo'lsa, mening reklama va axborot sohasidagi mutaxassisligim qayerda qoldi? Leyn, axir, siz judayam band odamsiz. Ruxsat eting, Vudi haqida sizga axborot beray.

Oraga qisqa jimlik cho'kdi. Palmer bu ikki odam bir-birini yoqtirmasligini his etdi. Bu odam bilan muomalada bo'lishga majbur ekanligi Berkxardtning g'ashini keltirardi. Berns esa kutdirib qo'yishganidan alamzada edi. Hozirgi paytda Palmer bu ikki odamning bir-birini xush ko'rmasligi qay darajaga yetganini hali aniqlay olmagandi. Ularning har ikkalasi ham bir-biriga nafratini oshkora ifodalaydiganlar toifasidan emasdi.

- Mayli, Mak, - dedi Berkxardt stolga qaraganicha xotirjam, - navbat sizniki, qani, gapiring.

- Vuds Palmer-kenjatoy, - dedi Berns va jilmayib Palmerni qaradi. Bu qarashidan u ushbu vaziyatdan keskin noroziman deganday bo'lardi. U Palmerni diqqat bilan qarab so'zida davom etdi: - Dekabrda u qirq besh yoshga to'ladi. Illinoys shtatidagi Glenko shaharlik Edis Edisonga uylangan. Uning Vuds Palmer-uchinchi degan o'g'li, Jeraldina ismli qizi va to'qqiz yoshli Tom degan o'g'li bor. Ikkinchi jahon urushi paytida unga harbiy havo kuchlari pod-polkovnigi unvoni berilgan va u ko'pincha razvedka qilish xarakteridagi topshiriqlarni bajargan. U...

- ... bankir bo'lish uchun haddan tashqari mohir, jin ursin, - Bernsning so'zini ilib ketdi qariya, - ammo, Mak, sizga mos tushishi uchun yetarli darajada ayyor ham.

- Siz mening axborotimni oxirigacha eshitishni istamayapsizmi? - so'radi istehzo bilan Berns. - Mening idoram bunga ancha vaqt sarfladi.

- Bunday ish hammaning ham qo'lidan keladi, - dedi Berkxardt past ovoz bilan. - Biroq hammasidan ko'ra, meni u haqda ma'lumot to'plash uchun nega o'z idorangizga topshiriq berganingiz qiziqtiradi, axir, uning yangi lavozimga tayinlanishi hech kimga ma'lum emasdi-ku.

Berns og'zini beo'xshov qiyshaytirdi, lablari qimtilganday bo'ldi. U yelkalarini qisib, gapira ketdi:

- Leyn, siz meni yollaganingizda, eng yaxshi kadr sifatida tanlab olgandingiz. Sizni men qanday qilib yaxshi bo'lganligim qiziqtirmasdi. Sizga men kerak edim, shuning o'zi kifoya edi.
- Tag'in kasb-korlik sirlarimi? - to'ng'illadi Berkxardt.
- Nima, ko'zboyloqchi o'z nayranglarini qanday amalga oshirishini izohlab o'tiradimi? - so'radi Berns.
- Demak, men nayrang uchun pul to'lar ekanman-da? - dedi Berkxardt sal oldinga intilib.
- Yo'q, albatta, - e'tiroz bildirdi Berns. U oromkursi suyanchig'iga yastanib, o'z boshlig'iga nazokat bilan jilmaydi. - Yo'q, aslo, - siz nayrang uchun to'layotganingiz yo'q, - davom etdi Berns, - ammo Leyn... - va bu so'z ham havoda muallaq turib qoldi... - Siz chindan ham sehrargarni yolladingiz. Faqat sehrargina siz uchun shunday nayranglar ko'rsata oladi.
Yana jimlik cho'kdi. Palmer bu ikki erkak o'zaro munosabatlarining yangi bosqichiga kirganliklarini tushundi. Ular o'rtasidagi nafrat hashamatdan zaruratga aylandi.

Oltinchi Bob

Restoran uncha katta emas, lekin saxiylik bilan bezatilgandi. Uning yagona tor va uzun zaliga rokoko uslubidagi murakkab bezakli oq-pushti rang romlardagi ko'zgular ilib tashlangandi. Zalning xira yorug'ida Palmer oynalar naqshini uncha ilg'ay olmadi. Ko'zini qisgan holda qo'lidagi qadahga nigoh tashlab, uni asta labiga olib bordi va shoshmasdan oxirigacha ichdi.

Uning qarshisidagi stol yonida Mak Berns o'tirar va past ovozda telefon go'shagiga allanimalarni gapirardi. Restoranga ular ikkalasi kelishdi. Burchakdagi stol atrofiga o'tirishlari bilan Mak Bernsga telefon tutqazishdi.

- Yo'q, azizam... - dedi Berns sovuq bir ovozda. - Bilganini qilsin, jo'natvor uni... - Lekin uning keyingi so'zlarini anglab bo'lmadi. Palmer viskidan sipqargancha Bernsni kuzatardi. Aftidan qiladigan ishi shundan iborat edi. Bu tomoshaning hammasi: bank binosidagi uchrashuv sahnasi, unga va oilasiga oid ma'lumotlarni namoyish qilish, nihoyat, bezaklari bilan mijozlarni lol qoldirishga mo'ljallangan ushbu restoran - chindan ham yaxshi taassurot qoldirardi. Berns nufuzli odam sifatida jamiyatda muayyan o'rin tutardi. Palmer buni bilardi, lekin o'z nufuzini tasdiqlatib olish uchun nega bunchalik be'mani yo'ldan borayotganiga hayron bo'lardi. Aslida Berns unga yopishtirishayotgan kuchga egami? Palmer birdan shubhalar qurshovida qoldi, Bernsning shuhratiga, umuman, ishonish mumkinmi? U ziyrak odamga o'xshardi, lekin lo'ttibozliklari qanchalik o'rsins taassurot qoldirayotganini nahotki sezmasa?

Berns telefon go'shagini joyiga qo'ydi-da, Palmerni qaradi.

- Vudi, meni yana bir daqiqaga kechirishingizga to'g'ri keladi, - dedi u va tag'in go'shakni ko'tardi. - Do'ndiqcha, meni Venesueladagi Karakas bilan ulang, - uning telefonchi qizga murojaat qilib gapirgani aniq eshitildi. - Raqami San-Martin 00-40, shu davr ichida meni idoram bilan ulashga ham ulgurasiz. Rahmat, qizaloq.

Palmer o'zini noqulay sezib, Bernsga qaramaslikka urinib, qo'lidagi shotland viskisi to'la qadhnning qahrabo rangini tomosha qilardi. Qulog'iga Bernsning gapi chalindi:

- Vudi, kechirasiz, yana bir daqiqa. - Palmer boshini ko'tarib, Bernsning tag'in engashib olib telefonga shivirayotganini ko'rди. - Bu men, jonginam, telefonga... chaqirib bering... - nima deyayotganini eshitib bo'lmadi.

Palmer o'rindi suyanchig'iga yastanib ko'zini yumdi. Bunday noqulay vaziyat nihoyat tugar degan umidda edi. Berns sira uyalmayapti-ku, nega endi men buncha bezovta bo'lishim kerak? Palmer ko'zini ochib, Bernsga qarab, uni kuzatishda davom etdi. U taxminan Palmer bilan tengqur - qariyb qirq besh yoshlarda edi. Bug'doy rang. Kalta sochi orqaga qarab silliq taralgandi.

Palmer diqqat bilan bu odamning yuzi qanchalik tez o'zgarib turishini kuzatardi. U bunday bashara yoshlikda og'ir kun kechirgan odamdagina bo'lishi mumkin degan qarorga keldi. Palmer uni kuzata turib, Berns umuman, o'ziga yarasha maroqli, hatto orasta, lekin g'alati qiliqli odam ekan, degan xulosaga keldi. Bernsning atayin qilayotgan imolari unga niqob bo'libgina xizmat qilmasdan, o'z xarakterining tub mohiyatini o'zining anglab yetishiga xalaqit berardi. Hatto uning oqish sochlari ham, aftidan, unga niqob bo'lib xizmat qilardi. Lekin, baribir, uning aslida kim ekanini tasavvur qilish qiyin edi. O'zining da'vogarligi va shuhratparastligiga qaramay, aslida o'zi kim ekanligini hisobga olmay, Berns hozirgi mavqeiga erisha olishi amri mahol edi.

Palmer stoldan qadahini qo'lga olib, uning bo'shligini payqadi. Shu zahoti huzurida ofitsiant paydo bo'ldi. U qoshi bilan bo'shagan qadahga imo qilib, Bernsning telefondagi suhbatiga xalaqit berishdan hayiqayotganini bildirib, qisqacha: "Yanami, ser?" dedi.

Palmer ham "quy" deganday imo qildi. So'ng:

- Shotland viskisi soda bilan, - dedi baland ovozda. Buni kutmagan ofitsiant bir qalqib tushdi.

- ... yakshanbalik chiqish haqida o'ylamang ham... - dedi telefon go'shagiga Berns.

Buyurtma berib bo'lgach, Palmer diqqat bilan Bernsning ignatugmasini kuzata boshladi. Ularning har biri atom tuzilishi shaklidagi zarhal gardishli bo'lib, uning unsurlari ko'k yoqut va to'rt dona mayda olmosdan yasalgandi.

Nihoyat, Berns go'shakni qo'ydi.

- Karakasga ulanib bo'lmayapti, - dedi u beparvogina. - E-ha, sizni qiziqtirgan bumi? Bu mening timsolim. - U ignatugmasini yechib olib, ko'ziga yaqinroq olib bordi. - Uglarod bo'lmasa, - dedi u, - yerda hayot bo'lishi mumkin emasdi. Albatta, hayotning o'zini hisobga olmaganda, uglarod tangrining bebaho in'omidir.

- Demak, ko'k yoqut - atom yadrosi, olmoslar esa elektronlardir, - dedi Palmer.

Bernsning og'zi gapirish uchun ochildi-yu, yana yopildi va yuzini tabassum qopladi: - Leyn haq ekan. Siz bankirlik uchun ancha aqlli ko'rinasiz. Ammo bu narsaning boshqa ma'nosi ham bor. - Shu so'zlarni aytarkan, Berns qo'lini shunday qayirdiki, olmoslarga urilib qaytgan nur to'g'ri Palmerning ko'ziga tushdi. - Ko'k yoqut - bu odam, o'ziga xoslikdir. Olmoslar unga manguga qadalgan. Bu baxtning to'rt unsuri - sog'liq, boylik, do'stlar va sarmoya demakdir.

- Sog'liq, boylik, do'stlar va sarmoya? - qayta so'radi Palmer. U to'g'ri eshitganiga ishonch yo'q edi.

Berns unga biroz tikilib turdi, uning sarg'ishroq ko'zlari qoraygandek bo'ldi.

- Xuddi shunday, - dedi Berns. Uning lablari bir zumga qisildi. So'ng u so'zida davom etdi: - O'ylashimcha, moliyachiga boylik bilan pul o'rtasidagi farqni tushuntirishning hojati bo'lmasa kerak.

Shu payt ofitsiant Palmerni viski olib keldi. Palmer o'rindi qayta suyandi.

Berns qadahiga lab ham tekkizmadi.

- Pul - sen ega bo'lgan sarmoyadir, agar u yetarli miqdorda bo'lsa-yu, uzoq vaqt mobaynida qo'lingda ushlab turolsang, u boylikka aylanadi, - dedi Palmer.

Berns boshini chayqadi.

- Menga sizning moliyaviy maslahatingiz bo'lishimga ruxsat eting, - dedi u. - Pul bu menda bor narsa. Boylik - bu men

o'lganimda bolalarimga qoldiradigan narsadir.

- Yoki, - deya davom etdi birdan xushchaqchaq bo'lib qolgan Palmer, - pul biz sarflayotgan narsadir, boylik esa asraganimiz.

- Yo'q. Pul - o'g'it, xolos. Boylik bo'lsa - yig'ishtirilgan hosil.

Berns stol uzra engashdi, uning ignatugmasidagi olmoslar yaltirab ketdi.

- Ayt-chi, Vudi, nega men Leyn Berkxardt bilan mana shu tarzda gaplasha olmayman? - so'radi u.

Palmer ko'zlarini qisdi, so'ng suhbatdoshining nigohiga tikildi:

- Sizda bu narsa chindan ham qovushmayaptimi?

- Bo'lmasam-chi. Biz hech qachon kelisha olmaganmiz. Buning boisi nimada?

- Buni siz yaxshi bilishingiz kerak, axir, u bilan mendan ko'ra ko'proq ishlagansizlar.

- Siz esa uni bolaligingizdan bilasiz, - dedi Berns. - Xo'sh, javob qanaqa bo'ladi endi?

- Agar bilgan taqdirimda ham meni aytadi, deb o'ylayapsizmi? - savolga savol bilan javob berdi Palmer. - Axir, o'zingiz ham tegishli ma'lumotni to'plashingiz kerak bo'lgan odam aynan shu kimsa ekanini menga hech qachon aytmagan bo'lardingiz. Bu kasb-korlik siriga oid soha.

Berns bir oz jim qoldi.

- Bordi-yu, agar men sizga bor gapni aytib bersam, unda bu haqda hech kim eshitmaydi, deb va'da berishingiz kerak.

- Va'da berolmayman, - dedi Palmer. - O'zingiz tushunasiz-ku.

- Ha, tushunaman, - dedi bazo'r Berns. - Shuningdek, biz Leyn bilan nega chiqisha olmayotganimizni ham bilaman. - U gapidan to'xtab, yelkasini qisdi. Keyin kutilmagan kuch bilan qo'shib qo'ydi: - Lekin, mayli, oramizda boshqa hech qanaqa sir bo'lmasin, Vudi. Men jiddiy gapirayapman.

Yosh bola go'lligi o'rmini bunday shafqatsizlik egallashi Palmerni hayratga soldi. Chunki hozir ular muhokama qilayotgan narsaning bunga sira daxli yo'q edi. Albatta, Bernsning gapirganlarini u boshqa talqin qilmaganda...

- Men bankirman, - javob berdi Palmer. - Men qadriyatning ikki toifasiga egaman, xolos. Men taklif qila oladigan toifa: bu pul va omonatchi sirini saqlay bilish. Sirlarni ko'rgani ko'zim yo'q, lekin umrim bo'yi ikki kishiga bema'lol yetib ortadiganidan ham ko'proq sirni saqlashimga to'g'ri keldi.

- Ammo ularni mendan yashirmang, Vudi, - turib oldi Berns. - Biz o'zimizga bunchalik dabdabani ep ko'rolmaymiz, ayniqsa, hozir. - U nafasini rostlab oldi. - Birovning ixtiyori bilan qanday ahvolga tushib qolganingiz haqida hech bo'lmasa sal-pal tasavvurga egamisiz? Yoki hech bo'lmasa vaziyat naqadar tanglashishini sezmayapsizmi?

- Aftidan, vaziyat allaqachon tanglashib bo'ldi. Berkxardtning tashvishga solish uchun shuning o'zi yetarli.

- Bo'lmasam-chi! - cho'rt kesdi Berns. - Berkxardt tashvishlana boshladimi, demak ikki marta ko'proq tashvishlanishim kerak. Har ikkalamiz ham tashvishlana boshlaganimizda esa, bir necha million kishilarda qayg'urish uchun yetarli asos paydo bo'ladi.

Palmer viski to'ldirilgan ikkinchi qadahni oldi-da, asta-sekin, qultumlab icha boshladi. U Bernsning birinchi qadahini ichib tugatishini kutishga qaror qilganga o'xshardi.

- "Yunayted benk" uchun nima yaxshi bo'lsa, Amerika uchun ham shu yaxshi, - dedi u. - Uning uchun nima yomon bo'lsa...

- Mutlaqo to'g'ri. Sizni, aftidan, yaxshilab xabardor qilishganga o'xshaydi, - dedi u.

- Ushbu ma'lumotlarni olish uchun mening idoram butun tong bo'yi ishladi, - dedi Palmer hazilomuz, boyagina Berns aytgan jumlaning takrorlab.

Berns o'zini orqaroq tashlab, diqqat bilan Palmerga qaradi. Uning o'ziga xos yuzi hozir hech narsani ifodalamas, hatto og'zi ham qimirlamasdi. Keyin u muloyim jilmaydi.

- Vudi, - deb boshladi-yu, to'xtab qoldi. Bu so'zning havoda qanday jaranglashini tinglaganday kutib turdi. So'ng davom etdi: -

Vudi, YuBTKdan ketsangiz nima qiladi? Sizday vitse-prezidentga yaxshiroq joy topish mumkin.

- Ketish? I-e, uyerda ishlashni endi boshladim, axir, - hayron bo'ldi Palmer.

- Agar sizni o'z tomonimga og'dirib olsam, bilasizmi, Leyn meni nima qilardi? Yaxshisi o'z bo'ynimni uzib tashlaganim ma'qul.

Palmer o'zini juda noqulay sezdi, lekin o'z oldida har hil dahshatlarni to'qib chiqarib, keyin ulardan qo'rqayotgan yosh bolani ko'rgandek jilmayib turdi.

- E-e, judayam oshirib yubormang, - dedi u. - Sizda yana bitta ignatugma qolardi. U bilan yana ancha yillar kun ko'rishingiz mumkin bo'lardi.

U shu zahoti aytgan so'zlaridan afsuslandi. Bu juda andishasizlik bo'ldi. Berns undan xafa bo'lishga haqli edi. Palmer o'zini noqulay sezib, Bernsga razm soldi.

Bernsning ko'zleri olaydi. Lekin og'iz ochmadi. Shu bois endi nima yuz berishi mumkinligini bilolmay qoldi.

- Ayting-chi, bular rostdan ham sizga shunchalik yoqayaptimi? - kutilmaganda so'radi Berns va ko'ylagi yengidan ignatugmalarini ola boshladi.

- Mana, azizim, oling ularni.

- Quloq solsangiz-chi, men...

- Oling, olavering, men mutlaqo jiddiy aytayapman.

- Lekin menga kerakmas...

- Bo'lmagan gap, - tiqilinch qildi Berns ularni Palmerga tiqishtirarkan.

- Ular sizniki, bor gap shu. Bo'ldi, esdan chiqaraylik buni. Men, baribir, Rojdestvo bayramida ularni sizga hadya qilardim. Agar menga avgust oyida bir odam yoqib qolsa, nahotki buni tan olish uchun dekabrgacha kutsam?

Birinchiidan, o'rinsiz ahmoqona gap aytganidan, keyin esa noloyiq tarzda shunday mukofotga sazovor bo'lishidan o'z aybini yanada kattaroq his qilib, Palmer "tashakkur"ga o'xshash tushunarsiz nimadir deb to'ng'illadi-da, ignatugmalarni oldi.

Berns barmoqlarini shaqillatdi, shu zahoti uning oldida bosh ofitsiant paydo bo'ldi.

- Aleks, - deya murojaat qildi unga Berns. - Aleks, azizim, mister Palmerning qimmatli tugmasi uchun durustroq g'ilof topsangiz, menga esa shu klubning ramziy ignatugmasidan bir juftini qarab ko'ring-a, xo'pmi?

Aleks bosh irg'adi va shu on g'oyib bo'ldi. Palmer va Berns bir necha soniya bir-biriga qarab qolishdi. Palmer bu qilg'idan o'zini pastkashdek his etardi, chunki shu bugun yangi ko'ylak kiygan bo'lib, uning yenglari tugma bilan qadalar edi. Unda durustgina fransuz ignatugmalari bor edi, agar o'shalar yonida bo'lganda edi, u Bernsning iltifotiga iltifot bilan javob qaytargan bo'lar edi.

- Shunday qilib, - dedi Berns, - Leyn menga hamkorlik qilishim uchun qachon odam berarkan deb rosa kutdim. Lekin uning Chikagodan chaqirilishini hech kutmagandim.

- Xo'sh, hamkorlikni qachon boshlaymiz? - so'radi Palmer.

- Azizim, mana, o'n besh daqiqa bo'layaptiki, biz hamkorlik qilayapmiz. Palmer kulimsiradi.

- Agar shu ish deb atalsa, demak meni ko'p yillardan beri ahmoq qilib kelishayotgan ekan-da. Hozir biz nima qilayapmiz o'zi?

- O'zimizni sharhlashga imkon berayapmiz, - tushuntirdi Berns. - Birgalikda. Aynan kerak joyda. Aynan kimlarga kerak bo'lsak, o'shalarga. Bu menga Gollivuddagi dastlabki qadamlarimni eslatayapti. Endi esa atrofga alanglamaslikka harakat qiling. Zalning burchagidagi stol yonida bir odam o'tiribdi. U nonushtasini tamaddi qilib bo'ldi. Bir daqiqadan so'ng u o'rnidan turib eshikka qarab yuradi va o'tib ketayotib, siz bilan salomlashish uchun qarshingizda to'xtaydi. Uning ismining ahamiyati yo'q. Lekin u bir necha nufuzli jurnalistlar xizmatidagi ayg'oqchi. Biroq, uni stolimizga bir qadah kon'yak ichishga taklif qilishga arzimaydi. Uning birdan-bir vazifasi shundan iboratki, siz bilan bir stol tevaragida o'tirib suhbatlashganimizni qayd etib, tegishli joyga yetkazishdir.

- Bizning bu yerda o'tirishimizning nima ahamiyati bor?

- Mak Berns bilan bu yerga tamaddi qilgani kelgan har qanday odam gazeta maqolasi uchun mavzu bo'lishi mumkin. Bu odam reklama doirasining oddiy vakili, arzon shov-shuvlar bilan shug'ullanadi. Bundan yigirma yil muqaddam men ham shunday boshlagan edim. U shahar bo'ylab izg'ib yuradi, qandaydir voqeadan xabar topib, jurnalistlarga yetkazadi.

- Birgalikda jurnalistlarga ko'rinsak, qaytaga yaxshi bo'lmasmidi?

- Unday qilish yaramaydi, - dedi Berns astagina boshini silkib. - Vudi, men, albatta bank sohasida hali ko'p narsani o'rganishim kerak, lekin siz matbuot va reklama masalasida yaxshiroq shug'ullanishingiz lozim. Mavzu va mazmunni jurnalistga tiqishtirish mumkinmas. U o'z-o'zidan bunda bir gap bor deb shubhalanib qoladi. Bu mavzu ularning qulog'iga chalinishi kerak. Shundagina ular oldingizga yugurib kelishadi. Gap nimadaligini o'zlari qidirib, aniqlashlari darkor. Zero, shundagina u o'zini nimanidir sezgandek his qiladi. Shundagina unda bu aynan shunday ekan degan ishonch tug'iladi. Va shundagina u o'zi maqolasini dadil chop ettiradi. - Bernsning qo'li stol ustidan cho'zilib, Palmerning qo'lga tegindi.

- Diqqat. Ana, u o'rnidan turayapti. U yaqinlashganida, o'zingizni uni ko'rmayotganlikka soling.

Oradan bir daqiqa o'tar-o'tmas ular tomonga bir semiz kishi kela boshladi. Ularning stoliga ro'baro' bo'lgach, to'xtab, sassiz salomlashdi. Berns unga soxta hayrat bilan qaradi va shu zahoti tirjayib, iltifot ko'rsatdi:

- I-e, senmisan? Salom, og'ayni Len.

Haligi kishi ularga yaqinlashdi, gupillab sharob hidi urildi.

- Mekki, qadrdonim, Wie geht's[13]?

- Hamon o'sha - eski hammom, eski tos.

- Ko'p tushirayapsanmi?

Berns zaharxanda jilmaydi:

- Senga ko'p bo'lib ko'rinsa kerak.

Len tushunganday kulib, Palmerni og'girildi.

- Len Bennon, - o'zini tanishtirda qo'lini cho'zmoqchi bo'lib.

Palmer uning nigohidan ko'zini olib qochib, bosh irg'adi.

- Bu Vudi Palmer. Tanishinglar, - dedi Berns. - Lekin uni bu yerda ko'rganingni unut, Lenni, og'ayni.

Lennning ko'zlari olaydi.

- Nima, jiddiy gapmi?

Berns boshini chayqab, jilmaydi:

- Len, azizim, sen xafa bo'lmagin-u, hamma narsani tushunaverish sening miyador kallangga ham og'irlik qiladi.

- O key, Mekki, mayli sen aytganday bo'lsin. Seid gesund[14].

Len Bernsga qo'lini cho'zdi, uning qo'lini qisib qo'ydi-da, eshikka shoshildi.

- Mendan Katta Vikka salom deb qo'y, - dedi u chiqib keta turib.

- Mana, bugungi ish ham bitdi. - to'ng'illadi uning orqasidan qarab qolarkan Berns. Keyin Palmerni burildi-da:

- Juda soz, - deb qo'ydi.

- Ha, mayli, u mening chikagolik bankir ekanimni bildi, deb taxmin qilaylik, siz shuni hohlagandingiz. Lekin mening YuBTKda ishlashim unga hali ma'lum emas-ku.

Berns qoshlarini chimirdi:

- Nima balo, matbuotga mo'ljallangan axborotimizni Leyn sizga ko'rsatmadimi? - U pidjagining ichki cho'ntagini kovlashtirib bir varaq buklangan qog'ozni oldi.

- Ushbu axborot bugun ku'erimiz bilan gazetalar tahririyatlariga va telegraf agentliklariga yuborildi, - dedi u.

Palmer qog'ozni yoydi. U "Yunayted benk" blanki bo'lib, matn oltin harflar bilan yozilgan edi. Rotoprintda ko'paytirilgan xabarning sarlavhasida "Palmer omonat banklariga qarshi kurashish uchun kompaniyaga ishga o'tdi" deyilardi.

Palmer hayron bo'lib Bernsga qaradi:

- Bu haqda men bilan hech kim kelishib olgani yo'q. Men rasmiy ravishda faqat bir oydan keyin ishga tushaman.

- Vudi, biz bitta qayiqda suzayapmiz, axir. Men ushbu nusxani yuqori qavatdagi eshik oldida o'tirgan baland bo'yli mallasoch qiz stolidan olganman.

- Lekin siz reklama masalalari bo'yicha YuBTK maslahatchisiz, axir? - qiziqib so'radi Palmer. - Axir, bunday materiallar sizning imzoingizsiz tarqatilmaydi.

- Bu mening vazifamga kirishini hech kim bilmaydi. Xuddi shu boisdan ham Len Bekkon ikkalamizni birgalikda ko'rishi shunchalar muhim edi.

- Unda bu xabarni kim tarqatdi, axir, jin ursin? Reklama bo'limimi? - so'radi Palmer g'azablanib.

- Ha-da, boshqa kim yuborardi!

- Hatto oldindan men bilan kelishmay turib-a? Bu qanday surbetlik, jin ursin.

Berns qo'llarini yoydi, kaftlarini yuqori qaratib ko'targani uchun kuylagining tugmasi solinmagan yenglari qanotlarga o'xshab shalpayib pastga tushdi.

- Nima bu xabarda sizga biror narsa yoqmayaptimi? - so'radi u.

- Bilmayman, - to'ng'illadi Palmer va xabar mazmunini hali o'qib chiqmaganini eslab, unga ko'z yugurtirdi:

"Eng yirik Amerika banki - YuBTK prezidenti va boshqaruv raisi Leyn Berkhardt bugun shuni e'lon qildiki, chikagolik taniqli

18 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

bankir, Vuds Palmer-kenja, sobiq prezident..."

Berns tirsagi yonidagi telefon yana sekin, ammo qat'iyat bilan jiringladi. Palmer o'qishdan to'xtadi.

- Ehtimol, Karakasdir, - dedi aybdor ovozi bilan Berns. - Allo? - uning ovozi birdan yumshadi. - Sizni chaqirishyapti, - deb go'shakni Palmerga tutqazdi.

- Allo?

- Janob Palmerni, marhamat, - dedi telefonchi qiz.

- Palmer eshitayapti.

- Sizni shaharlararo stansiya so'rayapti, kutib turing, iltimos.

Palmer kutib turdi. U yoqdan javob bo'lmagach:

- Gapirsangiz-chi, - dedi Palmer.

- Vuds? - Edisning hayajonlangan ovozi eshitildi. - Allo, Vuds...

- Edis, qayerdan gapirayapsan?

- Men dala hovlidan sim qoqayapman. Tinimsiz telefon qilishyapti, gazetalar bilishni istaydi, Vuds...

- Ha, ha, men eshitayapman.

- Vuds, shu rostmi?

Uellsli kollejda unga singdirilgan so'zlash ohangi har qanday ichki hayajonini ishonch bilan yashirishga qodir ekanligiga qaramay, Palmer rafiqasini yetarli darajada yaxshi bilardi, shuning uchun ham Edis o'zi va oilasi tevaragida vujudga keltirgan sun'iy dunyochada nimadir o'z'garganini his qildi. Go'yo kimdir derazaga tosh otgan-u, singan shisha parchalari gilam uzra sochilib ketganday.

- Nima, rostmi, Edis? - so'radi Palmer, uni bir oz qiynash imkoniyati nega quvontirayotganini o'zi ham tushunmay.

- Sening yangi ishing-da, nima bo'lardi. Aytishlaricha... "Chikago tribyun" vakili mendan so'radi, N'yu-Yorkdagi "San-Tayms" byurosidan ham odamlar kelishdi, Vuds?

- Jerri senga aytmadimi?

- Jerri? - Edisning ovozi xafalik ohangini yo'qotdi va o'z tovushi bo'lib eshitildi. Bolalar - endi uning tashvishi. Gaplashganda bolalarni ham eslatib o'tdi. - Bularning hammasiga Jerrining nima aloqasi bor?

- Edis, bugun ertalab men qo'ng'iroq qildim, axir.

- Qo'ng'iroq qilding? Bu yoqqa, bizlargami?

- Ha-da. Sen yo'q ekansan, Jerridan iltimos qildim...

- Bugun ertalab men yo'qmiding? Qaysi payt edi? - so'radi Edis.

- Ertalab sakkizda yoki bizning vaqt bilan sakkiz yarimda.

- Bo'lmagan gap, - e'tiroz bildirdi Edis, yana o'zini dadil tutib. - Soat o'ngacha men uyda edim.

- Men Jerridan seni qidirib topishni so'radim. U o'z odati bo'yicha qayoqqadir yo'q bo'lib ketdi-da, keyin kelib seni topolmaganini aytdi.

- E, azizim, uning yoshidagi qizchadan buni kutsa bo'ladi. - Edisning ovozida odatdagi ishonch ohangi jarangladi.

- Hozir unda turli o'zgarishlar yuz bermoqda. Bu tabiiy.

- Xo'p, mayli, - dedi Palmer. - Yaxshisi ayt, sizlarda ahvol qanaqa?

- Yaxshi, yashasa bo'ladi.

Palmer xotini otdan tushsa ham, egardan tushgisi kelmayotganini tushundi.

- Matbuot vakillariga nima deb aytay, azizim?

- Ayt, N'yu-Yorkka telefon qilishsin. O'sha xabar mening roziligimsiz matbuotga vaqtdan ilgari berib yuborilgan ekan. Bundan rosa jahlim chiqdi.

- Nima, bu noto'g'rimi?

- Yo'q, umuman hammasi to'g'ri.

- Yaxshi, men... - Birdan uning ovozi o'chdi, chunki yuzini telefondan burib, yonida turgan kimdir bilan gaplashdi. - Mayli, azizim, omon bo'l, - dedi u yana go'shakka.

- Sen meni bu yerdan qanday topding?

- O, albatta, - dedi xonim kimgadir telefon simining u tomonida, - so'zsiz... Azizim, N'yu-Yorkda issiqmi?

- Edis, meni bu yerdan qanday qilib topding, deb so'rayapman? - takrorladi Palmer jahli chiqib.

- Men "Yunion lig" klubiga sim qoqdim. U yerda menga bankning telefon raqamini berishdi. Bankdagi qiz esa meni shu telefonga uladi. Bizda ancha sovuq tushib qoldi.

- Men esa bu yerda nafas ololmayapman, - dedi istehzo bilan Palmer. - Men senga kechqurun yoki ertalab telefon qilaman. Yaxshi qol...

- ... taxminan yarim funt, missis Keyj... - so'ng yana baland ovozda: - Nima deding, azizim?

- Yaxshi qol, dedim.

- Yaxshi qol, azizim.

Suhbat tugadi. Palmer go'shakni qo'ydi va qadahni bir ko'tarishda bo'shatdi. Bernsga qaraganda esa uning lablarida yengil ishshayishni fahmladi. Uning bu tabassumi juda sirli bo'lib ko'rindi.

- Xo'sh, bu yog'i nima? - g'azab bilan so'radi Palmer.

- Matbuot uchun xabarni oxirigacha o'qing.

- Qo'ying o'sha xabarni.

Berns hech nima demadi. So'ngra, tabassumsiz, o'z qadahini ko'tardi-da, Palmer bilan cho'qishtirish uchun stol osha cho'zildi.

- Endi qadah so'zi aytaylik, - dedi u, og'zining burchaklarida nimadir titraganday bo'ldi. - Men sog'liq, boylik, do'stlar yoki pul uchun qadah ko'tarishni taklif qilolmayman. Bularning barchasi sizda bor.

- Qadah so'zi aytmasdan ham ichish mumkin, - dedi Palmer, haligacha Berkxardt va Edisga jahlidan tushmasdan.

- Do'sting bilan birinchi marta ichayotgan bo'lsang, qadah so'zi aytmasdan bo'lmaydi, - turib oldi Berns. - Shunday qilib, nima uchun ichamiz? Biz ushbu ishimizni boshlab yuborgach, bunaqa bermalol ovqatlanish imkoniyati bo'lishi dargumon.

- Unda, keling, sizning ignatugmangizga yana bitta olmos qo'shaylik, - dedi Palmer, achitib uzib olmoqdan o'zini tiyolmay. -

Donolik uchun icha qolmaymizmi?

- Pul va do'stlar bo'lgan taqdirda donolikning nima keragi bor? - so'radi Berns va o'zi javob qildi. - Yo'q. Bernsning qisqa javobi havoda bir necha soniya turdi, keyin Bernsning sarg'ish ko'zlari suzildi.
- Kel, yaxshisi, haligi... muhabbat uchun ichaylik.
Ular bir-birlarini ehtiyotkorlik bilan kuzatib, o'z qadahlarini asta-sekin, qultum-baqlturm bo'shatdilar.

Yettinchi Bob

Bernsdan ajralib ketish unchalik oson emasdi. To'g'ri, Palmer tamaddini ikki yarimga tugallashga muvaffaq bo'ldi. Lekin Berns Palmerdan u bilan reklama agentligiga borishni so'radi. U shu agentlikda jamoatchilik bilan aloqalar bo'limini boshqarardi. Palmer bu taklifga chap berishga erishdi, lekin buning o'rniga Berns undan kechqurun birga ovqatlanish va'dasini oldi.

Berns uni taksida olib borishni taklif etdi, lekin Palmer piyoda yurgisi kelayotganini aytdi va nihoyat u bilan xayrlashdi. Palmerning eng avval qilgan ishi shu bo'ldiki, avtomatdan Berkxardtga telefon qildi. Unga Berkxardt Beshinchi avenyudagi idoradan ketganini aytishdi. U bankning Bruklin va Kuinsdagi filiallarida ish qanday borayotgani bilan tanishmoqchi ekan.

Palmerga Berkxardt bilan bog'lanishning imkoni yo'qligini aytishdi. Soat besh yarimlarda qaytib kelishi kutilmoqda ekan.
- Sizni bu yerda qachon kutsa bo'ladi? - so'radi telefonda gapirayotgan qiz. - Gap shundaki, inter'er bo'yicha bizning bezakchimiz sizni ko'rmoqchi emish.

- Qanaqa bezakchi? - hayron bo'ldi Palmer, lekin uning avtomatdagi vaqti tugadi va u cho'ntagini titib chaqa qidira boshladi. - Nima dedingiz? - deb so'radi u nihoyat.

- Janob Berkxardt siz biror tuzatish kiritasizmi, deb o'ylovdilar. Bu sizning ishlaydigan xonangiz xususida. Shuning uchun biz bezakchi rassomni chaqirtirdik. U sizning ko'rsatmalaringizni kutmoqda. Rassom kunning ikkinchi yarmida istagan paytingizda siz bilan uchrashishga tayyor.

Palmer soatiga qaradi:

- Hozir soat uch. Unga ayting, soat to'rtga kirsin. Chorak kam to'rtga esa bizning reklama va matbuot bilan aloqa bo'yicha vakilimizni ko'rmoqchiman.

- Miss Kleri, - dedi telefondagi qiz.

- Kechirasiz, nima dedingiz?

- Miss Kleri bizda reklama va axborot masalalari bilan shug'ullanadi. Miss Virjiniya Kleri.

Palmer xo'rsindi:

- Yaxshi. O'sha Virjiniya Kleri chorak kam to'rtga huzurimga kirsin.

- Tashakkur, mister Palmer. Bor gap shumi?

- Ha, bor gap shu.

- Unda yaxshi qoling, mister Palmer.

- Yaxshi qoling. Voy, to'xtang! Allo?... Biroq ularni uzib qo'yishgandi. Palmer o'zining xonasi qayerda joylashganini bilolmay qoldi. Ehtimol, Beshinchi avenyudagi bank bo'limlarining bittasida joylashgandir, deb o'yladi Palmer. U telefon hujrasidan chiqqida Leksington-avenyu tomonga burildi. Burchakka yetgach, yurishni sekinlatdi, avgust oftobidan ko'zlari qamashib, yonidan g'uviolab o'tib ketayotgan shovqinga quloq solarkan, uning o'y-xayollari Mak Berns bilan band edi.

Bu odam o'sha o'zgaruvchan xususiyatga ega bo'lishiga qaramay, uning asosiy belgilarini hozir, tanishuvning dastlabki bosqichidayoq aniqlash mumkin edi. Palmerda yetarli dalillar yetishmasdi, lekin u shunga amin ediki, Berns "romantiklar" toifasidagi eng past turlar vakilidir. Uning fitnalarga moyilligi, Karakas bilan telefonda sirli suhbatlari, oddiy voqealarga ham izquvarlarcha yondashuvi, sirni saqlashga oid qasamyodlari, nihoyat o'zini haddan tashqari saxovatli qilib ko'rsatishi, bu sifatlarning hammasi romantik avantyurachi portretini tasvirlash imkonini berardi. Shu bois YuBTKgagina emas, boshqa har qanday bankka ham bu odamga biror narsani ishonish mumkin emasdi.

Palmer shularni o'ylagancha Leksington-avenyu bo'ylab, janubiy yo'nalishda, birorta ham uy qoldirmay buzib tashlangan mahalla yoqalab ketib borardi.

Qurilish maydonining zangori rangga bo'yalgan baland taxta to'sig'i orqasidan ekskavatorlarning shovqin-suroni, og'ir yuk mashinalarining guvillashi eshitilardi. Palmer darvoza oldida to'xtab, "Mak-Kormik" firmasining bahaybat yuk ag'darma mashinasi tuproqda chuqur iz qoldirib, buzilgan uy poydevorining parchalangan betonlarini ortgancha Leksington-avenyu bo'ylab qayoqqadir olib ketayotganini kuzatib qoldi. N'yu-Yorkning mana shunday o'ziga xos belgisi - betinim buzish va bunyod etish jarayoniga ko'nikishimga to'g'ri keladi, deb o'yladi. Zero og'riqli bu jarayon boshqa shaharlarga ham tez yoyilmoqda.

Bu g'oya aslida sog'lom g'oya edi, lekin mamlakat iqtisodiyoti barqaror va rivojlanayotgan taqdirda keraksiz xizmat binolarini buzib tashlab, shu yo'l bilan soliqlar pasayishiga erishish, keyin qimmat turuvchi yangi imoratlar qurish mumkin bo'lardi. Bu binolarning narxi ustamonlik bilan to'qilgan qonunlar doirasida soliqqa tortilgan, qiymatlardan olib tashlanar va shu tariqa yuqori mansabdorlar orasida hozir keng qo'llanilayotgan ko'chmas mulk borasidagi katta ko'zbo'yamachiliklarda rosa qo'l kelardi.

Palmer hali ham darvoza oldida turardi. Qurilish maydonidan chiqib kelayotgan navbatdagi ag'darma mashina uni changga belab o'tib ketdi. Umuman, bunday qurilish uchun zarur bo'lgan iqtisodiyotning bu tarzda qulay rivojlanishi faqat taxmin qilinardi va u xudoning in'omi bilan osmondan tushganday o'z-o'zidan barpo bo'ladi deb kutib o'tirmasdan, uni bunyod qilish kerak, o'ylardi Palmer. Hatto Vinni Estor ham shu atrofdagi binolarni buzishga kirishganda bunga ishonch hosil qildi. Ishga sarflanayotgan pullar tugab borar, erkin mablag' topish qiyinlashardi. Shunda Estor bu g'oyani uddalay oladigan omonatchilaridan biri "Fyorst neshnl siti benk" zimmasiga yukladi. Ammo u ham bu qurilishni mablag' bilan ta'minlashga qodir emasdi. Bir vaqtlar dabdabali "Estor Plaza" nomi bilan yuritilgan sarmoya maskani endi "Fyorst neshnl siti benk" deb ataladi.

Palmer yana Leksington-avenyu bo'ylab yura boshladi. Ellik uchinchi ko'cha muyulishiga yetgach, qurilish maydonchalari orasida omon qolgan bitta binoni ko'rib qoldi. Bu eski imoratni buzishga hali ulgurishmagandi. Yalpi vayronalar sahnida yolg'iz va o'rinsiz turgan bu bino mehmonlar o'zlariga mo'ljalangan tort kesimlarini tinchitishgach, taqsimchada qolgan so'nggi bo'lakchani eslatardi. Qiziq, deb o'yladi Palmer, shu imoratning egasi qanaqa narx so'ragan ekan? Balki bu narxga Estorning kuchi yetmagandir, lekin "Fyorst neshnl siti benk" ma'qul haq to'lashni taklif qilishga qodir. Harholda buni vaqt ko'rsatadi.

Palmer jilmayganicha janubiy yo'nalishda Leksington-avenyu yoqalab yurib boraverdi. Buzib kunpayakun qilib tashlangan, xarobaga aylangan maydon o'rtasida yakka-yolg'iz so'ppayib turgan ana shu so'nggi qo'rg'onni tomosha qilish uni ancha tinchlantirganday bo'ldi. Gap, albatta, uy sohibi haddan tashqari katta narx so'raganida emas. U yaxshi buyum egasi bo'lgani uchun undan durustroq foydalandi, xolos. Lekin o'z yo'lida duch kelgan hamma narsani buzib, yanchib borayotgan Buyuk taraqqiyot

ko'chkisiga qarshi turgan mana shu yolg'iz qo'rg'on Palmerna anchayin zavq bag'ishladi.

Albatta, agar YuBTK oldida shunday muammo paydo bo'lsa, o'ylardi u, shunda mana shu yolg'iz qo'rg'onni o'z ixtiyorida bor bo'lgan barcha vositalar yordamida yakson qilish Palmerning majburiyatiga kirardi. Lekin hozir bu haqda "Fyorst neshnl" qayg'urishi kerak bo'lgani uchun mazkur manzarani tomosha qilish unga juda yoqardi.

Ellik ikkinchi ko'chaning muyulishida Palmer yo'ldan o'tish uchun svetoformi kutarkan, Berkxardt bilan uchrashganda unga nima deyishi kerakligini o'ylardi.

Yangi vazifaga tayinlashi haqidagi xabarni uning o'z roziligini olmasdan turib matbuotga berib yuborish, shubhasiz, o'rnatilgan tartibni jiddiy buzishdan boshqa narsa emas. Berkxardt bilan buni gaplashish uchun uning oldiga kirishdan oldin miss Kleridan to'liq ma'lumotlarni olish lozim. Lekin u nihoyatda qat'iyatli bo'lishi kerak. Bu voqeaga befarq qaraydigan bo'lsa, avval-boshdanoq o'z mavqeini bo'shashtiradi. Bu esa uning Berkxardt va bank bo'lajak munosabatlariga soya solishi mukin edi. Palmer bunga yo'l qo'yolmasdi. Shu bugunoq qarshi hujumga o'tishi va o'z so'zida qat'iy turib olishi kerak bo'lardi.

Bu masalani Berkxardt oldiga qo'yarkan, Berns shaxsiga doir to'xtalishga ham to'g'ri kelishini Palmer yaxshi tushunardi. Umuman, bu odamning YuBTKga nima daxli bor? Bankning ahvoli qachon bunchalik darz ketdiki, Bernsga o'xshash kimsalardan yordam so'rashga majbur bo'lindi?

Berns o'zicha zarar yetkaza olmasdi, lekin u faqat salobatli bank bilan bog'liq bo'lmagan paytgacha davom etadi, degan qarorga keldi Palmer. Unga o'xshagan odamlar biznesning boshqa ko'pgina tarmoqlarida o'z ishining ustasi bo'lib, bunday sohalarda tashqi ko'rinish hal qiluvchi ahamiyatga molikdir.

Lekin bank, garchi u dunyodagi barcha banklar singari o'zining tashqi qiyofasiga ega bo'lsa-da, mohiyatiga ko'ra ancha murakkab hodisadir. Uning asosini eng aniq qiymat - pul tashkil qiladi. Bu sarmoya va xizmatdan tashkil topgan murakkab qurilmaning poydevoridir. Bank jamiyat bilan o'zaro munosabatlarida ushbu tamoyilni e'tibordan qoldirsa bormi, - shunday hollar yuz bergandi - darhol inqiroz jarayoni harakatga keladi, mijozlar ko'z o'ngida obro' va ishonchga putur yetadi. Bu halokatga eltuvchi jarayondir. Mak Berns kim? - so'radi o'z-o'zidan Palmer. Berkxardt u bilan qanday bog'lanib qoldi? Balki Berns rahbarlik qilgan reklama agentligi tufaylidir. Nima uchun Berkxardt zo'r berib Berns bilan shaxsiy muomala qilmaslikka urinadi-yu, ayni paytda Palmerni u bilan munosabatlarni tiklashga undaydi? Nima sababdan Berkxardt bilan Berns o'rtasidagi munosabatlar sir tutib kelindi? Mak Bernsdan YuBTKga nima kerak edi? Berkxardt uning xizmatidan foydalanar ekan, u obro'siga dog' tushirishga qanchalar tayyor? Palmer turgan yo'lkadan Ellik birinchi ko'chaga tushish uchun endi qadam bosgan ham ediki, birdan uning shundoqqina oldida, sal bo'lmasa urib yuboray deb yetti o'rinli katta qora "kadillac" burchakka burildi. Palmer ortga tisarildi. U haligi narsalar haqida o'ylarga shu qadar berilib, qayoqqa ketayotganiga e'tibor bermaganiga o'zi ham hayron qoldi. Jin ursin, o'sha Bernsni, u bilan birga qo'shib Leyn Berkxardtni ham.

Shu payt Palmer birdan haligi semiz kishi restoranda Berns bilan xayrlasha turib qandaydir ismni aytganini esladi. Burchakda turganicha, Palmer o'sha ismni xotirlashga urindi. Beparvolik bilan aytilgan bu nom uning qulog'i yonidan o'tib ketgan bo'lsa-da, Palmer ongining chuqur puchmoqlarida iz qoldirishga ulgurgan edi. Uni, albatta, eslashi kerak, derdi Palmer.

Palmer xotirasini tiklashga chiranib ko'zlarini yumdi. Kimdir uni turtib yubordi, u katta yo'lga chiqib qolganini sezib ko'zlarini ochdi.

Katta Vik!

Palmer yengil tortib, shoshganicha ko'chani kesib o'tdi-da Leksington-avenyu yoqalab yurdi. Katta Vik Kalxeyn. Palmer kutubxona binosi yonidan o'tib ketishiga sal qoldi. Lekin darhol orqasiga qaytib, sokin, g'ira-shira dahlizga kirdi. "Nimadan boshlasam ekan?". "Who's who"[15] dan emas, albatta. Buning o'rniga u kutubxonachidan uchuvchilar uchun davriy nashrlar ma'lumotnomasini so'rab oldi-da, "K" harfi izohlarini ko'zdan kechira boshladi. "N'yu-York tayms megezin" yanvar sonida Viktor S. Kalxeyn xaqida maqola bosilgan edi. "Atlantik Maneli"ning may sonida "Katta Vikka - katta pirog" degan ocherk berilibdi. Iyun oyida "N'yus-uik" va "N'yu-Yorker" jurnallari ham u haqda maqolalar yoritibdi. Palmer soatiga qaradi: o'z idorasida xizmatdoshlari bilan uchrashuvga atigi yarim soat qolibdi.

Yigirma daqiqa ichida o'ziga kerakli hamma narsani ko'zdan kechirib chiqdi. Kalxeynga oid materiallar uncha qoniqtirmadi. Otasi irland, onasi italiyalik ekan. Ota-onasining istagiga ko'ra Vik kashish, ya'ni ruhoniy bo'lishi kerak edi. Buning o'rniga u mahalliy siyosiy arboblarning kurashiga aralashib qolgan edi. Ularning bazasi esa shaharning sharqiy qismidagi Yuz oltinchi ko'chada joylashgandi. Keyin, turg'unlik yillarida Kalxeyn Markantonio tashkilotiga qarshi kurash olib boradi, siyosiy harakatlarning yollanma tashkilotchisiga aylanadi va Ed Flinn inqirozi davrida shuhrat cho'qqisiga ko'tariladi. Endi esa Palmerning tengquri Kalxeyn, hammaning tan olishicha, N'yu-York siyosiy mashinasining kattagina qismini o'z qo'lga kiritdi. Palmer uchun bu yangilik emasdi. Uning diqqatini jalb qilgan narsa faqat shu bo'ldiki, Kalxeyn ikkinchi jahon urushidan keyingi davrdagi martabasiga oid barcha maqolalarda hamisha Mak Bernsning nomi uchraydi. "Tayms" uni "ijtimoiy aloqalar va reklama masalalari bo'yicha Kalxeynning maslahatchisi deb ataydi. "Atlantik" uning nomini ikki bor eslatadi: bir marta Kalxeyn va Karmin de Sapio o'rtasida qizib ketgan shafqatsiz kurash munosabati bilan, ikkinchi marta Bernsni "daho" deb atab, Katta Vikning shuhrat cho'qqisiga ko'tarilishida jonbozlik ko'rsatganini ta'kidlaydi. "N'yus-uik" Bernsni "Kalxeyn tirnoqlarini o'tkir qilgan odam" sifatida tavsiflaydi. "N'yu-Yorker" bo'lsa unga anchagina o'rin bag'ishlaydi. Unda shunday deyiladi:

"Kalxeyn eng yaqin safdoshlaridan biri bilan uchrashuvda shunday dedi: "Mak Berns! Bu mening eng yaqin do'stim, men uni behad hurmat qilaman. Har tomonlama juda ajoyib yigit-da, jin ursin!" Reklama ishlari bo'yicha dono maslahatchi Berns uning uchun shaxsiy siyosiy "aql tresti" bo'lib xizmat qilayotgan va uning ma'ruzalari uchun matn yozib berayotgan qabilidagi uydirmalarni Kalxeyn qat'iyon rad etdi. O'zining bu raddiyasini Vikka xos bo'lgan xususiyat - keskin qo'l siltash bilan ifodalab: "Berns sezgir qobiliyat sohibi" deb ta'kidladi. Keyin lirik chekinishga berilib, qo'shib qo'ydi: "Berns bilan ishlayotgan firmalar birinchi darajali miyalardan foydalanish imkoniga ega bo'lmoqdalar". Bu o'rinda Kalxeyn vaqt-vaqti bilan Berns xizmatidan bahramand bo'layotgan bir qator ancha salmoqli moliyaviy muassasalarni nazarda tutgan edi. Berns ko'rayotgan tadbirlarni ma'lum sabablarga ko'ra, uning raqiblaridan biri shunday tasvirlangandi: "Agar sizga Kalxeyn kerak bo'lsa, avvalo sizni Mekki Noj qo'llab-quvvatlashining g'amini yeng. Bu hali kafolat emas, lekin Kalxeyn sari qo'yilgan dastlabki qadamdir. Oxir-oqibatda, agar sarmoyangiz yetadigan bo'lsa, o'z maqsadingizga erishuvingiz mumkin. Berns o'ta band odam, u bilan faqat telefon orqaligina bog'lansa bo'ladi. Unga telefon qilib zo'r-bazo'r bog'langan mijozlardan biriga Berns keskin ovozda uning vatani - Bayrut muazzinining yig'loqi tovushida dedi: "Bunday miqyosdagi jamoat arboblari - derazangiz oldidagi daraxtda pishib yetilayotgan olmalar emas. Kalxeyn sotsial mas'uliyatni hamda siyosiy realizmning qattiq panjasini o'zida aniq va tiniq mujassamlashtirgan shaxsdir". Berns lo'nda qilib javob berdi: "Xudo bizlarga hayotda faqat o'zgina qimmatli rishtalarni ato etdi, shulardan bittasi

do'stlikdir. Mening faxr tuyg'ulari bilan to'lib-toshganimning boisi shundaki, eng yaqin do'stlarimdan biri Viktor S. Kalxeyndir". Kutubxonadan chiqar ekan, Palmer Katta Vik Kalxeyn bilan omonat banklariga qarshi kurash o'rtasida qanday aloqa bor ekan, deb bosh qotira boshladi. Kutubxonani tark etgach, u g'arbga burildi va Beshinchi avenyuni kesib o'tuvchi ko'cha bo'ylab yurdi. U Kalxeynning qudrati qanday ekan, N'yu-York shtati qonun organlariga qancha ovozni ta'minlay oladi, nihoyat Mak Berns Kalxeynni qo'llab-quvvatlashga kafolat bera olarmikan deb bosh qotirib borardi. Oyna va alyuminiydan tiklangan bank boshqarmasining ulkan binosiga ro'baro' bo'lgach, Palmer N'yu-Yorkning, shtat va shaharning siyosiy hayotini juda yomon bilarkanman, deb tan oldi va o'zi qo'ygan savollarga javob berolmasligini tushundi.

Kunning ayni shu paytida bank omma uchun yopilgan edi, shu boisdan u yon tomondagi eshikni taqillatib, ichkaridagi qorovullardan biriga qo'l siltadi. U peshonasini tirishtirib qovog'ini uygancha eshikka yaqin keldi, hayron bo'lib Palmerga tikildi - shu zahoti uning yuzini tabassum qopladi.

- Mister Palmer, shunaqami, ser?

Palmer tasdiqlab bosh irg'adi, birdan "gup" etib miyasiga urildi: uning suratini xuddi qidirilayotgan jinoyatchiga o'xshab YuBTK tizimidagi barcha xizmatchilarga tarqatishgan bo'lishsa-chi?!

- Janob, sizga, albatta, kalit berishlari kerak, - uqtirdi qorovul. Palmerni tanish liftga kuzatib qo'yar ekan. - Kalit haqida eslatib qo'ying, ser, - dedi u xayrlashayotib.

Mana shu "mister" va "ser" degan ehtiromlarga to'la so'zlarni qachon to'xtatib bo'larkin, deb o'ylab borayotgan Palmer shunday xulosaga keldi: u mahalliy axloq qoidalarini buzishga erishguncha hali ko'p yillar o'tsa kerak; o'sha paytga qadar bu narsalarga shunchalik o'rganib ketar, ehtimol, bundan o'zi ham zavq oladigan bo'lib qolar. Liftda o'ta sezgir "YuQ" tugmasiga o'girilib, Palmer chiroqcha yonishini kutdi. Keyin mexanik ovoz lift qayerda to'xtashini xabar qildi. Palmerni birdan tashvish qamradi.

Uning yangi lavozimi va xushomadgo'ylik, siyosat, Bernsga o'xshagan odamlar, matbuot uchun tayyorlangan haligi xabar voqeasi - bularning hammasi ma'lum muddatda uni sarosimaga soldi va uning bu hissiyotga har qancha qarshilik ko'rsatishiga qaramay, u tanlagan yo'lning to'g'riligiga shubha uyg'otdi.

Lift eshigi ochildi va bir lahzaga Palmerning ko'zi oynavand shiftan tushgan yorqin quyosh nurlaridan qamashdi.

U Misrning toju taxt zallariga eltuvchi ulug'vor yo'laklarni eslatuvchi uzun va keng yo'lak bo'ylab yurdi. Faqat Misr xudolari Ra va Oziris tasviri o'rniga bu yerda moliya xudolari: jamg'arma timsoli - chumoli, qadr-qimmat timsolida - pingvin, keyin barqarorlik ramzida fil-ma'bud, yana qandaydir yiliga olti foizli zayomni ifodalovchi siymo ilib qo'yilgan bo'lishi kerak edi.

Baland bo'yli mallasoch kotibaga yaqinlashganda Palmer fikr-o'ylarini yig'ishtirib oldi. Qiz unga salom berish uchun o'rnidan turdi:

- Xayrli kun, mister Palmer, - kotiba besh yoki oltita kalitdan iborat bog'lamni unga uzatdi. - Kechirasiz, ertalab ularni sizga berishga ulgurmadim, - qo'shib qo'ydi u.

Palmerning miyasidan ikki fikr bir paytning o'zida yalt etib o'tdi. - Qorovul kalitlar haqida muncha tez telefon qilib ulgurdi ekan; keyin unga qorovulning "ser" va qizning "mister" deb murojaat qilishi ularning ijtimoiy ahvolidagi farqni tavsiflaydi. Har holda, sarg'ish qiz, shubhasiz, ancha yoqimtoy ekan.

Palmer birdan shuni his etdiki, u qiz qo'lida uzatayotgan kalitlarga emas, balki ro'moli yelkasidan sirg'alib tushib, sal-pal berkitayotgan bo'liq ko'kragiga qarab turardi. Uning nigohidan hech narsa yashira olmasdi bu do'mboq... ni. Palmer qizning yuziga qarab, qizarib ketayotganini ko'rdi.

- Mening xonam qayerdaligini ko'rsatib berolmaysizmi, men... - Lekin u fikrini tugata olmadi. Kotiba qiz Berkxardt xonasining tilloyi eshigiga qarab yurdi. - Janob Berkxardt qaytib keldimi? - so'radi Palmer.

- Hali kelganicha yo'q, mister Palmer, - dedi qiz eshikni ocharkan, so'ng qo'shib qo'ydi. - Mister Berkxardt ushbu xonani sizga berishimizni tayinladilar.

Bu xabardan hayron bo'lgan Palmer qizning ketidan o'ziga tanish ulkan zalga kirib bordi. Bir necha soniyadan so'ng u stol ortida o'tirar, qiz esa uning yonida turib ko'rsatkich barmog'ining chaqqon harakatlari bilan tekis silliqlangan stol ustidagi kalitlarni saralardi. Palmer yana tanish atir isini his etdi: u Edisga bayramda xuddi shunaqasini hadya etgandi.

- Mana bu kalit asosiy eshikniki, mana bunisi esa yon eshikni ochadi, - tushuntirdi qiz. U qolgan beshta kalitga diqqat bilan qararkan, bir zumga o'ylab qoldi. Keyin ularni yaxshiroq ko'rish uchun sal oldinga engashdi. Shunda uning ko'kragi Palmerning yelkasiga tegib ketdi.

- Mana bu ehtiyot qism, - dedi qiz. - uning yonidagisi... haligi liftniki. Soat oltidan so'ng liftni yopishadi. Mana bu kalit sizning xonangizniki. Mana eng kattasi - bosh idoraniki bo'lsa kerak. - U katta kalitni qo'lga olib unga diqqat bilan qaradi-da, ishonch bilan dedi: - Ha, shunaqa.

Stoldagi belgi qo'yadigan qalamni olayotib, qiz bu safar ko'kragi bilan uning yelkasiga ancha sezilarli tarzda tegib ketdi. Keyin u kalitlar uzra jiddiy engashdi-da, ularning har birini hafsala bilan belgilab chiqdi.

- Siz o'rganib olganingizdan keyin bu belgilarni o'chirib tashlashingiz mumkin, - dedi qiz. - "Besh" raqam bilan belgilangan kalitda Beshinchi avenyu, birinchi qavatdagi eshik ochiladi. "L" harfli kalit liftniki. "K" harfli sizning xonangizniki. "B" esa bankning bosh idorasini.

Palmer bilinmas harakat bilan qizdan o'zini tortdi. U qariyb nafas olmaslikka harakat qilardi, atir hididan o'zini tortardi. Bu qiz bilan Edis o'rtasida atirdan bo'lak hech qanaqa mushtaraklik yo'q edi. Edis xushbichim, ozg'in ayol edi. U tennis o'ynar, umuman, o'ziga qarab yurardi. Bu qiz esa anchagina to'ladan kelgan, aftidan, u qaddi-qomati to'g'risida sira o'ylamaydiganga o'xshardi.

Palmer uning stolni aylanib o'tib, o'z qarshisida turganini kuzatdi.

- Miss Kleri sizning xohishingizga qarab kirishga tayyor turibdi, - dedi qiz.

- Biroz keyinroq, - javob qildi Palmer.

U ketarkan, orqasidan qarab qolgan Palmer qiz tanasining yengil harakati o'zini hayajonga solayotganini angladi. Bu Edis atirining isi tufayli emasmikin, o'yladi Palmer. U xonaga bir ko'z yugurtirib chiqib, devordagi rasmlar olib tashlanganini sezdi. Yozuv stolining ortiga ikkita kitob javoni qo'yilibdi. Endi stol ustida kattagina tilla kuldon, qalamlar uchun quticha, interkomning kichik mikrofon, oltin bilan sayqal berilgan 12 tugmachali tekis qopqoq turardi.

Tugmachalarni ko'zdan kechirayotib ko'rdiki, ulardan bittasi yashil chiroq bo'lib yondi. Yaxshi billur tovushini eslatuvchi ovoz uni olti harfli "kotiba" so'ziga jalb qildi. Palmer tugmachaga qo'l tekkizdi, chiroq o'chib, mikrofon tilga kirdi:

- Miss Kleri sizni kutayapti, janob Palmer.

- Yaxshi, keyinroq.

Mikrofon yana jim qoldi. Palmer shoshmasdan xonasini ko'zdan kechira boshladi. Unda xususiy mulkchilik tuyg'usi uyg'onayotgan edi. Devorlarni bezash uchun bir nechta rasm tanlash kerak bo'ladi. Tokchalarga foydali kitoblardan joylash lozim. Bu yerga bir-ikki oromkursi ortiqchalik qilmaydi. Bu xonani og'ir mebel bilan jihozlash o'rinsiz. Muhimi, xona keng, maydon bo'shroq, havo ko'proq bo'lgani ma'qul Shiftning balandligi 20 fut osmonga ko'tarilgan zalning olis qismidagi yaxlit shishadan ishlangan oynaning katta o'lchamlariga qarab turib, Palmer yaqinda Berkxardt aytgan iborani esladi. Bu shishaning sifati Maunt Palomar rasadxonasi oynasidan ekanligini ta'kidlagandi qariya.

- Eh, kekxa firibgar, - o'yladi Palmer. O'z xonasini bo'shatib berish bilan u, albatta, oldimga poxol solmoqchi bo'lgan. Mening tayinlanishim haqidagi xabar masalasida ham o'zim bilan kelishmagan holda ko'zimni shamg'alat qilmoqchi edi-da. O'zining qarshisidagi bo'sh devorga qarab turib, yo'lakda ilig'liq Brak rasmlaridan bittasini bu yoqqa o'rnatib ayni muddao bo'lardi, deya xayolidan o'tkazdi Palmer.

Sakkizinchi Bob

Bezakchi-rassom hozirgina chiqib ketdi... Palmer soatiga qaradi: soat olti bo'layapti. Bugunga unda yana nima belgilangan ekan? U o'rniga o'tirib, stoldan to katta derazagacha bo'lgan masofani chamalab chiqdi. Shunda birdan shu derazadan turib butun manzarani tomosha qilmaganini esladi. Palmer o'rnidan oraliq masofani odimlab o'lchay boshladi: besh... olti... yetti... sakkiz... to'qqiz. Voy-bo'y, qancha ekan? Taxminan qirq futdan oshiqroq? Aql bovar qilmaydi!

Palmer Beshinchi avenyu bo'ylab shimolga nigoh tashlaganicha, deraza oldida ancha turdi. Bu yerdan bir necha mahalla naridagi "Plaza" mehmonxonasi va uning favvorolari to'g'ri ketgan bir xil binolarning chizig'ini buzganday edi. Yo'lakda quyosh tig'idan boshlarini egib izvoshga qo'shilgan otlar turardi. Undan nariroqda Sentral-parkning yam-yashil daraxtzorga burkangan otxona, poni otchalari va mashinada yurish uchun yo'l ko'zga tashlanardi. Oltmishinchi ko'chadan parkka shu yo'l orqali kirilardi. Undan ham narida qalin daraxtlar orasida ko'l sathi miltirab turardi.

Palmer parkni hoshiyadek o'rab turgan notekis tomlar qatoriga ko'z yugurtirdi. Qiziq, shimolga qarab qancha cho'zilgan ekan bu qator? Tomlar ortidagi yer bir oz baland bo'lib, botayotgan quyoshning zarrin nurlarida kichkinagina, Gudzon ustidan N'yu-Jersiga o'tkazilgan xuddi o'yinchoqdek ko'priq ko'zga chalinardi. Nima deb atalardi bu ko'priq?

Orqada yana interkomning signali yangradi. Palmer burilib shoshgancha stol yoniga keldi-da, "kotiba" deb yozilgan tugmachani bosdi.

- Ha? - deb so'radi u mikrofoniga qarab.

- Miss Kleri haliyam sizni kutib o'tiribdi, - javob berdi kotiba.

- Voy, xudoyim-ey! Tez kiritib yuboring.

- Mister Palmer?

- Ha?

- Bugunga yana biror topshiriq bo'ladimi?

Palmer soatiga qaradi. Chorak kam olti.

- Yo'q, bugunga yetarli. Siz bo'shsiz. Tashakkur. - Palmer mikrofonni o'chirib, oromkursiga yaxshiroq joylashdi-da, fikrini jamlashga urindi. U tushlik paytida qo'zigan g'azabini bosish unchalik oson emasligini tushundi. Ayrim kishilar jahli chiqqanini kun bo'yigina emas, balki yillab, hatto umr bo'yi yashira oladilar. Biroq ularni tennis kortidek keladigan xona, derazadan ko'rinadigan ajoyib manzara bilan sotib olishgani yo'q. Bu uni konteynerga joylab, muhr bosib, sotib yuborishga arziydi.

- Mister Palmer?

Ostonada eshikning kattaligidan kichkina bo'lib ko'ringan, xushqomat ayol ko'rindi.

- Kiravering, miss Kleri, - dedi qo'pollik bilan yuziga ham qaramasdan.

Ayol ichkari kirdi, eshikni berkitmadi ham. Biror so'z aytmay uning yoniga bordi. Stol yonida to'xtab, Palmer ko'rsatgan oromkursiga o'tirdi. Baribir, juda kichkina ekan, o'yladi Palmer. U indamasdan kuzatdi. Ayol o'tirgach, bir oyog'ini ikkinchisining ustiga oldi. Tizzalarini bekitish uchun yubkasini tortishga muvaffaqiyatsiz urinib ko'rdi. Biroq ayol nigohini oyoqlaridan olib unga qaraganda, Palmer ko'zini olib qochib, stoldagi narsalarga qarashga ulgurdi.

- Demak, siz bizda reklama va axborot masalalari bilan shug'ullanuvchi shaxs ekansiz-da, - dedi u nihoyat. - O'zingiz

tushungandirsiz, men "shaxs" deb ataganim tasodif emas, - qo'shib qo'ydi u jilmayib.

Xonim unga diqqat bilan qaradi, shunda uning qalin lablarini tabassum egalladi.

- Tasodif emas, - deya takrorladi xonim.

Palmer bir oz hayron qoldi. Uning erkin vaziyatni vujudga keltirishga birinchi urinishi amalga oshmadi. Lekin xonimning oromkursida juda g'alati, qaddini notabiiy rostlab, qo'llarini tizzalari ustida qisganicha o'tirganini ko'rib, uni ko'ngilsizlik kutayotganini tushundi, buning ustiga sho'rlikni maktab o'quvchisi singari ish kuni tugaganidan so'ng shunchalar uzoq kutishga majbur qilishdi.

Palmer unga tik qaragan edi, ko'zlar to'qnashdi. Uzoqdan uning qora ko'zlari yanada katta ko'rinib ketdi. Miss Kleri uning nigohiga bardosh berolmay ko'zini olib qochdi.

- Men sizga shuni aytmoqchi edimki, - deb boshladi-yu, Palmer to'xtab qoldi. Miss Kleri unga qaradi-yu, yana ko'zini chetga oldi.

Uning tikilib turganidan qo'rqdi, shekilli.

- Haligi, sizni nima uchun chaqirganimni hozir tushuntirib beraman, - dedi Palmer muloyimlik bilan. U o'z so'zlariga nazokat tusini bermoqchi bo'lib. - Bu matbuot uchun berilgan xabarga taalluqli, - dedi u. - Shu boisdan bir daqiqaga kirib o'tishingizni so'ragan edim.

- Matbuot uchun qanaqa xabar? - so'radi miss Kleri.

- Meni tayinlash yuzasidan...

- Ha, siz bu haqdami? - u bosh igr'adi va qora kokili sirg'alib peshonasiga tushdi.

- Men, xususan... - Palmer yana jim bo'lib qoldi. Bu nima degan gap. Albata, miss ko'ngilsizlikni kutgan edi, lekin bu yerda dovdிரagan tentakni uchrataman deb xayoliga keltirmagandir...

- Mister Berkxardt yakshanba kuni uyimga sim qoqdi, - deya boshladi miss Kleri. - U menga matbuot uchun xabar tayyorlashimni buyurdi. - U Palmer nima der ekan deb biroq to'xtatmoqchi bo'ldi-yu, lekin tez va past ovozda davom etdi. - Men o'sha xabarni tayyorlab, bugun ertalab telefonda o'qib berdim. U xabarni ma'qulladi va material o'sha zahoti kur'er bilan gazetalar

tahririyatlariga jo'natildi. Chunki darhol bosib chiqarilishi mo'ljallangan edi.

- Boshqacha aytganda, siz bu xabar matbuotga jo'natilgunga qadar u haqda faqat siz va Berxardt bilardi, demoqchisiz, shundaymi?

- Ha, yana uni rotoprintda ko'paytirgan Freddi bilardi.

- Yana uni rotoprintda ko'paytirgan Freddi? - to'satdan so'radi Palmer.

Ikkovi ham birdaniga jim bo'lib qoldi. Palmer tag'in uning tashqi ko'rinishini o'rgana boshladi. Miss Kleri aftidan, o'ttiz besh yoshlarda bo'lsa kerak. Boshqa, ancha osoyishta sharoitlarda u shubhasiz, yanada istarali ko'ringan bo'lardi. Hozir bo'lsa u juda tang ahvolda edi.

- Maxfiy hujjatlarni uning ko'rishga huquqi bormi? - so'radi Palmer.

- Kim, Freddimi? - miss Kleri katta ko'zlari bilan unga tikildi.

- Menimcha, matbuot uchun tayyorlangan bu xabar maxfiy edi, uni oddiy xizmatchi ko'rishi kerak emasdi. Bundan sizning hamda Berxardtning xabari borligidan xursandman. Shuningdek, Freddining ham.

Yana og'ir jimlik cho'kdi. Palmer shuni tushundiki, uning achchiq kinoyasi, garchi u yengil va hazil shaklida bo'lsa ham, bu ayolning rangi oqarib, muzdek qotib qolgan holatidan eritib olmaydi. U bu xonim haqida hech narsa bilmasdi. Faqat shuni bilardiki, "Yunayted benk" singari birorta ulkan bank reklama va axborot bo'limi rahbarligi lavozimiga ayol kishini hech qachon olmagan. Aftidan, miss Kleri nufuzli doiralarda bilan yaqin aloqaga ega, buning ustiga o'zi ajoyib xodim. Biroq ayni paytda Palmer bunday dalillarga ega emasdi.

- Biror narsa desangiz-chi, axir? - murojaat qildi miss Kleriga tabassum bilan.

Miss boshini ko'tarib unga qaradi va birdan xira chehrasi yorishib ketdi: lablarida muloyim jilmayish paydo bo'ldi.

- Biror narsa? - takrorladi miss Kleri.

- O'jarlik qilmang, biror narsa deng, axir, - ta'kidladi Palmer. - Bu unchalik qiyin emas-ku. Yana biror narsa deng.

- Yana biror narsa, - takrorladi miss.

- Mana bu - boshqa gap. Endi men bilan takrorlang: Men boshqa hech qachon, oldindan o'zining roziligini olmasdan matbuot uchun Vuds Palmer haqida xabar yubormayman.

- Men boshqa hech qachon, - takrorladi ayol, - oldindan o'zining roziligini olmasdan matbuot uchun Vuds Palmer haqida xabar yubormayman, yaxshimi?

- Yaxshi. Savollar bormi?

- Bitta savol bor, - dedi miss Kleri.

- Xo'sh, qani, so'rang-chi?

- Meni qaysi kundan bo'shatasiz?

Palmer qo'llarini stolga qo'ydi.

- Nima, siz bankchilarni bilmaysizmi? - savolga savol bilan javob berdi. - Agar ssenariyda nazarda tutilmagan bo'lsa, biz hech qachon zarba bermaymiz. Siz o'yin qoidasiga amal qilsangiz, faqat nafaqaga chiqqaningizdan so'ng ishdan bo'shatamiz. - O'z so'zlarini tasdiqlash uchun Palmer bosh iring'ab qo'ydi. - Bu bizga nafaqaga to'lash uchun mo'ljallangan pulni to'lash imkonini beradi. Tushunarlimi?

Bir oz muddat xonim unga sinovchan nazar bilan qarab turdi-da:

- Sumkamni qoldirib kelibman, - dedi, - mabodo, sizda sigareta yo'qmi?

- Qayerdadir bor edi. - U cho'ntaklarini titdi, so'ng stol ustida turgan qutichani ochdi va ikki dona sigareta oldi. - Mening markam,

- dedi u kutilmaganda tushkun ovozda. Nimadandir ko'ngli g'ashga o'xshardi. - N'yu-Yorkda men haqimda hamma biladi. Hatto men chekayotgan sigareta markasini ham. Mening hayotim hamma uchun ochiq kitobday. - Palmer chaqmoqni yoqib, uning sigaretasini o't oldirdi-da, so'zida davom etdi:

- Marhamat qilib ayting-chi, YuBTKning razvedka tizimi yaxshi ishlaydimi?

- Juda yaxshi, - javob berdi xonim.

- Men amaliy xabarlarni nazarda tutayapman, - aniqlik kiritdi Palmer.

Xonim uning sigareta chekishiga qarab turdi.

- Sizning nimani nazarda tutayotganingizni tushunaman, - dedi u ko'zini Palmerning yozuv stoliga qaratib. - Sizning razvedka sohasida yangi odam emasligingiz menga yaxshi ma'lum.

- Ha, o'n besh yil burun bu ishga aloqam bo'lgan, - deb javob berdi Palmer va birdan to'xtab qoldi. - Hujjatlarimda sanalar aniq ko'rsatilgan.

Xonim tasdiqlaganday bosh iring'adi va so'radi:

- Ko'rishni xohlaysizmi?

Palmer orqasiga suyandi, bir oz yengil tortganday bo'ldi.

- Boshqa vaqt ko'rarman, - dedi u. - Qandaydir yomg'irli oqshomlarda, qiladigan boshqa ish qolmagach.

- Eng dastlabki yozuv 1945 yilga taalluqli, - xabar qildi miss Kleri.

- Aftidan, siz bu hujjatga yaqinda ko'z tashlaganga o'xshaysiz, - dedi Palmer.

- Bugungi tongni men shundan boshladim.

- Ayting-chi, kim oldin telefon qildi? Sizmi yoki Mak Bernsmi?

Xonim yengil jilmaydi. Palmer u jilmayganda og'zi chiroyli bo'lib ketishini sezdi.

- Mening YuBTKda ishlayotganimga bir yildan sal oshdi, axir. Meni shu darajada ishdan chiqarishlariga bu yetarli bo'lmasa kerak. U menga sim qoqdi.

- Siz uning savollariga javob berdingizmi?

- Albatta, - dedi xonim va sigareta kulini tilloyi kuldonga qoqdi. - Axir u bizlarga ishlayapti.

- Biroq bu hammaga ham ma'lum emas.

- Kimga-kimga-yu, lekin buni men bilishim kerak, shunday emasmi? Men bilmasam, qanday ma'nisi bor...

- Ayting-chi, - uning gapini bo'ldi Palmer, yanada ko'proq bilish maqsadida. - Siz YuBTKga ishga kirgunga qadar biror gazetada ishlaganmidingiz?

- Ha, "Star"da ishlaganman.

- Moliyaviy masalalar bilan shug'ullanganmisiz?

- Aniqrog'i bank ishlari bilan.

- Ungacha nima ish qilardingiz?

- "Tayms"da ishlardim, axborot bo'limida.

Palmer chimirildi.

- Odatda, kishilar xizmat pog'onasi bo'ylab teskari tartibda, qanday aytсам ekan, yuqorilash tartibida ko'tariladilar. Siz bo'lsangiz.

"Tayms"dan "Star"ga o'tibsiz.

- Hammada ham shunday bo'lavermaydi, - qayd qildi xonim ehtiyotkorona. - "Star"da men ko'proq pul olardim. - U bir oz jim qoldi, so'ng chuqurroq nafas olishga urinayotganday so'radi: - Mening ishim haqida tavsiyalar va fikr-mulohazalarni ko'rib qo'yishni istamaysizmi?

Yana jimlik cho'kdi. Go'yo Palmerning ulkan xonasida bepoyon bo'shliq mana shu notabiiy sukunat bilan to'lib ketganday edi.

Nihoyat Palmer jilmaydi va jimlikni buzdi.

- Men yana kerak bo'lmagan gapni aytdim, to'g'rimi?

Bu safar xonim uning tabassumiga javob qaytarmadi.

- Yo'q, sizda hammasi yaxshi bo'layapti, - dedi miss Kleri, - Holbuki, siz hech qachon jurnalist bo'lmagansiz. Lekin savolni qanday berishni juda yaxshi bilasiz. Ba'zilar bunga erishish uchun yillar sarflaydilar.

- Bu menda urush davridan qolgan odat, - tushuntirdi u quruq qilib va qo'shib qo'ydi. - Bayonot berishga ruxsat etasizmi?

Miss Kleri "marhamat" deganday qo'llarini keng yoydi. Palmer uning barmog'ida uzuk yo'qligini, barmoqlari ingichka va uzunligini payqashga ulgurdi.

- Bu yerda siz xo'jayinsiz, - javob qildi xonim.

- Ma'lum ma'noda men afsusdaman, - dedi Palmer, - chunki men bilishim kerak bo'lgan narsani so'rab o'tiribman. Lekin sizga murojaat qilarkanman, men mantiqqa amal qildim, xolos. Bularning hammasi hech qanday shaxsiy xususiyat ma'nosida emas. - U xonimga savol alomati bilan qaradi.

- Ha, - dedi miss Kleri.

- Men oldin ham bankda ishlayotgan ayolni uchratgandim, - deya sekin gap boshladi u, agar kerak bo'lsa, ayolga aytadigan gapiga tuzatish kiritishni ham o'ylab. Endi men shunga amin bo'ldimki, bankka ishga qabul qilinishlari uchun ayollar, xuddi shunday lavozimni egallab turgan erkak hamkasblariga nisbatan ancha yuqori malakaga ega bo'lishlari darkor. Lekin, baribir, o'zingiz bilganingizday, ayollar shu lavozimga tegishli miqdorda maosh olmaydilar.

- Ha, buni bilaman, - tasdiqladi miss Kleri.

- Lekin men hali hech qachon bankda reklama va axborot masalalari bilan shug'ullanayotgan ayollarni uchratmagandim. Bu masalalarni biz o'ylagandan ko'ra yaxshiroq hal qilolasiz, deb o'ylayman. - U nafasini rostlab oldi-da, - Sizga aytmoqchi bo'lgan gaplarim mana shu, - dedi.

Miss Kleri o'rnidan turdi, sonlarida buklanib qolgan tor qora yubkasini to'g'riladi. Palmer birinchi marta e'tibor berdi: bo'yi past bo'lishiga qaramay, juda xushqomat ekan. Bu unda quvonchli ishtiyoq uyg'otdi. Zamonaviy ayollarga o'xshamagan kichkinagina ayolni ko'rish qanday yoqimli.

- Siz bilan barobar ish vaqti belgilasam bo'ladimi? - so'radi xonim.

- Bemalol.

- Juda afsusdaman, - dedi xonim Palmerning ko'ziga tik qarab. - Buni qanday qilib yaxshiroq tushuntirsam ekan. Haligi, o'sha matbuot uchun xabarni oldindan siz bilan kelishib olish imkoniga ega emasdim. Umid qilamanki, sizning kelishingiz bilan ish uslubimiz ancha o'zgaradi. Lekin men yaxshi tushunaman, buning uchun vaqt kerak va bu ertagayoq ro'y bermaydi. Aftidan, men yetarli tarzda oshkora aytdim, shundaymi?

- Ha, tushunib turibman.

- Mak Bernsga kelganda esa, shuni aytishim mumkinki, men uni ko'pdan beri bilaman. Biz u bilan hamisha til topishib ketamiz, chunki jurnalistlar bilan til topishish uning vazifasidir. Boshqa qo'shadigan hech gap yo'q.

- Roziman.

- Bor gap shu, - dedi miss Kleri so'zining oxirida.

- Juda yaxshi aytdingiz, - dedi Palmer. - Bir yoki ikki kundan keyin men ketaman. Ammo bayramdan so'ng men qaytib kelgach, ko'pgina ishlar haqida meni yaxshilab xabardor qilishingizga to'g'ri keladi.

- Juda soz.

- Rahmat sizga, - dedi Palmer.

Miss Kleri eshikka qarab burildi. Qandaydir soniyalarda uning lablari sal ochildi va yana yopildi. Go'yo u nimadir demoqchi bo'ldi-yu, voz kechdi. Palmerga qarab jilmaydi-da:

- Arzimaydi, - deb eshikka qarab yurdi.

To'qqizinchi Bob

Bu yil Mehnat kuni ikkinchi sentabrga to'g'ri keladi va Jerri donolarcha qayd qilganidek, uydagi yugur-yugurni yana avj oldiradi. Missis Keyj shahardagi uyda mavjud buyumlarni yig'ishtirib taxlashga bosh-qosh bo'lish uchun Evanstonda qoldi. Viskonsindagi shahar tashqarisidagi uyni Edisning o'zi tartibga keltirdi va qulflab qo'ydi. Hozircha bu uyni hech bo'lmaganda bir yil mobaynida sotish niyatida bo'lmaganliklari uchun bu yerda hech qanday muammo tug'ilmadi. To'g'ri, bir yildan so'ng shu masala yana ko'tariladi, lekin hozir Palmer bu ishni bir oz orqaga surganidan xursand edi. Edis ikkalasi shahar atrofidan o'zlariga maqbul uy qidirib, ikki dam olish kunini sarflagan bo'lishlariga qaramay, Beshinchi avenyudan uncha uzoq bo'lmagan Yetmishinchi ko'chadagi qo'ng'ir qumtoshdan tiklangan dang'illama uyni olishga qaror qilishdi. Bunday uyning narxi yuz ming dollardan oshiq turardi, lekin Palmerning uni yarim bahosiga sotib olish imkoni bor edi.

Dang'illama uyni ko'zdan kechirish paytida uning bu qadar arzon tushishi o'z ma'nosini yo'qotdi, chunki uni ta'mirlash va qayta qurish uchun sotib olish narxichalik pul ketishi Palmerga ma'lum bo'lib qoldi. Biroq u, baribir, shu uyni sotib olishga qaror qildi va oilasi bilan o'sha dang'illama uy yaqinidagi mo'jazzgina bir mehmonxonaga ko'chib o'tdi. Edis shu yerdan qayta qurishning borishini kuzata olardi. Palmer bolalarni Bentli maktabiga joyladi. Bundan u o'zini chinakam baxtli hisoblardi. Zero, shunday jiddiy masala qiyinchiliklarsiz hal bo'lgan edi.

- Har holda, bu borada ancha omadimiz keldi, - dedi u Edisga, bir kuni ertalab bolalar maktabga ketishgach. - Qolgan hamma

narsa faqat tashvish va ko'ngilsizliklar keltirmoqda.

Edisning rangsiz tus olgan kichik-kichik ko'zlari, zo'rg'a sezilayotgan kipriklari bilan u allanarsalar yozayotgan yondaftardan asta ko'tarildi. Uning nigohi bir muddat yondaftar bilan u qo'lida ushlab turgan qahvali finjon o'rtasida daydib yurdi-da, keyin Palmerning yuzida to'xtadi. Palmer stol ortida, uning qarshisida o'tirgandi.

- Men ulardan qahvani bunchalik achchiq damlamasliklarini so'ragandim, - dedi Edis kutilmaganda. - To'g'ri, biz ikkalamiz ham qaymoqsiz qora qahvani yaxshi ko'ramiz, lekin mana bu quyuq siyohga o'xshaydi! - Keyin hech qanday mantiqsiz bir tarzda so'radi:

- Qanaqa ko'ngilsizliklar to'g'risida gapirding, azizim?

- Katta ko'ngilsizliklar haqida, albatta. Haddan tashqari achchiq qahva va shu kabilar haqida.

Xonim uncha qattiq bo'lmasa ham, lekin eshitsu bo'ladigan tarzda finjonni likopchaga urdi.

- Xo'sh, men yana qanaqa gunoh qildim? - so'radi Edis.

- Qanaqa gunoh qildim? - dedi Palmer ataylab befarq ohangda. - Hech qanaqa.

- Ertalabdan jahling chiqishiga biror sabab bo'lgandir-ku, axir.

Nima uchun ertalabdan ko'z-qoshini bo'yash uchun vaqt ajratishmaydi. U uydan chiqib ketishi bilan kipriklarini, qovog'ini bo'yashga tushadi. Shundan keyingina ko'zlari ancha jozibador bo'lib ko'rinadi. Agar Edis buni ularning uyini ta'mirlayotgan ustalar va ishchilar deb, mehmonxona darboni va xizmatchilari, kunduzlari uchratayotgan kishilari uchun qilayotgan bo'lsa, kamdan-kam ko'rayotgan eri uchun nega qilmaydi buni?

- Peshanamga biror narsa tegmabdimi, nega unga buncha qarab qolding, azizim? - so'radi Edis.

- Yo'q. Kechirasan, xayol olib qochibdi, - javob berdi eri va shoshib qahvasini oxirigacha ichdi. - Uydagi duradgorlik ishlarining ketishi yaxshimi?

- Taxta yetkazib berish ikki haftaga kechikyapti, deyishmoqda. Old devor panjarasi uchun hali ruxsat olingani yo'q. Bu borada qurilish qonunlarida qandaydir noaniqliklar bor, - javob berdi Edis.

- Me'mor nima deyapti?

- Uning ta'kidlashicha, Detroyt va Klivlendda buni qilishga izn bor emish.

- Ha, bunisi ancha yengil, - dedi Palmer stol ortidan turarkan. - Men yana Fistga, "Empayr plevud"ga telefon qilaman. Ular bank amaliyotlarini biz orqali amalga oshiradilar. Mak Berns o'zining keng tarmoqli aloqalari bilan bu ishda, ehtimol, foyda berib qolar. Edis o'zining finjoniga qora qahvadan yana biroz quyib oldi-da, mayda qultumlar bilan icha boshladi.

- Qiziq, dunyoda Mak Berns uddalay olmaydigan biror ish bormikin?

Palmer ketayotgandi, lekin to'xtadi va Edisga o'girildi. Edisning orqasidagi derazadan tushib turgan ertalabki quyosh nuri boshi atrofida ingichka tillarang sochlaridan chamber hosil qilgandi.

- Men uchun, azizam, u hamma narsani qiladi. Lekin hamma masala shundaki, jin ursin, shu paytgacha u YuBTK uchun nima qilib berdi?

- Har holda bolalarimizni Bentli maktabiga olishlariga erishdi. Axir, bu maktabga qabul qilish to'xtatilgan edi, - e'tiroz bildirdi Edis.

- Bu Berns uchun juda oddiy ish. Afsuski, YuBTK uni iltifot yuzasidangina ushlab turgani yo'q.

- Biroq ushbu iltifotlarning qadriga yetmaslik ham insofdan emas, - dedi Edis. - Birinchi vitse-prezidentning bolalari yaxshi ma'lumot olishlaridan bank ham manfaatdor, axir.

- Ha, lekin bunaqa iltifotlar bankka ancha qimmatga tushib ketmayaptimi? Bilishimcha, u yiliga qariyb ellik ming dollar oladi, - to'ng'illadi Palmer.

- Unga to'layotgan bor-yo'q maoshlaring shumi?

- Ha. Tag'in unga vakillik xarakatlari ham to'lanadi.

- Ammo, azizim, bu juda kam-ku. Axir u topib bergan pudratchi bir oyda butun ishni bajarib qo'ydi...

Palmer soatiga qaradi: sakkiz yarim. U deraza oldiga borib, ko'chaga qaradi. Bankning oltmishta mashinasidan bittasi - maxsus buyurtma bilan tayyorlangani - mehmonxona oldidagi yo'lakda, avtomobillarning safida ikkinchi bo'lib o'z yo'lovchisini kutib turardi.

- Edis, - dedi Palmer chiqib ketayotib, - ba'zan senda ham yumor hissi paydo bo'lib turishini istardim.

- Mening yumor hissiyotim juda yaxshi! - baqirib qoldi Edis uning orqasidan.

- Bunday narsalarni gapirayotganda sal-pal jilmaysang bo'lmaydimi?

- Men ba'zan jilmayib qo'yaman, - dedi Edis, qo'lida qahvasi ichib tugatilmagan finjon bilan uning orqasidan ergashib.

Bo'sh qo'li bilan Edis erining bo'yinbog'ini to'g'rilab qo'ydi. Mashinaga o'tirgach, o'zim qaytadan to'g'rilab qo'yaman, o'yladi Palmer. Chikagoda bunga beparvo qaralardi, lekin bu yerda, N'yu-Yorkda bunday pala-partishlikka yo'l qo'yib bo'lmaydi.

Palmer xotinining yonog'idan qattiq o'parkan, so'radi: - Bugun kechqurungi rejalarimiz qanday?

- Kechqurun Osborn pyesasini ko'rgani boramiz.

- Kechki ovqatga mehmonga boramizmi?

- Ha, hozir shunaqasi ma'qul, - pinagini buzmay javob berdi Edis.

- Men ushlanib qolaman, bolalarga "xayrli tun"ni ham telefonda aytсам kerak.

- Qo'rqamanki, aynan shunday bo'ladi, azizim, - dedi Edis. - Yaxshi boring.

- Hozircha...

Liftda pastga tusharkan, Palmer ko'z oldiga keltirdi: Edis oyna oldida o'tirib kipriklarini, ayniqsa qovog'i ustini astoydil bo'yamoqda. U balki Edisga nisbatan adolatsizlik qilayotgandir. Lekin, baribir, u haq. Nihoyat, shunday xulosaga kelgan Palmer, mashinaning orqa o'rindig'iga o'tirdi. Darbon mashina eshigini chaqqonlik bilan yopdi.

- Xayrli tong, ser, - dedi shofyor.

- Xayrli tong, Jimmi.

Bulutlardan tozalangan osmonda oktabr quyoshi toza nur sochardi. Tong chindan ham ajoyib, xayrli ko'rinib ketdi Palmerning ko'ziga. Bu tong unga ilhom baxsh etganday bo'ldi.

Bizning kayfiyatimiz, deya ishontirmoqchi bo'ldi u o'zini, oddiy yovuzlikdan boshqa hech narsa emas. Bunday kayfiyat undan qutulishimiz uchungina kerak. Aks holda jiddiy ishlar bilan shug'ullanish mutlaqo mumkin bo'lmay qoladi. Kayfiyatga bo'ysunish uning uchun hamisha o'zgarmas haqiqat bo'lib kelgan. Bu hodisa moddiyunlik toifasidan emas, shuning uchun ham u

irratsionaldir. Hayot esa o'z mohiyatiga ko'ra hamisha umidsiz moddiydir va agar uning ratsional mag'izi doimo aniq vujudga kelmasa-da, hech bo'lmaganda u mantiq qonunlariga bo'ysunadi.

Uning otasining eng qat'iy e'tiqodlaridan biri ham aynan shunga asoslanardi. Endi bu narsa uning ham e'tiqodiga aylandi va chuqur ildiz otgan tamoyillar, masalan, respublikachilar firqasi nomzodlariga ovoz berish, asosiy sarmoyaga teginmaslik, oq ko'ylak kiyib yurish va hokazolarda o'z ifodasini topadi. Ushbu tamoyillarning hammasi, deb o'ylardi u mashina Beshinchi avenyuga burilayotgan paytda, qat'iy ratsional mag'izga egadir. U shofyor oynasidan o'ziga yaxshilab qarab olish uchun o'rindiqdan sal siljib o'tirdi. Ko'ylak yoqasining oppoqligiga gap yo'q. Edisning qo'li bilan sal chetga surilgan bo'yinbog'ini to'g'rilab qo'ydi. So'ng o'rindiq suyanchig'iga yastanganicha mashina oynasiga nazar soldi. Keyin o'rindiqdan "Tayms" gazetasi bugungi sonini olib sarlavhalariga ko'z yugurtirib chiqdi-da, uni yana o'z joyiga qo'ydi. Bularning hammasi jonga tegdi, o'yladi u. Mak Berns bilan birgalikda bajariladigan ishdan tortib, bolalari yonida bo'lolmasligigacha unga alam qilardi. Nihoyat, Edisning o'zi, aniqrog'i, o'rtalarida vujudga kelgan munosabatlar, qo'ying-chi, bari bosh og'rig'i.

Hammasi o'z ma'nosini yo'qotdi, derdi u o'ziga-o'zi, ichki aloqalardan mahrum bo'ldi, hammasidan yomoni, juda tezlik bilan chidab bo'lmas mutaassiblikka aylanib borayotibdi. Lekin bu jarayon chindan ham endigina boshlandimi? Ehtimol u hozir his etgan narsa yillar davomida Chikagoda yashagan paytdayoq va endi N'yu-Yorkka ko'chib o'tishi mobaynida to'plangandir. Yangi turmush tarzi va o'rgangan davrasidan ajralishi uning hayotida aslida nimalar yuz berayotganini ko'rish uchun ko'zlarini kattaroq ochgandir?

N'yu-Yorkkacha bo'lgan davrda hammasi juda oddiy edi. Uydagi vaziyat, ertalablari Evanstoundan Chikagoga qatnash, oilalik hayotining o'n sakkiz yili mobaynida ishga borib kelish... Uylanishidan oldin ham Palmer shu yo'ldan qatnardi. Urush payti armiyada xizmat qilgan yillari bundan mustasno, albatta...

Palmer entikib nafas oldi-da, yana gazetaga qaradi. So'ng uni qo'lga olib, sarlavhalariga ko'z yugurtirdi. Ularni birinchi bor ko'rayotgandek diqqat bilan o'qidi. Aftidan, Yaqin Sharqdagi tanglik xavfli bosqichidan o'tib o'z yechimiga yaqinlashganga o'xshaydi.

Shu munosabat bilan birjada yugur-yugur, aksiyalarni sotish boshlansa kerak, deb o'yladi Palmer. Kunning ikkinchi yarmida esa ularning narxi tusha boshlaydi. Keyin yana aksiyalarni sotib olish talvasasi davom etadi. Bugun YuBTKda qimmatli qog'ozlar bilan shug'ullanuvchi Kliff Mergendalning kuni og'ir kechadi.

Mashina "Plaza" mehmonxonasi oldida to'xtadi. Ko'cha harakatida tiqin hosil bo'lib, mashinalar yurolmay qolgandi. Palmer gazetani o'rindiqqa ulotirdi. Shofyor uning bezovtaligini ko'rib turardi.

- Ser, sizga biror narsa kerakmi? - deb so'rardi.

Palmer tashvishlanib:

- Nima bo'ldi? - deb so'radi.

- Siz nimadir dedingizmi, ser?

- Rostdanmi? - hayron bo'ldi Palmer. Nahotki hayotimni ovoz chiqarib la'natlagan bo'lsam? - o'yladi u. Nima, men hayotimni la'natlagan bo'lishim mumkinmi? Balki o'z-o'zimmidir? Lekin faqat o'zimmimikin?

Tiqin bo'shshadi, chunki burchakda turgan politsiyachi ko'ndalang ko'chalardan keluvchi mashinalarni o'tkazib yubordi-da, Beshinchi avenyu bo'ylab harakatga yo'l ochib berdi. Palmer ketayotgan "Kadillak" quyon sakrashiga o'xshab o'rnidan otilib yurib ketdi. Bu harakat Palmerni o'rindiq orqasiga qapishtirib tashladi.

- Kechirasiz, ser.

- Tashvish qilma, Jimmi. Hayda tezroq.

Shofyor muloyim kuldi. Palmer uyalib ketdi. U kayfiyatiga berilib ketganidan o'zini noqulay sezib, buklab tashlangan gazetani qayta qo'lga oldi.

Mashina shitob bilan bankka yaqinlashib borayotgan paytda Palmer o'zicha tasavvur qildi: Kun tushlikka yaqinlashgan sayin quyosh nuri tik tushib, bankning yuqori qavatidagi oynavand xonani qizdirib yuborgandir. Hatto shiftga osilgan ulkan pardalar ham quyoshning o'tkir nurlarini to'sib qololmasa kerak.

Eh, agar ushbu tashvishlar faqat oddiy bosh og'rig'idan iborat bo'lganda edi, o'yladi Palmer, unda bu tongdan nafratlanish uchun menda qonuniy va tushunarli sabablarim bo'lishi mumkin edi. Va ikki dona aspirin xapdorisi hamma narsani joy-joyiga tushirgan bo'lur edi.

Lekin hozir unga chinakam azob berayotgan kasallikka qarshi dorini qayerdan olish mumkin? U ana shu mavhum jumboq bilan bankning markaziy darvozasiga yetib keldi. Mashinadan chiqarkan, shofyorga minnatdorlik bildirib, o'z kaliti bilan bankka olib kiruvchi yon eshikni ochdi.

O'ninchi Bob

Palmer yo'l-yo'lakay bosh irg'ab kotiba bilan salomlashib, o'z xonasiga kirib, yozuv stoli tomon yurganida soat besh daqiqasi kam to'qqiz edi. Stol yonida bir oz turgach, signal tugmachalariga ko'z yugurtirdi. Saf tortib turgan tugmachalardagi belgilar faqat undosh harflardan iborat edi. "Brkxrdt" degan yozuvli tugmacha deyarli hech qachon qariya bilan bog'lanish imkonini bermasdi. Lekin Palmer shuni yaxshi bilardiki, barcha interkom chiroqli signallarning deyarli yarmi Berkxardt tugmachalari bilan bog'liq edi. "Mrchndl" yozuvi YuBTK vitse-prezidanti va mas'ul kotibi Kliff Merchendal ismini bildirardi. U birinchi galda qimmatli qog'ozlar masalasi bilan shug'ullanar, bundan tashqari eng puldor mijozlar ishini olib borardi. Shu bilan birga u yana qimmatli qog'ozlar hamda ishonchnomalar bo'yicha boshqariladigan mol-mulk bo'limi faoliyatiga rahbarlik qilardi. "Skrtr" tugmasi esa o'z sohibiga ega emasdi, chunki Palmer kotiba vazifasini bajaradigan biror qizni tanlashga sira vaqt ajrata olmasdi. O'ng tomondagi tugmachalarda bo'lsa boshqa ikki birinchi vitse-prezidentlar: Garri Elder va Fipps Kars (ayni paytda g'aznachi ham) ismlari yozilgandi.

Palmer yozuv stoli tagidagi yashirin tugmachani bosdi. O'sha zahoti uning orqasidagi devor ilondek vishillab ochildi. Ichkarida javon ko'rindi. Palmer unga pal'to va shlyapasini ildi va devorni yana bekitdi.

Devor javonida sirli bo'linma mo'jazzina bar shaklida yasalgandi. Unda ikkita shisha, beshtacha qadah va muz solingan chelakcha bor edi. Maxfiy ravishda telefonga ulash uchun mo'ljallangan kichkinagina magnitofon ham o'sha yerda saqlanardi. Bundan ikki yil avval, jamg'arma banklari bilan olishuv paytida uni chindan ham ulashmoqchi edi. Garri Elderning ta'kidlashicha, yuqori qavatda va barcha filiallarda maxfiylik tartibi o'rnatilgandi. Ish kuni yakunida Berkxardt o'z kotibalarini savatchalardagi barcha qog'ozlarni yig'ishtirib yoqib yuborishga majbur etardi. O'sha olishuvda Berkxardt g'olib chiqdi va keyin telefonlar maxfiy

mikrofonlarga ulanmay qoldi. Aftidan, o'ylagan ishidan voz kechdi, shekilli.

Darvoqe, bu ishni bu yil qilsa ham bo'ladi, o'yladi Palmer. U o'z o'rniga o'tirdi va ertalabki pochmani ko'rishdan oldin, xonasiga ko'z yugurtirdi. Stol qarshisidagi devorda yo'lakdan olib kelingan Bark ishlagan rasm ilib qo'yilgandi.

Xonaning olis devoridagi ulkan derazasi yonida endi qora haykal turardi. U bundan yetti yil oldin quyilgan bo'lib, ularning Chikagodagi hayoti davriga taalluqli edi, o'shanda Edis uchala bolasini haykalda aks ettirish g'oyasi bilan chiqqandi. Haykal ishlangan paytda katta o'g'illari yetti, kenjasi ikki, Jerri esa hali to'rt yoshga ham to'lmagandi.

O'sha paytda Edis bolalarining yoshligini e'tiborga olib, ularni yalang'och tasvirlashga e'tiroz bildirmagandi. Palmer haykaltaroshni hozir esladi, o'sha xonimni Xanna Kerd deb atashardi. Uning haykallarida Xanna nimani tasvirlamoqchi ekanini tushunish mumkin edi. U kekxa ayolmi, boyo'g'limi yo qo'zichoqmi, xullas, nima bo'lmasin, silliqanmagan toshdan yasardi. Mana endi, oradan yetti yil o'tganidan so'ng, bu haykal Palmerga yoqa boshladi. Xanna Kerd o'z ishini tugallaganda, Edis shodligining cheki yo'q edi. Biroq oradan bir yil o'tgach, haykalni chordoqqa chiqarib tashlashdi. Uni qandaydir ko'rgazmaga vaqtinchalik berib turish uchun ba'zi-ba'zida chordoqdan olib turishardi. O'g'illarning to'ng'ichi Vudi, katta bo'lgani sari haykaldan kamchiliklar topardi, lekin kenjatoy Tommiga u juda yoqib qolgandi. Garchi bu asar "Uch farzand" degan nomga ega bo'lsa-da, Jerri uni "Dengiz tipratikonlari bazmi" deb atagandi.

Hozir haykalga qarab turib, Palmer unda tasvirlangan bolalarning qiyofalarida raqs alohidi borligini sezdi. Bundan to'rt yil muqaddam Chikagodagi tasviriy san'at instituti Kerdning haykalini oliygohga hadya qilish kerakligiga ishontirish uchun ko'p urindi. Bultur N'yu-Yorkdagi galereyalardan biri shu haykal uchun Palmerga o'n ming dollar taklif qildi. Bu haykalni yasatish uchun ketgan puldan ikki barobar oshiq edi. Biroq Xanna Kerdning ogohlantirishicha, Palmer tushundiki, hozir bu buyumning narxi ancha baland turadi. Haykal Yevropadagi tasviriy san'at ko'rgazmasida ham namoyish etildi. Ital'yan va fransuz tanqidchilari bu asar ustidan goh kulishar, goh ko'klarga ko'tarib maqtashardi. Ushbu haykal tevaragida matbuotda ko'tarilgan shov-shuv uning narxini o'n besh ming dollargacha ko'tarib yubordi.

Palmer bolalarining haykal portretini o'zining xizmat xonasiga qo'ymoqchi ekanini Edisga aytgan paytida ular o'rtasida janjal chiqdi. Ularning birgalikdagi hayotlarida, ayniqsa so'nggi yillarda bunday janjallar tez-tez bo'lib turardi. Ular garchi ataylab chiqarilmasa ham, baribir, mantiqiy asossiz kelib chiqaverardi. Edis, "bahslashuvlar" deb atagan bunday mojarolar bir necha hafta davom etdi. Nihoyat Palmer Edisdan yashirin suratda haykalni San-Fransiskodan (u yoqqa ko'rgazma uchun vaqtincha olib ketilgandi) olib kelib N'yu-Yorkdagi o'z xonasiga o'rnatdi.

Buni hamma - Berkxardt, Xanna Kerd, Zamonaviy sa'nat muzeyi, ayniqsa Mak Berns ma'qulladi. Bu borada Mak Berns ocherk yozib "Tayms"da e'lon qildi. Haykalning rasmini "Luk" jurnalida bostirdi. Bundan Edisdan bo'lak hamma mamnun edi. Palmer o'zi bilan Edis orasiga sovuqlik tushishiga shu narsa sabab bo'ldi deb ayta olmaydi. Oxir-oqibat so'nggi paytlarda ular yashayotgan vaziyatni yanada chigallashtirish mumkin emasdi.

Shu haqda o'ylar ekan, Palmer ertalabki pochta jildini olib, undagi xatlarni ko'zdan kechira boshladi. Lekin mashinada ertalabki sayri paytidagi ko'ngilsizliklarni eslab, kayfiyati buzildi.

Haykalga qarab, u haqda o'ylash unga hamisha qandaydir quvonch baxsh etardi. Eng avvalo u Palmerga bolalarni eslatardi. Bundan tashqari, haykalga qarab ruhiy madad olardi. Palmer bolalarining haykal tasviriga qaragan chog'ida undagi barcha ko'ngilsizliklar tarqab ketardi. Hozir u aynan shuni his qilayotgandi.

U stolidagi xatlar uyumi ustidan bittasini olib, o'qib ko'rdi. Xatda Long-Aylenddagi ishbilarmonlardan bir guruhi undan o'zlari huzuriga borib, jamg'arma va tijorat banklari o'rtasida avj olib ketgan kurash haqida gapirib berishni so'rashgan ekan. Keyingi xatda Palmer Kolumbiya universiteti binolari birining poydevorini qo'yish marosimida qatnashishga taklif qilishgandi. Uchinchi xatga gazetalar reportyorlari uchun har yili uyushtiriladigan ziyofatga ikkita chipta tirkab qo'yilgan ekan. Chiptalarda "joy prezidiumda" degan yozuv bor edi, demak unga so'z berilishi mumkin.

Stoldagi xatlar uyumiga qarab, bu Palmer shaxsi tevaragida N'yu-York ommasi uchun tegishli reklama shov-shuvi vujudga keltirish niyatida Mak Berns sa'y-harakatining mevasi ekanini tushunish qiyin emasdi.

Interkomning qo'ng'irog'i jiringladi. Palmer tugmachalarga qarab, Berkxardt chaqirayotganini tushundi-da, go'shakni ko'tardi.

- Xayrli tong, Leyn.

- Biror yaxshi gap bormi, Vudi? - qariyaning ovozi ancha tetik eshitildi. Bundan kechani ancha tinch o'tkazganini bilsa bo'lardi.

- Kayfiyatingiz yaxshiga o'xshaydi, - dedi Palmer. - Men esa bu yerda o'tirib xatlar uyumini titib, turli-tuman yig'ilishlarga takliflarni ko'zdan kechirayapman. Qarang, Mak Berns mening haqimda qanday qayg'urayapti.

- Biror foyda chiqarmikan?

- Long-Aylenda ma'ruza aytishga taklif etishyapti. Lekin u yerdagi omma bizga befoйда.

- U tomonlarda ommaning har qanaqasi yaxshi, - e'tiroz bildirdi qariya. - Bu judayam zarur, Vudi. Jamg'arma banklari zo'r berib o'sha yerga intilmoqdalar.

- Unda men boshqa odamlar oldida gapirganim maqbul emasmi?, - dedi Palmer. - Mak Berns u yerda ishbilarmonlarni to'playapti. Ular shundoq ham bizlar tomonda-ku.

Berkxardt mag'rurona to'ng'illadi:

- Ha, jin ursin, bizdan yuz o'girib ko'rishsin-chi...

- Men bo'lsam bizlarga zayom, qarz va boshqa har xil majburiyatlar orqali bog'liq bo'lmaganlar bilan gaplashib ko'rishni afzal bilardim, - dedi Palmer. - Boshqacha, aytganda bizdan mustaqil bo'lgan odamlar bilan...

- Buni Bernsga ayt. - Qariya bir oz jim qoldi, keyin so'radi: - U bilan yaxshi chiqishyapsanmi?

- U men uchun o'zini o'tga ham, suvga ham urishga tayyor. O'zi shunday deb ishontirdi.

- Tez-tez ko'rishib turasanmi?

- Shu hafta menga telefon qilolmasin deb oldini olib qo'yganman. Haddan tashqari tashabbuskor. Xizmatdoshlarning do'stligi o'z yo'liga, u bo'lsa, birodarlikning qarindoshlik rishtalarimi-ey...

- Faqat ehtiyot bo'l, uning g'ashiga tegma, Vudi, - sarosimaga tushdi qariya. - Xudo ko'rsatmasin, agar unga qanday munosabatda ekaningni bilib qolsa bormi... Bu greklar qanaqaligini o'zing yaxshi bilasan.

- U grek emas, livanlik, - e'tiroz bildir Palmer. - Agar uni sal bosib qo'ymasam, cho'ntagimga tushishdan ham toymaydi, uya qurib olib, xo'jayinlik qila boshlaydi. Uning qilmishlari bo'g'zimga keldi. Ketma-ket nonushtalar, tushlik, ziyofatlar, tungi klublar. Agar u bilan uchrashuvlardan bosh tortmaganimda, biror kecha to'yib uxlay olmasdim.

- Senga ayollar ham taklif qildimi?

- Bo'lmasam-chi, bir necha bor.

- Xo'sh?

- Nima, xo'sh? - keskin gapirdi Palmer. - Bu odamning qanaqaligini o'zingiz bilasiz-ku, axir, Leyn? Uning miyasi qanday tuzilganini bilasizmi? Hozirgi zamon siyosatidan saboqlar, ustiga ustak, Fillips Oppengeym uslubida pornografiya. Bunaqa shovvoz yashirincha suratlariga tushirib, qora kunga deb asrab qo'yishdan ham toymaydi.

- Shu boisdan ayollarni rad etayapsan, shundaymi? - dedi Berkxardt.

Palmer g'azablendi:

- Quloq soling, hali erta tong, siz bilan shu qadar nozik tomonlarga o'tish shartmi, Leyn.

- Gapimni qaytarib olaman, - dedi Berkxardt va jimib qoldi. - Vudi, g'ashingga tegmoqchi emasman, lekin tushun, o'zingni undan olib qochayotganingni sezmasligi kerak.

- Yo'q, albatta. U buni sezmaydi.

- Ishonching komilmi?

- Yo'q, albatta, yo'q! - g'azablendi Palmer. - Quloq soling, mendan juda ko'p narsa talab qilayotganingizni sezmayapsizmi?

- Tushunaman, - shoshib rozi bo'ldi Berkxardt. - Siz Kalkxeyn bilan uchrashdingizmi?

- Yo'q hali. Siz bu savolni kecha kechqurun ham bergandingiz.

- Biroq bugun juda serzarda bo'lib qoldikmi, Vudi!

- Ha, adashmadingiz. - Palmer bir oz jim qoldi. - Siz bilan mutlaqo ochiqchasiga gaplashmoqchiman, Leyn. - Davom etdi u jimlikdan so'ng. - Men, albatta, yaxshi tushunaman, YuBTK singari yirik bankning faoliyat doirasiga juda murakkab jarayonlar kiradi. Bu borada muayyan yo'nalishdagi ishlar tegishli mutaxassislar tomonidan olib boriladi. Bu shunday bo'lishi kerak. Lekin birinchi vitse-prezidentning ishi faqat Bern yetaklasa ergashib, son-sanoqsiz ziyofat va yig'ilishlarda nutq so'zlashdan iborat emas, deb o'ylashga asosim bor.

Har ikkalasi ham bir muddat jim qolishdi. Ertalabdan Berkxardtning ahmoqona savollari bilan buzilgan kayfiyat Palmerga ehtiyotkorlikni unutishga olib keldi. Buni o'zi ham tushunardi, lekin boshlig'ining nima deyishini kutib, baribir yaxshi natijaga erishib bo'lmasligiga ko'zi yetdi-da, jim turishning xojati yo'q, degan qarorga keldi. Qanday bo'lmasin, qari qarchig'ayga zarba berish kerak. Uning hozir shu qadar keskin tarzda aytganlari esa endi ahamiyatsiz.

- Ertalab nonushtani kim bilan qilayapsan? - so'radi Berkxardt.

- Berns bilan, albatta, yana kim bilan bo'lardi, - dedi alam bilan Palmer. - O'tgan hafta men unga uch marta rad etdim. Mening yana shunday qilishimni xohlaysizmi?

- Yo'q-yo'q, - javob qildi Berkxardt.

- Albatta, yo'q.

- Unda men senga to'g'risini aytaman, Vudi. Buni men kerak deb hisoblayman. Gap ikki narsa haqida. Birinchisi o'zingga ma'lum. Garchi o'tgan vaqt ichida buning naqadar muhimligini unutgan bo'lsang-da. Men jamg'arma banklari bilan bog'liq janjalli voqealarni nazarda tutayapman. Buning biz uchun naqadar katta ahamiyatga ega ekanini aslo unutmaslik kerak. Ochig'ini aytganda, buning hammasi senga bog'liq.

- Men unga rozimasman.

- Ko'rinish turibdi.

Palmer boshlig'ining ovozida keskin ohangni his etdi.

- Unda senga sodda shaklda tushuntirishga ruxsat ber. Bizlar, ya'ni tijorat banklari bu olishuvda yutib chiqishimiz kerak, aks holda ular bilan raqobat qilishimizga to'g'ri keladi. Bu esa bizni xonavayron qiladi. Jamg'arma banklari bizlar uchun o'tmishda ham xavf tug'dirardi. Lekin hozirgidek tahdidli emasdi. Bu yil ular g'olib kelish uchun butun imkoniyatlarini ishga solyaptilar. Odamlar, pul, rejalashtirish hammasi shunga qaratilgan. Barcha tijorat banklari bu kurashga bizning bankimiz boshchilik qilishini kutayotir. Va biz sendan dadil sa'y-harakatlarni kutmoqdamiz. Sen nima qilgan taqdiringda ham, qanchadan-qancha hujjatlarga qo'l qo'yganingda ham biz uchun senga topshirilgan asosiy ish mana shu, allaqanday o'tkinchi ishlar emas!

- Har holda bu narsa bank ishlariga bevosita daxldor emas.

- Yo'q, albatta, - rozi bo'ldi Berkxardt. - Sen uni qanday atasang: reklama, siyosatdonlik, hatto izquvarlik debmi-ey, ixtiyor o'zingda. Faqat shuni unutmaki, sen bank vakilisan, yana qanday bank va buni ko'ngildagidek amalga oshirish uchun chinakam bankir bo'lish kerak.

- Buni hamisha esda tutish unchalik oson emas. Berns bilan tungi klublarda vaqt o'tkazish bilan ovora bo'lish va u tiqishtirgan mallasochlardan qochib qutulishning o'zi bo'lmaydi.

- Xuddi ana shu meni suhatimizning ikkinchi moddasiga o'tishga majbur qiladi, - ehtiyotkorona davom etdi Berkxardt. - Bizning bankimizda o'z axloq kodeksimiz mavjud. U har bir ilg'or korxonada bo'ladi. Bu kodeks, masalan, harbiy dengiz flotidagi singari qattiqqo'l yoki yakshanbalik maktabidagidek zararsiz emas. Lekin baribir u mavjud. Biz o'z xodimlarimizdan muayyan xatti-harakat belgilarini talab qilamiz va bunday masalalarda ularga ishonamiz.

Berkxardt jim bo'ldi, Palmer qoshlarini chimirib o'z oromkursisida oldinga siljidi. Qariya nega jimib qoldi? Balki fikridan chalg'ib ketgandir? Palmer jim o'tirib, kutdi.

- Eng muhim talablarimizdan biri shundaki, xizmatchilarimizning shaxsiy muammolari ularning uyida qolsin va ishga xalaqit bermasin, - yana gapga kirdi Berkxardt.

- Shundaymi? - so'radi Palmer gap nimadaligini hali tushunmay turib.

- Biz, albatta, bunga hamisha ham muvaffaq bo'lolmasligini bilamiz, lekin shunga ishonamizki, hamma shu tartibga amal qiladi.

Ishonch bilan ayta olamanki, bu borada kamdan-kam yanglishamiz.

- Shunaqami? - takrorladi Palmer.

- Menga xushomadni bas qil, jin ursin! Nima haqida gapirayotganimni tushunib turibsan-ku, axir.

- Yo'q, tushunmayapman, - dedi qat'iy Palmer va keskin so'radi: - Sen ish vaqtida shaxsiy ishing bilan shug'ullanayapsan, demoqchisiz, shundaymi?

Unga javob berish o'rniga Berkxardt birdan gapni boshqa yoqqa burdi.

- Bilasanmi, bir vaqtlar ushbu muassasa ancha kichik, maoshlar ham juda kam bo'lgan paytlarda bizlar ham butunlay boshqacha ohangda gaplashgan bo'lardik. Masalan, men aytgan bo'lardim: "Quloq sol, Bill, bu narsaning menga mutlaqo daxli yo'q, men unga aralashishga urinmayman ham, lekin..." yoki shunga o'xshash biror narsa. Afsuski, Vudi biz juda katta ishni boshlab

qo'rganmiz, maoshlar ham shunga yarasha bo'ladi.

- Nimalar deyapsiz? - dedi hayron bo'lib Palmer.

- Ko'rayapsan-ku, bularning hammasi menda ham aks etadi, shuning uchun aralashishga majburman. Aralashmasdan ilojim yo'q. O'tmishda esa... Lekin biz o'tmishda yashayotganimiz yo'q va sening ishing biz uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega.

- Leyn, xudo haqi, aysang-chi, o'zi nima gap?

- Edis, - dedi qariya va uzoq jim qoldi.

- Edis? - so'raganday qaytardi Palmer.

- Aniqrog'i, sen Edis bilan, - javob berdi Berkxardt. Yana jimlik cho'kdi. Palmer uning og'ir nafas olayotganini eshitdi. - Bunaqasi ketmaydi, Vudi, bu telefonda aytadigan gap emas. Yaxshisi klubda gaplasha qolaylik. Aytaylik, soat beshu o'ttizda...

- E-e, yo'q, bunaqasi ketmaydi, - dedi Palmer. - Men sizni hoziroq ko'rishim kerak. Osongina qutulib ketaman deb o'ylamang.

- Demak, beshu o'ttiz.

- Leyn, men... - telefonni uzishdi.

Palmer g'azab bilan "Brkxrdt" yozuvli tugmachani bosdi. Barmog'i og'riguncha shu tarzda bosib turdi. Nihoyat, Berkxardt kotibasining ovozi eshitildi.

- Eshitaman, mister Palmer.

- Meni mister Berkxardt bilan bog'lang.

- Urinib ko'raman, ehtimol unga liftida yetib olarman.

- Urinib ko'ring! - qizga baqirib yubormaslik uchun u tishlarini qisdi, so'ng xotirjam ohangda: - Umuman, keragi yo'q, - dedi.

Palmer telefon go'shagini joyiga qo'ydi, o'rnidan turib deraza yoniga keldi. So'ng bolalari tasvirlangan haykalga qaradi. Har tarfdan yog'ilib turgan nurda farzandlarining yuzlari juda g'alati ko'rinaridi.

O'n Birinchi Bob

Palmer bankni Berns bilan uchrashuvga yigirma daqiqa kechikishni mo'ljalab tark etdi. U Beshinchi avenyu bo'ylab dadil odimlar bilan yurib borardi. Kuz quyoshining yengil nurlari siyraklashgan kashtan barglari orasidan o'tib yerga yoyilardi. Kun kutilmaganda iliq keldi. Palmer pal'tosi bilan shlyapasini ish stoli ortidagi maxfiy javonda qoldirdi. U erkalovchi yengil havodan chuqur nafas olib borardi.

Yo'l bo'ylab unga duch kelayotgan barcha qizlar unga xushro'y bo'lib ko'rinar, ularning yengil odim tashlashlari ko'zni quvnatib, dilni yayratardi. Do'konlarning ko'rgazma oynalarida hafsala bilan joylashtirilgan bashing buyumlar o'zlarini ko'z-ko'z qilardi. Palmer odatdagidan tezroq yurib Ellik birinchi ko'chaga burildi-da, ko'zi bilan N'yu-Yorkning mashhur restorani "Yigirma bir"ning lavhasini qidira boshladi. U Oltinchi avenyuga yaqinlashganda birdan restoran Ellik ikkinchi ko'chada joylashganini esladi. U to'xtab o'yladi, bu xato - o'ziga xos ogohlantirish bo'lsa kerak, Palmer qo'pol xatoga yo'l qo'yayotganga o'xshaydi.

Oltinchi avenyu muyulishida turib, o'tgan-ketganlarga qararkan, Palmer bu ko'chadagi ayollar bir mahalla narida ko'rgan xonimlardan qanchalik farq qilishi haqida o'yladi. Lekin kayfiyati nega birdaniga o'zgarib qolganiga tushunmasdi.

Uning kayfiyati tez-tez o'zgarib turishi avvaldan ma'lum edi. Uning asosiy kamchiliklaridan biri shu edi. Bundan qutulish kerak deb otasi ham ta'kidlagandi.

Palmer endi Oltinchi avenyu bo'ylab sekin, shoshmasdan yurib borardi. Bu yerdagi do'konlarning uniqqan ko'rgazma oynalarida turib qolgan buyumlar ko'zga tashlanardi. Devorlarda: "Shoshilinch, arzon sotiladi" degan yozuvlar ko'zga tashlanardi.

Otasining cheklanganligi Palmerning hamisha g'ashiga tegsa-da, oxir-oqibat u shunday xulosaga keldiki, otasiga uni o'rab turgan dunyo bilan tabiiy muomala usuli bo'lib xizmat qilayotgan muhrlar to'plami yordamida haqiqatni tiklash chindan ham ancha oson bo'larkan.

Ellik ikkinchi ko'cha muyulishida Palmer qadamini sekinlatdi va atrofga alangladi. Bu yerdagi mo'jazzgina do'koncha vaqtincha saylov mavsumi idorasiga aylantirilgan edi. Unda shahar mahkamalariga navbatdagi saylovga tayyorgarlik boshlab yuborilgandi. Do'konning devorlariga bittagina tashviqot varag'ining nusxalari yopishtirib tashlangandi. Bu suratlardan qirqta bir nusxadagi odam Palmerni tikilib turardi. Nomzod o'rta yoshlardagi bir kishi edi. "Siyosat bu sizning ishingiz!" - deya uqtirardi Palmerni shiorlar.

Palmer Ellik ikkinchi ko'cha bo'ylab horg'in holda yo'lini sharq yo'nalishida davom ettirardi. U yo'l boshidayoq o'zini qamrab olgan quvnoq kayfiyatning sabaB-bini aniqlashga urinardi. Tabiiyki, bu kayfiyatning Mak Berns bilan navbatdagi uchrashuvga hech qanday aloqasi yo'q edi. Ha, Berkxardtning ertalabki valaqB-lashining ham bunga daxli yo'q. U Palmerning "Yunayted benk" ishlaridagi hal qiluvchi roli haqida gapirdimi-ey. Va birdan Palmer tushundi, bu kayfiyat Berkxardtning Edis bilan munosabatlari masalasiga to'xtalib o'tgani tufayli edi.

U ko'chani narigi tomoniga, cho'yan panjaralariga qarab to'xtab qoldi. Panjara "Yigirma bir" restoranining old tomonini bezab turardi. Ularga arg'umoqlarni uchirib borayotgan poygachi chavandozlar tasviri o'rnatilgan edi. Gap bu yoqda ekan-da. Palmer ko'chani kesib o'tish uchun yo'lga chiqmoqchi edi-yu, g'izillab kelayotgan mashinalar oqimini o'tkazib yuborish maqsadida yo'lkaga qaytdi. Albatta, Berkxardt gapining ohangi nimanidir anglatib turar, u ham yozg'irish, ham tanbeh sifatida yangradi. Qariya na faqat Palmerning Edis bilan oilaviy munosabatlarida, ayni chog'da uning bankdagi ishga munosabatida ham tartib o'rnatishga urinardi. "Bir paytning o'zida ikki ayol bilan qanday yashash mumkinligi masalasi xususida," - kulimsiradi o'zicha Palmer.

- Mister Bernsning stoli qaysi? - so'radi u restoranga kirgach.

- Marhamat, mister e...? - bosh ofitsiant parolni kutib qoldi.

- Palmer.

- Bu yoqqa marhamat, bu yoqqa, mister Palmer. - Bosh ofitsiant ta'zim qildi-da, Palmerni ergashtirib borarkan, mister Berns bir daqiqaga chiqib ketdi, hozir qaytib keladi, dedi.

- Qaytib keladi, deyapsizmi? - so'radi Palmer oromkursiga cho'karkan. - Menga limon po'stlog'i va toza martini olib kelishsin, - dedi.

Xuddi yerni yorib chiqqanday Berns paydo bo'ldi, Palmerning yoniga o'tirdi-da, qo'lini uning yelkasiga qo'ydi.

- Xello, Vudi, - dedi u do'stona. - Sizni kutdirib qo'yganim uchun kechirasiz. - Tepada bir mijoz bilan uchrashuvim bor edi.

- Men hozirgina kelib turibman, - dedi Palmer, uning yolg'oniga pand berish uchun.

- Juda soz. Nima ichasiz?

- Men buyurtma berib qo'ydim.

Berns bosh ofitsiantning nomini aytib chaqirdi.

- Menga o'shandan bering.

- Xo'p bo'ladi, mister Berns.

- Taomnomani ham bering.

- Xo'p bo'ladi, ser.

- Bir quti "Gold fleyks" ham.

- Yaxshi, ser.

- Telefonniyam.

- Hozir, ser.

- Tezroq.

- Hozir olib kelaman, mister Berns.

- Yaxshi.

Palmer ularni qiziqish bilan kuzatib turdi.

- Ser, sizga biror narsa kerakmasmi? - so'radi bosh ofitsiant.

Yomon zarba, qayd qildi o'zicha Palmer, chunki u shu zahoti qaytariladi.

- Yo'q, tashakkur, boshqa hech narsa kerakmas, - dedi "koptokni ko'tarib berib" Berns.

- Ixtiyoringiz, ser. - Bosh ofitsiant "koptokni to'r yonida urib tushirdi". Bu halokatli zarba edi. Koptok to'g'ri uchib borib raqib oyoqlari ostiga urildi. Berns qaqshatqich zarbaga uchradi: u koptokni qaytarishga emas, hatto raketkani ko'tarishga ham ulgurmad. Bosh ofitsiant tantanavor jo'navordi. Bernsning sarg'ish ko'zlarida esa yovuzlik barq urdi. U Palmerga o'girildi, yovuz chaqin esa nigohida uzoq vaqt yonib turdi.

- O'ylashimcha, Long-Aylend ishbiarmonlari huzurida so'zlashga taklif etilganim, - dedi keskin ohangda Palmer, - u yerda ko'plab odam to'planishini ta'minlamaydi.

Berns unga tashvish bilan qarab, so'radi:

- Nega unday deyapsiz?

Ofitsiant ularga martini olib keldi, qadahlarni stolga qo'yib, orqasiga qaytdi.

- O'sha odamlar shundoq ham bizlar tomonda, - javob berdi Palmer. - Bizga esa hali ishonitirishimiz lozim bo'lgan kishilar kerak.

- Ishbiarmon doiralar vakillari siz tomonda ekanini qayoqdan bila qoldingiz?

Yana bir ofitsiant paydo bo'ldi va taomnomani berib ketdi.

- Chunki tijorat banklari o'sha ishbiarmonlarni bizning cho'ntagimizga o'zlari solib qo'yidilar, - tushuntirdi unga Palmer. - Ular o'zlarining bank amaliyotlarini biz orqali amalga oshirmoqdalar. Ular yana qayerda bank hisobi ochishlari mumkin? Bizlardan esa ular o'zlariga zarur bo'lgan zayomlarni oladilar. Demak, ular bizlarsiz yashay olmaydilar.

- Biroq ularning kun ko'rayotgan garov qo'yilgan pullari jamg'arma banklarida saqlanadi, - e'tiroz bildirdi Berns.

Shu payt uchinchi ofitsiant paydo bo'ldi, u "Gold fleyks" sigareta olib kelgandi. Berns na ofitsiantga, na sigaretasiga e'tibor qildi.

- Lekin bu masalani hal qilmaydi, - dedi Palmer. - Garovga pul qo'yish uzoq muddatli bitim, uni o'zboshimchalik bilan o'zgartirish mumkin emas. Jamg'arma banklari istagan odamning boshiga tushirish uchun ulardan foydalana olmaydi.

- Lekin bordi-yu, ularda garov pullardan ur to'qmoq sifatida foydalanish imkoni paydo bo'lsa, uni shu yildayoq ishga soladilar, dedi Berns.

To'rtinchi ofitsiant keldi, uning qo'lida telefon bor edi. U telefonni Palmerning tepasidagi uyaga uladi. Berns xo'mrayib telefonga qaradi.

- Nahotki biz hozir aynan ish haqida gaplashsak? - so'radi u.

- Ha, biz ko'p narsani muhokama qilishimiz kerak, - javob berdi Palmer.

- Vudi, bir necha daqiqaga bo'lsa ham qo'yib tur o'sha ishingni. Kel, avvaliga ichaylik. Bugun judayam bo'g'ilib ketdim.

- Nima, ertalab qiyin bo'ldimi?

- Ertalab emas, butun tunni uyqusiz o'tkazdim. Ertalab soat oltida yotdim, ikki soatgina mizg'ib oldim. Keyin Vik Kalxeyn bilan nonushta qilgani yugurdim.

- Ha-ya, Katta Vik bilan uchrashuvda siz xo'rozqandday bo'lishingiz kerak.

Berns qoshlarini chimirdi.

- Iltimos, uni bunday atama. Mana besh yildirki ommaning bu laqabni unutishiga urinayapman.

- Nima, eshitiishi yomonmi?

- Yo'q, laqab u haqda yomon tasavvur beradi. U ko'proq katta shaharning siyosiy korchalonlariga mos keladi.

- Nega endi, u chindan ham katta, ismi ham Vik, shubhasiz, u haqiqiy siyosiy xo'jayin.

- Hamma balo shundaki, u bunaqa emas, - dedi Berns.

- Bo'lmagan gapni qo'ying!

- Siyosiy xo'jayinlar endi umuman yo'q. Bunday zotlar Ikkinchi jahon urushida qirilib ketdi, - ta'kidladi Berns.

- Jiddiy gapirayapsizmi?

- Albatta. Aytimg-chi, hozir kim Tvid, Pendergast va Krouner singari kishilar bilan tenglasha oladi? Unaqalarni hozir uchratib bo'psiz!

- Baribir, unaqalar bor hozir ham.

- Kim axir? Chikagolik Jek Arveyemi? I-e, uning obro'sini bir paytlar mashhur bo'lgan Ed Kelli yoki Bill Tompson obro'si bilan solishtirib bo'ladimi? Yoxud N'yu-York korchaloni Karmin de Sapiomi? Uning guruhi Tammani urug'i bilan amerikaliklarning demokratik harakat uchun tashkiloti o'rtasida adoyi tamom bo'layapti. Bu de Sapiro uchun halokat bilan tugaydi.

- Shunga qaramay, - so'zida turib oldi Palmer. - Agar biron narsaga erishmoqchi bo'lsangiz, aynan Vik singari odamga murojaat qiling. Faqat o'shagina sizga kerak bo'lgan narsani muhayyo qilish imkoniga egadir.

Berns yelkalarini qisdi-da martini to'latilgan qadahni ko'tardi.

- Sizning sog'ligingiz uchun, - dedi u.

- Salomat bo'ling, - dedi Palmer.

Bir muncha muddat indamay ichishdi.

- O'ylashimcha, - deya so'z boshlagan Berns to'xtab, sharobdan bir qultum ichdi-da, davom etdi, - o'ylashimcha, hozir sizning siyosiy ma'lumot olishingizning ayni payti, Vudi.
- Nahotki men siyosatni shunchalik yomon bilsam?
- Yo'q, albatta. Siz siyosat - bu hukumat o'z harakatida amal qiladigan narsadir, deydigan holatda emassiz.
- Axir, bu shunday emasmi?
- Yo'q. Aslo bunaqa emas. - Berns ingliz sigaretasini ochdi, quti ichidan bir donasini oldi, unga o'ylanib qarab turdi-da, dedi:
- Siyosat pul undirish usulidir, nufuzli shaxs bo'lish yo'lidir.
- Lekin ayni paytda hukumat o'z sa'y-harakatlarida siyosatdan foydalanadi.
- ВЪ”Bunday sa'y-harakatlar - siyosatning faqat qo'shimcha mahsulotidir, - dedi Berns. - Uning haqiqiy ishi esa pul topishdir.
- O'ta surbetlik.
- Nima qilibdi, - ishshaydi Berns. - Agar surbetlik menga har bir narsani ularni haqiqiy rangida ko'rish imkonini bersa, men e'tiroz qilmayman.
- U sigaretani tutatib olish uchun engashdi va o't oldirgichdan chaqnagan olov uning ignatugmasidagi qimmatbaho tosh qirralarida yarqirab ketdi.
- Har qanday biznesda bo'lgani singari, - Berns og'zidan chiqargan tutunni qo'li bilan haydadi, - siyosat kelishuvning harakatlantiruvchi kuchidir. Faqat siyosatda uni kontrakt deyishadi. Aslida bu so'z boshqa amaliy sohalarida unga berilayotgan ahamiyatga uncha mos kelmaydi. Kelishuv... Bitim... U jim qoldi va xira yoritilgan zalga ko'z yugurtirdi: - Vik bilan nonushtaga tayyorlanayotib, men uchta ana shunday bitim tayyorladim. Mening sobiq okrugim Bronksda yosh yigit ishga muhtoj. Bu bitta bitim. Kelgusi oyda shtatda yo'rg'a otlar sinovi o'tkaziladi. Vikdan ana shu sinovda faxriy mehmon sifatida qatnashishni so'rashayapti. Bu ikkinchi bitim. Mening bir oshnamning do'sti do'kon ochmoqchi bo'layapti, u iloji boricha tezroq litsenziya olmoqchi. Bu uchinchi bitim.
- Bularning hammasi uncha murakkab emasga o'xshaydi, - dedi Palmer.
- Albatta, yo'q. Endi bu yog'ini eshiting. O'z navbatida Vik ham menga ikkita ahdnoma tayyorladi. U yangi katolik kollejlarning binolaridan biri uning otasining nomi bilan atalishini xohlayapti. Bu uning birinchi bitimi. Nimani aytayotganimni tushunayapsizmi?
- Bo'lmasam-chi.
- Shunday qilib, fikrimga e'tibor bering. Ish murakkablashib borayapti. Hozirgina beshta bitim haqida gapirib o'tdik. Keling, shulardan bittasini tahlil qilib ko'raylik. Masalan, birja aksiyalari bilan bog'liq bitimni olaylik. Vikdan topshiriq olgach, men o'z dallolimga sim choqaman. Aksiyalar narxi haqida nima bilishini so'rayman. Shu tariqa, u endi men bilan bitim tuzadi. Tasavvur qilingki, u bitim tufayli yuzaga kelgan majburiyatlarini bajara olmaydi. Lekin men o'z majburiyatlarimni bajarishim kerak va men yangicha yo'l tutaman - bizni aksiyasi qiziqtirayotgan kompaniyaning vitse-prezidentiga telefon qilib, ziyofatda uchrashaylik deb kelishib olaman. Bu mazkur bitimning ikkinchi bosqichi deylik. Undan aniq javob olish uchun men o'z navbatimda uning bir xizmatini o'rniga qo'yishim lozim. Biroq nima bilan? Hozircha hech qanday tasavvurga ega emasman. Ziyofatni faqat bir narsani aniqlash uchun uyushtiraman, uning ko'nglini nima bilan ovlash mumkin? Balki unga mashinasi uchun qandaydir maxsus oyna kerakdir? Yoki u qaysidir faxriy lavozimni egallash niyatidadir? Ehtimol, poygaga ruxsatnoma olish ilinjidadir yoki biror mallasoch malak bilan tanishishni istar? Biroq shunday bo'lishi ham mumkinki, u mening asosiy savolimga javob berish uchun imkoni bo'lmas. Bu savolni unga hali berganimcha yo'q. Shuning uchun bir yo'la gazetalaridan birining birja yangiliklari bo'limi muharririga telefon qilaman. Axir u ko'p narsani eshitadi va biladi. Lekin undan kerakli axborotni olish uchun, uning o'rniga o'sha muharrirga qandaydir boshqa masala bo'yicha xabar izlab topish lozim. Bu nimani bildirishini tushunasizmi? Vik bilan bitta ana shunday kelishuvning o'zi yana uchta qo'shimcha bitimga yo'l ochadi.
- Ha, bu yerda hammasi ayyorona uyg'unlashib ketyapti, - dedi Palmer.
- E-e, bu hali oddiy narsalar. Endi o'z do'koni uchun litsenziya olishga harakat qilayotgan odamning taqdiriga daxldor bitimni olib ko'raylik.
- Bu Kalxeyn uchun uncha murakkab emas.
- Siz buni murakkab emas, deb hisoblaysizmi? Keling, tahlil qilamiz. Eng avvalo Kalxeyn shu maqsadga erishish uchun biror kuch-g'ayrat sarflashi kerakmi, deb o'ylab ko'rish kerak. Men unga faqat kelishuv do'stimning oshnasi uchun zarur ekanini aytdim, biroq undan bu bitim men uchun qanchalik zarurligini ataylab yashirdim. Buning sababi juda oddiy. Bu mening do'stimga - yirik va nufuzli mijozimga kerak! Litsenziyaga muhtoj bo'lgan odam esa, do'stimning xotiniga amakivachcha bo'ladi. Agar amakivachcha litsenziyani olsa, bu mening mijozim uchun jiddiy yengillik tug'diradi va bu uchun mendan cheksiz xursand bo'ladi. Hammadan muhimi shundaki, u mening firmam bilan kelgusi oy uchun kontrakti yangidan tuzadi. Bu, bilsangiz, ellik ming daromad keltiruvchi mijozdir. Lekin agar Vik mening qanchalik manfaatdor ekanimni bilsa, u mening iltimosimni yirik bitimlar sirasiga kiritadi. Unda men u bilan kattaroq hisob-kitob qilishimga to'g'ri keladi.
- Men shubha ham qilmagandimki, siz...
- Vudi, men hali asosiy aytganimcha yo'q. Bularning hammasi shu qadar aralash-quralash bo'lib ketganki... litsenziya masalasida bunchalik jon kuydirish shartmikin, buni Vikning o'zi hal qilishi kerak. Mening iltimosim unga qanchaga tushishini hali aniqlash lozim. Men uning eski, qadrdon do'stiman. Ko'p jihatdan bir-birimizga bog'liqmiz. Shu boisdan u, balki biror narsa qilishga urinib ko'rar.
- Shunday bo'lishi ham mumkinki, siz bu litsenziyani ololmaysiz, shundaymi? - so'radi Palmer.
- Ehtimol. Men aynan shunday bo'ladi deyayotganim yo'q. Lekin shunday bo'lishi ham mumkin, deb o'ylayapman. Bu o'rinda men tavakkal qilaman. Ayni shu paytda men Vikka majbur bo'lmaslikni afzal ko'raman.
- Nega endi ayni shu paytda? - so'radi Palmer.
- Bu haqda keyin aytaman, - va'da berdi Berns. - Endi Vik mening iltimosimni bajarishga halol urinib ko'radi deb faraz qilaylik. Ehtimol, Vik...
- To'xtang-chi, - uning gapini bo'ldi Palmer, - boshim gangib qoldi.
- Mayli. Bu litsenziyani o'tkazish uchun Vikning turli-tuman usullari bor. Xo'p, siyosat masalalari bo'yicha birinchi saboqqa shuning o'zi yetarli.
- Demak, bugun ertalab sizlar beshta kelishuvni muhokama qildingiz, a?
- Ha, beshta. Lekin ular bajarilguncha yana o'n beshta qo'shimcha bitim paydo bo'ladi...

- I-e, bu geometrik progressiya-ku! Uning oxiri bormi?
- Ular sira tugamaydi, - javob berdi Berns. - Siyosiy bitimlar tug'iladi va ko'payaveradi, ularning har biri o'z navbatida ikkita yoki uchta yangisini vujudga keltiradi. Shu tariqa, har kuni o'nta bitim tuzishimga to'g'ri keladi. Bir hafta davomida u oltmishtaga yetadi. Ular o'z navbatida yuz elliktaga yaqin yangi ahdlashuvlarni vujudga keltiradi... lekin unutmangki, buning hammasini bir o'zim qilaman. Bir so'z bilan aytganda, men katta tomoshada markaziy siymoman...
- Naqadar ta'sirli, - ming'irladi Palmer sharobni simirarkan. - Bu shahar puchmoqlarida shunday narsalar yuz bermoqdaki, bularni inson ongi qamrab olishga qodir emas!
- Ha, anchagina jo'shqin joy, - rozi bo'ldi Berns. - Men o'z umrimning o'n yilini Gollivud deb ataluvchi yanada quvnoqroq shaharga sarfladim, lekin hozir dadil aytishim mumkinki, ular hozir qilinayotganlarga nisbatan bolalar o'yinchoqlari edi. - Berns o'g'irilib qaradi, barmog'ini shaqillatib, boshini irg'ab, yonidan o'tayotgan ofitsiantga dedi:
- Biror yaxshi narsa bormi, Genri?
- Qaynatilgan ajoyib mol go'shti bor, mister Berns!
- Juda soz. Faqat yerqalampir qaylasi bilan. Siz-chi, nima xohlaysiz, Vudi?
- Yasmiq sho'rva, - dedi Palmer. - yana haligi, nima edi...
- Rostbifli sendvich, - dedi Berns.
- Ha, shu yaxshi bo'lardi.
- Javdar nonli sendvich, Genri, - buyurtma berdi Berns ofitsiantga. - martinidan yana olib keling.
Berns istagan narsasi - hokimiyat, pul, xotinlar bilan maqtanishi mumkin edi. Hayotda bulardan boshqa yana biror narsa bormidi o'zi? E, ha, aytmoqchi, xudo ham bor edi.
Kutilmaganda Palmer Bernsdan so'rab qoldi:
- Ayting-chi, hayotdagi barcha quvonchlar uchun hali hisob-kitob qilinishiga ishonasizmi?
Berns o'g'irilib, Palmerga tik qaradi. Uning ko'zlari ehtiyotkorlik bilan Palmerga nazar soldi.
- Hisob-kitob qilish? - qayta so'radi u. - Nima demoqchisiz, men uncha tushunmayapman.
- E, shunchaki, bir gap kelib qoldi-da.
- O'ylaganingizni ayting, endi!
O'ylamasdan aytgan gaplari uchun Palmerning o'zidan jahli chiqib, qo'lini siltab qo'ya qoldi.
- Oddiy gap. Agar hayotda biror yaxshi narsaga erishsang, buning uchun odatda, keyin tovon to'lashingga to'g'ri keladi, deb o'yladim.
- Meni kechirasiz-u, Vudi, - dedi Berns qo'lini Palmerga tekkizib, - lekin hozir siz mening otamga o'xshab gapirayapsiz...
- Qiziq. Mening otam ham nuqul shuni uqtirardilar.
- Mohiyati jihatidan bu musulmonlar tamoyili: Oллоh - Qahrli ilohdir.
- Kal'vinchilar xudosi ham shunday.
Berns g'alati ishshshaydi, go'yo ular ikkalasi ham hozir bir-biri haqida ko'ngilsiz biror narsani bilib olganday bo'ldilar.
- Aftidan, xudo ikkalamizda ham bittaga o'xshaydi, - dedi u kulimsirab.
- Biroq siz mening savolimga javob bermadingiz? - eslatdi Palmer.
- Men unga qanday javob berishni bilmayman. Siyosatda ish qandayligini yaxshi bilaman. U yerda olayotgan har bir narsang uchun to'lashing kerak, Vudi. Bu katta bozorga o'xshaydi. Unda hamma savdo qiladi va ayirboshlaydi. Biror narsa olmoqchimisan? Boshqasi istayotgan narsani unga topib ber.
Palmer Bernsning ingliz sigaretasini olib, darhol gugurt chaqdi, Bernsga o'z chaqmoq toshini yoqishga imkon bermadi.
- Agar bu shunday bo'lsa, men tushunmay turibman, nima uchun siz hozir Vik Kalkeynga tazyiq o'tkazmayapsiz, toki u buni yirik kelishuv deb baholasin. - Palmer sigaretani zo'r berib so'rди va muncha bo'sh bo'lmasa bu, deb o'yladi, xuddi ichingga qizitilgan havoni tortayotganga o'xshaysan.
- Men bu kelishuvni asrayapman, do'stim.
- Nima uchun?
- Siz uchun, azizim, - javob berdi Berns va uning lablari alam bilan qisildi. - Faqat siz uchun.

O'n Ikkinchi Bob

Palmer "Yigirma bir" restoranidan Ist Rivergacha piyoda yurdi va Birlashgan Millatlar Tashkiloti binosidan shimolroqdagi mo'jazgina sayribog'da bir oz o'tirib dam oldi. Shundagina u oyoqlari og'riyotganini his qildi.
Uning Mak Berns bilan tushlik qilishi hali boshlanmasdan turib, to'satdan uzilib qoldi. Ofitsiant buyurilgan ovqatlarni keltirib, endi likopchalarga qo'yayotganda telefon jiringlab qoldi. Bernsni qayergadir shoshilinch chaqirib qolishdi. U Palmerga taassuf bildirdi-da, kechirim so'rab jo'nab qoldi.
- Yarim soatdan oshmay qaytaman, - deya ishontirdi u Palmerni.
Yigirma daqiqa davomida Palmer dasturxonaga tortilgan ovqatlarni tanovul qildi, keyin restorandan chiqib, daryogacha sayr qilib, olti mahallani kesib o'tdi. Kuz bo'lishiga qaramay, havo iliqqina edi, shaharni qoplab turgan bulut quyosh nurini ancha yumshatgandi. Esayotgan yengil shamol daryo yuzasini jimirlatardi. Shatakchi kema ko'pikli iz qoldirib suzib o'tdi. Palmer uni nigohi bilan kuzatib qoldi.
Toza shamol uning chekkasidagi sochlarini silab o'tdi. U birdan o'zini yengil, erkin his qildi. U o'ng'ayroq o'tirib olib, BMT Kotibiyati binosi sahnida bir-birini suratga olayotgan sayyohlarni tomosha qila boshladi.
Oilasi N'yu-Yorkka ko'chib kelganidan beri u birinchi marta o'zi xohlagan narsani qildi. Odatda, uning ish kuni kimdir tomonidan belgilangan bitmas-tuganmas konferensiyalar, tushliklar, ziyofatlar, turli qo'mitalarning majlislari, amaliy strategiya masalalari bo'yicha uchrashuvlar, ma'ruzalar, reportyorlar bilan muloqotlar, qo'l qisib ko'rishishlar va suhbatlardan iborat bo'lardi. Bunday suhbatlar uning hiqildog'iga kelgandi.
Uning ishdan tashqarigi hayoti ertalablari oilasi davrasida nonushta qilayotib, teatrlarga borish, dam olish kunlarini Edisning qarindoshi Jeyning Roklendkountidagi uyida qanday o'tkazishi haqida borardi. Qolgan vaqti turli-tuman marosim tadbirlarida o'tardi. Ana shunday tadbirlarni, turli ko'ngilochar o'yinlarda bolalari, xotini bilan o'tgan shirin onlarini eslab ketdi...
Palmer Ozodlik haykalini miriqib tomosha qilish, Fulton baliq bozorida aylanish, Empayr steyt bilding tomiga chiqib atrofni kuzatish ham xalalqit bermasdi, degan qarorga keldi. Lekin gap bunda emasdi. Uning o'zi uchun yangi bo'lgan bu shaharda

aylangisi kelardi...

- ... bir marhamat qilolmaysizmi? - jarangladi uning tepasida ayol ovozi.

Palmer seskanib, boshini ko'tardi-da, ko'zlarini tepasida nimalardir deya yotgan ayolga tikdi.

- Kechirasiz, nima dedingiz? - so'radi Palmer.

- E-e, bu juda oson. Siz mana bu yerga qaraysiz, keyin mana bu tugmachani bosasiz, - dedi ayol.

U o'zidan nima istashayotganini nihoyat tushunib, asta o'rnidan turdi. Oldida turgan ayol undan eri va qizchasi bilan birga suratga tushirishni so'rayotgandi. Palmer "mayli" deganday bosh iring'ab, uning qo'lidan fotoapparatni oldi.

- Biz suratda BMT binosi ham ko'rinib turishini xohlaymiz, - dedi ayol va sochlarini to'g'rilaganicha eri bilan qizi yoniga shoshildi.

Palmer fotoapparatni to'g'rilab, endi tugmachani bosaman deganda:

- To'xtang, - deb baqirdi ayol va qizchasining yelkasiga turtdi. - Jilmayib tur, qaddingni rostla va jilmayib tur.

Palmer kutib turdi. U bu narsa qizchani joniga tekkanini payqadi. Otasi uyalinqirab turardi. O'zini tutishidan, "meni tajovuzkor xotinimga o'xshatma" degani sezilib turardi. Qizcha nihoyat o'zini bosib oldi, tabassum qildi va Palmer "shirq" etib tugmachani bosdi.

- Tashakkur! - qichqirdi ayol. Qizchasini qo'lga ko'tarib olgan eri yuzini xotining orqasiga yashirib, minnatdorlik bildirdi.

Ayol fotoapparatni olarkan, Palmerga shunday iliqlik tabassum hadya etdiki, u o'zini juda noqulay sezdi.

- Arzimaydi, marhamat, - dedi ming'irlab va o'zini yengil his etib o'rindiqqa cho'kdi.

Palmer ularning Birinchi avenyu tomon yurishayotganini ko'rib turardi, lekin ayol zo'r berib chapga, BMT binosi tomon intilardi. Erkak qo'li bilan o'ng tomonni ko'rsatib, o'jarlik bilan o'sha yoqqa yurardi.

"Mana oilaviy qalblar mushtarakligi", - o'ylardi Palmer ular ketidan qarab. Ular o'zaro bahslashib va imo-ishora qilganicha ko'zdan g'oyib bo'ldilar. Faqat qizchani qichqiriqlariga ancha vaqt eshitilib turdi. Ular sayyohlar to'dasiga aralashib, butunlay ko'rinmay ketdilar...

Palmer o'girildi-da, nigohini daryoga qarattirdi. Shatakchi kemandi ko'pikli izi hanuz tarqalmagan va daryo yuzida qalqib turardi.

Manfaatlar mushtarakligi, birdamlik, o'yladi yana Palmer. Oddiy hayvoniy hirs, arzimas unsurdan biror arzigulik narsa yaratishga intilish. Bizni o'rab turgan hamma narsa ikkinchi darajali unsurga aylanadi, kundan-kunga yomonlashib boradi. Bu qanchalik tez yuz berayotganini hech kim sezmaydi ham, o'ylardi Palmer. Mahsulotlar sifati tushib ketyapti, arzonroq bo'lsa bo'lgani, tezroq sotilsa bas. Ajablanarlisi shundaki, bundan hech kim shikoyat qilmaydi. Buni hech kim sezmayotganga o'xshaydi.

Odamlar televizorlarini qanday sozlashlarini kuzatishning o'zi kifoya, fikr yuritardi Palmer. Televizordagi ko'plab quloqlar nimaga xizmat qilishini hech kim o'ylab ko'rmaydi. Shuning uchun ham televizor ekranidagi tasvirlar qing'ir-qiyshiq, goh yorug', goh qorong'i ko'rinadi. Ana shu quloqlar yordamida biror narsa qilish mumkin, lekin sozlay boshlasang, haligi yomon va xira tasvirlar ham o'chib qo'ya qoladi. Yaxshisi, unga tegmagan, qulog'ini buramagan ma'qul. Baribir, bir yildan so'ng televizorning yangi rusumdagilari chiqadi, yangi, "aqli" antennalar paydo bo'ladi. Tashvishlanish shartmi?

Palmer cho'ntagidan sigareta olib, maza qilib chekdi, uni o'rab turgan toza havoga tamaki tutunini purkadi. Biroq yengil shabada shu zahotiyog uni tarqatib yubordi.

Kayfiyatni sozlab olish kerak, o'yladi Palmer. Kayfiyatga berilib ketsa bo'lmaydi. U o'rnidan turdi, sigaretani yerga tashladi, poshnasi bilan bosib o'chirdi-da, Birinchi avenyu bo'ylab shaharning ishbilarmonlar mahallasiga qarab yurdi. Berkxardt bilan uchrashuv gacha hali ikki soat bor edi. Bemalol shaharni sayr qilib, istagan narsasini ko'rishga vaqt yetarli.

Shunday qilish o'rniga, Palmer BMT binosiga borib, avtomat telefondan bankka sim qoqdi.

- Mister Palmer, biz anchadan beri sizni izlayapmiz, - javob berdi mallasoch kotiba. Uning ovozida ehtirom bilan birga g'azablanish ohangi ham bor edi.

Uni eshita turib, Palmer o'ziga shaxsiy kotiba yollash kerak, degan qarorga keldi. Qandaydir ellik yoshlardagi oilali ayol bo'lgani ma'qul. U mening manfaatlarimni himoya qilishi mumkin.

- Men bo'limlarimiz ishini tekshirgani borgandim, - javob berdi Palmer va shu zahotiyog aldashimga hojat bormidi o'zi, deb hayron bo'ldi.

- Shunaqami, kechirasiz, - dedi kotiba qiz. Uning javobi ohangidan Palmer shuni tushundiki, uning yo'qligiga zarur sabab borligidan kotiba xursand bo'ldi. - Janob Berns besh marta telefon qildi, - davom etdi kotiba, "besh" so'ziga urg'u berib.

- Uning o'zi telefon qildimi?

- Ha, shaxsan o'zi besh marta telefon qildi, - dedi kotiba qiz.

- Agar u yana telefon qilsa, unga tushuntiringlar, men hozir bandman. Yo'l-yo'lakay u bilan bog'lanaman. Soat beshlarda yoki yaxshisi beshu o'n beshlarda meni "Yunion lig" klubidan topishlari mumkin.

- Mister Berkxardt bilan birgami, - qo'shimcha qildi kotiba, - Sizga mashinangiz kerak bo'lmaydimi?

- Yo'q, yana qanaqa gaplar?

- Kunduzgi ikkinchi va uchinchi pochta olindi.

- Jiddiy gap bormi?

- Men pochta ochganim yo'q, mister Palmer.

- Mayli. Yana nima?

- Qandaydir mister Lumis qo'ng'iroq qildi.

- Jozef Lumismi?

- Uning kotibi. U keyinroq yana telefon qilaman, dedi.

- Unga ham klubdaligimizni ayting. Bori shumi?

- Tag'in mister Merchendaldan memorandum olindi.

Palmer ko'zini yumib, "uf"ladi, jahli chiqqanini bildirmaslikka urindi. Kotiba qizdan g'azablanishi uchun hech qanday asos yo'q edi. U o'z majburiyatini sidqidildan bajarayotgandi.

- Rahmat sizga, - dedi u. - Men boshqa telefon qilmayman. Agar biror shoshilinch narsa bo'lsa meni "Yunion lig" klubidan topasiz.

Palmer go'shakni ildi, avtomatga yana tanga tashladi-da, uy telefoni raqamini terdi. Go'shakdan ayol ovozi eshitildi.

- Edis? - so'radi Palmer.

- Salom, dada.

- Jerri, oying qanilar?

- Yangi uyimizda, ishchilarga nima qilish kerakligini tushuntirayaptilar.
- A-a, shunaqami? Jerri, Bentlida seni nimalarga o'rgatishayapti o'zi?
- Nimagayam o'rgatishardi, o'lguday zerikarli!
- Unda oddiy maktabda o'qiganing ma'qul emasmi? Qaytaga ancha arzonga tushardi. Seni o'sha yoqqa o'tkazib qo'yaymi?
- Rostdanmi? Jiddiy aytayapsizmi, dada? - xitob qildi Jerri. - Juda zo'r-ku! Esini yegan morfiychilar va cho'ntagida pichoq olib yuruvchi bezorilar bilan bir maktabga borish! Qanday yaxshi! Unda men o'sha yerda o'qishni boshlayman.
- Oyingga berib qo'yish uchun yozib ol: Men bugun bir oz kech qolaman. Berkxardt bilan klubda uchrashuvim bor ...
- Dada? - go'shakdan katta o'g'lining ovozi eshtildi. - Marhamat qilib ayting-chi, "Yunayted benk" hisobidagi pulning miqdori "Benk of Amerika"nikidan qancha oshiq.
Kutilmagan bunday savoldan Palmerning g'azabi qaynab ketdi.
- Senga nima bo'ldi? Banklardan birini yoki ikkalasini ham qo'lga kiritmoqchimisani?
- Bu menga maktab uchun kerak. Men iqtisodiy mavzuda insho yozmoqchiman.
- Insho "Men bilgan banklar" degan mavzuda bo'ladi, dada, - gapga aralashdi Jerri.
- Men hozir senga bankdagi vaziyatni aniq aytolmayman, - javob berdi Palmer o'g'luga. - Lekin manzara taxminan shunday: "Benk of Amerika"ning hozir to'qqiz milliard besh yuz million miqdorida puli bor, bizda esa, taxminan, o'n bir milliardga yaqin. Men faqat qo'yilgan pullarni nazarda tutayapman. Aktivlar bilan sarmoyamiz miqdori o'n ikki milliarddan oshadi.
- "Cheyz Manxetten"da-chi?
- Yetti milliardga yaqin.
- "Fyorst neshnl siti benk"da-chi?
- Bundan sal kamroq.
- Sen kecha mendan olgan o'n sentni qaytarib berganing yo'q, - eslatdi akasiga Jerri.
- "Menyufekchers benk", va "Kemikl benk"larda ahvol qanaqa?
- Ularning har biri uch milliarddan ancha kamroq mablag'ga ega. Nega endi sen singlingdan qarzga pul olayapsan.
- Yana qarzni qaytarib bermayapsan, - dedi Jerri.
- Chunki men inqirozga uchradim, - tushuntirdi Vudi.
- Vudi chindan ham lapashangga aylanib borayapti, - akasining gapini bo'ldi Jerri. - Uyga qachon kelasiz, dada?
- Bugun sal kechroq boraman, - dedi Palmer.
- Mening soat to'qqizda yotishimni bilasiz. Uxlab qolmasimdan yetib keling.
- Albatta, vaqtlroq boraman.
- Qanday yaxshi, - qichqirdi Jerri, - hozircha, dada! - Shu zahoti Vudining ovozi yangradi: - Dada, men hazillashayotganim yo'q...
- Qaytib borganimda gaplashamiz. Xayr, - o'g'lining gapini bo'ldi Palmer. Telefon hujrasidan chiqarkan, yonidan o'tib ketayotgan odamlar oqimini kuzatib turib qoldi. Ularning harakati tinmasdi. Qayerdadir shu bino yonida va unga tutash uyda katta maosh oladigan amaldorlar ham kurrai zaminda tinchlikni asrab qolish uchun qandaydir harakat qilayotirlar. Ular o'zlarining kichik tomoshalarini mo'jazzgina idoralarda va kattagina tomoshagohlarda ko'rsatib, asta-sekin urush boshlangan tomonga siljib borayaptilar, lekin qandaydir yo'l bilan tinchlikni saqlab turibdilar.
Bu chindan ham hayratlanarli edi. Yana shu narsa battar hayron qoldirardiki, sayyohlardan tashkil topgan bu ulkan ochofat yuhoni BMT binosida hech narsa qiziqtirmasdi. Ular uchun bu yerda duch kelgan biror mashhur shaxsiga ko'z suzish, mayda-chuyda sovg'a-salomlar olish, hashamatli bino sahnida suratga tushish bo'lsa bas.
BMT binosidan keyin Palmer general Grant qabriga duch keldi. Nihoyat u klubga yetib kelganida soat hali besh bo'lmagandi. Charchaganidan oyoqlari chinakam og'rib qoldi. Palmer darhol yumshoqqina charm divanga cho'kdi-da, viski buyurdi va Berkxardtni kuta boshladi.
Palmer bu klub a'ziligiga urushdan oldin qabul qilingan edi, undagi xizmat sifatining yuqoriligiga bir necha bor iqror bo'lgandi. Shularni o'ylab o'tirganida yoniga bir xizmatchi keldi-da, qo'lga beshta xabarnoma tutqazdi.
- Ser, ushbu nomalar siz uchun qoldirilgan.
Palmer unga minnatdorlik bildirib, nomaga ko'z yugurtirdi. Ularning beshtasidan to'rttasida Mak Berns telefon qilgani yozilgandi. U soat 4.40 dan 4.55 gacha telefon qilibdi. Demak, Palmerning klubga kelishidan bir daqiqa oldin ham sim qoqqan ekan-da.
Keyingi xatda Berkxardt belgilangan vaqtdan oldinroq kelishi yozilgandi. Chunki uning keyingi uchrashuv soat oltiga belgilangan emish.
Hamisha mana shunaqa bo'ladi, dedi o'ziga Palmer, g'ijimlanagan xatlarni cho'ntagiga solarkan. Ular endi egar ustida mahkam o'tirishibdi.
U asta o'rnidan turib, telefon hujrasiga qarab yurdi. Uni Berns idorasi bilan bog'lashdi.
- Vudi, azizim, nima bo'ldi?
- Men sizdan so'ramoqchiman: nima bo'ldi? - deb.
B"Ya'ni nima uchun aynan "nima bo'ldi?" - hayron bo'lib so'radi Berns.
- Axir, siz meni izlabsiz-ku, shunday emasmi?
- Ha-a, gap bu yoqda deng, - ming'irladi Berns, keyin ehtiyotsizlik bilan qo'shib qo'ydi: - E-e, hech gap yo'q. Men faqat xafa bo'ldingiz deb o'yladim.
- Nima uchun?
- Uchrashuvimiz barbod bo'lgani uchun-da. Men qaytib borsam, siz ketib qolibsiz.
- Siz aytdingiz-ku, yarim soatdan so'ng qaytib kelaman deb, - eslatdi unga Palmer.
- Ha-ya, rost. Rojdestvo bayramiga menga yangi soat sovg'a qilishingiz mumkin. - Oraga uzoq jimlik cho'kdi. Palmer birdan tushundiki, Berns barbod bo'lgan uchrashuv uchun aybni unga to'nkashi hech gap emas. Palmerni qoldirib ketgani uchun o'zini aybdor hisoblagan Berns eng avvalo uning qanchalik ranjiganini tekshirib ko'rmoqchi edi, keyin esa yuz bergan ko'ngilsizlikning hammasi uchun mas'uliyatni unga yuklamoqchi bo'ldi.
- Sizga ketishga to'g'ri kelganidan juda afsusdaman, - dedi Palmer bir oz sukutdan so'ng. - Sizni juda yaxshi tushunib turibman va aslo ranjiganim yo'q. - Yana jimlik cho'kdi. Palmer Berns hozir hammasini bosdi-bosdi qiladi va nizo barham topadi deb kutgan edi.
- Juda bema'ni ish bo'ldi-da, - bo'sh kelmasdi Berns. - Gap shundaki, men siz bilan ikkita o'ta muhim masalani muhokama

qilmoqchi edim. Endi bo'lsa, qachon uchrashishimni ham bilmayman, jin ursin.

- Ha, juda bema'ni ish, - tasdiqladi Palmer, adashganini tushunib. - Bu haqda tashvish tortmang, Mak, men hecham xafa emasman.

- Nima qilishni o'zim ham bilmayman, azizim, - dedi Berns, bir oz jimlikdan so'ng. - Biz siz bilan ancha jiddiy ahvolga tushib qoldik.

- Mak, - dedi Palmer. Baribir bugun hech narsa qila olmasdik.

- Mayli, - dedi Berns. - Bugun kechqurun uchrashuvim bor. Soat 11. 30 da biznikiga boringlar.

- Bugunmi?

- Ha, bugun, - tasdiqladi Berns. - Bugun kechqurun. Aks holda uchrashuvimiz bir hafta orqaga suriladi.

- Bilmadim, bora olarmikanman. Men keyinroq xabar qilaman. Qayerga sim qoqay?

- Soat nechada?

- Sakkiz bilan to'qqiz orasida.

- "Shambor" oteliga.

- Men telefon qilaman, ko'rishguncha. - Palmer javobini kutib o'tirmay go'shakni ildi. U Bernsdan, o'zidan va shu ahmoqona arziyas o'yinda qatnashishga majbur ekanidan juda g'azabda edi.

U yana divanga o'tirdi va qolgan viskini qultumlab icha boshladi. Palmer uzil-kesil shunga ishonch hosil qildiki, barcha qiyinchiliklar avval-boshdanoq vakolat muammosi tufayli ekan. Berkxardt bankda unga ikkinchi shaxs darajasini bergan, lekin bu hokimiyatdan qay taxlitda foydalanish vakolatini belgilamagan edi. Berns buni tushunib, ikkovidan qaysi biri rahbarlik qilishi kerakligini aniqlashtirishga urinmoqda. Uning doirasidagi erkaklar umr bo'yi shu o'yin bilan band edilar. Ular teng vaziyatda bo'la turib ham xotirjam bo'lmasdilar va kim past, kim baland ekanini aniqlashga urinardilar.

Palmer avvallari bu o'yinda qatnashmasdi - otasi ishining vorisi ekanligi unga ustunlik berardi. Bu faqat ko'rinishdangina shunaqa edi. U birdan ertalab Jo Lumis telefon qilganini eslab qoldi. Bu qo'ng'iroq haqida qariyaga aytish kerakmikin?

Qiziq, o'yladi Palmer, biz, axir, Lumis bilan tanish ham emasmiz. Ehtimol, qachonlardir otamni ko'rgandir. Jamg'arma banklariga qarshi kurash bilan bog'liq biror muammo Jo Lumisni menga telefon qilishga majbur qilgandir. Nima bu - yarashish yo'lini qidirishmi? Ehtiyotkorlikmi? Yo sotib olishga urinishmi?

- Vudi! - baland ovozda chaqirdi uni Berkxardt.

Palmer cho'chib tushdi va qariyaga o'girildi. Berkxardt uning yoniga, divanga kelib o'tirib ulgurgandi.

- Xatimni senga berib ulgurishganidan juda xursandman. Men tezda qaytib ketaman. Nima ichayapsan, jin ursin? Nahotki suv?

- Qariyb shunaqa, - javob berdi Palmer.

- Eski shotland viskisidan olib keling, - dedi u yetib kelgan ofitsiantga. - So'ng Palmerga o'girilib, uning tizzasiga shapatiladi-da: - Xo'sh, Berns bilan tushlik qanday o'tdi? - deb so'radi.

Palmer kuldi:

- Bu tushlikning eng qisqa turi bo'ldi: ovqatni olib kelishganda, Bernsni qayoqqadir "yarim soatga" chaqirib qolishdi. Men bir o'zim ovqatlandim va jo'navordim.

- Shunday, turding-u, jo'navordingmi? - dedi Berkxardt g'azab bilan.

- U so'raganiday, "yarim soat" kutib turdim.

- Nima, u kelmadimi?

- Kelib, kechirim so'ramadimi demoqchimisiz? - uning gapini bo'ldi Palmer. Har holda u o'zini aybdor his etdi.

- Men umuman buni nazarda tutganim yo'q. U o'zi xafa bo'lmadimi, shuni bilmoqchiydim. O'zing bilasan-ku, bu greklarni..

Palmer chuqur ho'rsindi, g'azabini zo'rg'a jilovladi.

- Birinchidan, u livanlik. Keyin esa, quloq soling, - u sekin, bosiq ovozda boshladi. - Bu odamning tana terisi "sherman" tankining zirhiga o'xshaydi. Uncha-munchaga teshib bo'lmaydi. Hozir masala ko'ndalang turibdi: yo siz menga unga o'zim xohlaganimdek muomala qilish imkonini berasiz, yoxud bank tomonidan sarflanayotgan kattagina puldan berasiz, toki men o'z joyimda yoki, aniqrog'i, sizning ajoyib xonangizda o'tiray, axir u bo'm-bo'sh turibdi.

- Men senga to'la ishona...

- Agar shunday bo'lsa, qani buni isbotlashga bir urinib ko'ring-chi, - dedi uning so'zini qo'pollik bilan bo'lib Palmer. Keyin jim qoldi va yelkalarini qisdi. - Juda afsusdaman, lekin menda ta'qib qilish belgilari paydo bo'layotir. Bu Berns menga shunday ta'sir qilayotganidan dalolat, - qo'shib qo'ydi u.

Berkxardt javob bermadi. Jimlik yanada cho'zildi, chunki ofitsiant viski olib kelgandi. Qadahdagi muz parchalarini aralastirarkan, Berkxardt hamon jim o'tirardi. Palmer qariya meni kechirim so'rashga majbur etmoqchi shekilli, deb sukut saqlar va bu yog'i nima bo'lishini kutardi.

Viski quyilgan qadahni labiga tekkizib, Berkxardt Palmerga o'girilib so'radi:

- Bugun tushdan keyin qayerlarda qolib ketding?

Palmerning javob berishga shoshilmayotganini ko'rib, Berkxardt qo'shimcha qilishga shoshildi:

- Men qamchi bilan savalash uchun so'rayotganim yo'q. Mening rostdan ham buni bilgim kelayapti.

- Sayr qildim. Vaqtni o'tkazish uchun sayribog'dagi kursida o'tirdim.

Berkxardt o'zicha nimadir deb to'ng'illadi-da, viskidan bir qultum ichib, boshini quyi soldi.

- Demak, - dedi u, - men bu masalani o'z vaqtida ko'targan ekanman-da?

- Qanaqa masalani?

- Sening Edis bilan munosabating masalasini, - tishini g'ichirlatdi Berkxardt. - Ayni o'z vaqtida, keragidan bir daqiqa ham oldinroq emas, - takrorladi u tantanavor ohangda.

- Demak, ertalab telefonda siz shu haqda gapirgan ekansiz-da? - so'radi Palmer. - Avvallari buning sizga aloqasi yo'q edi. Endi esa, vaziyat o'zgargach, bu sizning ishingiz bo'lib qolibdi-da?

- Mutlaqo to'g'ri, - rozi bo'ldi Berkxardt.

- Edis bilan mening oramda nimalar bo'layotganini ehtimol siz tushuntirib berasiz?

- Yo'q, albatta, - dedi Berkxardt.

- Kimdir ayta oladimi?

- Faqat sening o'zing. Yoki Edis. - Berkxardt darhol qo'shib qo'ydi: - Men, tabiiyki, Edisga biror narsa demoqchi emasman.

Palmer g'azabi so'na boshlaganini his etdi. Uning Berkxardtga rahmi kelib ketdi. Qariya hazilakam tashvish tortib, qayg'uiga

botmagandi, axir?!

- Bu chetdan qaraganda qanday ko'rinadi? - so'radi Palmer do'stona ohangda. - Juda yomonmi?

- Yo'q, aslo yo'q, - dedi qariya, qo'lidagi qadahdan ko'z uzmay. - Bu sen uchun, Vudi, juda qaltis mavzu ekanini tushunib turibman. Men otangni juda yaxshi bilardim. Otangchalik bo'lmasa-da, onangni ham bilardim... U so'zini davom ettirgisi kelmadi.

O'n Uchinchi Bob

Klubning ichimliklar taklif qilinadigan pastki zali qariyb bo'shab qoldi. Berxardtning ketganiga ham ikki soatga bo'ldi. Palmer g'amgin, xayollari parishon, miyasida turli fikrlar g'ujg'on o'ynardi. Boshlig'i tomonidan o'ylangan dilkash suhbat butunlay barbod bo'ldi. Bechora Berxardt. Bechora Edis. Bechora "Yunayted benk".

Palmer viskisini oxirigacha icharkan, eslashga urindi, bu ikkinchi, uchinchi yoki to'rtinchi qadahmidi... so'ng o'rnidan turdi, zalga ko'z yugurtirdi va yana o'tirdi. U hali yana nimalar bo'lishini o'ylab dahshatga tushdi. Albatta, u tanlab olishi mumkin edi. Hozir yuz berayotgan narsa, hatto ko'p yillar mobaynida bo'lib o'tgan voqealar unga qandaydir yovuz kuch tomonidan tiqishtirilgani yo'q edi. Har holda unda hali tanlash huquqi bor edi. Mana, bugungi kechani olib ko'raylik. Palmer uyga, xotining oldiga borishi va u bilan biror joyga; chaqirilgan ziyofatga, teatr tomoshasiga yoki qandaydir yig'ilishga tashrif buyurishi mumkin edi. Biroq unda boshqa imkon ham bor edi - Berns bilan uchrashishi mumkin edi.

- Ha, bunday tanlovning havas qiladigan joyi yo'q, - dedi o'ziga-o'zi Palmer, har ikki yovuzlikdan qaysi biri kamroq ekanini aniqlash ham qiyin.

U ofitsiantga yana bir qadah viski keltirishini buyurdi va xayolan Berxardt bilan bo'lib o'tgan suhbatga qaytdi. Uning birinchi vitse-prezidenti xotini bilan ajrashmoqchi yoki uni tashlab ketmoqchi ekanidan ham xavfsirayotgan qariyani xotirjam qilishga erishdimi yoki yo'qmi, shuni aniqlashga urinib ko'rdi. Berxardt Palmerning oilaviy kelishmovchiliklari bankdagi ishiga ta'sir qilishidan qo'rqardi. Boshlig'ining ta'nalari ahamiyat berishga arziydimi o'zi, deya o'zidan so'rardi Palmer. Qariyaga bergan javoblari yetarli darajada ishonchli chiqdimikin? Qari qirchang'ini ishontira oldimi? Ehtimol.

Ofitsiant unga viski tutdi. Palmer maydalab ichishga kirishdi. Xayolan yana tanlov muammosiga qaytdi. Holbuki, tanlaydigan narsaning o'zi tayinsiz edi va u nimani tanlashni ham bilmasdi.

Hal qilinmagan muammolar, umuman olganda mayda-chuyda narsalar edi. Biroq hozir nimadir qilish kerak. U o'rnidan turdi va qo'lida qadah bilan telefonga qarab yurdi.

U telefonchi qizga uy telefoni raqamini aytib, uni ulab berishga buyurdi. Ichganidan so'ng fikri tiniqlashib, u hozir nima qilmoqchi bo'layotganin yaxshi anglab turibdi. Palmer ichgan paytida ongida nimadir oydinlashganday bo'lardi. Bu, odatda, uchinchi qadah bilan to'rtinchi qadah o'rtasida yuz berardi. Shunda u xolisonilla mulohaza yuritardi. Ayni shunday damlarda u o'z qobig'idan ajralib chiqib, bir chekkaga borib, yuz berayotgan voqealarni diqqat bilan kuzatib turganini his qilardi. Telefonchi qiz uyini ulab berishini kutarkan, hozir faqat bir chekkadagina emas, hatto o'zimdan ham balandroqda turibman degan qarorga keldi.

Shunday ajoyib daqiqalarda barcha ziddiyatli harakatlarida va eng murakkab vaziyatlarda ham masalani to'g'ri hal qilishga qodir edi. Masalan, uning hozirgi vaziyatda o'zini tutishini olaylik. U telefon orqali uyi bilan bog'lanib, qat'iy qarorga kelishi lozim bo'lgan odam rolini o'ynayapti. U dadil odam. Qarorning yechimi yetilayapti.

Yo'q. Bularning hammasi mug'ambirlik, xolos.

U qo'ng'iroqni eshitdi: uning uyida telefon jiringladi. Palmer - chetdan kuzatuvchi - ushbu qo'ng'iroqning haqiqiy maqsadini mutlaqo aniq ko'rib turibdi. Go'shakni qo'lida ushlab turgan Palmerga bahona kerak, u butun mas'uliyatni xotiniga ag'darish uchun shunday qilayapti. Xotini esa bundan hatto shubha ham qilmayotir. Biroq tanlovni aynan u, faqat xotining o'zi hal qilishi lozim.

- Allo?

- Jerri, oyingni telefonga chaqir.

- O'sha oyining o'zi menman. Nima gap, azizim?

- Iy-e, bu senmisan, Edis? - Palmer bir zumga jimib qoldi va tili bilan lablarini yaladi. - Men klubdan telefon qilayapman.

- Bilaman, u yerda Leyn bilan birgasizlar.

- Qayerdan sim qoqayapsan? Voy, ha. Xo'p, mayli.

- Ishlar cho'zilib ketdimi?

- Battar bo'ldi, - javob berdi Palmer, yolg'on gapirmaslik uchun javobdan qochib. - Men keyinroq Berns bilan yana uchrashuvim kerak.

- Keyinroq degani qachon?

- Qachonligini hali aniq bilmayman, - dedi yana yolg'on gapirishdan qochib, lekin haqiqatni gapirishni ham ep ko'rmay. - Bugun bizda biror ish belgilanganmidi?

- Biror rejamiz yo'q edi.

- Nahotki hech narsa?

- Men faqat bolalarni ertaroq ovqatlantirmoqchi edim, keyin ikkalamiz bemalol ovqatlanardik.

- Hech qanaqa kechalarga, tomoshalarga takliflar-chi? Hech qanaqa qabullar yo'qmi? - so'radi u.

- Yo'q.

Edisning bir bo'g'inli javobi juda keskin eshitildi. Gapning ohangidan Palmer uning dilini og'ritganini tushundi.

- Ey, xudo, juda afsusdaman, - ingradi Palmer. - Shuncha vaqt mobaynida ikkalamiz birga o'tkazadigan yagona oqshom. Shuni ham men buzsam-a!

- Men ham juda afsusdaman, azizim, - endi ancha yumshoq javob berdi Edis. - Mayli, hechqisi yo'q. Boshqa safar o'zimiz uchun ana shunday biror kecha toparmiz yana, - qo'shib qo'ydi xonim. Uning odatdagi ohangda gapira boshlagani Palmerda shubha uyg'otdi: uning uyda o'rnatgan qat'iy kun tartibi erining kelishi bilan o'zgarishi dargumon.

- Men issiqqina hammomga tushaman-da, ertaroq yotib uxlayman, - dedi Edis.

- Ha, sen haqsan, - rozi bo'ldi Palmer. - Men uyga soat nechada qaytishimni aniq ayta olmayman.

- Vaqtini yaxshi o'tkazishga harakat qil, azizim.

- Rahmat. Demak, meni kutmasdan yotib uxlayver.

- Yaxshi. Xayrli kech, - dedi Edis.

Suhbat tugadi. Palmer go'shakni ildi. U qo'lida qadah bilan divanga qaytarkan, bolalariga xayrli kech tilashni judayam istaganini eslab qoldi.

Palmer o'tirgach, qo'lidagi qadahni uning olidida turgan pastqam jurnal stolchasinging eng o'rtasiga qo'ydi. Bir chekkada turib ushbu sahnani kuzatayotgan boshqa Palmer esa so'radi: stolcha yonida o'tirgan Palmer bolalariga xayrli kech tilashni shunchalar xohlagandimi? Hozir telefonga qaytib borib yana sim qoqish uchun uning istagi yetarli darajada kuchlimikan? Lekin shu zumda uning o'zini anglash qobiliyati so'ndi. Palmer nimadir deb to'ng'illadi, balki uni ziyraklik bilan kuzatib turgan o'zining ikkinchi shaxsini cho'chitib yuborgandir. Palmerning ikki shaxsi yagona butunlikka birlashib, shaxsiy qalbini tutib turishdan hech qanday ma'ni yo'q deb o'zini ishonтира boshladi.

Nima bo'lganda ham u bir narsaga erishdi: bugungi oqshom xususida Palmer uchun qarorni Edis qabul qildi. U oilasi xotirjamligi uchun Bernsning ahamiyatini hisobga olib, hech qanday tashvishga o'rin qoldirmadi va shu bilan qismatini tanlaganini o'zi ham bilmay qoldi. Shu tariqa Edis sog'lom fikrli va tushunadigan rafiq ekanini namoyon qildi.

Kutilmaganda paydo bo'lgan taqdir hazilidan gangigan Palmer hali lab tekkizilmagan qadahga e'tibor ham bermay o'rnidan turdi. Asta-sekin lift tomonga yurarkan, Berns bilan uchrashuvigacha qolgan bir necha soatlik vaqtni qanday o'tkazsam ekan deb o'ylab borardi. Buning ustiga uyga bormaslikka qaror berganidan o'zi ham hayron edi.

U shu yerda, klubda qolishi, ovqatlanishi, keyin jurnallarni ko'zdan kechirishi yoki belgilangan vaqtgacha mizg'ib olishi ham mumkin edi. Liftning eshigi ochilib, Palmer ichkari kirdi.

- Mister Palmer, siz pastgami?

- Ha, - dedi u.

Ko'cha hali yorug', lekin ancha sovuq tushgandi. Palmer Park-avenyu bo'ylab bir necha mahalla yurdi. Grand Sentral-Terminal vokzaliga qirqinchi ko'cha bilan yurib, mashinalarning tinimsiz harakatini kuzatdi. Qirq ikkinchi ko'chaga yetgach, u g'arbga burildi va Beshinchi avenyuga chiqdi. Kutubxona oldida to'xtab, kursida birpas o'tirsam deb o'yladi. Havo sovuq bo'lgani uchun bu fikridan qaytdi. Nihoyat, bank binosiga yetib keldi.

U tepaga ko'tarilib, o'z xonasiga borishga va bolalari aks etgan haykalni ko'rgisi keldi. Bu - uning uyiga bormagani va bolalariga xayrli kech tilamagani uchun tazarru bo'ladi, deb o'yladi.

Shu payt hujrada qorovulning qorasi ko'rindi.

- Mister Palmer, ser, yana ishlamoqchisiz, shekilli? - hazillashdi u.

- Yarim kun bu yerda, yarim kun u yerda, - ming'irladi javoban Palmer hazil ohangida.

U lift tugmasini bosdi, eshiklar ochildi. Ichkari kirgach, "YuQ" tugmasini bosdi.

- Tag'in, haligi... - eshitildi orqadan qorovulning ovozi.

- Nima dedingiz? - qayta so'radi Palmer. Lekin liftning eshigi yopilib, qorovulning ovozi o'rniga, "siz yuqori qavatga chiqayapsiz" degan so'zlar yangradi.

Palmer liftidan chiqib birpas kechki osmon ufqiga zavq bilan qarab turdi. Keyin yo'lak bo'ylab o'z xonasiga qarab yurdi. Elektr tugmasini bosgan edi, xona kunduzgidek yorug' nur bilan to'ldi. Palmer haykal yoniga keldi. So'ng ish stoliga qarab yurdi. Stolga o'rnatilgan tugmani bosgan edi orqadagi devor javon ochildi. Javon tokchasinging olis burchagida "Old Fitsjerald" viskisining shishasi turardi. Shishaga qarab turgan Palmerga birdan ayol kulgisini eshitildi. U keskin orqaga o'girildi, xonada hech kim yo'q edi. Qiziq, qayoqdan keldi bu ayol kulgisini?

Palmer eshik oldiga keldi va ostonada to'xtadi. Yo'lakning narigi tomonidan qandaydir ovozlari kelardi. Palmer yumshoq gilam ustida ohista yurib eshikkacha keldi. Bu reklama va axborot bo'limining eshigi edi. U xona ichkarisiga mo'raladi. Yorug' nurdan uning ko'zlari qamashib ketdi. Bu bo'lim xonasi ham Palmerning xonasi singari oddiygina ekan. Unda sakkiz kishi ishlardi.

Xonaning yarmi to'sib qo'yilgan edi. Bu yerda bankning reklama va axborot masalalari bilan shug'ullanuvchi vitse-prezident o'tirishi kerak edi. Biroq bankda bu lavozimda hech kim yo'q edi: Berkxardt uni ortiqcha deb hisoblardi. Bunda u Palmerning tajribasini e'tiborga olib shunday o'ylardi. Mazkur bo'lim mudiri vazifasini miss Kleri bajarardi. Bo'limda bundan tashqari yana ikkita xodim, ikkita texnik kotiba va yugurdak hamda ekspeditor vazifasini bajaruvchi rotatorchi1 ishlardi.

Virjiniya Kleri stolning bir chekkasida o'tirib, qizlardan bittasi gapirib bergan narsa xususida kulayotgan edi. Palmer bu qizning familiyasini doimo chalkashtirib yurardi. Palmerning liftda tepaga ko'tarilganini bu yerdagilarning hech qaysi biri eshitmagandi.

- Xuddi o'sha narsa menda ham yuz berdi, - dedi miss Kleri. - Faqat shotland viskisi o'rniga allaqanday aralashma ekan.

U o'rnidan turib, qo'llari bilan sonlarini silab qo'ydi, qora yubkasini to'g'riladi. Keyin, yozuv mashinkasida ishlayotgan qizga engashdi:

- Shoshilsang-chi, kech qolib yurma tag'in...

Palmer yarim ochiq eshik oldida turib, ularni kuzatardi. Bu yerdan unga orqa o'girib turgan qizning faqat yelkasi ko'rinardi, lekin u Virjiniya Klerini, uning qaddi qomatini yaqqol ko'rib turardi.

Virjiniya Kleri N'yu-Yorkdagi bank ishlari va barcha ishbilarmon doiralar bilan bog'liq hamma gazeta va jurnallarning reporter va muharrirlarini bilardi. Shuning uchun ham bank boshqarmasi unga yiliga o'n bir ming dollar maosh to'lashni lozim topdi. Lekin har qanday vaziyatda ham Kleri kotib yordamchisidan yuqori lavozimga ko'tarila olmasdi. Ammo hozir unda bu lavozim ham yo'q edi. Bunga erishguncha hali ko'p suvlar oqib o'tishi lozim. Agar uning o'rnida erkak kishi ishlaganida boshqa gap edi.

- Bo'pti, - dedi Kleri, - endi bularning hammasini ovoz chiqarib o'qi. Men boshliq uchun uning nusxasini solishtirib chiqaman.

Keyin uyga ketishning mumkin.

- "Yunayted benk end trast kompani" xabari, - deya o'qiy boshladi qiz. - N'yu-York Siti. Ushbu ma'lumotlar bilan bog'liq bo'lgan masalalar yuzasidan 4108 telefoni orqali Virjiniya Kleriga murojaat qilinsin. 7 oktabr, chorshanba kuni ertalabki gazetelarda bosib chiqarilishi mo'ljallanmoqda..."

- Yo'q, - uning so'zini bo'ldi Virjiniya Kleri. - Kelinglar, "ertalabki gazetelarda" so'zini o'chiramiz. Oddiy axborot matnini bunchalik bo'rttirish kerakmas. Menga sarlavhasini qaytarib o'qi-chi...

- "Jang'arma banklari sotsializmning maxfiy ravishda kirib kelishiga ko'maklashmoqda, - dedi Palmer Long-Aylend ishbilarmon doiralarining vakillariga".

- Davomini o'qi.

- "Kecha kechqurun "Yunayted benk"ning birinchi vitse-prezidenti Vuds Palmer-kenjatoy Nassau-Saffolk tumani ishbilarmonlar doirasi rahbarlarining yig'ilishida jamg'arma banklarini sotsializmning kirib kelishiga yordam berayotganlikda aybladi, - deb o'qidi qiz, - bu narsa xususiy tashabbus hisobiga amalga oshirilmoqda.

U Long-Aylend ishbilarmon doiralarining vakillariga Qo'shma Shtatlarning rivojlanishi va gullab yashnashi aynan xususiy tashabbusga asoslangan ekanini eslatib o'tadi. Xususiy tashabbus hamisha ularning amaliy muvafaqqiyatiga xizmat qilib kelgan.

Ammo jamg'arma banklari, deb uqtirdi u, o'z sohibiga ega emaslar. Ularda aksiyalarning egalari ham, sof sarmoya ham yo'q. Buning o'rniga banklarda o'zboshimcha to'dalar hukmronlik qilmoqdalar, ularga hech narsa qarshilik qilmayapti. Ular qishloq joylariga kirib borib, mog'or bog'lamoqdalar, tevarak atrofdagi mavjud barcha erkin pullarni yutib yubormoqdalar va ularni cheklangan sohalarga sarflamoqdalar. Bundan esa hayotning barcha sohalari zarar ko'rmoqda... quyida Palmerning uchrashuvda so'zlagan nutqining matni to'la berilayotir".

Virjiniya Kleri bir oz jim turdi-da, keyin dedi:

- Birlashmaga nisbatan qaysi so'z keskin jaranglaydi? "Olomon"mi? Yo'q... "Beqiyofa gazanda". Mana! Bizga aynan mana shu kerak. Juda zo'r.

- "Gazanda" bilan "Xavfli maraz" bitta jumlada-ya? - shubhalanib so'radi qiz.

- Nima qilibdi?

- Bilmadim, - javob berdi qiz, matnga tuzatish kirita turib. - Menimcha, juda qo'polga o'xshaydi.

- Sen haqsan, - rozi bo'ldi Virjiniya Kleri. - Jamg'arma banklari millionlab pul qo'yuvchi mijozlarga ega, ularning jahllari chiqishi mumkin, agar... - U gapini to'xtatib, o'ylanib qoldi. - Ammo buning nimasi yomon? - so'radi u - Qolaversa, ularning jahllari chiqdi ham deylik. Xo'sh, nima qilibdi? Ular kimdan g'azablanadilar? Palmerdanmi? Ular uchun Palmer kim o'zi? Ular kim bilan bog'liq bo'lsalar, o'shalardan - jamg'arma banklaridan jahllari chiqadi. Keyingi safar, ular joriy hisobdan pul olishayotganida yoki qo'yayotganda, albatta, yoqimsiz savollar bera boshlaydilar. Bularning hammasi mantiqan to'g'ri.

- Sen o'zing bilan gaplashayapsan, - dedi qiz va o'rnidan turib kerishdi. - Men uchun bularning hammasi quruq gap.

- Ha-a, - dedi cho'zib Virjiniya Kleri, qo'li bilan sochini silab qo'yarkan. - banklar o'rtasida avj olib ketgan kurash bilan kimnidir qiziqtirish unchalik oson ish emas. Ko'pchilik uchun bu juda zerikarli ermak. Ular hatto bir toifadagi bankni boshqasidan ajrata olmaydilar. To'g'ri, ularga sotsializm to'g'risidagi ba'zi narsalar ma'lum. Ular buning nima ekanligini bilmaydilar. Lekin ularning tasavvurlarida sotsializm qandaydir maxluqqa o'xshaydi.

Qiz kulib yubordi va sumkasini oldi.

- E, sening raqibing bo'lishni istamasdim, tutgan joyingni uzib olasan, - deganicha eshikka qarab yurdi. Palmer yashirinishga ulgurmasligini tushundi. U dadil eshikni ochib ichkari kirdi.

- Bir yarim maoshga ishlayapsizlarmi? - dedi u jilmayib.

Qizlardan biri (Frouli, Roulins yoki ismi boshqachamidi) kutilmagan bu holdan chinqirib yubordi, qo'llari bilan ko'ksini changalladi, ammo Palmerni tanib, yengil nafas oldi.

- Shunaqayam qo'rqitasizmi, mister Palmer, - dedi shikoyatomuz va jilmayishga urindi. - Xayr, - deb qo'shib qo'ydi liftga qarab yurarkan.

Palmer Virjiniya Klerini kuzatib turdi. U boshlig'i kirib kelganidan beri qimir etmay o'tirardi. Tashqarida liftning ochilib, yopilgani eshitildi.

Virjiniya tili bilan lablarini yalab qo'ydi. Lablari ancha qalin ekan, o'yladi Palmer.

- Kechki amaliyotlarimizda sizni juda kam ko'ramiz, - dedi nihoyat Virjiniya.

- Men yo'laklar bo'ylab, oyoq uchida yurib xodimlarni kuzatishni yaxshi ko'raman.

- Menga jamg'arma banklari yuborgan josusga o'xshab ko'rindingiz. Hatto sianli kaliy ichmoqchi ham bo'ldim.

- Iy-e, qiziq tomosha bo'larkan-da.

- Keyin mundaq qarasam, sizda uzun va patak soqol yo'q ekan. Shuning uchun ham o'zimiznikilardan bo'lsa kerak deb o'yladim.

- Keyingi paytlarda men buni tekshirib ko'rganim yo'q, lekin shu yerda ishlayotgan bo'lsam kerak deb o'ylayman. - U miss Kleri ushlab turgan mumqog'ozni o'z qo'lga oldi, so'ng stol ustiga, joyiga qo'ydi-da, Virjiniyaga tikilib qaradi. Unga yaqin turgani uchun uski qovog'iga yupqa qilib zangori surma surilganini, ko'zlarining chekka burchagiga qora chiziq tortilganini ko'rdi. Palmer unga hech qachon bunchalik yaqin turmagan edi. Xonasining kattaligi bunga imkon bermasdi.

- Nutqlarni siz yozasizmi? - so'radi Palmer. - Men bu ishlar Mak Bernsga topshiriladi deb o'ylardim.

- Ma'ruzalar loyihasini hamisha men tayyorlayman, - deb javob berdi Virjiniya.

- Qiziq, bu haqda u hech narsa demagandi, - jilmaydi Palmer. - Menimcha, sizning va uning bank haqidagi bilimlaringiz zig'ircha ham kelmaydi.

- Shunday ham deylik. Lekin, Mikelanjelomi yoki boshqa birov aytganiday mushukning suratini chizish uchun mushuk bo'lish shart emas.

- Negadir Mikelanjeloga o'xshamaydi, - dedi Palmer va stolning chekkasiga o'tirib, gazeta qirqimlari yopishtirilgan taxtaga nazar soldi. - Bordi-yu, bizlar boshqa sohada ishlaganimizda-chi? Siz bo'lsangiz, Mak Berns bilan Mikelanjelo tamoyili bo'yicha harakat qilib, amaliy xatoga, aytaylik, narx va tahlil xarakteridagi xatoga yo'l qo'yadinglar. Bu holda esa, ehtimol, kimdir zarar ko'rardi. Virjiniya darhol javob qaytarmadi. Uni kuzatarkan, Palmer Virjiniyaning sochlari juda chiroyli qilib turmaganini angladi.

- Demak, biz hammamiz dorishunoslikdan yiroq yurish baxtiga muyassar bo'lgan ekanmiz-da, - dedi u nihoyat.

- Bilasizmi, menda siz bank ishining ahamiyatiga yetarli baho bermayapsiz degan taassurot tug'dirayapsiz, - ta'kidladi Palmer.

- Siz meni buxgalteriya xisob-kitoblari va boshqa narsalarda zavq-shavqni ko'rmaydi demoqchimisiz? - so'radi miss Kleri. - Lekin o'z-o'zimizni aldashing nima keragi bor: bank ishi pulni qarzga berishdan boshqa narsa emas. Bu qarzlilar - ipoteka[16], tijorat krediti[17], qimmatli qog'ozlar, mol-mulki boshqarish singari har qanday shaklga ega bo'lmasin, bu oxir-oqibatda pulni qarzga berish demakdir. Buning bor siri shundaki, avvalo pulga ega bo'lish kerak, keyin esa uni ko'proq foiz talab qilib, pulning qaytib kelishini ta'minlash lozim.

- Mutlaqo to'g'ri. - Palmer o'rnidan turib gazeta qirqimlari yopishtirilgan taxta tomon yurdi. Gazeta yozuvlarini ko'zdan kechirgan bo'ldi. - Mutlaqo to'g'ri, pulni qarzga berish, - takrorladi u. - Biroq bu "oddiygina" pulni qarzga berish emas.

- Albatta, bunchalik qadimgi kasb-kor ilohiyat bilan sug'orilgan bo'lishi kerak.

- Siz juda zaharxanda ekansiz-ku!

- Sal-pal, - dedi Virjiniya va soatiga qarab qo'ydi.

- Kechirasiz, sizni ushlab qolmayapmanmi? - so'radi Palmer.

- Hecham-da.

- Biroq soatingizga qarab qo'ydingiz-ku?

- Bu asabdan, - dedi Virjiniya, - Menga siz ta'sir qilayapsiz. Shuning uchun zaharxandalik qilayapman. Bundan tashqari, mana bu xabarlarini matbuotga tarqatib ulgurishim kerak.

- Nima, bu Freddining vazifasiga kirmaydimi?
- Bularning hammasi bugun pochtaga topshirilishi kerak. Siz Freddiga nisbatan menga uch barobar ko'p haq to'layapsiz, shuning uchun ham mendan ko'proq ish talab qilasiz deb o'ylayman.
- Palmer qo'llarini yoydi.
- Sizing o'z majburiyatlaringiz haqidagi tasavvuringizni, - dedi Palmer kulimsirab, uni xafa qilmaslikka urinib, - faqat bank ishidagi bilimingizning keng qamrovi bilan taqqoslash mumkin.
- Agar siz meni to'pponcha bilan yakkama-yakka qoldirsangiz, or-nomus burchi buyurgandek yo'l tutaman, - dedi miss Kleri.
- Palmer aftini burishtirdi.
- Bu hech qanaqa daromad keltirmasdi. Biz, sudxo'rlar, o'zimizning kamtarona foydamizni hammadan siqib suzib olishni yaxshi ko'ramiz.
- Unda yarashishni taklif qilaman.
- Kechqurunga Berns bilan uchrashuvim belgilangan. Hozir esa rostini aytsam, kechqurungacha qolgan vaqtimni o'tkazish bilan ovoraman. U bilan ma'ruzamga doir masalalarni muhokama qilsak demoqchiydim.
- Siz meni u bilan urishtirishga urinayapsiz, shekilli? - so'radi Virjiniya. - Bundan hech narsa chiqmaydi. Men hech kim emasman, u esa katta siymo. Bundan tashqari sotsializm haqidagi g'oya uniki edi.
- Xo'sh, nima qilibdi, bunaqa g'oya bank ishini mensimaydigan yoki bu haqda hech narsa bilmaydigan har qanday odamning miyasiga kelishi mumkin.
- Virjiniya boshini bir tomonga egdi-da, unga diqqat bilan qaradi.
- Sizing judayam jahlingiz chiqibdi, - dedi Virjiniya, - rosa g'azablangan bo'lsangiz ham o'zingizni nazokatli va bosiq tutishga urinayapsiz.
- Palmer bosh chayqadi.
- Undaymas. Axir, hali hech narsa yuz bergani yo'q-ku. Siz hali xabarni jo'natib ulgurganingiz yo'q, ertaga ertalab uni o'qib ko'rgach, yo'q qilib tashlashim kerak edi.
- Iy-e, hali shunaqami? - dedi Virjiniya cho'zib. - Menga endi yetib bordi, boshqa xabar kerak deng. - U bo'sh stolga o'tirdi va mashinkaga qog'oz qo'ydi. - Marhamat, ayting.
- Sizlar uchun xabarni men tayyorlamayman. Siz birdaniga uch kishining majburiyatini chalkashtirib yubordingiz.
- Uch kishining?
- Ha. Men Palmerman. Va men matbuot uchun xabar yozmayman. Bu sizning ishingiz. Sizing ismingiz Virjiniya. Lekin siz rotatorda ishlamaymiz. Bu Freddining ishi. Siz buni bilib olsangiz, ular menga shuncha pul to'lashmayapti, sizga bundan kamroq, Freddiga bo'lsa haftasiga bor-yo'g'i yetmish dollar berishyapti.
- Virjiniya unga birpas qarab turdi-da, so'ng kulib yubordi.
- Chekishni istamaysizmi? - so'radi Virjiniya, so'ng stolning oldiga borib, qog'ozlar orasidan sigareta qutisini topdi.
- Tashakkur, - dedi Palmer zajigalkasini miss Kleri sigaretasiga tutib, keyin o'zi ham cho'ntakdagi qutisidan sigareta olib chekdi.
- Endi men majburiyatlarni taqsimlash borasida hammasini bilib oldim. Bank ishi yuzasidan ham gapirib bering.
- Bank ishi - bu qarzga pul berishdir. Meningcha, buni o'zingiz ham yaxshi bilasiz.
- Faqat qarzga pul berish, bor-yo'g'i shumi?
- Yo'q, bor-yo'g'i shundan iborat emas. Mana shu yerda siz adashayapsiz, - davom etdi Palmer. - Biz faqat nafas olamiz yoki faqat yeb-ichamiz, deb bo'lmaydi. Pul - hayotimizning zarur tarkibiy qismidir. Hozirgi zamon kishisi havosiz, ovqatsiz va suvsiz yashay olmagandek, pulsiz ham yashay olmaydi.
- Shunaqami! Men lol qoldim.
- Lekin amin bo'lmadingiz.
- Yo'q, sizning shunchalik amin ekaningizga lol qoldim.
- Boshlanishi yomon emas.
- U ko'zi bilan kuldonni qidirdi, uni miss Klerining stoli ustida qog'ozlar orasida, telefon yonida topdi. U yerda uchta surat ham bor edi. Sarg'aygan fotosuratdan birida oltmish yoshli ayol aks etgandi. Uning ko'zlari Virjiniyaning ko'zlaridan ham katta edi. Uning yonida yigirma besh yoshlardagi yigitning tasviri. U Ikkinchi jahon urushi davrining harbiy havo kuchlari kiyimida. Uchinchi suratda esa o'g'ilmi, qizmi, yosh bola tasvirlangandi.
- O'yijoningizmi?
- Ha.
- Bunisi... akangizmi?
- Erim. - U bir oz jim qoldi, so'ng qo'shib qo'ydi. - Va qizim. - Yana jimlik. - Faqat onam tirik.
- Palmer qaddini rosladi, qo'lidagi shisha kuldonni Virjiniyaga tutdi, u sigareta kulini qoqdi.
- Bu urush paytida yuz berdi. Biz mashinada Labbok (Texas shtati) dan Tonakaga kelayotgandik. Tinch okeani sohilidagi juda xushmanzara joy. Mashinamizga bir yuk mashinasi katta tezlikda kelib urildi. Men tushunaman, - shoshilib gapirdi Virjiniya, - men doimo o'zimga so'z beraman, bu suratni uydagi biror qutiga yashirib qo'yaman deb. - Men hammasini bilaman. - U Palmerning qo'lidan kuldonni oldi va bir chekkaga bordi. - Endi bo'lsa, bank ishi haqida menga batafsil gapirib bering...
- Palmer sigaretasining kuli tagida qizarayotgan cho'g'iga qaradi-da:
- Agar men eplay olsaydim, - dedi.
- Miss Kleri soatiga qaradi.
- Yetti yarim, - dedi. - Sizing Mak Bernsga uchrashuvingiz qachonga belgilanganini bilmayman, balki men bilan ovqatlanishga ulgurarsiz.
- Palmerga otasi: - Barcha ko'ngilsizliklar ko'p gapirishdan kelib chiqadi, hayotda sukut saqlash ma'qulroq, - deb ta'kidlardi.
- Umuman, birga ovqatlanishni boshqa paytga qoldirsak ham bo'lardi, - dedi miss Kleri, Palmerga imkon berish uchun. - Men anchadan beri nodonlikda yashab kelayapman, yana bir oz chidashim mumkin.
- Palmer "yo'q" deganday bosh chayqadi:
- Afsuski, bu ishni boshqa paytga qoldirib bo'lmaydi.

Palmer umrida birinchi marta "Shrafft" restoranida ovqatlandi. U tamaddi qilib bo'lgach, oromkursiga yastanib o'yga toldi.

Millionlab kishilar har kuni shunday tamaddi bilan kun kechiradilar, deb qo'ydi. U miss Kleri taklifiga rozi bo'lib, shu restoranda ovqatlanishga ko'ndi. Bu yerda tanishlardan birortasi uchrab qolishi ham amri mahol edi. Bu ajoyib kelishuvli qaror edi. Bu yerda ikkovi birga ovqatlanayotganiga ahamiyat bermay, qornini to'ydirsa bo'lardi.

- Yuzingizdagi ifodani bir ko'rsangiz edi, - dedi miss Kleri, ofitsiant stolni yig'ishtirib ketgach. - Axir, men sizni ogohlantirgandim: yaxshisi kurka go'shti buyuring deb.

- Ananas va yong'oqdan tayyorlangan qayla bilanmi? - so'radi hazil bilan Palmer. - Otam menga Shukronalik kunigacha va Rojdestvodan keyin kurka go'shti yeyilmaydi, deb uqtirardi. Afsuski, u kishida parranda go'shti yuzasidan hech qanaqa tavsifnoma bo'lmagandi.

Miss Kleri jilmaydi va shoshilmasdan stakandagi suvdan ho'pladi. Restoranning pushtirang xira yorug'i uning ko'zlari ostidagi chuqur soyalarni sezdirmasdi.

Uni go'zal deb bo'lmaydi, o'yladi o'zicha Palmer. Lekin u xushro'y, juda xushro'y. Qaddi-qomati rosa kelishgan, yuzi silliq, ko'zlari katta-katta.

- Siz uchinchi marta otangizga ta'na qilayapsiz, - dedi Virjiniya.

- O'z vaqtida otam turli-tuman iboralarni o'ylab chiqarishni yaxshi ko'rardi. Ehtimol, bu sizga zerikarli tuyular, men kechirim so'rashim kerakdir?

- Yo'q, bu bir oz eskicha, lekin maroqli, - javob qildi Virjiniya. - N'yu-Yorkda o'z ota-onasidan nafratlanishni hali o'rganmagan kishi kam uchraydi.

- Sizning stolingizda esa onangizning surati turibdi.

- U men bilan yashaydi. Yoki aniqrog'i, aksincha. Aytish qiyin. Lekin bu bir-birimizni jondan yaxshi ko'ramiz degani emas. Asrdan ortda qolib bo'lmaydi.

- Ha, albatta.

- Bizning munosabatlarimiz qurolli yarashuvga o'xshaydi. Onam mening bankka kirib ishlayotganim uchun sira kechira olmaydilar.

- Bunchalik qat'iyatning sababi nima?

- Ming to'qqiz yuz o'ttiz birinchi yili Xollisdagi uyimizni bank o'z hisobiga o'tkazgan edi.

- Shuni haliyam kechira olmayaptimi?

- Agar uyingiz ota-onamga aziz bo'lgandek sizga qadrlil bo'lganida edi, o'zingiz ham kechira olmasdingiz. Hayotimizning ko'p qismini - biz Yorkvillda o'tkazganmiz. Xollisda hashamatli uyimiz uchun otam birinchi badalni to'laganda xonadonimizda baxtiyorlik qo'shig'i yangragandi, oradan uch yil o'tib esa... - Shu yerga kelganda miss Klerining ovozi bo'g'ildi. - Lekin, - deya davom etdi o'zini qo'lga olib, - Ming to'qqiz yuz o'ttiz birinchi yili ko'pchilik shu ahvolga tushib qolgan edi. Qo'shnilarimizga tegishli bo'lgan barcha uylar ham muhrlab ketildi.

- Ha, bu og'ir yil bo'lgan edi, - dedi Palmer.

- O'sha yili sizlarda nima bo'lgan edi? - so'radi miss Kleri.

Palmer yelkalarini qisdi.

- E, hech narsa bo'lgani yo'q. O'shanda mening kollejda o'qiyotganimning birinchi yili edi. Umuman, men tashqi dunyodan yaxshi himoyalangandim.

- Kollejni 1934 yili bitirdingizmi?

- Ha, juda ajoyib yil edi.

- Men ham Bernard kollejini 1934 yilda tugatganman, - dedi miss Kleri.

Hayron bo'lgan Palmerning qoshlari chimirildi, keyin ohista o'ziga keldi. U hayron bo'lganimni sezdimikin, deb o'yladi. Keyin, albatta, sezgandir. Umuman buni yashirishning nima keragi bor? - degan to'xtamga keldi.

- Hecham bunaqa o'ylamasdim, - dedi u, - siz ancha yosh ko'rinasiz.

- Harholda, men sizdan ancha yoshman. Peddi Kalxeyn tufayli men Bernard kollejini bitirishga muvaffaq bo'ldim.

Palmer sal oldinga engashdi:

- Bu nom menga ham tanishga o'xshaydi.

- U bir vaqtlar bizning Garlemda politsiya kapitani bo'lgandi.

- Vik Kalxeynga qarindosh emasmi, mabodo?

Miss Kleri hayron bo'lib unga qaradi:

- Ha. Uning otasi edi, - dedi.

- Siz o'zingiz Vik Kalxeyn bilan tanishmisiz?

- Bo'lmasam-chi. U ham Xouli Naym maktabida, bolalar bo'limida o'qigandi.

- O'shandan beri uni hech ko'rdingizmi?

- Ha, bir necha bor. Mening gazetada ishlaganimni bilasiz-ku. Sizga bu yoqmaydimi?

Palmer boshini chayqadi.

- Yo'q, nima deyapsiz? Aksincha.

Miss Kleri unga uzoq vaqt qarab turdi, keyin oromkursiga yastanib, qo'llarni tizzalariga qo'ydi.

- Nima bo'lganida ham, Virjiniya Klerining bor tarixi shu bilan tugaydi. Yana shuni qo'shimcha qilishim mumkinki, butun bo'sh vaqtimni onamning bankka nisbatan ko'r-ko'rona nafratdan davolashga bag'ishlayapaman.

- Siz bankda ishlayotganingizni onangizdan yashirishingiz mumkin edi.

- Bu haqda o'ylab ko'rgandim, - dedi Virjiniya, - U holda onam meni har kuni ertalab ibodatga borishga majbur qilardi. Hozir ancha yaxshi.

Shu payt ofitsiant kelib stolga taomnomani qo'ydi.

- Nima ichasizlar?

- Faqat qahva, - dedi Virjiniya.

- Menga ham, - qo'shib qo'ydi Palmer.

- Axir, shirin ichimlik, sharbatlar ovqat narxiga qo'shiladi-ku, - eslatdi ofitsiant.

- Bilaman, - dedi Palmer. - Faqat qahva bering.

- Xo'p bo'ladi, ser.

Ofitsiant qiz shu yerda o'ralashib turganda ular jim o'tirishdi. Xizmatchi ketishi bilan Palmer so'radi.

- Bu yerda tez-tez bo'lib turasizmi?

- Deyarli har kuni, - dedi Virjiniya. - Bu yer yaqin. Tez xizmat ko'rsatishadi. Har holda ishxonada, quruq buterbroddan ko'ra yaxshi-da.

- Esimda, bu borada otamning bir hikmati bor edi.

- Ha, otangizning hayotning har bir hodisasiga doir hikmatli so'zlari bor edi. Men sizning ikkinchi avlod bankiri ekaningizni o'zimga hamisha eslatib turaman.

- Ikkunchi emas, uchinchi avlod, bankni buvam tashkil etgan.

- Nega sizni tanlashganini bu yerda hech kim tushunmaydi. N'yu-Yorkdagi bank xodimlaridan birortasini tanlashsa ham bo'lardi-ku. Ular bu yerdagi vaziyatni yaxshi tushunishardi. Nega sizni tayinlashganini men endi tushunib yetdim.

- Odatda, - dedi Palmer, - bu lavozimga huquqshunoslik firmasidagi bank manfaatini ifoda qiluvchi katta sherikni tayinlaydilar. Sayyoramizning kelajagi huquqshunoslarnikidir.

- Tanlov an'analarga zid ravishda amalga oshirilgan deb hisoblaysizmi? - Virjiniya bir zum jim qoldi, so'ng davom ettirdi: - Shubham bor. Meningcha, ularga bank ishiga tug'ma mayli bor odam kerak bo'lgan.

- Ehtimol bu gaplaringizni xushomad deb qabul qilishim kerakdir, - xo'rsindi Palmer. - Bilasizmi, mening "Yunayted benk"ka tayinlanishim munosabati bilan juda ko'p savollar tug'ilgan edi, ular xususida hali o'zim ham qoniqarli javob ololganim yo'q.

- Aynan qanday savollarga?

Palmer astagina yelkalarini qisib qo'ydi. - Bu savollar asosan texnik xarakterdadir, - istamaygina javob berdi u, muhokamaga kirishmoqni istamagan holda. U Virjiniya Kleriga qarab qo'ydi. Bu borada u uncha sir boy bermayotir. Aftidan, buning uchun u ancha aqlli ko'rinadi.

- Agar siz... - deya boshlamoqchi bo'ldi miss Kleri.

- Darvoqe, shuni esdan chiqarmaslik kerakki, - uning gapini bo'ldi Palmer, bu mavzuga qaytmaslikka qat'iy qaror qilib, - biz bank ishi borasida tushunchamizdagi bo'shliqni to'ldirish uchun hali biror qadam qo'yganimizcha yo'q.

Miss Kleri taassuflanganday ko'zlarini kattaroq ochdi.

- Men o'zimni firma uchun oshiqcha yuk his qila boshladim.

- Bu sohada uncha-muncha narsani bilishingiz sizga dalda bo'lishi kerak. Bankimizda ishlayotganlarning ko'pchiligi o'z ishini sizechalik tushunmaydi, axir.

- Men foizlar, xususiy qarzarlar, amortizatsiyalash hamda Federal zaxira tizimi bilan bog'liq masalalarning farqiga boraman, - bidirlab ketdi Virjiniya. - Unda nimani bilmayman o'zi?

- Sizda umumiy tizim haqida aniq tasavvur yetishmaydi.

Ofitsiant qiz qahva olib keldi. Palmer Virjiniyaning o'z finjoniga sut qo'shib, shakar solib aralashtirganini kuzatib turdi.

- Men hali eslatib o'tdim, - davom etdi Palmer, - hozirgi zamon kishisi hayotida pul shunaqa ahamiyat kasb etadiki, u havo va ovqat misoli zarur bo'lib qoladi. Bu siz yaxshi o'zlashtirib olishingiz lozim bo'lgan sohadir.

- Pulning qanday ahamiyatga ega ekanligini menga tushuntirib o'tirishning hojati yo'q. Ishonavering.

Palmer miss Kleriga o'qrayib qaradi:

- Siz, aftidan, yana gapni hazilga olib, mavzuga chap berib ketmoqchiga o'xshaysiz.

- Kechirasiz, bu odat menga onamdan yuqqan. Yo'q, men chindan ham nima haqida gapirayotganingizni tushunishni istayman.

- Juda soz. - dedi Palmer, qahvadan ichib. - Shunday qilib, jamiyat tashkilotning takomillashuviga qarab, pul borgan sari hal qiluvchi omilga aylana boradi... Xullasi kalom, inson pulsiz munosib ravishda na yashay oladi, na o'la oladi.

- Sizningcha, shunaqa bo'lishi kerakmi?

- Ehtimol, yo'q, - javob berdi Palmer. - Lekin biz faylasuflar emas, bankchilarmiz. Biz eng qimmatli mulk - pulni ta'minlash, asrash, nazorat qilishni tashkil etamiz.

- Siz eng qimmatli narsa pul deb hisoblaysizmi?

- Sizningcha, eng qimmatli nima?

- Sog'liq-chi?

- Sog'liqni pul yordamida saqlaydilar va tiklaydilar.

- Tushunarli. Aytaylik, hm-m, sevgi, nafrat ham pulga olinadimi?

- O'zingiz bir o'ylab ko'ring. Hozir biz ikkalamiz falsafiy tadqiqotlar bilan shug'ullanayotganimiz yo'q. Sevgi-muhabbatsiz va nafratsiz ham yashash mumkin. Lekin inson pulsiz yashay olmaydi.

- Ammo bu hayotning bir sohasi, xolos.

- Ha. Lekin bu hayot yo mamotni hal qiladigan soha.

- Mayli, shunday bo'la qolsin. Ammo shuni ta'kidlaymanki, ushbu suhbat bayonnomasida pul faqat moddiy sohada eng muhim omil ekani qayd qilinsin.

- Roziman, - dedi Palmer.

Miss Kleri diqqat bilan unga qaradi:

- Siz faqat men aytganlarimgagina iltifot qilayapsiz. O'zingiz hayotda moddiy ehtiyojdan boshqa sohalar ham bo'lishi mumkin, deb o'ylaysizmi?

- Har holda ular suhbatimiz maqsadi bo'lib xizmat qilmaydi.

Miss Kleri alam bilan boshini chayqadi.

- Sizni so'zda yengib bo'lmaydi. Men gazeta uchun muloqotingizni yozib olmagan bo'lardim. - Biroq u Palmerni yana bir qarab qo'ydi-da, taslim bo'ldi: - Xo'p, mayli, - dedi u, - biz bankchilarmiz. Bizni faqat moddiy jihati qiziqtiradi. Davom eting, marhamat.

U o'z qahvasidan bir ho'pladi-da oromkursiga suyanibroq o'tirdi.

- Bankdagi pullar qay ahvolda? Biz ularni maxsus seyflarda saqlaymiz, u yerdan o'g'irlash mumkin emas. Keyin ularni sarmoyaga

- qimmatli qog'ozlar, aksiyalar, korxonalar va ayrim shaxslar uchun zayomlarga aylantiramiz... Xullasi kalom, pul yordamida qilinadigan ishlarni ayni biz belgilaymiz. Oxir-oqibatda, shuni aytish mumkinki, pulning ijodkorlari bizmiz.

- Pul ijodkorlari? Buning uchun biz nima qilamiz? Pulni bosib chiqaramizmi?

- Deyarli shunday, - javob qildi u.

- Nima, bu qonuniymi?

- Mutlaqo qonuniy, - ishontirdi uni Palmer. - Federal zaxira banki sifatida, biz olayotgan har to'rt dollar hisobiga toza havodan bitta yangi dollar hosil qilamiz.

- Shu yaxshimi?

Bunga javoban Palmer qo'lini qarsillatib oromkursi qirrasiga urdi.

- Falsafiy savollar berishni bas qiling. Ehtimol, AQShda yuz berishi mumkin bo'lgan ishlarning eng yomoni mana shudir va bizning evaralarimiz buning uchun juda qimmat haq to'lashar. Lekin hozirgi bosqichda bizni aynan pul qutqaradi.

- Boshqacha aytganda, biz zarur ta'minot bo'lmagani holda pul bosib chiqarish mas'uliyatini olganmiz, - dedi miss Kleri.

- Boshqa so'zlar bilan ifodalaydigan bo'lsak, biz inflyatsiyaga, pulning qadrsizlanishiga yo'l ochib berayapmiz, - javob berdi Palmer. - Biroq amerikaliklarning o'zlari inflyatsiyaga intilayaptilar.

- Aytayotgan gaplaringizga o'zingiz ham ishonmaysiz, - e'tiroz bildirdi Virjiniya.

- Bu yerda ishonchning nima daxli bor? Axir, turmush taqozosi shunga aniq dalil-ku. Odamlarning o'zi turli-tuman ajabtovur narsalar - 21 dyuym ekranli televizor, ikki qopqali sovutgich, katta quvvatli avtomashina sohibi bo'lishni istaydilar. Ular zarur miqdordagi pul jamg'arishga kutishni istamayaptilar. Bir so'z bilan aytganda, ular yosh bolalarga o'xshaydilar, ular hamma narsani darhol olishni istaydilar. Har bir avtomobil yoki televizor ortida odam turibdi, u o'z molini darhol sotish niyatida. Lekin u sotgan molining pulini o'ttiz olti oy kutolmaydi. U molini sotar ekan, pulini darhol to'lashlarini istaydi. Mundoq qarasangiz, qandaydir moliyaviy kompaniya, korporatsiya yoxud vakil uning xizmatiga hoziru nozir bo'lib turibdi. Ular xaridorga pul to'laydilar, o'zlarining xizmat haqi esa molni olayotgan iste'molchi hisobidan to'lanadi. Biroq bu kompaniyalar ham shoshilinch ravishda qayerdandir pul topishlari zarur. Biroq ular pulni qayerdan oladilar? Ular bankka murojaat qiladilar. Bank ularni pul bilan ta'minlashga tayyor turadi. Pul nihoyat tugaydi. Xo'sh, pul qayerdan olinadi, tugagan zaxira qayerdan to'ldiriladi? Qayerdan olinishini o'zingiz yaxshi bilasiz. Bu pullar bosish dastgohlari turgan sexdan olinadi.

Palmer gapdan to'xtadi, to'satdan ovozi ko'tarilib ketganini, uning so'zlari ulardan ikki stol narida o'tirgan kishi e'tiborini tortganini his qildi. Oraga cho'kkan jimlik payti u sigaretasini kuldonga bosdi, nega buncha hayajonlanayapsan, deb o'z-o'ziga savol berdi.

- Siz faylasuflardan gapga tushib ketdingiz, - dedi Virjiniya Kleri.

- Ha, pul xususida mening o'z falsafam bor, - rozi bo'ldi Palmer. - bu falsafa juda arxaik bo'lib, agar uni hayotga tatbiq qilaman desangiz, ehtimol, bir necha hafta ichida butun mamlakatni xonavayron qilardi. Bank ishining ko'p asrlik tarixiga asoslangan bankchining pulga nisbatan nuqtai nazari ana shunaqa.

Miss Kleri sal bosh egdi-da, unga sinovchan nazar soldi:

- Xonavayron qilish falsafangizni menga izohlab bering-chi...

Palmer kulib yubordi, kulgisi g'alati chiqdi.

- Bor narsangni sarflashga shoshilma, - dedi u. - Bu juda aniq, lekin juda qiyin, bajarish og'ir masala. Biror chiroyli narsani ko'rsang, o'zingda paydo bo'lgan uni sotib olish istagini yengishga harakat qil. Uning uchun avval pul yig', keyin xarid qil. Ehtimol bu orada uni sotib olish istaging so'nib qolar.

Miss Kleri keng qoshlarini chimirdi.

- Oh, bunaqa cheklangan turmush tarzi naqadar dahshat, - to'ng'illadi Virjiniya.

Palmer yelka qisdi

- Ha, agar cheklangan degan so'zni intizom ma'nosida aytayotgan bo'lsangiz.

- Intizom? - Nahotki bu so'z, sal-pal yaxshiroq jaranglasa? Miss Kleri bosh chayqadi. - Yo'q, bunaqa hayot mahzun, rangsiz, sovuq. Hodisalarsiz, hayajonlarsiz.

- Zero, hal qilib bo'lmas muammolarsiz, tangliklarsiz.

- Mana, ko'rdingizmi? Bu, umuman, hayot emas, faqat muqaddimasi-ku.

- Safsata.

- Hayotning o'zi nima? Muammolar, qiyinchiliklar va birdan o'z yo'lingda ajoyib narsa uchraydi-yu, uni o'zingniki qilib olishni istaysan. Sen o'z istagingni bajarasan, pulini esa keyin to'laysan.

- Hozir kimning hayoti haqida gapirayapsiz o'zi? - qiziqdi Palmer.

Virjiniya yana qoshlarini chimirdi.

- Ha-a. siz haqsiz. Hamma ham shunday yashashni hohlaydi, deb bo'lmaydi. Men buni esdan chiqarib qo'yibman.

Ikkalasi ham jim qoldi. So'ng yana Palmer gap boshladi.

- Harholda, bu yerdan biz kimning hayotini muhokama qilishimizdan qat'i nazar, falsafa, baribir, meniki.

- Meni kechirasiz-u, bu siz aytganingiz puldan kamchiligi bo'lmagan odamning falsafasi, - dedi Virjiniya.

Palmer bir necha lahza qimirlamay o'tirdi, so'ng qo'llarini stoldan olib tizzalari ustiga qo'ydi.

- Balki, siz haqdirsiz, - javob berdi loqaydlik bilan Palmer. - O'z istagini tiya bilish haqida fikr, bunday qilish zarurati bo'lmaganlar miyasiga tez keladi.

Miss Kleri stolda Palmerning qo'llari turgan joyga qaradi.

- Lekin bu bilan men, - deya asta gap boshladi Virjiniya, - kimda pul bor bo'lsa, har qanday istagini o'z-o'zidan qondiraveradi, demoqchi emasman. Pulga sotilmaydigan buyum yo'q. Balki hamma narsa sotilar. Ammo sotib olgan hamma narsadan ham qoniqish hosil qilinavermaydi.

- Meni kechirasiz-u, - dedi kinoya bilan Palmer, - bu endi ilohiy olam puchmoqlarida adashib yurgan odamning falsafasi.

- Ha, - rozi bo'ldi miss Kleri. - Men axir, kel'tlar toifasidanman, avrashni bilaman, qarta bilan fol ochaman. Hatto jodugar ham bo'la olaman.

- Qiziq. Unda sizga ikki maosh belgilashimizga to'g'ri keladi, biz tomonda qolganingiz uchun, albatta.

- "Biz tomonda" deb nimani aytayapsiz?

- Sigareta chekasizmi? - taklif qildi Palmer. Xonim "ha" deya bosh irg'adi. - bu bor-yo'g'i obrazli ifoda, xolos.

- Yo'q, bu oddiy obrazli ifodadan kattaroq, - dedi Virjiniya xonim, u tutgan chaqmoqtoshdan sigaretasini yondirib. - Mister Berkxardt "Biz tomonda" degan ifodaga go'yo biz kim bilandir urush holatida turganimizday ma'no beradi.

- Agar siz jamg'arma banklarini nazarda tutayotgan bo'lsangiz, bu aslida shunday.

- Biroq, xo'p deyavering-u, bu bema'ni gap. Axir, ular ham, baribir, bank-ku! Jamg'arma banklaridan ayrimlarining rahbarlari bizning direksiya tarkibida, va aksincha, jamg'arma banklari bizning bankimiz xizmatidan foydalanadi. Biz ularga garov

ashyolarini sotamiz. Ular ham, biz ham, umuman, bank amaliyoti bilan shug'ullanamiz. Bu, qarang-ki, ularning ham, bizning ham o'z "tomon"larimiz bor ekan. Nega shunday bo'ldi?

- Tijorat banki bilan jamg'arma banki o'rtasida qanday farq bor, bilasizmi o'zi?

Miss Kleri bosh iring'adi, og'zidan halqa-halqa qilib tutun chiqardi.

- Ular tijorat kompaniyalariga kredit berolmaydilar.

- Bu boshqa jiddiy farqning bilvosita natijasidir.

- Aynan qanaqa farqning?

- Buning uchun uzoq o'tmishga sayohat qilishga to'g'ri keladi. Bu o'n ikkinchi asrning birinchi o'n yilligida boshlangan edi. O'sha paytlarda kambag'allarda faqat ikkitagina imkoniyat bor edi: ular o'z jamg'armalarini yostiqlari tagiga yashirishlari yoxud sarflashlari kerak edi. Birinchisi unchalik ishonchli bo'lmagani uchun, ular o'zlarining sariq chaqalarini qashshoqliklarini unutish uchun viski olib ichishga sarflar edilar.

- Ex, bu tuyg'uni men yaxshi bilaman!

- Kambag'allarga vasiylik qiluvchi avliyo otalar bundan dahshatga tushdilar: chunki yoppasiga ichkilikbozlik boshlangan edi, - davom etdi Palmer. Shunda shotland maktablari o'qituvchilarida paydo bo'lgan g'oyadan foydalanishga qaror qildilar.

O'qituvchilar, avliyolar, targ'ibotchilar va islohatchilar shu g'oyaga binoan jamg'arma banklari tashkil etishga kirishdilar. Mazkur banklar kambag'allarning har qanday omonat pullarini saqlash uchun qabul qila boshladilar.

- Qanday makkorlik!

- Chinakam dahshat. O'sha davr banklari yirik korxonalar omonatlari yoki badavlat kishilarning ko'chmas mulklari bilan muomala qilardilar. Jamg'arma banklari esa, haftasiga arziyas chaqa olishdan ham hazar qilmasdan kambag'al o'z maoshidan qo'yishi mumkin bo'lgan har qanday miqdordagi mablag'ni qabul qilardilar. Lekin eng makkorlik tomoni shunda ediki, qashshoqlardan omonatga olingan sariq chaqalar muomalaga kiritilar, omonatchilarga esa, rag'bat tariqasida arziyas foizlar to'lanardi.

- Jinoyat!

- Hali shoshmang, eng dahshatlisi oldinda.

- Iy-e, bundan yomoni ham bo'lishi mumkinmi?

- Mana, qarang: jamg'arma banklari o'zaro qarz berish jamiyatiga aylandi. Aksiya sohiblariga yo'l bekildi. Banklar omonatchilarning mulki bo'lib qoldi. Muomaladan tushadigan barcha foyda bevosita bankka o'z chaqasini qo'yadigan omonatchilarga tegadigan bo'ldi.

- Ana xolos, bu deyarli sotsializm-ku!

- Xuddi shunday, - tasdiqladi Palmer. - Lekin hamma gap shundaki, shotland avliyosining miyasiga ana shu fikr kelganda, Karl Marks endigina sakkiz yoshga to'lgandi.

- O-o!

- Harholda, jamg'arma bank tizimidagi bank arboblari o'ta izchillik bilan harakat qilardilar. Odatda, ular o'z mijozlarining omonatlarini davlat aksiyalariga joylardilar. O'ta vatanparvarlik va o'ta ishonch bilan joylardilar. Bu banklarning deyarli barchasi xonavayron bo'lishdan qutulib qoldilar. Boshqalari esa inqirozga yuz tutdilar.

- Yuz yil mobaynida shunday davom etdi, deng?

- Yuz yildan ham ko'proq. Keyin yollanib ishlovchilar bo'yicha har xil yangiliklar: kasabalar uyushmasi, kasallik va qarilik hodisasini sug'urta qilish, hayotni sug'urtalash, ishsizlik bo'yicha yordam puli, nafaqa va shu kabilar paydo bo'ldi. Bu borada tijorat banklari chiranishni yig'ishtirdilar. Ular ishchilarning har qanday jamg'armalarini qabul qilishga qaror berdilar. Ishchi endi ishlaydimi, yo'qmi, sog'mi yoki kasalmi ekanidan qat'i nazar bankning qadrli mehmoni bo'lib qoldi. Agar o'lib qolsa, uning oilasi ham bank xizmatidan bahramand bo'lardi.

- Ammo buning jamg'arma banklariga nima daxli bor?

- Hech qanaqa daxli yo'q. Jamg'arma banklari umrini yashab bo'ldi. Endi ular hech kimga kerakmas.

- Voy, muncha ayanchli, - dedi kinoya bilan miss Kleri. - Nahotki shunaqa bo'lsa?

- Ha, juda jiddiy. Chunki ular mijozlarga hech narsa berolmaydilar.

- Axir, bu juda qayg'uli-ku! Avliyo otalar va marhamatli zotlar endi nima qiladilar?

- Agar bunaqaga yo'yaverishingizni bilganimda, buni sizga gapirib o'tirmasdim.

- Yo'q, yo'q, men boshqa unaqa qilmayman, - dedi Virjiniya. - Ayting-chi, bu haqda jamg'arma banklari vakillari bilan hech kim gaplashib ko'rdimi? Axir, ular haliyam foydali ish qilayapmiz deb o'ylashayapti-ku.

Palmer iljaydi.

- Hamma balo shunda-da.

- Demak, ular bilan hech kim jiddiy gaplashmagan, shundaymi?

- Endi nima bo'lganiga quloq soling, - dedi Palmer. - O'sha avliyo otalar yerga urug' qadadilar. Urug'dan katta daraxt o'sib chiqdi. Hozir u hech kimga kerak bo'lmasa-da, o'sishda davom etmoqda. Jamg'arma banklari o'n minglab xizmatchilarini ish bilan ta'minlamoqda. Qudratli byurokratik apparat jamg'arma banklari mavjud bo'lishi va gurkirab rivojlanishidan manfaatdor.

- Ularni tinch qo'ysa bo'lmaydimi? Axir ko'pchilik kishilar o'z pullarini jamg'arma banklarida saqlashni ma'qul ko'rishayapti-ku, - ta'kidladi miss Kleri.

- Nimaga shundayligini men sizga tushuntiraman, - dedi Palmer. - O'sha daraxt o'sayapti va baquvvat bo'lib borayapti, chuqur ildiz otayapti. Bu ildiz har tomon yoyilmoqda va tuproqning to'yimli sharbatini simirmoqda. Biz esa ana shu tuproq ustida ko'karmog'imiz lozim. Endi tushunarlimi?

- Ha. Hammasi oydin bo'ldi-qo'ydi, - javob berdi miss Kleri. U o'z sigaretasini o'chirdi-da oromkursi orqasiga suyandi. Keyin uzun kipriklari orasidan suhbatdoshiga horg'in qarab, so'radi: - Xo'sh, siz endi o'sha daraxtni nima qilish niyatidasiz?

Palmer stolga qaragancha javob berdi:

- Ildizi bilan qo'porib tashlamoqchiman...

Virjiniya Kleri chap qo'lining yengini biroz qayirdi-da, soatiga qaradi. Keyin juda xotirjam, nazokatli ohangda gapirdi:

- Hozir Mak Bernsga telefon qilmaysizmi?

Palmer hayron bo'lib peshanasini tirishtirdi:

- Menmi... Shunaqa kech bo'ldimi? - soatiga qaradi, o'n bo'layapti: - Ha, siz haqsiz.

Ular bir-biriga qarab yana biroz o'tirdilar. Qaysi gapimdan bunchalik sovudiykin, o'yladi Palmer. Vaqt o'tayapti, u hali Bernsni

ko'rishi kerak. Innankeyin, oxir-oqibat Virjiniya Kleri izohlarini qanday qabul qilishi bilan uning nima ishi bor?

O'n Beshinchi Bob

Edis Palmer chap qo'lining uzun va keng yengini qayirib soatiga qaradi. Uning harakatida nimadir Vuds Palmerning diqqatini tortdi. Qahvali finjonni qo'yib, u ertalabki oqtoq nuri jilvasini tomosha qilardi. Nur jilvasi Edisning qo'lidagi mayda tolalarni tillarang qilib ko'rsatardi. Lekin birdan xotinining bu harakati nega uning diqqatini tortganini tushunib, Palmer yo'talib, so'radi:

- Sakkiz yarim bo'ldimi?

- Ha, deyarli. Menga qara, Vuds, iltimos, men uchun besh-o'n daqiqa ajrat.

- Mashina kutayaptimi?

- Kutayapti, albatta. Besh yoki o'n daqiqa kechiksang hech narsa qilmaydi. - U eriga ijrig'anish bilan qaradi. - Yoki, hech bo'lmasa shofyorga aytarsan "tezroq hayda" deb.

Palmer qahvasini ichib, lablarini qog'oz sochiq bilan artib qo'ydi.

- Tezlikni oshirganimiz uchun bizga jarima solishsa-chi? - dedi u, b"n" Mak Berns men uchun hammasini bosdi-bosdi qiladi.

Edis qoshini chimirdi.

- Bor-yo'g'i besh yoki o'n daqiqa, - takrorladi Edis.

- Mayli.

Edis o'rnidan turib, erini kutubxonasi gami yoki ish xonasigami-ey yetaklab kirdi. Mehmonxona ma'muriyati bu xonani ular uchun maxsus ajratib bergandi. Hozir mazkur xonaga o'ralgan rasmlar, yog'och qutillar taxlab tashlangandi. Ularda otasi to'plagan nodir kitoblar bor edi. Hamishagidek Palmer ular vaqtinchalik turgan boshpanani eslatuvchi tartibsizlikdan chimirildi.

- Xo'sh, nima deysan?

- Mana, ko'rib qo'y. - Edis yozuv stolining yoniga bordi. Stol deraza oldida turardi. Edis chizmalar o'ramini yecha boshladi. - Sen bilan uchinchi qavatning loyihasini muhokama qilishim lozim.

- Nimasini muhokama qilasan? Men uni ma'qullayman.

Edis bir zumga ko'zlarini yumdi.

- Vuds, iltimos, ertalabdan hazilga balo bormi?!

Uning uzun ko'rsatkich barmog'ining silliqlangan pushti tirnog'i chizmaning "xona" deb yozilgan joyiga qadaldi. Edis eriga qaradi.

- Bu xona sen uchun, - dedi Edis. - Men yozuv stolini qayerga qo'yishingni bilishim lozim.

- Men bu yerda nima qilaman?

Edis yelkasini qisdi.

- Bu borada hech qanaqa tasavvurga ega emasman, azizim. Faqat shuni yaxshi bilamanki, Chikagoda uyda o'tirib ishlaydigan xonang bor edi, demak N'yu-Yorkda ham bo'ladi.

- Bu yerda men qanday rol ni bajarishim kerak, Edis? Oilasi davrasidagi ko'ngilchan keksa bankirmimi? Yoki serg'ayrat yosh moliya korchaloninimi?

- Hamma balo shunda-da, - so'zini bo'ldi Edis. - Bunaqasi qo'ysak, quyosh to'g'ri ko'zingga tushadi.

- Edis, - keskin e'tiroz bildirdi Palmer. - Buning nima ahamiyati bor? Bu yerda o'tirib ishlaydigan xonaning nima keragi bor o'zi?

Agar bordi-yu, o'tirsam ham faqat kechqurunlari o'tiraman-ku.

- Ha, to'g'ri, - dedi Edis va unga o'girildi, - Ha, bo'lmasam-chi?

- Sen yana mendan so'rayapsanmi? Axir, savolni men berdim-ku!

U bir necha soniya erini indamay kuzatib turdi. Edis o'ziga xos qarash bilan boqarkan, go'yo shu damda Palmer nima haqida o'ylayotganini, umuman, olamda nimalar bo'layotganidan xabardor ekanday tutardi o'zini.

- Albatta, - deya so'zini davom ettirdi Edis nihoyat, - bolalar ham vaqt-vaqti bilan bu xonadan foydalanib turardilar. Chunki barcha ma'lumotnomalar shu yerda bo'ladi.

- Mana, endi biz bir qadam olg'a bosdik. Bu mening xonam, lekin bolalar ham vaqti-vaqti bilan undan foydalanib turadilar.

- Balki har kuni foydalanib turishar. Shuni unutmaki, bu yerda qomuslar, lug'atlar, iqtisod va bank ishiga doir barcha kitoblar bo'ladi. - Edis jim qolib eriga qaradi. - Sen bu yerga yana nimani qo'ygan bo'larding? Poulk ma'lumotnomasinimi? Har xil mavzudagi ma'ruzalardan ko'chirmalar? Yoxud Bartlettinimi?

Palmer chizmadan changni qoqib tashlab, stolning bir chekkasiga o'tirdi.

- Voy xudoyim-ey, Bartlett menga birdan nima uchun kerak bo'lib qoldi? - so'radi u.

- Sening ma'ruzalaring uchun. Axir ma'ruzalar uchun tayyorlab nasan-ku.

- Ularni men o'zim tayyorlamayman.

Edis ko'zlarini parket to'shamasiga qadagancha jimib qoldi. Keyin boshini asta ko'tarib, Palmerga qaradi. Bu safar uning nigohi har narsani biladigan emas, hayratlangan edi.

- Nima, ularni o'zing yozmaysanmi?

- Ma'ruzalarni butun bir guruh tayyorlaydi.

- Kimlar? - hayron bo'ldi Edis.

- Kimlar? - xuddi aks-sadoday qaytardi Palmer. - Bank xizmatchilari, Bernsning xodimlari, ularning ko'pini o'zim ham bilmayman.

O'zining bunday tan olishi yaxshilikka olib bormasligini his etgan Palmer o'rnidan turib, eshikka qarab yurarkan:

- Sening besh yoki o'n daqiqang tugadi, Edis. - dedi.

- Ha, bilaman. - U eridan ko'z uzmasdi. - Vuds!

- Ha!

- Menga ayt-chi, nutqingni o'zing yozmasang, bankda kun bo'yi nima qilasan?

Xotinining hujumga o'tishini sezib, Palmer birinchi bo'lib zarba berishga shaylandi.

- Iy-e, namuncha ahmoqona savol? - to'ng'illadi u.

- Ha, albatta. Axir o'zing hech narsa gapirmay meni noqulay ahvolga solayapsan.

- Seni shunga majbur qildimmi?

- Mana bu ishlaydigan xonang singari, - dedi Edis. - Juda ahmoqona ish bo'ldi, shundaymasmi? Agar mening o'rnimda me'mor yoki bezakchi bo'lganida, ularga hammasini tushuntirishni o'z burching deb bilarding. Ehtimol, uyni qayta qurish bilan bog'liq ishlarga men aralashmasam-u, buni mutaxassislar qilsalar senga yaxshiroq bo'lar? Balki ular uchun vaqt toparsan, axir menga vaqt

ajratolmayapsan, mutaxassislarga ko'rsatmalar berarsan. Keyin men ulardan so'rab olarman. Hech bo'lmasa men shu tariqa bilardimki, sen... - Edis birdan to'xtab qoldi, yana qandaydir so'zlarni aytib yubormaslik uchun pastki labini tishladi...

So'ng yana chizmalar ustiga engashdi.

- Pastda seni mashina kutayapti, - dedi Edis, muloyim ohangda. - Coat yigirmata kam to'qqiz bo'ldi.

- Ha-ya, - dedi o'rnidan jilib Palmer, - Menga qara, afsuski, seni xafa qilib qo'ydim. Lekin savoling ham juda bema'ni edi-da, jin ursin.

- Qaysi savolim?

- Mening kun bo'yi ishda bandligim haqidagi-da...

- Sening juda ko'p ishlayotganingga shubha qilmayman, - dedi Edis yana o'sha muloyim tovush bilan. - Men bunday qilmasligim kerak edi, bu adolatdanmas.

- Yo'g'e, nima deyapsan, juda adolatdan-da, - dedi u alamli tovushda va eshikka burildi. - Men tushlikdan so'ng senga sim qoqib, men uchun bugunga nimalar belgilanganidan xabardor qilaman.

- Esingdan chiqmasin, bugun biz Gremlarnikida ovqatlanamiz, - eslatdi Edis, eri xonadan chiqayotganda.

- Yaxshi.

- Vuds! - chaqirdi Edis uni orqasidan.

- Nima? - u ostonada to'xtadi.

- Yaxshilab o'ylab olgach, bankda nima ish qilayotganingni menga tushuntirib berarsan.

Palmer eshikni qarsillatib yopdi. U bunchalik qattiq yopishni istamagandi. Mehmonxona xizmatchilari e'tiborini tortmaslik uchun, albatta. Lekin shu darajada qattiqki, Edis tushunib olsin, bu safar qosh qo'yaman deb, ko'z chiqarishiga sal qoldi.

O'n Oltinchi Bob

Palmer o'z xonasining ulkan oynasi oldida turib, Sentral-parkdagi daraxtlarning qo'ng'ir va qizil barglarini tomosha qilardi.

O'zgarish eng so'nggi kunlarda yuz berdi. Yaqindagina quyosh nurlari ostida yashnab turgan yashil yaproqlar bir kechaning o'zida so'ldi.

Interkomning bo'g'iq ovozi jiringladi va Palmer kattakon xonaning qarshi burchagida turgan stolga o'girildi. U oyna oldidan istamaygina stol yoniga bordi, "kotiba" deb yozilgan yashil chiroqli tugmani bosdi.

- Ha?

- Miss Kleri sizni ko'rmoqchi ekan, mister Palmer.

- Yaxshi. Mayli kirsin.

Palmer stol chetiga o'tirdi. Miss Kleri uning xonasi bo'sag'asidan o'tdi va odatdagidek eshigini qiya ochiq qoldirdi. Bugun u to'qqizil yumshoq jersidan tikilgan ko'ylakda edi. Bu ko'ylakda uning ingichka beli va do'mboq sonlari yaqqol sezilib turardi.

- Siz so'ragan materialni olib keldim, - dedi miss Kleri. Uning yuzi Palmerning sinovchan nigohi ostida qotib qolgan edi. U ayolga hamon diqqat bilan qarab turardi.

- Xayrli tong, - dedi u, gap nima haqidaligini darhol eslolmay. - Qanaqa material? Ha-ya.

Palmer o'rnidan turib, eshik oldiga bordi-da, uni yopib qo'ydi.

- Siz buni hech kimga bildirmay tayyorladingizmi? - so'radi u stol yoniga qaytib borib, oromkursiga o'tirarkan.

- Albatta. Bu materialni topishda menga "Star" tahririyatidagi eski bir tanishim yordam berdi.

Miss Kleri qo'lidagi jildni Palmerni uzatdi, keyin o'rindiqqa cho'kib, bir oyog'ini ikkinchisi ustiga olmoqchi edi, lekin fikridan qaytib, ikki oyog'ini juftlab o'tirdi. Palmer jilddagi qog'ozlarni varaqlab chiqdi. Bu Jo Lumis hayoti va faoliyati haqidagi qoralamalar edi.

- Siz o'zingiz bularni ko'rib chiqdingizmi? - so'radi Palmer

- Men ularning tadrijiy izchilligini tekshirib chiqdim, - javob berdi ayol.

Palmer qoshini chimirdi. Miss Kleri bugun o'zini o'ta rasmiy tutardi. Go'yo ularning kechagi norasmiy tushligi uchun o'z aybini yuvmoqchi bo'layotganga o'xshaydi.

- Bundan biror narsani o'qidingizmi? - yana so'radi Palmer.

- Faqat uning amaliy aloqalariga doir materiallarini o'qidim. So'ng ularni umumlashtirib, jildga qistirib qo'ydim.

- Juda soz.

- Yulduzchalar bilan belgilab qo'yilgan kompaniyalar - Lumis boshqa qiziqmay qo'ygan korxonalar va inqirozga uchragan firmalardir.

- Juda yaxshi, - dedi Palmer.

- Agar siz ushbu varaqni ko'zdan kechirsangiz, hozirgi paytda Lumisning juda sustligiga ishonch hosil qilasiz. Unda hozir bor-yo'g'i o'ntacha majburiyat bor, xolos.

- Majburiyatlarning bajarilishida u faol ishtirok etmayaptimi? - so'radi Palmer.

Miss Kleri "yo'q" deganday bosh chayqadi.

- Mening tanishimga yaxshi ma'lum va men o'zim buni boshqa manbalardan tekshirib ko'rdim, mister Lumis o'z diqqat e'tiborini "Jet-Text interneshnl" faoliyatiga qaratgan.

Palmer tushunarli deganday bosh irg'ab qo'ydi:

- O'zini "Jet-Text"ga baxsh etish - bu sakkizoyoq bilan qo'l to'pi o'ynash deganday gap.

Virjiniya Kleri Palmer oldida turgan qog'ozlarga ishora qilgan edi iyagini sal ko'tardi.

- Agar siz ikkinchi varaqni ko'zdan kechirsangiz, unda barcha filiialarning to'la ro'yxatini topasiz.

Palmer jildni stol ustiga - o'z oldiga qo'ydi-da, Virjiniya Kleriga tikilib qaradi.

- Tan olishim kerakki, layoqatli so'zining asl ma'nosini chinakamiga endi tushunib yetdim.

- Tashkkur, - dedi qisqa qilib miss Kleri.

- Bu oxir-oqibat bizning bevosita majburiyatimizga kirmaydi, - davom etdi Palmer, - men siz tayyorlagan materialni nazarda tutayapman. Men uni bizning kreditlar bo'limimiz orqali talab qilishim kerak edi.

- Agar siz unga bir yarim oy sarflashni lozim topsangiz, albatta, - ta'kidladi miss Kleri.

Ertalabdan beri endi bir-biriga jilmayib qo'yishdi.

- Lekin men Lumisga bir yarim oydan keyin emas, bugun telefon qilmoqchiman, - dedi Palmer va firmalar ro'yxatini ko'zdan

kechira boshladi.

- Ulardan ayrimlari menga butunlay noma'lum.
- Men ham barchasini bilmayman, lekin...

Palmer ichida firmalarning nomini o'qiy boshladi.

- Uillington korporatsiyasi "Jet-TeX industriz" - bu ularning markazimi?
- Mening bilishimcha, ha.

- Binobarin, "Jet-TeX interneshnl" shohobcha bo'lib, butunlay uning tasarrufidadir, - fikr qildi Palmer. - Demak, u raketa dvigatellarini tayyorlovchi "Xay trast menyufekchering" korporatsiyasini ham nazorat qiladi. "Konsolideyted enerji" kompaniyasi-chi? Ular nima tayyorlashadi?

- Yuksak faoliyatli qorishma, - tushuntirdi miss Kleri. - Qattiq yoqilg'i, suyuq kislorod, batareyalar. Keng iste'molchilarga mo'ljallangan mahsulotlar ham tayyorlaydi, jumladan, qo'l fonarlari uchun batareyalar va avtomobil akkumulyatorlari.

- Uyg'unlikni qarang, - dedi Palmer, - "Konsolideyted" kompaniyasi "Xay trast" raketalariga yoqilg'i beradi. Shu yerda mikrorele tayyorlovchi yana bir shohobcha paydo bo'ladi. Tag'in nima ishlab chiqarishadi?

- Tranzistorlar, diodlar, kondensatorlar va hokazo...

Palmer ro'yxatni ko'zdan kechirishda davom etdi.

- Mana bu filial esa, - dedi u, - yozuv va hisoblash mashinalari ishlab chiqaradi. Ular Germaniya va Italiyaning elektron-hisoblash apparatlari ishlab chiqaruvchi firmalari bilan ham hamkorlik qilishadi.

- Atom reaktorlari uchun avtomat uskunalari ishlab chiqaruvchi kompaniya aksiyalarining qirq besh foizi ularga tegishli.

- Mana, nihoyat, faqat atom ishlari bilan shug'ullanuvchi firmaga ham yetib keldik, - gapni ilib ketdi Palmer. - Mazkur firmaning faoliyatiga bevosita Uillingtondan rahbarlik qilishadi. Aytinchi, hozir ular Ouk Rijda biror narsa qilishyaptimi?

- Yo'q, u yerda "Yunion karbayd" firmasi ishlayapti.

- Demak, ular hozir Vashingtonda yoki N'yu-Meksikoda nimadir qilishyapti. Yana qanaqa firmalar bor? Raketalar va yer usti tayanch nuqtalari uchun uskunalari. Mana, alyuminiy ishlab chiqaruvchi korxonalar. Bu korxonalar Chili va Peruda rux va mis tarmoqlari aksiyalariga egalik qiluvchi kompaniyaga qaraydi. Karib dengizi mintaqasida boksit, uran, neft' qidiruv ishlari ham uning tasarrufida. Luizianada oltingugurt ishlab chiqarish. Alkuppada asbobsozlik zavodi. Kantonda kauchuk. Byornbankda tranzistor jihozlari zavodi, Takomda yog'och tayyorlash... Iy-e, bunisi nima? Nahotki velosipedlar?

- Nega hayron bo'layapsiz?

- Velosipedlar, - dedi u o'yga tolib. - Biroq, "Koordineyted uestern end yunayted kompani" nomi ostida nima yashirilib yotibdi, jin ursin?

Miss Kleri o'ylanib qoldi.

- O'ylashimcha, - dedi u, - ular g'arbiy shtatlar uchun mo'ljallangan turli mollari ishlab chiqarishni uyg'unlashtirishga urinayaptilar.

Palmer mamnun holda jilmayib hujjatlar jildini yopdi.

- Juda yaxshi, miss Kleri, - dedi u, - tan berishga tayyorsiz degan umiddaman.

- Ta'rifga so'z yo'q...

- Buni tayyorlash uchun qancha vaqt ketdi?

Miss Kleri yelka qisdi:

- Bular hammasi urushdan so'nggi yillar mahsuli. Aniqrog'i 1952 yil mahsuli. O'shanda Lumis guruhi yashirin olib borilgan kurashdan keyin hokimiyatni qo'lga oldilar...

- Siz yana 1952 yilgi voqealardan ayrimlarini esdan chiqarayapsiz, - dedi Palmer. - Koreyadagi urush va Eyzenxauerning prezident bo'lib saylanishi singari arzimasi voqealar... - Palmer tag'in jildni ochib, mashinkada ko'chirilgan xabarni ko'zdan kechira boshladi. - Men bilishni istayman, - dedi u, - ushbu saltanatning qanday qismi faqat qog'ozdagina mavjud. Ushbu birlashmalardan ayrimlari faqat soliq to'lashdan qutulib qolish maqsadida tuzilmaganmikin? Balki ularni ishga tushirib yuborishgandir. Umuman "Jet-TeX industriz" mavjudmikin?

- Ha, qaniydi mavjud bo'lsa, - dedi Virjiniya Kleri. - Bizda shu kompaniyaning aksiyalari shu qadar ko'pki, ulardan Marsgacha yo'l solsa bo'ladi.

- Rostdan ham shunaqami? - o'ylab qoldi Palmer. - Biz "Xadson trast" bilan birlashganimizda bu aksiyalarni meros qilib olmadikmi, ishqilib?

- Men buni aniq bilmayman, - javob berdi miss Kleri. Faqat shuni aytishim mumkinki, birgina "Jet-TeX" firmasining qog'ozlari bilan bosh boshqarmada vitse-prezident yordamchisi va ikki xodim shug'ullanmoqda.

- Ehtimol, siz bank ishiga uncha yaxshi tushunmassiz, - dedi Palmer, Virjiniyaning bamaylixtir o'tirganini ko'rib, - lekin muhim qismlar tafsilotiga jiddiy e'tibor berarkansiz.

- Men oldin aytganimday, uni yaxshi tasvirlash uchun mushuk bo'lish shart emas, - takrorladi miss Kleri.

Palmerga bu ayolning uning nigohidan ko'zini olib qochishini tomosha qilish yoqardi. Uning yirik ko'zlari Virjiniyaning yubkasi etagini diqqat bilan kuzatar, keyin sekin sirg'alib pastga, tizzalariga tushardi. Palmer uning ingichka to'piqlariga tekis tutashib ketuvchi dumalg boldirli xushbichim oyoqlariga ehtiros bilan bilan qaradi. Tizzalarini mahkam jipslashtirib turibdi. Palmer uning poshnasi gilamga botib turganigacha e'tibordan qochirmadi.

Virjiniya Kleri o'rnidan turdi. Uning bo'yi sal o'sinraganday ko'rindi. Palmer ham qalqdi, nega shunday qilganini o'zi ham tushunmay, nazokat yuzasidanmi yoki uning bo'yini o'zining bo'yi bilan solishtirish uchunmi.

- Harholda, sidqidildan qilgan ishingiz uchun sizdan minnatdorman, - dedi Palmer.

- Bu muammolaringizni yechishga yordam beradi deb umid qilaman. - Ularning nigohlari to'qnashdi. - Endi Jo Lumisga telefon qilsangiz bo'laveradi.

- Ha, albatta.

- Balki yana biror narsa kerakdir?..

- Yo'q. Rahmat sizga.

- Mayli, - dedi Virjiniya, - unday bo'lsa men o'z xonamga ketdim.

- Yana bir bor katta rahmat sizga, - dedi Palmer va chakkalariga qon quyilayotganini his etdi.

U lablarini mahkam qisib, oldinroq yurib bordi-da, miss Kleriga eshikni ochib berdi. So'ng unga qaramaslikka harakat qilib, sal engashdi. Bugun qarab olgani yetar.

Virjiniya yonidan o'tib, tashqariga chiqdi, undan yengilgina ifor hidi qoldi, Palmer uning qanday atir ekanligini ham ilg'ay olmadi. Miss Kleri dahlizdan o'tib, burchakka burildi-da g'oyib bo'ldi. Palmer esa eshikni yopib stoli yoniga qaytdi va o'rmiga o'tirdi. So'ng interkomga qaradi va "Elder" yozuvli tugmachani bosdi. Yashil chiroq yonib, mikrofondan ovoz eshitildi:

- Labbay?

- Garri, Palmerman! Bo'sh vaqtingiz bormi?

- Ha. Aytavering, - dedi Garrison Elder do'rildoq ovozd.

- "Jet-Tex" haqida nima deya olasiz?

- Yigirma beshta so'zdami yoki undan ham qisqaroq bo'lsinmi? - dedi Elder kulib.

- Ularning biz bilan aloqasini qanday baholaysiz?! - qat'iy so'radi Palmer.

- Buni hozir aytish qiyin. Odatda Pol Jerati ular bilan ishni o'zi olib boradi. O'shanda hisob-kitob "Xadson trast" orqali qilinardi.

Gunohlarini tangri o'zi kechirsin.

- O'sha gunohlari qancha edi? - so'radi Palmer.

- Ularga o'z ishlarini turli korporatsiyalar nomi bilan amalga oshirishga imkon berishardi. Bu korporatsiyalar ularning ro'yxatida bor.

- Shunaqami? Buning evaziga kaltakni kim yeydi, bizmi?

- O'sha kaltaklar bizga foyda keltiradi, - e'tiroz bildirdi Elder. ВѢ”Men bu ishga hech qachon aralashgan emasman. Zarurati bo'lmagan. Agar xohlasangiz, yigitlarimdan bittasini bu ishga jalb qilaman. Bir haftada uddalaydi.

- Sizning shaxsiy bilimli fikringiz qanday?

Elder yana kuldi:

- Hozir kim ham o'zini bilimli deb hisoblay oladi, jin ursin? Mayli, keling, tahlil qilamiz. Asosiy kompaniya bank jarayonlarini Delaverda amalga oshiradi. "Jet-Tex interneshnl" o'z korxonalarini takomillashtirish uchun bizdan kreditlar oldi. Bundan tashqari, biz sho"ba kompaniyalar bilan hisob-kitoblarda vositachi sifatida qatnashamiz. Va, albatta, barcha aksiya muomalalarida biz vakil sifatida qatnashamiz...

- Garri, men ba'zi narsalarni aniqlashtirmoqchiman. Bizning ular bilan muomalamizdagi jarayonlarning umumiy miqdori...

- Biz "Kontinental ekuipment" bo'yicha ularning qarzini uzdik, - dedi Elder. - Umuman, biz ularga sakkiz yuz million o'tkazdik...

Oraga uzoq jimlik cho'kdi. Elderning so'nggi so'zlari ulkan xonani to'ldirib yuborganday bo'ldi.

- Vuds! - baqirdi Elder. - Allo, Vuds!

- Rahmat, Garri.

- Bu faqat taqribiy raqam.

- Tushunaman.

- Balki men uni yigirma besh foizga oshirib yuborgandirman.

- Biroq umumiy manzara menga tushunarli, - dedi Palmer. - Hatto siz yigirma besh foizga oshirib yuborgan bo'lsangiz ham. Har holda "Jet-Tex" bizning barcha amaliy muomalalarimizning kamida besh foizini tashkil etadi. Agar siz kam tomonga adashgan bo'lsangiz ham ularning ulushi bu jarayonlarning o'n foizini qoplaydi, shundaymi?

- Ha. Ular bilan amaliyotimizning hajmi taxminan shunday, - rozi bo'ldi Elder.

- Boshqacha aytganda, ular bizning eng yirik mijozlarimiz.

- Ha, albatta.

- Yana bir bor tashakkur, Garri.

- Foydam tekkanidan xursandman.

Palmer bir muddat interkom tugmachalariga qarab, qimir etmay o'tirdi. Keyin stol ustidan cho'zilib, kechagi kun belgilari qo'yilgan varaqlarni oldi, ulardan birida qayd qilingan Lumis telefoni raqamini topdi. So'ng telefon go'shagini ko'tardi-da, ko'rsatilgan raqamlarini terdi.

- Mister Lumis? - dedi Palmer. - Vuds Palmer gapirayapti.

Go'shakda keksa kishining ovozi eshitildi:

- Afsuski, mister Lumis shaharda yo'qlar. U dushanba kuni qaytib keladi. Men uning kotibiman, janob Palmer. Mister Lumis uchun biror xabar qoldirasizmi?

- Mister Lumisga men telefon qilganimni ayting.

- Xo'p bo'ladi.

Palmer go'shakni qo'ydi. U kaftlari namiqqanini his qildi. O'zini bosishga urindi. Ayni paytda shunday bo'lganidan o'zida qandaydir yengillik sezdi. Aslida, hozir keksa Lumisga nima deyishini o'zi ham bilmasdi.

Palmer o'rnidan turib, oyna oldiga bordi. U bugun eshitgan ma'lumotlar ustida bosh qotirishga urindi. Bu yerda nimadir qovushmayapti, o'yladi u. Lumis o'z puli saqlanayotgan o'sha bankka nisbatan sodiq bo'lishi kerak edi. Moddiy jihatdan manfaatdor bo'lmagan jamg'arma bankiga esa xolis bo'lishi dargumon.

Palmer deraza oldida turib "Plaza" mehmonxonasi yonidagi aylana arg'imchoqqa qaradi. Doira aylanib, bir oz oldinga siljidi. Yosh yigit va qiz kelib arg'imchoqlarning birinchisiga o'tirgach, u yurib ketdi.

Qizning kiyimi qizil, sochlari qora edi. Bu Virjiniya Kleri bo'lsa-chi, o'yladi Palmer. Lekin shu zahoti bu fikridan qaytdi.

O'n Yettinchi Bob

Keksa ofitsiant tushlikdan so'ng stoldan idish-tovoqni yig'ishtirib oldi. Oromkursiga yastanib, Palmer qariyaning yuviladigan idishlarni aravachada olib ketayotganini kuzatdi. Nega bunaqa ko'ch ko'tarib yurish xotinidan ko'ra o'zining g'ashiga ko'proq tegayotgani haqida o'ylashi birinchi bor emas. U sigareta chekdi, uning olovi va tutuni panasida qahva quyayotgan Edisga nazar soldi.

U hamishagidek ishchan ko'rinishda. Turmaklangan sochining har bir tolasi silliq taralgan. Bugun ko'zlarini odatdagidan ko'proq bo'yagan, ular katta va ifodali ko'rinarayapti. Yuzining terisi jilosiz va mayin. Hozir Edisni kuzata turib esiga tushdi, ertalab unga qo'pol muomalada bo'ldi.

Gap nimada? - o'yladi Palmer. Nega u xotinidan hamisha norozi? Edis nima qilmasin ko'ngildagidek bo'lmaydi, nega? Yo u xotinini yaxshi bilib oldi, endi uni qiziqirmay qo'ydimi?

Edis eri uni kuzatayotganini sezdi, boshini ko'tardi, ko'zlari to'qnashdi.

- Senga qahvami? - so'radi Edis va yaxshilab to'ldirilgan finjonni uzatdi. - Hozir nima haqda o'ylading?
- Hech, o'zim shunday.
- Men esam, o'sha "hech" deganing bunchalik teran bo'ladi, deb tasavvur ham qilmagandim, - dedi Edis.
- Men, bilsang, - dedi Palmer hech bo'lmasa sal-pal rostgo'y bo'lishga intilib, - bugun ko'rinishing juda chiroyli, deb o'yladim. Edisning qo'y ko'zlari katta-katta ochildi. Xonaning sun'iy yorug'ida ular kulrang ko'rinib ketdi.
- Faqat to'qima, azizim, - dedi Edis. - Sen mening "rasmiy" ko'rinishimga baho berding, shundaymasmi?
- Yo'q, - javob berdi Palmer.
- Unda sen, balki uydagi shuncha tashvishlardan vaqt topib, o'ziga qarashga qanday ulgurgan ekan, deb hayron bo'layotgandirsan?
- Bu ham xayolimga kelgani yo'q.
- Mayli, agar bilishni istasang, bilib qo'y: bugun biz birgalikda uyda o'tkazayotgan birinchi kecha. Butun hafta mobaynida birinchi marta, shekilli? Shuning uchun harakat qildim.
- Juda xursandman, - dedi Palmer, bu yolg'onni ham qabul qilarmikin, deya o'zicha fol ochib.
- Mayli qo'yaver, qahvangni ich, - Edis bir oz jim qoldi, keyin sekingina aytdi: - Bugun ertalab ko'z o'ngimda juda dahshatli voqea yuz berdi. Ishchilarimizdan biri havozadan yiqilib tushdi.
- Qattiq lat yedimi?
- Singan joyi yo'q, lekin usta uni uyiga jo'natib yubordi. Men tabib ko'rsin, deb turib oldim, usta o'zim g'amxo'rlik qilaman deb va'da berdi. Lekin men buni qanday qilib tekshiraman?
- Axir, u sug'urta qilingan
- Men buni aytayotganim yo'q, Vuds, - e'tiroz bildirdi Edis. - Avvallari men bunday hodisalar faqat katta qurilishlarda, osmono'par binolarni tiklashda yuz berishi mumkin deb o'ylardim. Lekin bu narsa shundoqqina o'z uyingda yuz bersa, odam o'zini yo'qotib qo'yarkan.
- Baxtsiz hodisalar istagan yerda yuz berishi mumkin. Edis xo'rsindi va qo'lini Palmerning sigaretasiga cho'zdi.
- Gap bundamas, azizim, - dedi u. - Lekin men haliyam o'zimga kelolmayapman. Palmer gugurti yoqib, Edisning sigaretasiga tutdi.
- Yuragingga yaqin olaverma. Ertami, kechmi, hammamiz shunga ko'nikib ketamiz. Axir, senga o'sha havozadan yiqilib tushgan ishchichalik yoki mashina bosib ketgan bolachalik yoxud Sentral-parkda yigitlar zo'rlagan qizchalik og'riqli emas-ku. Edis peshanasini tirishtirdi va sigaretasining so'nib borayotgan cho'g'iga qaradi.
- Bilasanmi, mening shunday yashagim keladi, toki atrofimda shunday qo'pol zo'ravonlikni ko'rmasam deymen. Bu yerda, N'yu-Yorkda har qadamda shundaylarga duch kelasan.
- Sen o'zga shaharlarda butunlay boshqacha deb o'ylaysanmi?
- Edis uning fikrini rad etganday, qo'lini siltadi.
- Faqat o'z haqimda gapirayotganim yo'q, buning bolalarga qanday ta'sir qilishi meni tashvishga solayapti.
- Ular har qanday o'zgarishlarga moslashib ketishadi, - dedi Palmer yengil kinoya bilan. - Sen bo'lsang, hecham o'rganolmayapsan. Edis erining gapini tasdiqlab bosh irg'ab, uni hayron qoldirdi.
- Ha, hali ko'nikkanimcha yo'q. Vaqti bilan hammasi o'tib ketadi, lekin tan olaman, bu meni sira quvontirmaydi. Men Jerriga o'xshab o'n bir yoshda emasman, qirqni urib qo'ydim. Bu yoshda kutilmagan o'zgarishlarga ko'nikish juda qiyin.
- Baxtimizga senga o'ttiz uchdan oshiq berish qiyin, shundaymasmi?
- Bugun ertalab menga qarashingdan aslo unaqaga o'xshamaydi.
- Birovning o'yini o'zgacha talqin qilish istagi tug'ilsa, bu boshqa gap, men...
- Nima bo'lganda ham, - uning so'zini bo'ldi Edis. - Eng yomoni shundaki, biz N'yu-Yorkda hech kimni bilmaymiz. Yangi tanishlar orttirish istiqboli esa meni qiziqtiraydi.
- Biroq biz juda ko'plab har xil odamlar bilan uchrashamiz, hatto haddan tashqari ko'p, deyish mumkin.
- Bu rasmiy tashriflar, xolos, - javob berdi Edis. - Bizni turli sabablarga ko'ra taklif qiladilar. Ko'proq qandaydir umumiy tanishlar orqali, albatta. Uyimiz tayyor bo'lmagani uchun hozir biz taklif qilolmayapmiz. Hali biz ham da'vat qilamiz, albatta.
- Bu yerning odamlari bizning chikagolik do'stlarimizdan farq qilmaydi.
- Edis nafasini rostlab oldi:
- Do'stlar - baribir, do'stlar-da. Birinchi uchrashayotgan odamlarimiz esa hali do'st bo'lolmaydilar. Harholda men shunday deb o'ylayman.
- Palmer o'zining hali ichilmagan qahvasiga qarab, stoldan turdi:
- Men qahvani o'zim bilan olib ketaman. Lekin hayronman, N'yu-Yorkka nisbatan qanaqa xusumating bor?
- Edis indamasdan chog'roq xonaga yo'l oldi. Bu xonani mehmonxona ma'muriyati kutubxona deb atardi. Ikkita oromkursining changini qoqib tashlab, ularni stolga yaqin surdi, stol ustidagi kitoblarni olib tashlab, chizmalarni yoydi.
- Nahotki, biz yana uying tayanah devorlari haqidagi masalani muhokama qilamiz? Xo'sh, men o'zimning yangi xonamda nima qilaman? - so'radi Palmer. - Agar shunday bo'lsa unda men...
- Bu masalani men bugun hal qildim. Soat ikkida hammasi hal qilingan edi, - keskin bo'ldi uning so'zini Edis. - Ertaga sening xonangni suvoq qilishadi.
- Yaxshi. Xo'sh, bugun kechqurungi kun tartibi qanaqa?
- Edis stollardan biriga ohista o'tirib, chizmalarni diqqat bilan ko'zdan kechirdi. G'amgin bir narsani ko'rganday lablari burishdi.
- Vuds, - dedi Edis, - bu yoqqa o'tir-chi.
- U o'tirdi va finjonni likopchasi bilan chizmaning ustiga qo'ydi.
- Men kulgili siymo emasman, - dedi u, - va menga bunday muomala qilishlarini istamayman.
- Nega endi sen?..
- Men kulgi bo'lish qanaqaligini yaxshi bilaman, - davom etdi u Palmerning so'zini bo'lib. - Hali o'smirligimdayoq buni boshimdan o'tkazganman. Men o'z tengqurlarim orasida uzunoyoq naynov edim. Lekin jamoatchilik orasida paydo bo'lganimning birinchi yiliyoq mening ustimdan kulmay qo'yishdi. Va men o'zimga bunday muomala qilishlariga qat'iy qarshiman.
- Men umuman seni kulgili deb hisoblamayman, - ishontirdi uni Palmer.
- Sening kun tartibi to'g'risidagi zaharxanda tanbehing-chi? Meni tushunmadi deb o'ylama. Tashkiliy ishlarim senga

yoqmayotganini men yaxshi tushunib turibman. Lekin buni men qilmasam, o'zing shug'ullanishingga to'g'ri keladi va bu senga yoqmasligi turgan gap. Men sen uchun biror narsa qilayapmanmi, bari senga ma'qul emas, to'g'rimi?

- Ha, quvnoq emas, faqat bir shart bilan: agar men chindan ham seni shunday ahvolga qo'ygan bo'lsam. Lekin gap shundaki, bunaqa narsaning o'zi yo'q.

- Shunday hovriqmaydigan vazminlig-u, birdan mana bunday g'ayrioddiy ichki ziddiyatlar majmui, juda qiziq-a, to'g'ri emasmi?

- Men suhbatimizni jon-jon deb davom ettiraman, faqat nimani nazarda tutayotganingni tushuntirib bersang bas, - sovuq javob qildi Palmer.

Edis qahvali finjonni nariroq surdi-da, bir muddat uying tomi chizmasi bilan andarmon bo'ldi.

- Sen Xaina Kerd ishlagan haykalni o'z xonangda qoldirish niyatidamisan? - so'radi Edis. - Agar qoldirmasang, men uni anavi burchakka joylashtiraman. - Edis Palmerni o'girildi va kulib qo'ydi: - Men yana bahs boshlash uchun so'rayotganim yo'q, faqat men shiftni o'ydirishim uchun aytayapman. Axir, keyingi hafta elektr simini o'tkaza boshlashadi.

- Men bu haykalni o'z xonamda qoldirsam degandim.

Edis yana chizmalar ustiga engashdi.

- Mana bu devor bo'ylab zamondosh rassomlarning tasvirlarini ilishimiz mumkin, natyurmortlardan tashqari, rozimisan?

Palmer ko'zlarini qisib, chizmalarga diqqat bilan tikildi.

- Mana bu nima, dahlizmi? - so'radi u.

- Dahlizning bir qismi, - javob berdi Edis. - Mana bu, dahlizni bo'lib turadigan devor. Qarshi emasmi?

- Yo'q.

- Konstebel chizgan rasm, onamning sovg'asi, mana bu yerda osig'liq turadi, - davom etdi Edis. - Engr esa narigi devorda. Shu rasmlar tevaragida kenggina bo'sh joy hosil bo'ladi. Binobarin, ularga hech narsa xalaqit bermaydi. Men Ernstning polotnosini boshqa barcha modernchi rassomlar asarlari yoniga ilishni istardim. Uni mana bu yerga ilib qo'ysak-chi?

- Juda soz.

- Natyurmortlar oshxonaga ilinadi. Maylimi?

- Mayli.

- Gravyuralar boshqa xonalarga mo'ljallanapti. Fraskoni bilan Pirsni mehmonlar xonasiga ilsak bo'lar, a?

- "Baliq ovi" gravyurasidan boshqasini. Uni men o'z xonamga qo'ymoqchiydim, - qayd etdi Palmer.

Edis yana unga o'girildi:

- Yana nima gunoh qilib qo'ydim? Nima bilan izzat-nafsingga tegib ketdim? Shu paytgacha menda: bularning hammasi sening joningga tegib ketdi, zerikarli bo'lib qoldi, degan tasavvurda edim.

Palmer o'rnidan turdi:

- Edis, bularning hammasi nimani anglatishini men bilmayman, lekin shuni ayta olamanki, hammasi jonimga tegdi. Yetar endi.

Edis xonaning qorong'i burchagiga tikilganicha jim qoldi. U o'ychan bosh chayqadi:

- Ha, sen haqsan, Vuds. - U Palmerning boshidan oyog'igacha qarab chiqdi-da, qo'shib qo'ydi: - Vuds, bularning zamirida nima yotganini men ham bilmayman. Kel, men bilan bir oz o'tir; menga bir oz yordam ber, maylimi? Men boshqa bunday qilmayman. Palmer tag'in o'tirib, qahva icha boshladi. Ularning tepasida osilib turgan elektr chirog'i stolga va to'shamaga doira shaklida dog' tushirib turardi. Qahvali finjonda kichkinagina sariq uchqun o'ynardi, Edisning malla soch uyumi esa, uning yuziga soya solib turardi.

- Mening ichki ziddiyatlarim majmui haqida gapirganda nimani nazarda tutding? - so'radi Palmer, bosiq gapirishga urinib.

Edis sezilar-sezilmas yelka qisdi.

- Menda shunday taassurot vujudga keldiki, - javob berdi Edis ham o'sha ohangda, - sen aslida juda murakkabsan. Men esa o'sha oddiyman. Sen odam ko'zini shamg'alat qilishga ustasi farangsan, men esa bunday qilolmayman.

- Nimalar deyapsan o'zi? - qat'iy so'radi Palmer.

- Biz nikohdan o'tganimizda sen butunlay boshqacha ko'ringanding, - dedi Edis sekin ovozda. Shunda Palmerning miyasiga u gapimni eshitmasin degan fikr keldi. U o'tirgan joyida sal oldinga engashdi. - Sen men bilgan o'smirlardan ancha farq qilarding. O'zingni erkin tutarding, maqtanchoqlik qilmasding. Sen boshqalar kalaka qilmaganlar ustidan kularding. Uchta kollejni almashtirganning bilan shuhrat qozonganding. Sharqiy sohilda yashagan paytingda bir qiz bilan oralaringda bo'lgan voqealar haqida gapirishardi.

Edis jim qoldi. U xuddi ko'zboyloqchi singari qo'lini goh u yoqqa, goh bu yoqqa ag'darardi, yengining ignatugmasidagi tosh yaltirab ketardi.

- Lekin, shularga qaramay, sen baribir menga murakkab shaxs bo'lib ko'rinmaganding, - yana gap boshladi Edis. - Sen o'shanda murakkab emasding... Keyin Xenli halok bo'ldi.

Palmer bosh irg'adi:

- Sen bu hodisaning ahamiyatini to'g'ri his qilding.

- Lekin o'shanda o'zgarish birdaniga yuz bergani yo'q. Hatto armiyada, ta'til va safarga kelganingda ham ko'p jihatdan hamon oldingiday eding. Yevropada qancha vaqt bo'lding? Ikki yilmi?

- Bir yarim yil.

- O'sha Yevropadan qaytib kelganingda, senda o'zgarish yuz berganini sezdim. - Edis eriga qaradi. - Bankda Xenlining o'rnini egallashga seni hech narsa majbur qilgani yo'q. Otang ham bu haqda so'ramagan edi.

- Unda buning uchun zarurat yo'q edi.

- Demak, birinchi ziddiyat, - dedi Edis. - Birinchi, shundan keyin ko'plab boshqalari sodir bo'la boshladi. Vuds, senda butunlay alohida bir narsa bor. Men faqat endigina tushuna boshladim. Qanchalik farq qilishingni...

Palmer jumlaning tugashini kutmay, uni o'zi tamomlashga shoshildi:

- Boshqa oddiy odamlardanmi?

Edis g'alati iljaydi:

- Men faqat savolingga javob berishga harakat qilayapman. Bu unchalik oson emas, ayniqsa, unga hojat bo'lmay turganda.

- Unda javob berish shart emasdi, - taklif qildi Palmer.

Edis bosh chayqadi:

- Mana shu ziddiyatlar bu yil keskin kuchaydi. Otang o'lganidan so'ng bankni sotding. Shundan keyin bunaqa bo'lishi turgan gap

edi. Men buni bilishim kerak edi. Lekin men o'shanda sening yangi lavozimga ko'tarilishingni oldindan bilolmasdim. Sen xuddi o'z otangni tiriltirayotganga o'xshaysan, hammasini yangidan boshlayapsan, bu safar N'yu-Yorkda qilayapsan bu ishni.

Palmer oromkursiga suyandi, javob bermaslikka urindi. Shaxsiy ishlari haqida xotirjam, oqilona gaplashishsa ham bo'lardi. Lekin Edis shaxsiy xayrli oqilona suhbat niqobi ostida unga shafqatsiz hujum boshlar ekan, endi bu butunlay boshqa narsa.

- Edis, seni tushunolmayapman.

- Bilasanmi, sen o'zaro munosabatlarning yana o'sha doirasiga tushib qolayapsan, - dedi Edis, - Berkxardt ham xuddi otang singari hukmron va mustabid axloqqa ega. Bu yerda, N'yu-Yorkda, sen xuddi Chikagodagidek yana baxtsizsan.

Palmer yana o'zini tutdi.

- Nega meni bu yerda baxtsiz deb o'ylayapsan? - so'radi u beparvo ohangda.

- Buni men o'zingni tutishingga qarab aytayapman. - Edis unga qarab, barmog'ining sovuq uchini Palmerning chakkasiga tekkizdi.

- Jahling chiqmasin, azizim, men axir... Edis uning yuzidan ko'zidan olib qochdi. - Lekin sen o'ylayotgandirsan... - Uning ovozi asabiy va bo'g'iq jarangladi. - Sen o'ylaysanki, buni men sening g'ashingga tegish uchun, battolligimdan qildim, - U jim qoldi, uning javobini kutardi. - Shunday-ku, axir?

Palmer tili bilan qurib qolgan lablarini yaladi, o'zini qisuvga olgan tanglikdan bo'shshga urindi.

- Sen hech o'ylab ko'rmadingmi, odam ishga bog'liq bo'lmagan sabablarga ko'ra ham baxtsiz bo'lishi mumkin-ku? - so'radi u xotinidan xotirjam ohangda.

- O'ylab ko'rdim, - javob berdi Edis, qahvali finjonini qo'lga oldi-da, bir-ikki ho'pladi. - Ehtimol, biz yashayotgan mana bu bema'ni otel' bunga sababdir. Balki ushbu shahar boisdir. Yoki noqulayliklar. Ko'rib turibsan-ku, sabablar son-sanoqsiz.

- Biroq, shu sabablardan ham eng olislarini va freydchalarini sanading, - dedi Palmer.

- Sen aftidan bu so'zlarni sinonimlar deb hisoblayotganga o'xshaysan? - javob qaytardi Edis.

- Yo'q, sen qandaydir aylana yo'llar bilan fikrlaysan va hammasini Freydchasiga talqin qilasan. Ehtimol, bu mening murakkabligim tufaylidir, - deya qo'shimcha qildi Palmer.

- Sen soddadillik niqobi ostiga berkinmayapsanmi, ishqilib? - so'radi Edis.

- Men urinib ko'rayapman, - deya boshlamoqchi edi Palmer, birdan bahslashuvlarining ahmoqona ekanini tushunib qoldi. -

Iltimos, meni to'g'ri tushun, men xotinim ko'z o'ngida o'z obro'-e'tiborimni qanday bo'lmasin saqlab qolishga intilayapman. Chunki xotinim shundoqqina ko'z o'ngimda psixB-analitikka aylanib borayapti.

Edis qahvani mayda qultumlab ichishda davom etdi.

- Mayli, sen aytgancha bo'la qolsin, - dedi Edis nihoyat. - Lekin bitta savolimga javob ber. Bu men shuni bilish huquqiga egaligim tufayli emas, yo'q. Ammo muqaddas ruhlar haqqi ayt: bu ish senga nima uchun kerak bo'lib qoldi?

Palmer javob berishga shoshilmadi. Edisga yetarli darajada tushunarli bo'lishi uchun yaxshilab o'ylab, talqin qilishga tayyorlandi.

Lekin bu dalillar rostdan ham shundaymi? U asta nafas oldi.

- Rostini aytsam, besh yil mobaynida sezdirmasdan Berkxardt men bilan qiziqib qolishiga yo'l qidirdim. Otam o'lishini bilardim.

Erkin bo'lishim bilan mustaqil harakat qilish uchun tayyor bo'lishim kerak edi. Natijasi o'zingga ma'lum.

- O, albatta.

- Endi teskari yo'nalishda harakat qilib, urushdan keyingi yillarga qaytaylik. O'shanda hali otam tirik ekan, men bankda ishlashga qaror qildim. Yana bir oz orqaga qaytsak, bu harbiy xizmat vaqti bo'ladi. Bu paytga kelib, menga shu narsa aniq bo'ldiki, men otam hukmi ostidan ozod bo'lgach, o'zimga yanada ko'proq yoqa boshladim. Sen bundagi uyg'unlikni ko'rayapsanmi?

Edis tasdiqlab, bosh irg'adi. Lekin qo'lidagi finjon qilt etmadi.

- Agar senga shu narsa tushunarli bo'lsa, demak, Berkxardtning taklifini nega qabul qilganim ham tushunarli bo'lishi kerak.

- Yo'q, buni men tushunmayman, - dedi Edis.

Palmer u hali ham qo'lida ushlab turgan finjonga qaradi. Finjondagi qahva qilt etmasdi.

- Sen buni faqat qanday qilganingni tushuntirding, lekin u senga nega kerak bo'lganini aytmading.

Palmerning qo'li xuddi sassiz chaqiriqdagi misol unga talpindi. Nahotki, odam o'z qilmishlarini boshqa bir odamga tushuntirolmaydi? Nahotki, odamlar o'rtasidagi muomala shunaqa qiyin kechadi?

- Xo'p mayli, - dedi u. - Kel, boshqachasiga tushuntiray: men otamning nusxasi bo'lishni istamayman va hech qachon shunday bo'lishga intilmaganman. Otam dunyoqarashi tor, cheklangan odam edi. Agar uning hayotda qandaydir shiori bo'lgan bo'lsa, bu, shubhasiz, "yo'q" deyishi edi. U butun kun davomida birgina shu so'z bilan kun ko'rish mumkin deb hisoblardi. Bu so'zni u xotiniga, bolalariga, do'stlikka, va hatto hayotning o'ziga ham aytardi. Otadan nafratlanish mumkin emasdi, chunki nafrat hissiyot edi. Undan faqat ko'proq yashash mumkin edi. Tag'in boshqa chorasi ham bor edi, buning uchun o'sha odamda shunday choraga shunday moyillik bo'lishi kerak edi. Xenli shunday yo'lni tanlagan edi, samolyoti bilan qaytib kelmagandi. Menda bunday choraga moyillik yo'q edi. Tushunayapsanmi, nima deyaotganimni?

Edis zo'rg'a yo'talib qo'ydi.

- Ha.

- Otamdan ko'proq yashash uchun qandaydir kuchli rag'batga ega bo'lish lozim edi. Bu rag'bat odamga hamisha madad berib turmog'i, salbiy xususiyatga emas, ijobiy xususiyatga ega bo'lishi darkor edi. Urushga qadar menda bunday maqsad bo'lmagan. Men uning o'g'li edim. Urush paytida shunga amin bo'ldimki, men mustaqil shaxs bo'la olaman va buning uchun zarur bo'lgan qobiliyatga egaman.

Palmer jim qoldi, aytgan so'zlarining ta'sirini tekshirib ko'rmoqchi bo'ldi. Shu paytgacha qahvali finjonga qadalib turgan Edisning nigohi birdan Palmerni qaratildi.

- Qanaqa maqsad edi u? - so'radi Edis.

- Foydali bo'lish, odamlarga foyda keltirish, - dedi Palmer.

Edisning ingichka, rangpar qoshlari chimirildi.

- Endi men seni tushunayapman, - tan oldi Edis.

- Otam o'lgach, davom etdi Palmer, - uning hamkasblari bo'lgan yuzlab bankchilar, siyosatchilar va ishbilarmonlar uni an'anaviy ehtirom bilan dafn etdilar. U o'z hayotini burchiga sadoqat bilan xizmat qilishga bag'ishladi. U o'z ishiga o'ta sadoqatli va namunali fuqaro timsoli edi. Sen bularni eshitgansan. Lekin hech o'ylab ko'rdingmi, qanchadan-qancha mayda muttaham qalloblar otamni nega buncha ko'klarga ko'tarib maqtaydilar? Bema'ni odamlarning maqtovi har qanday haqoratdan ham yomon.

- Lekin u foyda keltirardi-ku, axir? - e'tiroz bildirdi Edis.

- Sen u pul berardi demoqchisan-da? - e'tiroz qildi Palmer.
- Muhtojlarga pul berish - foydali bo'lish demakdir...
- Pul berish - og'izni moylab qutulishning arzon usulidir, - uning gapini bo'ldi Palmer. Bunda odam emas - uning chek qog'ozi ishtirok etadi.
- Endi men hech narsa tushunmayapman, azizim.
- Otam faqat pul berardi, - Palmer sekinroq gapirishga harakat qildi. - odamlarga foyda keltirish uchun, chek qog'ozini emas, o'z shaxsining bir qismini berish lozim.
- Demak, sen o'z shaxsingning bir qismini berishni istaysan?
- Men nima to'g'ri deb o'ylasam, shuni qilaman, - dedi u. - Men alohida shaxsman, faqat pul sarflaydigan bankirning o'g'li emasman. Men foyda keltirish haqida gapirganimda shuni nazarda tutgan edim. Mana, gap nimada.
Oraga jimlik cho'kdi. Ularning hech biri sukunatni buzmadi. Edising yuzi his-tuyg'ularini aks ettirmasdi.
- Sen meni tushunayapsanmi? - dedi Palmer, - Masalan, sen uyga, qurilishga sarflayotgan mehnating. Sen buni uddalayapsan, foyda keltirayapsan, unga o'z shaxsingning bir qismini qo'shayapsan.
Edis uning yuziga qaradi.
- Vuds, - dedi u sekin. - Men... - U o'ylanib qoldi. - Nimagadir sen haqsan, albatta. Darhaqiqat, bu yerda foyda borligi ko'rinib turibdi. Ana shu menga zavq beradi. Lekin gap bunda emas. Zavq - bu natija. Sababi esa shunda-ki, bu g'anim va ikkiyuzlamachi shaharda men qiladigan ish yo'q.
- Edis!
- Men bu yerda hech kimni bilmayman, - davom etdi Edis bo'g'iq ovoza. - Hech kimni bilishni ham istamayman. Men ular uchun hech narsaman. Chikagoda o'z obro'yim, salobatim bor edi. Bu yerda esa...
Palmer jimib qoldi. Edis qahvali finjonni unga qarab surdi.
- Harholda, - dedi u, - bu vaqtinchalik qiyinchiliklar, ularni yengishga harakat qilaman. Biz uyimizda do'stlarni kutib ola boshlasak, hammasi iziga tushib ketadi. - Edis jim qolib, uning javobini kuta boshladi.
Lekin Palmer indamay turardi, shunda Edis yana gapirdi:
- Lekin, afsuski, azizim, sen bilan yuz berayotgan narsa, vaqtinchalikka o'xshamayapti.
Palmer aftini burishtirdi:
- Bu bilan nima demoqchisan?
Ikkalasi indamasdan bir-biriga tikildi. Qandilning yuqoridan tushayotgan nuri faqat uning kipriklari uchlarinigina yoritib turardi, shuning uchun Palmer xotining ko'zlariga qaray olmad. Bunday qiyin ahvolda o'zini juda noqulay sezdi. Palmerning dilidan nimalar kechayotgani esa Edisga yaxshiroq sezilib turardi.

AvvalgiI- qismB Keyingi

В†' Rumpel' - kemanding rul' pishangi.

В†' Yard - 0,91 metr.

В†' Prichal - qayiqalar to'xtagach, qoziq-ustunlarga bog'lab qo'yiladigan maxsus joy.

В†' Birja aksiyalari narxi ko'rsatkichi.

В†' Klimaks - jinsiy bezlar faoliyatidagi o'zgarish.

В†' YuBTK - "Yunayted benk end trast kompani".

В†' Banknot - bank tomonidan chiqariladigan va pul o'rnida yuradigan foizsiz kredit chiptasi.

В†' Klerk - yozuv-chizuv ishlarini olib boruvchi xizmatchi.

В†' Fut - 30,48 sm.

В†' Mil - 7420 metr.

В†' Aktiv - balansning kirim, daromad va moddiy boyliklar qismi.

В†' Iyerarxiya - quyi mansabdorlarning yuqori mansabdorlarga bosqichma-bosqich bo'ysunishi.

В†' Wie geht's - Ahvollar qalay? (nemischa).

В†' Seid gesund - Salomat bo'linglar (nemischa).

В†' "Who's who" - so'zma-so'z вЂќkim aslida kimвЂќ bo'lib, taniqli arboblarning tarjimai holiga oid ma'lumotlardan iborat kitob.

This is not registered version of Total Doc Converter
Bilim uchun qo'shilmagan qarz.

† Tijorat krediti - savdo-sotiq uchun nasiya, qarzga pul berish.